A SZOVJETUNIÓ KÜLÜGYMINISZTÉRIUMA

SZTÁLIN ÜZENETVÁLTÁSA AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK ÉS NAGY-BRITANNIA KORMÁNYFŐIVEL

1941—1945

ELSŐ KÖTET

A W. CHURCHILL-LEL ÉS C. ATTLEEVEL FOLYTATOTT ÜZENETVÁLTÁS

(1941 JÚLIUS — 1945 NOVEMBER)

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

1958

Az orosz eredeti címe:

ПЕРЕПИСКА ПРЕДСЕДАТЕЛЯ СОВЕТА МИНИСТРОВ СССР
С ПРЕЗИДЕНТАМИ США
И ПРЕМЬЕР-МИНИСТРАМИ ВЕЛИКОБРИТАНИИ
ВО ВРЕМЯ ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ
1941—1945 гг.

ГОСУДАРСТВЕННОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО
ПОЛИТИЧЕСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ
МОСКВА 1957

Felelős kiadó a Kossuth Könyvkiadó igazgatója

A SZOVJETUNIÓ KÜLÜGYMINISZTÉRIUMÁNAK
A DIPLOMÁCIAI OKMÁNYOK KIADÁSÁVAL FOGLALKOZÓ
BIZOTTSÁGA

A. A. Gromiko a közgazdasági tudományok doktora (a bizottság elnöke), *V. M. Hvosztov* a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának levelező tagja (elnökhelyettes), *I. N. Zemszkov* a történelemtudományok kandidátusa (tudományos titkár), *G. A. Belov* docens, *J. M. Zsukov* a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának levelező tagja, *Sz. M. Majorov* a történelemtudományok kandidátusa, *A. A. Novoszelszkij*, *B. F. Podcerob* a történelemtudományok doktora, *M. A. Szivolobov* docens, *P. N. Tretyjakov*, *M. A. Harlamov* a történelemtudományok doktora.

ELŐSZÓ

Ebben a kiadványban a Nagy Honvédő Háború évei alatt és a győzelem utáni első hónapokban — 1945 végéig I. V. Sztálin, a Szovjetunió Minisztertanácsának elnöke, F. Roosevelt, az Egyesült Államok elnöke, H. Truman, az Egyesült Államok elnöke, W. Churchill, Nagy-Britannia miniszterelnöke és C. Attlee, Nagy-Britannia miniszterelnöke között folyt üzenetváltás anyagát tesszük közzé.

A Szovjetunió határain túl különböző időben a fentebb említett üzenetváltásból tendenciózusan összeválogatott részleteket hoztak nyilvánosságra, aminek következtében a Szovjetuniónak a háború éveiben elfoglalt álláspontja eltorzított formában tűnt fel.

A kiadvány célja az, hogy hozzájáruljon a történelmi igazság megállapításához.

A kiadványban teljes szövegében adjuk közre az I. V. Sztálin, F. Roosevelt, H. Truman, W. Churchill és C. Attlee között az említett időszakban folyt üzenetváltásnak a Szovjetunióban meglevő egész anyagát. A külföldi irodalomban idézett vagy megemlített egyes üzenetek hiányzanak ebből a kiadványból, mert ezeknek a szövegét a szovjet levéltárakban nem találták meg. Keresésük során megállapították, hogy némelyiküket (mint például F. Rooseveltnek azt az üzenetét, amelyet Standley, az Egyesült Államok moszkvai követe 1942 április 23-án adott át I. V. Sztálinnak[1], vagy H. Truman I. V. Sztálinnak szóló 1945 júniusi üzenetét)[2] az illetékes külföldi megbízottak szóbelileg, I. V. Sztálinnal folytatott beszélgetéseik során adták át. Ami

[1] Erről az üzenetről a „Postwar Foreign Policy Preparation 1939—1945" c. kiadványban történik említés. Washington 1949, 199—200. old.

[2] Erről az üzenetről *Byrnes* „Speaking Frankly" c. könyvében történik említés. London 1947, 64. old. Az üzenet pontos dátumát Byrnes nem tünteti fel.

F. Roosevelt I. V. Sztálinnak szóló 1941 júliusi üzenetét[1], továbbá F. Roosevelt I. V. Sztálinnak szóló és Hull állítása szerint az 1942 február és április közötti időszakban küldött üzenetét[2] illeti, a szovjet levéltárakban nem találtak olyan adatokat, amelyek megerősítenék, hogy ezeket az üzeneteket bármilyen formában átadták volna I. V. Sztálinnak, vagy hogy azok egyáltalán eljutottak a Szovjetunióba; vonatkozik ez Churchill I. V. Sztálinnak szóló 1945 június 23-i üzenetére is[3], amely W. Churchill állítása szerint válasz volt I. V. Sztálin 1945 június 21-i üzenetére (ennek a kiadványnak I. kötetében, 439. old. 493. sz. okmány); a szovjet levéltárakban I. V. Sztálin szóbanforgó üzenetére W. Churchillnek más tartalmú válasza található (l. I. köt., 441. old. 497. sz. okmány). F. Roosevelt ezt az I. V. Sztálinhoz intézett 1941 október 13-i üzenetét, amelyről R. Sherwood említést tesz, tájékoztatás végett másolatban megküldte W. Churchillnek, s ezt 1941 októberében Beaverbrook angol miniszter átadta a londoni szovjet ügyvivőnek; olyan adatokat azonban, amelyek megerősítenék, hogy ezt az üzenetet közvetlenül amerikai ügyvivők adták volna át szovjet ügyvivőknek, a levéltárakban ugyancsak nem találtak.

Ennek a kiadványnak első kötete a W. Churchill-lel és C. Attleevel folytatott üzenetváltás anyagát, a második kötet az F. Roosevelttel és H. Trumannel folytatott üzenetváltás anyagát tartalmazza, ugyanis F. Roosevelttel az üzenetváltás később kezdődött, mint a W. Churchill-lel folytatott üzenetváltás.

* * *

[1] Idézi *Robert E. Sherwood* „The White House Papers of Harry L. Hopkins" c. könyvében. I. köt. London, 321—322. old. Ennek az üzenetnek pontos dátumát Sherwood nem tünteti fel.

[2] Erről az üzenetről a „The Memoirs of Cordell Hull" c. könyvben történik említés. II. köt. New York 1948, 1170. old. Az üzenet pontos dátumát Hull nem közli.

[3] Idézi *Winston S. Churchill* „The Second World War" c. könyvében. VI. köt. London 1954, 488—489. old.

[4] *Robert E. Sherwood*, „The White House Papers of Harry L. Hopkins." I. köt. London, 399. old.

A kormányfők közötti üzenetváltás, amelyet ebben a kiadványban nyilvánosságra hozunk, túlnyomórészt a Szovjetunió washingtoni és londoni követsége, valamint az Egyesült Államok és Nagy-Britannia moszkvai követsége útján sifrírozott táviratok formájában folyt. A táviratokat a követségeken fejtették meg, s az üzenetek szövegét — rendszerint az eredeti szöveg nyelvén — átadták a címzettnek. Egyes üzeneteket diplomáciai posta vagy az illető hatalmak felelős ügyvivői útján juttattak el rendeltetési helyükre.

A sorszámok, amelyek alatt az üzenetek ebben a kiadványban szerepelnek, a kiadvány szerkesztőségétől származnak.

Az egyik-másik üzenet címe melletti csillag azt jelenti, hogy annak az okmánynak nincs címe, és hogy a közölt cím a szerkesztőségtől származik.

Az üzenetek keltezését, ha az okmányon fel van tüntetve, a szöveg alatt baloldalt helyeztük el. Ha a keltezés az okmányon nincs feltüntetve, az üzenet elküldésének vagy megérkezésének dátumát adtuk meg.

A kiadványt rövid tájékoztató megjegyzésekkel láttuk el.

OKMÁNYOK

1. sz.

Az érkezés ideje 1941 július 8.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN ÚRNAK

Mi itt mindannyian nagyon örülünk annak, hogy az orosz seregek oly erős, merész és bátor ellenállást tanúsítanak a nácik egyáltalán nem provokált barbár betörésével szemben. A szovjet katonák és a szovjet nép bátorsága és szívós kitartása általános elragadtatást vált ki. Mi mindent megteszünk, hogy segítsünk Önöknek, amennyire az idő, a földrajzi viszonyok és növekvő segélyforrásaink engedik. Minél tovább tart a háború, annál több segítséget tudunk nyújtani. Az angol légierők éjjel és nappal egyaránt nagy légitámadásokat hajtanak végre a Németország által megszállt területeken és magának Németországnak a területén ameddig hatósugaruk ér. Tegnap mintegy 400 repülőgép hajtott végre nappali támadásokat a tenger túlsó oldalán. Szombaton este több mint 200 nehézbombázó intézett támadást német városok ellen. Némelyik három tonnányi bombát vitt magával. A múlt éjjel körülbelül 250 nehézbombázó vett részt a légitámadásokban. Így lesz ez a jövőben is. Reméljük, ily módon sikerül rákényszeríteni Hitlert arra, hogy légierőinek egy részét nyugat felé irányítsa, és fokozatosan csökkenteni az Önök országára nehezedő terhet. Ezen kívül az Admiralitás az én kívánságomra komoly hadműveleteket készített elő a legközelebbi jövőre az északi övezetben, amelyek után, remélem, létrejön a kapcsolat a brit és az orosz haditengerészeti erők között. Legutóbb a norvég partoknál folyó hadműveletek során különböző szállítóhajókat fogtunk el, amelyek észak felé tartottak, az Önök országa ellen.

Üdvözöljük a jövőre vonatkozó tervek összehangolása céljából ide érkezett katonai missziót.

Csak feszítsük meg továbbra is minden erőnket, hogy kiszorítsuk a lelket a gonosztevőkből.

2. sz.

Az érkezés ideje 1941 július 10.

SZIGORÚAN BIZALMAS

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN ÚRNAK

Mihelyt megkaptam sir Stafford Crippstől a jelentést az Önnel folytatott beszélgetésről és a beszélgetés során egy olyan összeegyeztetett angol—szovjet nyilatkozatra vonatkozóan tett javaslatról, amely két pontot foglalna magában, nevezetesen:

a) a kölcsönös segítséget, a segítség arányainak vagy jellegének pontos megjelölése nélkül, és

b) mindegyik félnek azt a kötelezettségét, hogy nem köt különbékét, azonnal összehívtam a brit Háborús Kabinet ülését Új-Zéland domínium Miniszterelnökének, Fraser úrnak a részvételével, aki jelenleg Londonban tartózkodik. Ön meg fogja érteni, hogy nekünk ki kell majd kérnünk a dominiumok — Kanada, Ausztrália és Dél-Afrika véleményét. Ugyanakkor azonban szeretném Önt biztosítani arról, hogy teljes mértékben helyeseljük az összeegyeztetett angol—szovjet nyilatkozatra vonatkozóan Ön által tett javaslatot. Úgy véljük, hogy mihelyt a dominiumok kormányainak válasza megérkezik, a nyilatkozat aláírásának azonnal meg kellene történnie, és hogy a nyilatkozatot mindjárt ez után nyilvánosságra kellene hozni[1].

3. sz.

SZTÁLIN SZEMÉLYES ÜZENETE CHURCHILL ÚRNAK

Engedje meg, hogy köszönetet mondjak Önnek a két személyes üzenetért.

Az Ön üzenetei megvetették a kormányaink közötti megegyezés alapját. Most, mint Ön teljes joggal mondotta, a Szovjetunió és Nagy-Britannia harci szövetségesekké váltak a hitleri Németország elleni harcban. Nem kételkedem benne, hogy

államaink elég erősnek bizonyulnak, s minden nehézség ellenére szétzúzzuk közös ellenségünket.

Talán nem lesz fölösleges közölni Önnel, hogy a szovjet csapatok helyzete a fronton továbbra is feszült. Az a körülmény, hogy Hitler váratlanul felrúgta a megnemtámadási szerződést és rajtaütésszerűen megtámadta a Szovjetuniót, előnyös helyzetet teremtett a német csapatok számára, s ennek következményei még mindig megmutatkoznak a szovjet csapatok helyzetén. El lehet képzelni, hogy mennyivel előnyösebb lett volna a német csapatok helyzete, ha a szovjet csapatoknak a német csapatok támadásával nem Kisinyev, Lemberg, Breszt, Białystok, Kaunas és Viborg térségében kellett volna szembeszállni, hanem Odessza, Kamenyec-Podolszk, Minszk térségében és Leningrád környékén.

A továbbiakat illetően én azt hiszem, hogy a Szovjetunió, s ugyanígy Nagy-Britannia katonai helyzete jelentős mértékben megjavulna, ha front létesülne Hitler ellen Nyugaton (Észak-Franciaországban) és Északon (az Arktiszon).

Egy észak-franciaországi front hitleri erőket vonhatna el Keletről, s ezen túlmenően egyszersmind Hitler Angliába való betörését is lehetetlenné tenné. Egy ilyen front létrehozása Nagy-Britannia hadseregének és Dél-Anglia egész lakosságának körében egyaránt népszerű lenne. El tudom képzelni egy ilyen front létrehozásának nehézségeit, de úgy látom, hogy a nehézségek ellenére létre kellene hozni, nemcsak közös ügyünk érdekében, hanem magának Angliának érdekében is. Egy ilyen front létrehozása éppen most a legkönnyebb, amikor Hitler erői Keleten vannak lekötve, s amikor Hitler még nem tudta megszilárdítani a Keleten elfoglalt pozíciókat.

Még könnyebb frontot létrehozni Északon. Itt csak angol tengeri és légi erők tevékenységére van szükség — csapatok partraszállása, tüzérség partraszállása nélkül. Ebben a hadműveletben szovjet szárazföldi, tengeri és légi erők vesznek majd részt. Örömmel fogadnánk, ha Nagy-Britannia ide tudna irányítani egy könnyű-hadosztálynyi vagy több norvég önkéntest, akiket Észak-Norvégiába lehetne átdobni a németek elleni felkelő-hadműveletek céljából.

1941 július 18.

4. sz.

Az érkezés ideje 1941 július 21.

CHURCHILL ÚR SZTÁLIN ÚRHOZ INTÉZETT SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETÉNEK SZÖVEGE

Nagyon örültem, amikor megkaptam az Ön üzenetét, és sok forrásból értesültem arról a hősies harcról és számos erős ellentámadásról, amelynek segítségével az orosz haderők szülőföldjüket védelmezik. Teljes mértékben megértem, milyen katonai előnyökre sikerült Önöknek szert tenni azáltal, hogy az ellenséget az előretolt nyugati határokon kényszerítették erőinek felvonultatására és a hadműveletek elindítására, ami részben gyengítette első rohamának erejét.

Minden értelmes és hatékony intézkedést megteszünk az Önök támogatására, amit megtehetünk. De kérem Önt, vegye tekintetbe azokat az akadályokat, amelyeket erőforrásaink korlátozottsága és földrajzi helyzetünk gördít elénk. Az Oroszország elleni német támadás első napjától kezdve mérlegeljük a támadás lehetőségét a megszállt Franciaország és Hollandia területén. A vezérkari főnökök nem látnak lehetőséget arra, hogy olyan arányokban bármit is tegyünk, ami akár a legcsekélyebb mértékben hasznára lehetne Önöknek. A németek csupán Franciaországban negyven hadosztállyal rendelkeznek, és igazi német buzgalommal, több mint egy éven át tartó munkával az egész partvidéket megerősítették, lövegekkel, drótsövényekkel, erős tüzelőállásokkal és partmenti aknákkal rakták tele. Az egyetlen szakasz, ahol legalább ideiglenes légi fölényünk lehetne és biztosíthatnánk a vadászgép-fedezetet — a Dunkerque—Boulogne szakasz. Itt összefüggő erődítményláncolat húzódik, s emellett a nehézágyúk tucatjai uralják a tenger felőli megközelítés helyeit, amelyek közül sok a csatorna túlsó oldalát is tűz alatt tudja tartani. Az éjszaka nem egészen öt óra, s még ez alatt az idő alatt is fényszórók világítják meg az egész vidéket. Ha nagy erőkkel vállalkoznánk partraszállásra, az véres vereség elszenvedését jelentené, a kisebb rajtaütések pedig csak kudarcokra vezetnének, s a mi számunkra és az Önök

számára egyaránt sokkal több kárt okoznának, mint hasznot. Minden úgy végződne, hogy a németeknek az Önök frontjairól egyetlen egységüket sem kellene átdobni, illetve korábban végződne, semmint ezt megtehetnék.

Önnek tekintettel kell lennie arra, hogy több mint egy éven át teljesen egyedül folytattuk a harcot, és hogy szárazföldi és légi erőinket — bár segélyforrásaink növekszenek és mostantól kezdve gyorsan fognak növekedni — mind az anyaországban, mind pedig a Közel-Keleten a végsőkig igénybe kell vennünk, továbbá, hogy az Atlanti-óceánért folyó harc következtében, amelynek kimenetelétől életünk függ, valamint konvojainknak[2] kísérete következtében, amelyekre tengeralattjárók és „Focke-Wulf" repülőgépek vadásznak, kétségtelenül nagy haditengerészeti erőink ugyancsak a legvégső határig igénybe vannak véve.

Ha mégis szó lehet valamilyen gyors segítségről, csak Észak jöhet számításba. A haditengerészeti parancsnokság az elmúlt három hét folyamán előkészített egy hadműveletet, amelyet repülőgép-anyahajókra támaszkodó repülőgépeknek kell végrehajtani az Észak-Norvégia és Finnország vizein tartózkodó német hajók ellen, s ily módon reméli megfosztani az ellenséget attól a lehetőségtől, hogy tengeri úton csapatokat szállítson az Önök északi szárnyának megtámadására. Azzal a kéréssel fordultunk az Önök vezérkarához, hogy július 28-a és augusztus 2-a között, amikor a támadást végrehajtani reméljük, az orosz hajókat tartsa vissza egy bizonyos körzetben való hajózástól. Másodszor, ugyancsak most egy bizonyos számú cirkálót és torpedórombolót küldünk a Spitzbergákra, ahonnan módjukban lesz az Önök haditengerészeti erőivel közösen támadásokat végrehajtani az ellenséges hajók ellen. Harmadszor, tengeralattjárókat küldünk az északi partvidék mentén haladó német szállítóhajók elfogására, bár az ilyen hadműveletek az állandó nappali világosság folytán rendkívül veszélyesek. Negyedszer, különféle rakománnyal aknarakó hajókat küldünk Arhangelszkbe. Ez a legtöbb, ami jelenleg erőnkből telik. Szeretném, ha többet tehetnénk. Nagyon kérem, tartsa ezt a legszigorúbb titokban mindaddig, amíg közöljük Önnel, hogy a nyilvánosságra hozatala nem okoz kárt.

Norvég könnyű-hadosztály nem létezik, és az állandó nappali világosság folytán vadászgépek előzetes és kellő fedezete nélkül nem is volna lehetséges akár brit, akár orosz csapatokat partra tenni a németek által megszállt területeken. Amikor tavaly Namsosnál[3], az idén pedig Kréta szigetén[4] megkíséreltük hasonló hadműveletek végrehajtását, megismertük a kudarc keserűségét.

További lépésként tanulmányozzuk annak a lehetőségét is, hogy néhány brit vadászgép-kötelék részére Murmanszkban támaszpontot létesítsünk. Ehhez az első időben szárazföldi katonaságon és megfelelő felszerelésen kívül légvédelmi egységekre is szükség volna, s ez után érkeznének meg a repülőgépek, melyeknek egy része repülőgép-anyahajókról szállhatna fel, a többit pedig ládákban szállítanánk oda. Amikor ezek a támaszponton elhelyezkednek, hajórajunk a Spitzbergákról esetleg befuthatna Murmanszkba. Bizonyosak vagyunk abban, hogy a németek, mihelyt tudomást szereznek haditengerészeti erőinknek Északon való jelenlétéről, azonnal megszokott módszerükhöz folyamodnak, és fegyveres erőink ellen nagy zuhanóbombázó kötelékeket vetnek be, s ezért fokozatosan kell eljárnunk. Mindehhez azonban néhány hét szükséges.

Kérem, javasoljon habozás nélkül bármi egyebet, amit jónak gondol. Mi a magunk részéről ugyancsak gondosan fogunk kutatni további módszerek után, hogy közös ellenségünkre csapást mérhessünk.

5. sz.

Az érkezés ideje 1941 július 26.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN ÚRNAK

Nagy örömmel közlöm Önnel, hogy a Háborús Kabinet egyhangú határozata alapján a lehető legrövidebb időn belül 200 „Tomahawk" vadászgépet küldünk Oroszországba, bár ez komolyan csökkenti vadászgép-állományunkat. Ezekből a repülőgépekből 140-et innen küldünk Arhangelszkbe, 60-at pedig

azok közül, melyeket az Egyesült Államokban rendeltünk meg. A pótalkatrészellátással és a gépek összeszereléséhez szükséges amerikai segédszemélyzettel összefüggő részletek tekintetében még meg kell állapodni az Egyesült Államok Kormányával.

Két-hárommillió pár csizma itt rövidesen készen lesz a szállításra. Intézkedéseket teszünk továbbá arra vonatkozóan is, hogy ez év folyamán nagy mennyiségű nyersgumit, ónt, gyapjút és gyapjúruhát, ólmot, jutát és sellakot szállítsunk. Valamennyi egyéb nyersanyag-igényüket gondos vizsgálat tárgyává tesszük. Abban az esetben, ha mi nem rendelkezünk készletekkel, vagy ha az itteni készletek szűkösnek bizonyulnak, a kérdést az Egyesült Államokkal tárgyaljuk meg. Természetesen a részleteket a szokásos hivatalos szervek útján közölni fogjuk.

Elragadtatással és izgalommal figyeljük az Önök sergeinek nagyszerű küzdelmét. A rendelkezésünkre álló értesülések az ellenség súlyos veszteségeiről és nyugtalanságáról tanúskodnak. Légitámadásainkat Németország ellen egyre nagyobb erővel fogjuk folytatni.

6. sz.

Az érkezés ideje 1941 július 28.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN ÚRNAK

Ami a nyersgumi szállítására vonatkozó kérését illeti, a rakományokat a legjobb és a leggyorsabb úton innen vagy az Egyesült Államokból elindítjuk. Kérjük pontosan közölni, hogy milyen fajta legyen a nyersgumi, és milyen úton kívánják megkapni. Már kiadtuk az előzetes rendelkezéseket.

Harry Hopkins úr ezeket a napokat nálam töltötte. A múlt héten engedélyt kért az Elnöktől, hogy Moszkvába látogathasson. Meg kell mondanom Önnek, hogy ez az ember a demokrácia lelkes híve, és ég a vágytól, hogy legyőzzük Hitlert. Nemrégiben, amikor negyed millió puskát kértem tőle, ezek azonnal megérkeztek. Hopkins az Elnök legközvetlenebb személyes képviselője. Az Elnök éppen most látta el őt teljes utasításokkal, s ma azzal hagyja el házamat, hogy Önhöz utazik. Érkezésé-

ről a megfelelő utakon értesítik Önt. A legteljesebb bizalommal lehet iránta: ő az Önök barátja és a mi barátunk. Segíteni fogja Önöket a jövő győzelem előkészítésében és Oroszország hosszú időszakra szóló ellátásának megszervezésében. Nyíltan beszélgethetne vele a politikáról, a stratégiáról és Japánról is.

Az orosz seregeknek a szülőföld védelme során tanúsított nagyszerű ellenállása mindnyájunkat egyesít. A küszöbönálló télen Németországnak iszonyú bombázásokat kell majd átélnie. Olyat még senki sem látott, ami Németországra vár.

Az Önnek küldött előző táviratomban említett tengeri hadműveletek most vannak folyamatban.

Őszintén köszönöm, hogy nagy harcuk által teljesen igénybe véve is megértik nehézségeinket, amelyek akadályoznak bennünket abban, hogy többet tehessünk. Mi mindent megteszünk, ami erőnkből telik.

7. sz.

Az érkezés ideje 1941 augusztus 1.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN ÚRNAK

Személyes közbelépésem után megtörténtek a szükséges előkészületek 10 000 tonna nyersgumi útnak indítására innen az Önök egyik északi kikötőjébe. Tekintettel az Önök követeléseinek rendkívüli sürgősségére, magunkra vállaljuk a kockázatot, hogy ezzel a mennyiséggel csökkentjük az anyaországban levő készleteinket, amelyek korántsem nagyok, s amelyeknek pótlásához időre van szükség.

A brit hajók, amelyek ezt a nyersgumit más anyagokkal együtt szállítani fogják, egy hét vagy legfeljebb tíz nap múlva befejezik a rakodást, s elindulnak az Önök egyik északi kikötőjébe, mihelyt a Tengernagyi Hivatal össze tudja állítani a konvojt[2].

Ezt az újabb 10 000 tonna nyersgumit pótlólag küldjük azon a 10 000 tonnán felül, amelyet Malakkából már kiutaltunk Önöknek. Ebből az utóbbi mennyiségből 2651 tonnát Port-

Swettenhamből a „Volga" gőzössel már július 20-án elküldtünk Vlagyivosztokba. Az „Arktyika" gőzös 2500 tonna rakománnyal Malakkából szintén kifutott. A Sanghajból július 25-én kifutott „Makszim Gorkij" gőzösnek, valamint a „Krasznij partizan" gőzösnek, amelynek Hongkongból való elindulását augusztus 1-re jelzik, augusztus első napjaiban kell megérkezni Malakkába, s felvenni azt a további nyersgumi-rakományt, amely az első két hajóval útnak indított rakománnyal együtt 10 000 tonna, az első bekezdésben említett 10 000 tonnán felül.

8. sz.

Az érkezés ideje 1941 augusztus 15.

W. CHURCHILL ÉS F. ROOSEVELT I. V. SZTÁLINNAK*

Azt az alkalmat, amelyet a Harry Hopkins úr által Moszkvából való visszatérése után előterjesztett jelentés megvitatása nyújtott[5], kihasználtuk annak a kérdésnek együttes megtárgyalására, hogy miképpen segítheti a mi két országunk a legmegfelelőbb módon az Önök országát abban a nagyszerű ellenállásban, amelyet Önök a náci támadással szemben tanúsítanak. Jelenleg együttesen azon munkálkodunk, hogy a lehető legnagyobb mennyiségben ellássuk Önöket azokkal az anyagokkal, amelyekre a legnagyobb szükségük van. Sok hajó megfelelő rakománnyal már elhagyta partjainkat, más hajók a legközelebbi jövőben indulnak útnak.

Most a hosszabb időszakot szem előtt tartó politika megvizsgálására kell fordítanunk figyelmünket, mert még nagy és nehéz utat kell végigjárnunk addig, amíg kivívjuk azt a teljes győzelmet, amely nélkül erőfeszítéseink és áldozataink hiábavalóak lennének.

A háború sok fronton folyik, és addig, amíg véget ér, még újabb harci frontok jöhetnek létre. Erőforrásaink ugyan hatalmasak, mindemellett korlátozottak, és arról van szó, hogy hol és mikor használhatjuk fel ezeket az erőforrásokat a legjobban közös erőfeszítéseink legmesszebbmenő elősegítése cél-

jából. Ez egyaránt vonatkozik a hadfelszerelésre és a nyersanyagokra.

Az Önök fegyveres erőinek és a mi fegyveres erőinknek az igényeit és szükségleteit csak akkor lehet meghatározni, ha teljesen ismerjük azt a sok tényt, amelyet figyelembe kell venni határozatainkban. Ahhoz, hogy valamennyien gyors határozatokat hozhassunk közös erőforrásaink elosztásának kérdésében, javasoljuk egy tanácskozás előkészítését, amely Moszkvában lenne, s amelyre olyan magas állású megbízottakat küldenénk, akik közvetlenül Önnel beszélhetnék meg ezeket a kérdéseket. Ha az ilyen tanácskozásra vonatkozó javaslatot helyesléssel fogadja, akkor szeretnénk tudomására hozni, hogy addig is, amíg ez a tanácskozás megfelelő határozatokat hoz, folytatjuk a felszerelés és más anyagok minél gyorsabb útnak indítását az Önök számára.

Nagyon jól tudjuk, mennyire fontos a hitlerizmus veresége szempontjából a Szovjetunió bátor és szívós ellenállása, s ezért úgy véljük, hogy ami ezt a dolgot, közös készleteink elosztási programjának tervezését illeti, a jövőben minden körülmények között gyorsan és haladéktalanul kell cselekednünk.

Franklin D. ROOSEVELT
Winston S. CHURCHILL

9. sz.

Az érkezés ideje 1941 augusztus 30.

A MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN ÚRNAK

Igyekeztem valamilyen módot találni arra, hogy segítséget nyújtsunk az Önök országának nagyszerű ellenállásában addig is, amíg megvalósulnak azok a hosszabb időszakra tervezett intézkedések, amelyekkel kapcsolatban megbeszéléseket folytatunk az Egyesült Államokkal, és amelyek a moszkvai értekezlet tárgyát képezik. Majszkij úr bejelentette, hogy súlyos veszte-

ségeikre való tekintettel nagy szükségük van vadászgépekre. Meggyorsítjuk a legutóbbi táviratomban említett 200 „Tomahawk" repülőgép útnak indítását. Összesen 40 „Hurricane" gépből álló két vadászgép kötelékünknek szeptember 6-a körül kell Murmanszkba érkeznie. Ön bizonyára megérti, hogy a vadászgépek alkotják az anyaország védelmének alapját. Ezenkívül légi fölényre igyekszünk szert tenni Líbiában, továbbá igyekszünk ellátni Törökországot, hogy a magunk oldalára állíthassuk. Mindamellett küldhetnék még 200 „Hurricane"-t, ami összesen 440 vadászgépet jelentene, ha az Önök repülői hatékonyan ki tudnák azokat használni. Nyolc-tizenkét gépfegyverrel felszerelt „Hurricane" gépekről van szó. Azt tapasztaltuk, hogy ezek a repülőgépek rendkívül pusztító hatásúak. Most 100 darabot küldhetnénk Arhangelszkbe, s mindjárt utána két részletben 50—50 darabot, műszerészekkel, instruktorokkal, pótalkatrészekkel és felszereléssel együtt. Ugyanakkor gondoskodni lehetne arról, hogy elkezdődjék az Önök repülőinek és mechanikusainak megismertetése az új modellekkel, ha Ön a mi murmanszki repülőrajainkhoz vezényelteti őket. Ha ezt hasznosnak tartja, mi innen megadjuk a megfelelő utasításokat; a technikai kérdésekre vonatkozó részletes útmutatást távirati úton a mi légügyi missziónk közöl.

Az a hír, hogy a perzsák az ellenállás beszüntetése mellett döntöttek, nagyon örvendetes. Az olajforrások védelmének minden fontossága mellett Perzsiába való bevonulásunknak ennél is nagyobb mértékben az a törekvés volt a célja, hogy még egy olyan átjárót létesítsünk Önök felé, amelyet nem lehet elvágni. Erre való tekintettel újjá kell építenünk a Perzsaöböltől a Kaspi-tengerig vezető vasútvonalat, és Indiából szállítandó pótlólagos vasúti felszerelés felhasználásával biztosítani kell annak zavartalan működését. Külügyminiszterünk Önnek való bemutatás végett átadta Majszkij úrnak azokat a hozzávetőleges feltételeket, amelyek alapján megállapodást szeretnénk kötni a perzsa kormánnyal, hogy baráti néppel legyen dolgunk, és ne kényszerüljünk több hadosztályt lekötni csupán a vasút védelmére. Élelmiszert Indiából küldenek, és ha a perzsák alávetik magukat, újra megkezdjük az olajért járó fizetést, amely most a sahot illeti meg. Előhadunknak parancsot adtunk

az előrenyomulásra, hogy erőink találkozhassanak az Önök erőivel egy bizonyos ponton, amelyet a főparancsnokok valahol Hamadan és Kaszvin között kijelölnek. Jó lenne, ha az egész világ tudomást szerezne arról, hogy a brit és a szovjet fegyveres erők valóban kezet nyújtottak egymásnak. Véleményünk szerint helyesebb lenne, ha sem mi nem vonulnánk be, sem pedig Önök nem vonulnának be most Teheránba[6], minthogy nekünk csak átjáróra van szükségünk. Mi nagy központi raktárat rendezünk be Baszrában, és szeretnénk ott egy jól felszerelt melegvízű kikötőt építeni az Amerikából érkező rakományok fogadására, amelyek ily módon egészen biztosan eljutnak a Kaspi-tenger és a Volga körzetébe.

Nem mulaszthatom el, hogy ismét kifejezzem a brit nép elragadtatását az orosz seregeknek és az orosz népnek a náci gonosztevők ellen vívott nagyszerű harca láttán. Macfarlan tábornokra rendkívül nagy benyomást tett mindaz, amit a fronton látott. Igen nehéz napok várnak ránk, de egyre erősödő légi bombázásaink közepette Hitlernek sem lesz kellemes tele. Örömmel töltött el az az igen határozott figyelmeztetés, amelyet Excellenciád küldött Japánnak a Vlagyivosztokon keresztül érkező árukkal kapcsolatban[7]. Roosevelt Elnök a velem való találkozás alkalmával[8] mintha hajlandónak mutatkozott volna arra, hogy szilárd álláspontot foglaljon el abban az esetben, ha Japán akár délen, akár a Csendes-óceán északnyugati részén további agresszív cselekményeket követne el, és én siettem kijelenteni, hogy háború esetén számíthat a támogatásunkra. Nagyon szerettünk volna több támogatást nyújtani Csang Kaj-sek tábornoknak, mint amennyi eddig erőnkből tellett. Nem akarunk háborút Japánnal, és meggyőződésem szerint a háborút el lehet hárítani oly módon, hogy ezeket az embereket, akiket nézeteltérések választanak el egymástól, s akik korántsem biztosak önmagukban, egy rendkívül hatalmas koalíció létrehozásának perspektívája elé állítjuk.

10. sz.

Az elküldés ideje 1941 szeptember 3.

SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÜZENETE CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Köszönetemet fejezem ki azért az ígéretért, hogy a korábban kilátásba helyezett 200 vadászgépen kívül további 200 vadászgépet adnak el a Szovjetuniónak. Nem kételkedem benne, hogy a szovjet repülőknek sikerül elsajátítani kezelésüket.

Meg kell azonban mondanom, hogy ezek a repülőgépek, amelyek nyilván nem egyhamar és nem egyszerre, hanem különböző időben és csoportonként vethetők be, nem idézhetnek elő komoly változásokat a keleti fronton. Nem idézhetnek elő komoly változásokat nemcsak a háború nagy arányai folytán, amelyek nagy mennyiségű repülőgép szakadatlan utánpótlását követelik, hanem főleg azért, mert az utóbbi három hét alatt a szovjet csapatok helyzete olyan fontos térségekben mint Ukrajna és Leningrád jelentősen rosszabbodott.

Arról van szó, hogy a front viszonylagos stabilizációja, amit három héttel ezelőtt sikerült elérni, az utóbbi hetekben felborult — 30—40 friss német gyaloghadosztálynak, hatalmas mennyiségű harckocsinak és repülőgépnek a keleti frontra való átdobása, valamint 20 finn hadosztálynak és 26 román hadosztálynak nagyarányú aktivizálódása következtében. A németek a nyugati veszélyt blöffnek tekintik, és büntetlenül dobják át erőiket Nyugatról Keletre, mert Nyugaton semmiféle második front nincs, és meggyőződésük szerint nem is lesz. A németek teljesen lehetségesnek tartják, hogy egyenként verik le ellenfeleiket: előbb az oroszokat, azután az angolokat.

Mindent összegezve, elvesztettük Ukrajnának több mint a felét, s ezenkívül az ellenség Leningrád kapui előtt termett.

Ezek a körülmények oda vezettek, hogy elvesztettük a Krivoj-Rog-i vasérc-medencét, több ukrajnai kohászati üzemmel együtt, át kellett telepítenünk egy Dnyepr-menti alumíniumüzemet és egy másik alumíniumüzemet Tyihvinből, egy motorgyárat és két repülőgép-gyárat Ukrajnából, két motorgyárat

és két repülőgép-gyárat Leningrádból, s ezeket a gyárakat az új helyeken legfeljebb hét-nyolc hónap múlva lehet üzembe helyezni.

Mindez védelmi képességünk meggyengülését vonta maga után és halálos veszélybe sodorta a Szovjetuniót.

Itt helyénvaló a kérdés: miképpen kerüljünk ki ebből a több mint kedvezőtlen helyzetből?

Úgy gondolom, hogy ebből a helyzetből csak egy kivezető út van: még ebben az évben létre kell hozni valahol a Balkánon vagy Franciaországban egy olyan második frontot, amely képes elvonni a keleti frontról 30—40 német hadosztályt, s ezzel egyidejűleg folyó év október elejéig biztosítani kell a Szovjetunió részére 30 000 tonna alumíniumot, továbbá *havonta* legalább 400 repülőgépből és 500 (kisebb vagy közepes) harckocsiból álló segítséget.

E kétfajta segítség nélkül a Szovjetunió vagy vereséget szenved, vagy annyira meggyengül, hogy hosszú időre elveszti azt a képességét, hogy szövetségeseinek a hitlerizmus elleni harc frontján aktív hadműveleteivel segítséget nyújtson.

Megértem, hogy ez az üzenet Excellenciádnak keserűséget okoz. De mit tehetek? A tapasztalat megtanított arra, hogy szembe nézzek a valósággal, bármilyen kellemetlen, és ne féljek megmondani az igazságot, bármennyire nem kívánatos.

Az iráni ügy valóban nem végződött rosszul. A brit és a szovjet csapatok együttes akciója már eleve eldöntötte a dolgot. A jövőben is így lesz, ha csapataink együttesen lépnek fel. De Irán csak epizód. A háború sorsa természetesen nem Iránban dől el.

A Szovjetunió, akárcsak Anglia, nem akar háborút Japánnal. A Szovjetunió nem tartja lehetségesnek a szerződések megszegését, a Japánnal kötött semlegességi szerződést is beleértve. De ha Japán megszegi ezt a szerződést, és megtámadja a Szovjetuniót, a szovjet csapatok kellő ellenállásával találja magát szemben.

Végül engedje meg, hogy köszönetet mondjak Önnek a hitleristák rabló hordái ellen közös felszabadító ügyünkért véres háborút viselő szovjet seregek tettei láttán érzett elragadtatásának kifejezéséért.

11. sz.

Az érkezés ideje 1941 szeptember 6.

W. CHURCHILL I. V. SZTÁLINNAK*

1. Azonnal válaszolok, az Ön üzenetének szellemében. Bár semmilyen erőfeszítéstől sem riadnánk vissza, jelenleg semmi lehetőség sincs arra, hogy olyan brit akciót hajtsunk végre Nyugaton (a légi akciókon kívül), amely tél előtt lehetővé tenné német erők elvonását a keleti frontról. Arra sincs semmi lehetőség, hogy a Balkánon Törökország segítsége nélkül második frontot hozzunk létre. Excellenciád engedelmével szeretném kifejteni Önnek mindazokat az okokat, amelyek alapján a vezérkari főnökök erre a következtetésre jutottak. Ezeket az okokat az Önök Nagykövetével ma egy külön tanácskozáson, amelyen rajtam kívül a vezérkari főnökök vettek részt, már megtárgyaltuk. Olyan akció, amely csak sok áldozatot követelő kudarcra vezet, bármilyen dicséretesek az indítóokai — egyedül Hitlernek lehet hasznos.

2. A rendelkezésemre álló értesülések azt a benyomást keltik bennem, hogy a német invázió már túlhaladta erejének csúcspontját, mert a tél az Önök hős seregeinek meghozza a lélegzetvételi szünetet (ez azonban az én egyéni véleményem).

3. Az ellátás kérdését illetően. Nagyon jól tudjuk, milyen súlyos veszteségek érték az orosz ipart, s minden erőnkkel azon leszünk, hogy segítsünk Önöknek. Táviratot küldök Roosevelt Elnöknek, hogy siettesse a Harriman-misszió megérkezését ide, Londonba, és igyekezni fogunk még a moszkvai konferencia előtt közölni Önnel, hogy a gumi, alumínium, posztó és egyebek szállításával együtt hány repülőgép és harckocsi havonkénti szállítását ígérjük meg Önnek közösen. A magunk részéről készek vagyunk a brit termelésből szállítani Önöknek annak a havi repülőgép- és harckocsi-mennyiségnek a felét, amelyet Ön kér. Reméljük, hogy az Egyesült Államok ki fogja elégíteni az Önök szükségletének másik felét. Minden erőnkkel azon leszünk, hogy haladéktalanul megkezdjük az Önöknek szánt hadianyagok útnak indítását.

4. Már utasítást adtunk a perzsa vasút gördülőállománnyal való ellátására, hogy a forgalmat a jelenlegi napi két vonatpárról a teljes forgalmi kapacitásra, vagyis napi 12 vonatpárra lehessen növelni. Ezt a forgalmi kapacitás fokozatos növelésével 1942 tavaszáig érjük el. Angliából a mozdonyokat és a vasúti kocsikat a Jóreménység Foka körül küldjük, miután a mozdonyokat nyersolaj üzemanyagra építették át. A vasútvonal mentén megfelelő vízellátási hálózatot létesítünk. Az első 48 mozdonyt és 400 vasúti kocsit egészen rövid időn belül útnak kell indítani.

5. Készek vagyunk Önökkel közös terveket kidolgozni. Elég erősek lesznek-e a brit haderők ahhoz, hogy 1942-ben megvalósítsák a partraszállást az európai kontinensen, az az eseményektől függ, amelyeket nehéz előre látni. Minden valószínűség szerint lehetővé válik, hogy támogatást nyújtsunk Önöknek a Távol-Északon, amikor ott beköszönt a sarki éjszaka. Reméljük, hogy közel-keleti hadseregünk létszámát ez év végéig háromnegyed millió főre, majd 1942 nyaráig egymillió főre emelhetjük. Mihelyt a német és olasz erőket Líbiában megsemmisítettük, ezeket a csapatokat az Önök déli szárnyán levő frontra küldhetjük, s remélhetőleg olyan irányban befolyásolhatjuk Törökországot, hogy legalább becsületes semlegességet tanúsítson. Közben fokozódó erővel fogjuk folytatni Németország légi bombázását, nyitva fogjuk tartani a tengereket és harcolni fogunk az életünkért.

6. Üzenetének első bekezdésében Ön az „eladni" szót használta. Mi nem ilyen szempontból nézzük a dolgot, és sohasem gondoltunk fizetésre. Jobb lenne, ha az általunk Önöknek nyújtott minden segítség ugyanazon a bajtársiasságon alapulna, amelyen az amerikai kölcsön-bérlet törvény[9], vagyis formális pénzügyi elszámolások nélkül történne. Készek vagyunk erőink teljes latbavetésével minden módon nyomást gyakorolni Finnországra, beleértve annak haladéktalan hivatalos tudomására hozását is, hogy hadat üzenünk, ha átlépi régi határait. Az Egyesült Államokat is megkérjük, hogy tegyen meg minden lehetséges lépést Finnország befolyásolására.

12. sz.

Az elküldés ideje 1941 szeptember 13.

SZTÁLIN MINISZTERELNÖK ÚR SZEMÉLYES ÜZENETE CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Legutóbbi üzenetemben kifejtettem a Szovjetunió Kormányának a második front létrehozásával, mint közös ügyünk jobbrafordulásának fő eszközével kapcsolatos véleményét. Válaszul az Ön üzenetére, melyben újból hangsúlyozza, hogy egy második front létrehozása ebben a pillanatban lehetetlen, csak megismételhetem, hogy egy második front hiánya közös ellenségünk malmára hajtja a vizet.

Nem kétlem, hogy az Angol Kormány kívánja a Szovjetunió győzelmét, és módokat keres ennek a célnak az elérésére. Ha második front létrehozása Nyugaton az Angol Kormány véleménye szerint ebben a pillanatban lehetetlen, akkor lehetséges volna-e esetleg más módot találni a Szovjetunió aktív katonai megsegítésére a közös ellenséggel szemben? Én úgy vélem, hogy Anglia kockázat nélkül partra tehetne 25—30 hadosztályt Arhangelszkben, vagy ezeket a hadosztályokat Iránon keresztül a Szovjetunió déli körzeteibe irányíthatná a szovjet csapatokkal a Szovjetunió területén való katonai együttműködés céljából, ahhoz hasonlóan, ahogy ez a múlt világháború idején Franciaországban történt. Ez nagy segítséget jelentene. Az ilyen segítség az én véleményem szerint komoly csapás lenne a hitleri agresszióra.

Köszönetemet fejezem ki azért az ígéretért, hogy Anglia havonta alumíniumot, repülőgépeket és harckocsikat fog küldeni megsegítésünkre.

Csak üdvözölhetem, hogy az Angol Kormány ezt a segítséget nem a repülőgépek, az alumínium és a harckocsik adás-vétele formájában gondolja nyújtani, hanem a bajtársi együttműködés jegyében.

Remélem, az Angol Kormánynak számos alkalma lesz meggyőződni arról, hogy a Szovjetunió Kormánya megfelelően tudja értékelni szövetségesének segítségét.

Két szót arról a jegyzékről, amelyet Cripps úr, Nagy-Britannia moszkvai Nagykövete 1941 szeptember 12-én nyújtott át V. M. Molotovnak, s amely a következőket tartalmazza: „Abban az esetben, ha a Szovjet Kormány kénytelen lesz megsemmisíteni Leningrádban levő hadihajóit, hogy megakadályozza ezeknek a hajóknak az ellenség kezébe jutását, Őfelsége Kormánya elismeri a Szovjetunió Kormányának azt az igényét, hogy a háború után Őfelsége Kormánya részt vesz az ily módon megsemmisített hajók pótlásában."

A Szovjet Kormány megérti és értékeli az Angol Kormánynak azt az elhatározását, hogy részben kész megtéríteni a Szovjetuniót a Leningrádban levő szovjet hajók megsemmisítése esetén érő kárt. Nem kétséges, hogy a Leningrádban levő szovjet hajókat a szovjet emberek szükség esetén meg fogják semmisíteni. De ezért a kárért nem Anglia viseli a felelősséget, hanem Németország. Ezért úgy gondolom, hogy a kárt a háború után Németország terhére kell megtéríteni.

13. sz.

Az érkezés ideje 1941 szeptember 19.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN ÚRNAK

1. Nagyon hálás vagyok az üzenetéért. A Harriman-misszió teljes létszámban megérkezett, s lord Beaverbrookkal és munkatársaival együtt reggeltől estig dolgozik. A cél az erőforrások kérdésének egész terjedelmében való tanulmányozása, hogy Önökkel együtt konkrét programot dolgozhassunk ki a havonkénti szállításokra valamennyi útirányt illetően, s ily módon a lehetőségekhez képest segítséget nyújtsunk Önöknek a hadiiparukat ért károk pótlásában. Roosevelt Elnök elgondolása szerint ennek az első tervnek a június végéig terjedő időszakot kell felölelnie, de természetesen folytatni fogjuk az Önök támogatását egészen a győzelem kivívásáig. Remélem, hogy az értekezlet folyó hó 25-én megkezdődhet Moszkvában, de ezt mindaddig nem szabad nyilvánosságra hozni, míg valamennyi részvevő

szerencsésen meg nem érkezik. Az útirányokról és a közlekedési eszközökről később küldünk értesítést.

2. Nagy jelentőséget tulajdonítok annak a kérdésnek, hogy a Perzsa-öböltől a Kaspi-tengerig nemcsak a vasút, hanem autóút révén is átjárót kell létesíteni; reméljük, hogy az autóút építésébe sikerül bevonni az energikus és szervező képességekkel rendelkező amerikaiakat. Lord Beaverbrook az egész ellátási és szállítási tervet meg tudja magyarázni: ő a legszorosabb baráti viszonyban van Harriman úrral.

3. A vezérkarok mérlegelés tárgyává tették mindazokat a lehetséges hadszíntereket, amelyeken katonailag együttműködhetnénk Önökkel. A legkedvezőbb lehetőségek kétségtelenül a két szárnyon — északon és délen kínálkoznak. Ha eredményesen működhetnénk Norvégiában, ez erősen befolyásolná Svédország magatartását, de jelenleg sem katonai erőkkel, sem hajókkal nem rendelkezünk ennek a tervnek a megvalósításához. Ami délt illeti, itt Törökország jelentősége rendkívül nagy: ha sikerül biztosítani Törökország támogatását, akkor egy további erős hadsereg áll majd a rendelkezésünkre. Törökország szeretne csatlakozni hozzánk, de fél, és nem ok nélkül. Lehetséges, hogy ha megígérjük neki jelentős brit fegyveres erők támogatását és olyan technikai eszközök szállítását, amelyekben Törökország hiányt szenved, döntő befolyást gyakorolhatunk rá. Önökkel majd mérlegelni fogjuk a hatékony támogatás minden más formáját is, mert az egyetlen cél az, hogy a közös ellenség ellen minél nagyobb erőket lehessen bevetni.

4. Tökéletesen egyetértek azzal, hogy az orosz flottának okozott károk megtérítését elsősorban Németország terhére kell eszközölni. A győzelem után kétségtelenül rendelkezni fogunk a nagy német és olasz hadihajókkal, és véleményünk szerint az ilyenek a legalkalmasabbak az orosz flotta veszteségeinek pótlására.

14. sz.

IOSZIF SZTÁLIN ÚR ŐEXCELLENCIÁJÁNAK

Tisztelt Sztálin Miniszterelnök!

A brit és az amerikai misszió már elutazott, és ezt a levelet lord Beaverbrook adja majd át Önnek. Lord Beaverbrook a kormány teljes bizalmát élvezi, s egyike a legrégibb és legközelebbi barátaimnak. A legszorosabb kapcsolatba került Harriman úrral, aki nagyszerű amerikai és teljes szívvel szolgálja a közös ügy győzelmét. Ők kifejtik majd Ön előtt mindazt, amit a Nagy-Britannia és az Egyesült Államok között lefolyt nagyon alapos megbeszélés eredményeként sikerült kidolgoznunk.

Roosevelt Elnök úgy döntött, hogy javaslatainknak elsősorban azon anyagok havi kvótájára kell vonatkozniok, amelyeket kilenc hónap alatt, az 1941 októberétől 1942 júniusáig bezárólag terjedő időszakban, Önöknek szállítunk. Önöknek jogukban áll pontosan tudni, mit szállíthatunk hónapról hónapra, hogy a lehető legmegfelelőbben oszthassák be tartalékaikat.

Az amerikai javaslatok egyelőre az 1942 június végéig terjedő időszakra szorítkoznak, de nem kétlem, hogy később mindkét ország jóval nagyobb mennyiséget tud majd szállítani, és Ön meg lehet győződve róla, hogy mi minden erőnket latba vetjük, s amennyire lehetséges, pótolni igyekszünk azokat a súlyos veszteségeket, amelyeket az Önök hadiipara a náci betörés következtében szenvedett. Nem akarok elébe vágni annak, amit lord Beaverbrooknak kell majd elmondania erről a kérdésről.

Ön látni fogja, hogy 1942 június végéig a szállítmányok majdnem teljes mértékben brit termékekből, illetve olyan termékekből kerülnek majd ki, amelyeket az Egyesült Államok saját bevásárlásaik alapján vagy a kölcsön-bérlet törvény keretében[9] küld nekünk. Az Egyesült Államok elhatározta, hogy rendelkezésünkre bocsátja ténylegesen minden exportfölöslegét, és nem könnyű dolog számára ez alatt az idő alatt újabb hatékony ellátási forrásokat biztosítani. Remélem, hogy az Egyesült Államok termelése további jelentős ösztönzést kap, és hogy 1943-ra a hatalmas amerikai ipar a háború szükségleteinek megfelelően teljes mértékben kibontakozik. Ami bennünket illet,

mi nemcsak hogy jelentősen növeljük hozzájárulásunkat mostani, korábban tervezett termelésünkből, hanem azt is megpróbáljuk, hogy további erőfeszítésre bírjuk népünket közös szükségleteink kielégítése érdekében. Ön azonban be fogja látni, hogy a mi hadseregünk és annak tervezett ellátása talán csak ötödvagy hatodrészét képezi az Önök vagy Németország hadseregének. A mi első kötelességünk és szükségletünk az, hogy nyitva tartsuk a tengereket, második kötelességünk pedig az, hogy — döntő légifölényt érjünk el. Ezek a brit szigetek 44 000 000 főnyi lakosságával szemben támasztott fő követelmények. Mi sohasem remélhetjük, hogy akkora hadsereggel és hadiiparral rendelkezhetünk, amelyet össze lehetne hasonlítani a nagy kontinentális katonai hatalmak hadseregével és hadiiparával. Ennek ellenére mindent megteszünk, hogy segítsünk Önöknek.

Ismay tábornok, aki az én személyes képviselőm a vezérkari főnökök bizottságában és tökéletesen tájékozott egész katonai politikánkat illetően, fel van hatalmazva arra, hogy az Önök főparancsnokaival tanulmányozza a gyakorlati együttműködés minden elképzelhető tervét.

Ha Líbiában meg tudjuk tisztítani nyugati szárnyunkat az ellenségtől, jelentős légi és szárazföldi erők állnak majd rendelkezésünkre az orosz front déli szakaszán végrehajtandó közös hadműveletekhez.

Véleményem szerint, ha sikerülne rábírni Törökországot, hogy szálljon szembe a csapatok átbocsátására vonatkozó német követelésekkel, vagy ami még jobb lenne, ha háborúba lépne a mi oldalunkon, ez a leggyorsabb és leghatékonyabb segítséget jelentené számunkra. Meggyőződésem, hogy Ön ennek kellő jelentőséget tulajdonít.

Mindig osztottam az Ön rokonszenvét a kínai nép iránt abban a harcban, amelyet hazájának megvédéséért a japán agresszió ellen folytat. Természetesen mi nem akarjuk Japánnal is gyarapítani ellenségeink számát, s az Egyesült Államok álláspontja, mint Roosevelt Elnökkel folytatott megbeszélésemből kiderült, már arra késztette a Japán Kormányt, hogy józanabb nézeteket valljon. Én Őfelsége Kormánya nevében siettem kijelenteni, hogy ha az Egyesült Államok háborúba sodródik Japánnal, Nagy-Britannia haladéktalanul mellé áll. Úgy gondolom, hogy

a mi három országunknak, amennyire lehetséges, továbbra is segítenie kell Kínát, és ez a segítség jelentős méreteket ölthet, anélkül, hogy Japán részéről hadüzenetet vonna maga után.

Nem kétséges, hogy népeinkre a harc és a szenvedések hosszú időszaka vár, de nagyon bízom abban, hogy az Egyesült Államok hadviselő félként háborúba lép, és ha így lesz, akkor meggyőződésem szerint csak kitartásra van szükségünk a győzelemhez.

Remélem, hogy a háború folyamán a Brit Birodalom, a Szovjetunió, az Egyesült Államok és Kína óriási néptömegei, amelyek együtt az emberiség háromnegyed részét alkotják, harcba szállnak ellenségeikkel; és biztos vagyok benne, hogy az az út, amelyen haladnak, a győzelemhez vezet.

Őszinte jókívánságaimat küldöm az orosz seregek sikereihez és a náci zsarnokok megsemmisítéséhez.

Higgyen nekem,

őszinte híve

Winston CHURCHILL

1941 szeptember 21.

15. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN ÚRNAK

Nagyon szeretném véglegesen nyélbeütni szövetségünket Perzsiával, és elérni a szoros, hatékony, gyakorlati együttműködést Perzsiában az Önök fegyveres erőivel. Perzsiában olyan jelek mutatkoznak, amelyek a törzsek közötti komoly zavargásokra és a perzsa hatóságok tekintélyének erős csökkenésére vallanak. Ezeknek a zavargásoknak az elharapózása azt jelentené, hogy kénytelenek lennénk csapatainkat ezeknek az embereknek a lecsendesítésére küldeni, ami viszont a csapatok és ellátásuk szállítása révén az autóutak és a vasutak megterhelését vonná maga után, holott nekünk az utakat szabaddá kell tennünk és lehetőleg meg kell javítanunk, az Önök országába irányuló szállítások biztosítása céljából. Igyekeznünk kell rábírni a perzsákat, hogy ők maguk tartsák fenn a rendet, míg mi hadviselés-

sel vagyunk elfoglalva. Excellenciád ilyen értelmű határozott utasítása meggyorsítja ügyünknek már tapasztalható kedvező alakulását ezen a másodrendű hadszíntéren.

1941 október 1.

16. sz.

I. V. SZTÁLIN W. CHURCHILLNEK*

Tisztelt Churchill Miniszterelnök!

A brit és az amerikai misszió Moszkvába érkezése, s különösen az a körülmény, hogy ezeket a missziókat lord Beaverbrook és Harriman úr személyesen vezeti, igen kedvező benyomást keltett. Ami lord Beaverbrookot illeti, ő valóban mindent megtett azért, hogy a három hatalom moszkvai konferenciáján[10] megtárgyalt leghalaszthatatlanabb kérdések megvizsgálása, és lehetőleg még Moszkvában való eldöntése gyorsan és hatékonyan történjék meg. Ugyanezt kell mondanom Harriman úrról is. Mindezért Önnek és Roosevelt úrnak, akik ilyen tekintélyes megbízottakat küldtek Moszkvába, a Szovjet Kormány őszinte köszönetét tolmácsolom.

Nem titkolom Ön előtt, hogy hadiellátásunk jelenlegi szükségletei — a frontunkon bekövetkezett számos kedvezőtlen körülmény és újabb üzemcsoportoknak ezáltal szükségessé vált áttelepítése folytán — nem merülnek ki abban, amire vonatkozóan a konferencia döntéseiben közös megegyezésre jutottunk, nem is beszélve arról, hogy számos kérdés végleges megvizsgálására és eldöntésére Londonban és Washingtonban kerül majd sor; mindamellett a moszkvai konferencián végzett munka így is széleskörű és jelentős. Remélem, a Brit és az Amerikai Kormány minden lehetőt elkövet, hogy a jövőben növelje a havi kvótát, továbbá hogy már most a legkisebb lehetőséget is megragadják a jelzett szállítások meggyorsítása érdekében, mivel a hitleristák a tél előtti hónapokat igyekezni fognak kihasználni a Szovjetunióra nehezedő nyomás lehető legmesszebbmenő fokozására.

Törökországot, s ugyanígy Kínát illetően egyetértek az Ön által kifejtett elgondolásokkal. Remélem, hogy a Brit Kormány ez idő szerint kellő aktivitást tanúsít mindkét irányban, ami különösen fontos most, amikor a Szovjetunió lehetőségei ebben a tekintetben természetesen korlátozottak.

Ami pedig az Európa központjába befészkelődött hitleristák rablótanyája elleni harccal kapcsolatos közös ügyünk kilátásait illeti, én szintén azt a meggyőződésemet fejezem ki, hogy szabadságszerető népeink érdekében minden nehézség ellenére megoldjuk ezt az ügyet, leverjük Hitlert.

Őszinte tisztelettel

I. SZTÁLIN

1941 október 3.

17. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN ÚRNAK

Örömmel értesültem lord Beaverbrooktól a Moszkvában megtartott háromhatalmi konferencia sikeréről. „Bis dat qui cito dat"[11]. Rendszeres konvoj-járatot kívánunk létesíteni; a konvojok[2] tíznapos időközökben indulnak majd. A következő rakományok már úton vannak, és október 12-én érkeznek meg Arhangelszkbe: 20 nehéz harckocsi, 193 vadászgép (az október előtti kvóta). A következő rakományok október 12-én indulnak, s előreláthatólag 29-én érkeznek meg: 140 nehéz harckocsi, 100 „Hurricane" mintájú repülőgép, 200 „Bren" mintájú könnyű páncélkocsi, 200 tankelhárító és a hozzájuk szükséges töltények, 50 darab 42 mm-es ágyú lövedékekkel. A következő rakományok 22-én indulnak: 200 vadászgép, 120 nehéz harckocsi. Ebből következik, hogy az egész októberi repülőgép-kvóta és 280 harckocsi november 6-ig megérkezik Oroszországba. A „Bren" mintájú könnyű páncélkocsik, a tankelhárítók és a 42 mm-es tankágyúk októberi kvótája októberben érkezik meg. Jelenleg 20 harckocsit már hajóra raktak a Perzsián

keresztül történő szállításhoz, 15-öt pedig haladéktalanul útnak indítanak Kanadából Vlagyivosztokon keresztül.

Eszerint az útnak indított harckocsik együttes száma 315, vagyis 19 darabbal kevesebb a teljes kvótánknál. Ezt a mennyiséget novemberben pótoljuk. A fenti program nem foglalja magában az Egyesült Államokból induló szállítmányokat.

Ennek a rendszeres konvoj-járatnak a megszervezése esetén arra számítunk, hogy a szállítmányok zöme Arhangelszkbe fut majd be. Feltételezem, hogy a munkának ez a része már folyamatban van.

1941 október 6.

18. sz.

WINSTON CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN ÚRNAK

Köszönetet mondok Önnek október 3-i leveléért.

Szüntelenül ügyeltem arra, hogy meggyorsítsák az Arhangelszkbe irányuló szállítmányokat, amelyekről október 6-i táviratomban értesítettem Önt. Azt a kérését, hogy küldjünk 3000 teherautót, hadsereg-készleteinkből haladéktalanul teljesítjük, de a szállításoknak nem szabad zavarniok a harckocsik és repülőgépek folyamatos szállítását. Megkérjük Harriman urat, hogy az Egyesült Államokból történő szállításokat illetően gondoskodjék egy hosszabb időszakot szem előtt tartó és nagyobb arányú program kidolgozásáról.

Perzsia kérdéséről. Ottani érdekeink csupán a következők: először, olyan torlasz létrehozása, amely megakadályozza a német behatolást keletre; másodszor, átjáró út létesítése a Kaspi-medence felé irányuló szállítások számára. Ha Önöknek kívánatos az ottani öt vagy hat orosz hadosztály visszahívása a harci fronton való felhasználás céljából, magunkra vállaljuk a teljes felelősséget a rend fenntartásáért, valamint az ellátást szolgáló utak karbantartásáért és megjavításáért. Britannia nevében megígérem, hogy sem a háború idején, sem a háború

befejezése után nem fogunk törekedni olyan előnyöket biztosítani a magunk számára, amelyek sértenének bármi néven nevezendő jogos orosz érdeket. Mindenesetre sürgősen szükség van egy háromhatalmi szerződés aláírására[12], hogy megakadályozzuk a belső zavargások növekedését, ami az ellátási utakon a teherforgalom megszűnésének veszélyét vonná maga után. Wavell tábornok október 16-án Tifliszben lesz, s az Önök tábornokaival megtárgyal minden olyan kérdést, amelynek vele való eldöntésére Önök esetleg felhatalmazzák őket.

Nem lehet szavakkal kifejezni az Önök kolosszális hősi harcával kapcsolatos érzéseinket — reméljük, ezt rövidesen tettekkel tanúsíthatjuk.

1941 október 12.

19. sz.

Az érkezés ideje 1941 november 7.

CHURCHILL MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN MINISZTERELNÖKNEK

A dolgok tisztázása és a jövőre vonatkozó tervek kidolgozása érdekében kész vagyok Wavell tábornokot, az indiai, perzsiai és iraki főparancsnokot az Önnel való találkozás végett Moszkvába, Kujbisevbe, Tifliszbe vagy bármilyen más helyre vezényelni, ahol Ön tartózkodni fog. Wavell tábornokkal együtt érkezik Paget tábornok, a Távol-Keletre kinevezett új főparancsnokunk is. Paget tábornok vezette az itteni ügyeket, és ismeri főparancsnokságunk legújabb és legirányadóbb nézeteit. Ez a két tiszt pontos képet nyújthat Önnek helyzetünkről, lehetőségeinkről és arról, amit értelmes dolognak tartunk. Körülbelül két hét múlva érkezhetnek meg Önökhöz. Akar találkozni velük?

Szeptember 6-i üzenetemben közöltem Önnel, hogy készek vagyunk hadat üzenni Finnországnak. Kérem azonban, fontolja meg, hogy valóban célszerű lenne-e, ha Nagy-Britannia hadat

üzenne Finnországnak, Magyarországnak és Romániának a jelen pillanatban. Ez csupán formaság lenne, mert átfogó blokádunk már érvényesül velük szemben. Én különböző meggondolások alapján ellene vagyok. Először is, Finnországnak sok barátja van az Egyesült Államokban, és ésszerűbb lenne, ha figyelembe vennénk ezt a tényt. Másodszor, ami Romániát és Magyarországot illeti, ezekben az országokban igen sok a barátunk; Hitler elnyomta és vak eszközként használta fel őket. De ha a szerencse elfordul ettől a haramiától, könnyen ismét a mi oldalunkra állhatnak. Nagy-Britannia hadüzenete eltaszítaná őket, és azt a benyomást keltené, mintha Hitler egy olyan hatalmas európai szövetség feje lenne, amely szoros egységben áll velünk szemben. Kérem, ne gondolja, hogy mi azért kételkedünk ennek a lépésnek a hasznosságában, mert hiányzik nálunk a kellő igyekezet és bajtársiasság. Dominiumaink, Ausztrália kivételével, ellene vannak. Mindamellett, ha Ön úgy gondolja, hogy ez tényleges segítséget jelentene Önöknek, és volna értelme, én újra a kormány elé viszem a kérdést.

Remélem, hogy szállítmányainkat Arhangelszkből ugyanolyan gyorsan továbbítják, amilyen gyorsan oda megérkeznek. Most sorjában kisebb rakományokat indítunk útnak Perzsián keresztül is. Erőnk végső megfeszítésével mindkét utat igénybe fogjuk venni szállítmányaink eljuttatására. Kérem, biztosítson a harckocsikat és repülőgépeket kísérő technikusaink számára teljes lehetőséget ahhoz, hogy ezt a felszerelést a legjobb körülmények között adják át az Önök embereinek. Jelenleg Kujbisevben tartózkodó misszión távol áll ezektől az ügyektől. A misszió csupán segíteni akar. Ezt a felszerelést a magunk kockázatára küldjük, és nagyon szeretnénk, ha a legmegfelelőbb módon használnák fel. Valószínűleg az Ön rendelkezésére van szükség.

Nem vagyok abban a helyzetben, hogy legközelebbi haditerveinkről többet közöljek Önnel, mint amennyit Ön közölhet velem az Önök terveiről, de kérem, legyen meggyőződve róla, hogy nem fogunk tétlenkedni.

Japán nyugodt magatartásának biztosítása céljából az Indiai-óceánra irányítjuk legújabb sorhajónkat — a „Prince of Wales"-t, amely bármely japán hajót utolérhet és megsemmisíthet, s egy sorhajókból álló hatalmas hajórajt fogunk

ott kialakítani. Nyomatékosan kérem Roosevelt Elnököt, hogy fokozza nyomását a japánokra, és tartsa őket félelemben, nehogy blokád alá vegyék a vlagyivosztoki útvonalat.

Nem fecsérlem az időt bókokra, hiszen Ön már lord Beaverbrooktól és Harriman úrtól tudja, hogyan vélekedünk az Önök harcáról. Legyen meggyőződve fáradhatatlan támogatásunkról.

Örülnék, ha közvetlenül Öntől kapnék értesítést arról, hogy megkapta ezt a táviratot.

20. sz.

Az elküldés ideje 1941 november 8.

SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÜZENETE CHURCHILL MINISZTERELNÖKNEK

Üzenetét november 7-én kaptam meg.

1. Egyetértek Önnel abban, hogy tisztázni kell a dolgokat, mert most a Szovjetunió és Nagy-Britannia viszonyában még sok dolog tisztázatlan. Ennek két oka van: az első az, hogy nincs határozott megállapodás országaink között a háború céljait és a béke ügyének a háború utáni megszervezésével kapcsolatos terveket illetően; a második az, hogy nincs szerződés a Szovjetunió és Nagy-Britannia között a Hitler elleni európai kölcsönös katonai segítséget illetően. Amíg nem jön létre megállapodás ebben a két fő kérdésben, addig nemcsak tisztázatlan dolgok lesznek az angol—szovjet viszonyban, hanem — egészen nyíltan szólva — a kölcsönös bizalom sincs biztosítva. Természetesen a Szovjetunió katonai felszereléssel való ellátásának kérdésében kötött megállapodás nagyon pozitív jelentőségű, de ez nem dönti el a dolgot, és korántsem meríti ki az országaink közötti viszony kérdését.

Ha Wavell tábornok és Paget tábornok, akikről az Ön üzenetében szó van, az említett fő kérdésekre vonatkozó egyezmény megkötése céljából jönnek Moszkvába, akkor természetesen kész vagyok velük találkozni, és megvizsgálni ezeket a kérdése-

ket. Ha azonban az említett tábornokok küldetése információs ügyekre és másodrendű kérdések megvizsgálására szorítkozik, akkor nem látom szükségét annak, hogy a tábornokokat elvonjuk feladataiktól, s magam sem tudok időt szakítani ilyen beszélgetésekre.

2. Abban a kérdésben, hogy hadat üzenjen-e Nagy-Britannia Finnországnak, Magyarországnak és Romániának, véleményem szerint tűrhetetlen helyzet állt elő. A Szovjet Kormány ezt a kérdést titkos diplomáciai úton terjesztette Nagy-Britannia Kormánya elé. A Szovjetunió számára váratlanul ezt az egész kérdést — a Szovjetunió Kormányának Nagy-Britannia Kormányához intézett megkeresésétől a kérdésnek az Egyesült Államok Kormánya részéről történt megvizsgálásáig — kiteregették a sajtóban, s mind a baráti, mind pedig az ellenséges sajtó széltében-hosszában tárgyalja. És mindezek után Nagy-Britannia Kormánya kijelenti, hogy elutasító álláspontra helyezkedik javaslatunkkal szemben. Miért történik mindez? Talán azért, hogy megmutassák a Szovjetunió és Nagy-Britannia közötti egyenetlenséget?

3. Mi minden intézkedést megteszünk annak érdekében, hogy az Angliából Arhangelszkbe érkező felszerelés idejében eljusson rendeltetési helyére, ebben ne kételkedjék. Ugyanezt tesszük majd az Iránon át érkező felszereléssel is. Meg kell azonban mondani, bár ez csekélység, hogy a harckocsik, az ágyúk és a repülőgépek rossz csomagolásban érkeznek, a tüzérségi felszerelés egyes részei különböző hajókon jönnek, s a repülőgépeket olyan rosszul csomagolják, hogy sérült állapotban kapjuk meg.

21. sz.

Az érkezés ideje 1941 november 22.

WINSTON CHURCHILL I. V. SZTÁLINNAK*

Igen hálás vagyok Önnek éppen most érkezett üzenetéért. Mindjárt a háború elején személyes levelezést kezdtem Roosevelt Elnökkel, amely nagyon bensőséges kölcsönös megértés kialaku-

lására vezetett közöttünk, és gyakran segítette elő a kérdések gyors eldöntését. Egyetlen kívánságom, hogy Önnel a barátság és a bizalom ugyanilyen feltételei mellett működhessek együtt.

Finnországról: amikor elküldtem Önnek a szeptember 5-i táviratot, teljes mértékben kész voltam a kormánynak azt tanácsolni, hogy vizsgálja meg a Finnországnak való hadüzenet kérdését. A később kapott értesülések nyomán az a vélemény alakult ki bennem, hogy nagyobb segítséget lehet nyújtani Oroszországnak és a közös ügynek, ha a finneknél el lehet majd érni, hogy beszüntessék a hadműveleteket, és helyükön maradjanak vagy hazamenjenek, mint ha formális hadüzenet révén a bűnösökkel — a tengelyhatalmakkal együtt a vádlottak padjára ültetnénk, és arra kényszerítenénk őket, hogy mindvégig harcoljanak. Ha azonban a legközelebbi tizenöt nap folyamán nem szüntetik be a háborút, és Ön még mindig kívánni fogja, hogy hadat üzenjünk, akkor ezt feltétlenül megtesszük. Egyetértek Önnel abban, hogy ennek a kérdésnek a nyilvánosság elé vitele teljesen helytelen volt. Mi ebben egyáltalán nem voltunk bűnösek.

Ha Líbiában támadásunk várakozásunknak megfelelően az ottani német és olasz seregek megsemmisítésére vezet, akkor lehetővé válik, hogy a háború egész problémáját széles alapon és szabadabban vegyük vizsgálat alá, mint amennyire Őfelsége Kormányának eddig sikerült.

Ebből a célból a közeljövőben készek vagyunk kiküldeni Eden Külügyminisztert, akit Ön ismer. A Földközi-tengeren át fog utazni, hogy találkozzék Önnel Moszkvában vagy másutt. Kíséretében magasállású katonai és egyéb szakértők lesznek, s megtárgyalhat a háborúval kapcsolatos bármely kérdést, csapatoknak nemcsak a Kaukázusba, hanem az Önök déli arcvonalára küldését is beleértve. Sem hajóállományunk, sem a közlekedés terén fennálló helyzet nem teszi lehetővé jelentékeny erők bevetését, sőt választania kell, hogy csapatokat vagy teherszállítmányokat küldjünk-e Perzsián keresztül.

Látom, hogy Ön a béke háború utáni megszervezésének kérdését is meg szeretné tárgyalni. Szándékunk az, hogy a háborút Önökkel szövetségben és Önökkel való állandó megbeszélések alapján viseljük, mégpedig erőnk legmesszebbmenő

megfeszítésével, és bármeddig tartson. Arra számítunk, hogy amikor majd megnyerjük a háborút, amiben biztos vagyok, Szovjet-Oroszország, Nagy-Britannia és az Egyesült Államok találkozni fognak a győzelem konferenciájának asztalánál mint a három fő részvevő és mint olyan felek, amelyeknek tettei következtében a nácizmus megsemmisül. Az első feladatunk természetesen annak megakadályozása lesz, hogy Németország és különösen Poroszország harmadszor is megtámadhasson bennünket. Az a tény, hogy Oroszország kommunista állam, Anglia és az Egyesült Államok viszont nem ilyenek, és nem is szándékoznak ilyen állammá válni, nem akadálya annak, hogy kölcsönös biztonságunk és jogos érdekeink biztosítása céljából jó tervet dolgozzunk ki. A Külügyminiszter mindezeket a kérdéseket megtárgyalhatja Önnel.

Teljes mértékben lehetséges, hogy Moszkva és Leningrád védelme, továbbá a betolakodóval szemben az egész orosz fronton tanúsított ragyogó ellenállás halálos csapásokat mér a náci rendszer belső szerkezetére. De ne számítsunk ilyen nagyon szerencsés kimenetelre, hanem egyszerűen folytassuk minden erővel a csapásokat.

22. sz.

Az elküldés ideje 1941 november 23.

SZTÁLIN MINISZTERELNÖK ÜZENETE CHURCHILL MINISZTERELNÖKNEK

Köszönöm Önnek az üzenetet.

Őszintén üdvözlöm azt az Ön üzenetében kifejezett kívánságot, hogy kölcsönös egyetértésen és bizalmon alapuló személyes levelezés útján együttműködjék velem, és remélem, hogy ez nagymértékben hozzá fog járulni közös ügyünk sikeréhez.

Ami Finnországot illeti, a Szovjetunió legalábbis az első időben, nem is javasolt semmi egyebet, mint hogy Finnország szüntesse be a hadműveleteket és ténylegesen lépjen ki a háborúból. Ha azonban Finnország ezt az Ön által megjelölt rövid

idő alatt sem teszi meg, akkor célszerűnek és szükségesnek tartom a Finnországgal való hadiállapot bejelentését Nagy-Britannia részéről. Ellenkező esetben az a benyomás alakulhat ki, hogy a Hitler és legbuzgóbb csatlósai elleni háború kérdésében nálunk nincs egység, és a hitleri agresszió részesei büntetlenül vihetik végbe aljas tetteiket. Magyarországot és Romániát illetően, úgy látszik, még várhatunk.

Azt a javaslatát, hogy a legközelebbi időben a Szovjetunióba küldik Eden Külügyminiszter urat, a legmesszebbmenően támogatom. A szovjet és az angol csapatoknak a mi frontunkon végrehajtandó közös hadműveleteit és ennek a dolognak sürgős megvalósítását illetően a vele folytatott megbeszélésnek és megfelelő egyezmények kötésének nagy pozitív jelentősége lenne. Tökéletesen helyes az az elgondolás, amely szerint a béke háború utáni megszervezésére vonatkozó tervek megtárgyalása és elfogadása során abból kell kiindulni, hogy megakadályozzuk Németországot, s mindenekelőtt Poroszországot a béke újabb felborításában és a népek újabb véres háborúba döntésében.

Egyetértek Önnel abban is, hogy a Szovjetunió, illetve Nagy-Britannia és az Egyesült Államok államrendjének jellege közötti különbség nem gátol és nem is gátolhat bennünket a kölcsönös biztonságunk és jogos érdekeink biztosításával kapcsolatos alapvető kérdések kedvező megoldásában. Remélem, hogy ha vannak is ezen a téren bizonyos tisztázatlan kérdések és kételyek, ezek az Eden úrral való megbeszélések nyomán eloszlanak.

Kérem, fogadja üdvözletemet az angol seregek Líbiában sikeresen megkezdett támadása alkalmából.

A szovjet csapatok és Hitler csapatai között folyó harcot illetően a helyzet továbbra is igen feszült. De minden nehézség ellenére csapataink ellenállása erősödik és egyre erősödni fog. Az az elhatározásunk, hogy legyőzzük az ellenséget, megingathatatlan.

23. sz.

WINSTON CHURCHILL ÚRNAK,
NAGY-BRITANNIA MINISZTERELNÖKÉNEK

Szívélyesen üdvözlöm Önt születésnapja alkalmából. Tiszta szívből kívánok Önnek erőt és egészséget, amelyre oly nagy szükség van az emberiség ellenségének — a hitlerizmusnak legyőzéséhez. Minden jót kívánok Önnek.

SZTÁLIN

1941 november 30.

24. sz.

Az érkezés ideje 1941 december 5.

W. CHURCHILL I. V. SZTÁLINNAK*

Őszintén köszönöm Önnek születésnapom alkalmából küldött fölöttébb kedves és baráti üdvözletét. Engedje meg, hogy éljek az alkalommal, és megmondjam Önnek, milyen elragadtatással figyeli az egész brit nép Leningrád és Moszkva kitartó védelmét a vitéz orosz seregek részéről, és mennyire örülünk mindannyian a Donmenti Rosztovnál elért ragyogó győzelmüknek.

25. sz.

Az érkezés ideje 1941 december 16.

W. CHURCHILL I. V. SZTÁLINNAK*

Úton vagyok, hogy találkozzam Roosevelt Elnökkel közös terveink megtárgyalása céljából. Washingtonból táviratilag teljes mértékben tájékoztatni fogom Önt a dolgok állásáról. Érintkezésbe lépek Litvinovval, feltételezve, hogy Ön ezt kívánja.

Lehetetlen leírni a megkönnyebbülésnek azt az érzését, amellyel napról napra értesülök az orosz fronton elért nagyszerű győzelmeikről. Még sohasem voltam ennyire biztos a háború kimenetelében.

26. sz.

Az érkezés ideje 1941 december 21.

W. CHURCHILL I. V. SZTÁLINNAK*

Őszinte jókívánságaimat küldöm Önnek születésnapja alkalmából, és remélem, a következő évek lehetővé teszik Önnek, hogy az oly nagy vihar után meghozza Oroszországnak a győzelmet, a békét és a biztonságot.

27. sz.

Az elküldés ideje 1941 december 27.

I. V. SZTÁLIN W. CHURCHILLNEK*

Igen hálás vagyok a születésnapom alkalmából küldött jókívánságaiért. Megragadom az alkalmat, hogy átadjam Önnek és a baráti angol hadseregnek őszinte üdvözletemet az újabb líbiai győzelmekkel kapcsolatban.

28. sz.

Az érkezés ideje 1942 január 5.

W. CHURCHILL I. V. SZTÁLINNAK*

Igen nagy aggodalom fogott el, amikor az amerikai sajtóban elolvastam a „Pravda" december 31-i számában megjelent cikket[13], mivel az Orosz Kormány az ilyen cikkeket feltételez-

hetően helyesli. Remélhetőleg megengedi nekem, hogy rámutassak Önnek arra az igen nagy veszélyre, amely az Egyesült Államokban a hasonló bírálat következtében előállhat. Az Önök országa elleni náci támadás legelső napjától kezdve azon fáradoztam, hogy az Egyesült Államoktól minden lehető támogatást megkapjak Szovjet-Oroszország számára, s ezért bátorkodom elküldeni Önnek ezeket az egészen egyéni és jóbaráti megjegyzéseket.

29. sz.

Az elküldés ideje 1942 január 8.

I. V. SZTÁLIN W. CHURCHILLNEK*

Köszönöm üzenetét és az Ön által a szovjet—amerikai viszony kedvező alakulása érdekében tanúsított gondoskodást. A „Pravdá"-nak az a cikke, amelyre Ön hivatkozik, egyáltalán nem hivatalos jellegű, és természetesen semmi más célja nincs, mint az, hogy az agresszió elleni harcnak országainkra nézve közös érdekeit szolgálja. A Szovjet Kormány a maga részéről minden lehetőt megtesz, és természetesen meg is fog tenni a szovjet—amerikai kapcsolatok további erősítése érdekében.

30. sz.

Az érkezés ideje 1942 január 15.

W. CHURCHILL I. V. SZTÁLINNAK*

Nagyon örültem, amikor megkaptam szívélyes táviratát, amely Litvinov úr révén január 9-én jutott el hozzám. Az itteni újságok telve vannak az orosz seregek iránti elragadtatással. Engedje meg, hogy én is kifejezésre juttassam azoknak a nagyszerű győzelmeknek láttán érzett elragadtatásomat, amelyek a vezetésnek és az orosz fegyveres erők odaadásának megérdemelt jutalmát jelentik. Itteni beszédeimben annak rendkívüli fontos-

ságát hangsúlyozom, hogy az Oroszországba irányuló szállításokat pontosan és a megígért mennyiségben kell teljesíteni.
Minden jót kívánok Önnek újév alkalmából.

31. sz.

Az elküldés ideje 1942 január 16.

I. V. SZTÁLIN W. CHURCHILLNEK*

Január 15-i üzenetét megkaptam.
Őszintén köszönöm Önnek az újév és a Vörös Hadsereg sikerei alkalmából küldött jókívánságait. Üdvözlöm Önt és Nagy-Britannia hadseregét az Észak-Afrikában elért komoly sikerek alkalmából.

32. sz.

Az érkezés ideje 1942 február 11.

W. CHURCHILL I. V. SZTÁLINNAK*

Nincs szó annak az elragadtatásnak kifejezésére, amelyet mindannyian érzünk az Önök hadseregeinek a német hódítók elleni harcban elért további ragyogó győzelmei láttán. S nem tudom megállni, hogy ne fejezzem ki Önöknek ismét a hálánkat, és ne üdvözöljem Önöket mindazért, amit Oroszország tesz a közös ügyért.

33. sz.

Az elküldés ideje 1942 február 14.

I. V. SZTÁLIN W. CHURCHILLNEK*

Köszönöm Önnek a Vörös Hadsereg sikerei alkalmából küldött üdvözletet. A szovjet—német fronton és más frontokon mutatkozó nehézségek ellenére egy pillanatig sem kételkedem

abban, hogy a Szovjetunió, Nagy-Britannia és az Egyesült Államok hatalmas szövetsége szétzúzza az ellenséget és teljes győzelmet arat.

34. sz.

Az érkezés ideje 1942 február 24.

W. CHURCHILL I. V. SZTÁLINNAK*

Ma ünneplik a Vörös Hadsereg alapításának 24. évfordulóját, nyolchónapi olyan harcok után, amelyek nagy dicsőséggel övezték parancsnokait és közkatonáit, s örökre bevésték tetteit a történelembe.

Ebből az ünnepélyes alkalomból legyen szabad kifejeznem Ön, a Szovjetunió Honvédelmi Bizottságának elnöke és a szovjet fegyveres erők minden tagja előtt azt az elragadtatást és hálát, amellyel a Brit Birodalom népei hőstetteiket figyelemmel kísérték, és bizonyosságunkat annak a harcnak győzelmes befejezésében, amelyet a közös ellenség ellen együttesen folytatunk.

35. sz.

Az érkezés ideje 1942 március 12.

W. CHURCHILL I. V. SZTÁLINNAK*

1. Elküldtem Roosevelt Elnöknek az üzenetet, s igyekszem őt rábírni, hogy járuljon hozzá a háború utáni orosz határokra vonatkozóan köztünk kötendő megállapodás aláírásához[14].

2. Külön utasításokat adtam arra vonatkozóan, hogy az általunk megígért szállítmányokat semmiképpen se szakítsák meg, és hogy azok ne érkezzenek késéssel.

3. Most, az időjárás megjavulásával újra megkezdjük hatalmas arányú nappali és éjjeli légitámadásainkat Németország ellen. Folytatjuk egyéb rendszabályok tanulmányozását is, abból a célból, hogy levegyük az Önök országának válláról a terhek egy bizonyos részét.

4. Az orosz seregek folytatódó előrenyomulása és az ellenség szörnyű veszteségei, melyekről értesültünk, természetesen óriási buzdítás forrását jelentik számunkra a megpróbáltatások időszakában.

36. sz.

Az elküldés ideje 1942 március 14.

I. V. SZTÁLIN W. CHURCHILLNEK*

Nagyon hálás vagyok Önnek Kujbisevben március 12-én átadott üzenetéért.

A Szovjet Kormány háláját fejezem ki Önnek a Szovjetunióba irányuló szállítmányok biztosítása és a Németország elleni légitámadások fokozása érdekében Ön által tett intézkedésekkel kapcsolatos értesítésért.

Szilárd meggyőződésem, hogy csapataink közös erőfeszítései, egyes balsikerek ellenére, végeredményben megtörik közös ellenségünk erejét, és hogy az 1942-es év döntő lesz a hitlerizmus elleni harc frontján végbemenő események alakulása szempontjából.

Ami üzenetének első — a Szovjetunió határaira vonatkozó — pontját illeti, úgy gondolom, hogy a megfelelő szerződés szövegével kapcsolatban még ki kell cserélni a véleményeket abban az esetben, ha azt mindkét fél elfogadja aláírásra.

37. sz.

Az érkezés ideje 1942 március 21.

W. CHURCHILL I. V. SZTÁLINNAK*

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS

1. Nagy hálámat fejezem ki legutóbbi táviratomra adott válaszáért. Lord Beaverbrook elutazott Washingtonba, ahol az Elnökkel való megbeszélések során segít majd rendezni a szer-

ződés kérdését, a köztünk és kormányaink közötti eszmecserének megfelelően.

2. Majszkij nagykövet a múlt héten nálam reggelizett, és megemlítette, hogy egyes jelek szerint a németek tavaszi támadási kísérletük során esetleg gázt alkalmaznak az Önök országa ellen. Miután tanácskoztam kollégáimmal és a vezérkari főnökökkel, szeretném biztosítani Önt arról, hogy Őfelsége Kormánya ugyanúgy fogja tekinteni a mérgesgázoknak mint fegyvernek Oroszország ellen történő bárminemű alkalmazását, mintha ezt a fegyvert miellenünk alkalmaznák. Hatalmas gázbomba-készleteket halmoztam fel repülőgépekről való ledobáshoz, és nem mulasztjuk el ledobni ezeket a bombákat minden megfelelő nyugat-németországi objektumra, attól a pillanattól kezdve, amikor az Önök hadseregeit és népét hasonló eszközökkel végrehajtott támadás éri.

3. Meg kell vizsgálni azt a kérdést, hogy adjunk-e ki megfelelő időpontban nyilvános figyelmeztetést erről a döntésünkről. Az ilyen figyelmeztetés visszatarthatná a németeket attól, hogy újabb szörnyűséggel tetézzék azt a sok szörnyűséget, amelybe már belesodorták a világot. Kérem Önt, közölje velem, hogy mit gondol ezzel kapcsolatban, s hogy a németek gázháborúra készülődésének jelei indokolttá teszik-e az ilyen figyelmeztetést.

4. A kérdés nem különösen sürgős, de mielőtt megtenném azokat a lépéseket, amelyek a támadásnak ezt az újabb formáját zudíthatnák polgárainkra, természetesen elegendő idővel kell rendelkeznem gázvédelmi eszközeink teljes készenlétbe helyezéséhez.

5. Remélem, lehetővé teszi új Nagykövetünk[15] számára, hogy ezt az üzenetet személyesen nyújtsa át, és személyesen beszéljen Önnel. Ő, mint ismeretes Ön előtt, Csang Kaj-sek tábornoktól jött, akivel az utóbbi négy év folyamán szoros személyes kapcsolatot tartott fenn. Véleményem szerint a tábornok nagy megbecsülését és bizalmát élvezte. Remélem és hiszem, hogy az Ön bizalmát is ki fogja érdemelni. Nekem évek óta személyes barátom.

38. sz.

I. V. SZTÁLIN W. CHURCHILLNEK*

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS

Köszönetet mondok Önnek az üzenetért, amelyet Kerr úr a napokban adott át nekem. Beszélgettem Kerr úrral, és az a benyomás alakult ki bennem, hogy a teljes kölcsönös bizalom légkörében tudunk majd együtt dolgozni.

A Szovjet Kormány háláját fejezem ki Önnek azért a megnyugtató kijelentéséért, hogy Nagy-Britannia Kormánya ugyanúgy fogja tekinteni a mérgesgázoknak a németek által a Szovjetunió ellen történő bárminemű alkalmazását, mintha ezt a fegyvert Nagy-Britannia ellen alkalmaznák, és hogy a brit légierők az Angliában felhalmozott nagy gázbomba-készleteket nem mulasztják el ledobni a megfelelő németországi objektumokra.

A rendelkezésünkre álló adatok szerint nemcsak a németek, hanem a finnek is megkezdhetik mérgesgázok alkalmazását a Szovjetunió ellen. Szeretném, ha az Ön Németországra vonatkozó üzenetében a Németország elleni visszavágó gáztámadásokkal kapcsolatban mondottakat kiterjesztenék Finnországra is abban az esetben, ha mérgesgáz-támadást hajtana végre a Szovjetunió ellen.

Úgy gondolom, teljesen célszerű lenne, ha a Brit Kormány a legközelebbi időben olyan nyilvános figyelmeztetést adna ki, amely szerint Anglia ugyanúgy fogja tekinteni a mérgesgázoknak Németország vagy Finnország részéről a Szovjetunió ellen történő alkalmazását, mintha ezt a támadást maga Anglia ellen hajtanák végre, s amely szerint erre Anglia azzal válaszolna, hogy gázokat alkalmazna Németország ellen.

Természetesen, ha a Brit Kormány kívánja, a Szovjetunió kész a maga részéről hasonló figyelmeztetést intézni Németországhoz, az Anglia ellen Németország részéről történő esetleges gáztámadásra való tekintettel.

A Szovjetunió Kormánya úgy véli, hogy a Brit Kormánynak a Németországhoz intézendő említett figyelmeztetést legkésőbb április végén vagy május elején ki kellene adnia.

A Szovjet Kormány igen hálás lenne, ha a Brit Kormány segíthetné a Szovjetuniót egyes olyan, szűkében levő eszközöknek Angliában való beszerzésében, amelyek a vegyi védekezéshez és a visszavágó vegyi támadáshoz szükségesek, tekintettel arra a lehetőségre, hogy Németország vegyi támadást hajt végre a Szovjetunió ellen. Ha nem lesz ellene kifogásuk, ebben az ügyben a legközelebbi időben külön megbízottat küldhetnék Angliába.

1942 március 29.

39. sz.

Az érkezés ideje 1942 április 10.

W. CHURCHILL I. V. SZTÁLINNAK*

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS

Válaszolok az Ön március 29-i üzenetére.

1. Május elején nyilatkozatot teszek, amelyben figyelmeztetni fogom a nácikat, hogy mérgesgázokat fogunk alkalmazni válaszképpen az Önök országa ellen irányuló hasonló támadásra. A figyelmeztetés természetesen egyaránt vonatkozik majd Finnországra is, melyet ugyancsak megemlítünk, noha egyelőre nem látom, milyen formában tesszük majd ezt.

2. Kérem, küldje el a vegyi védekezéssel és visszavágó támadással kapcsolatos kérdésekben jártas szakemberüket annak pontos tisztázása végett, hogy milyen anyagokat kell beszereznie a Szovjet Kormánynak Angliából. Akkor minden tőlünk telhetőt el fogunk követni, hogy teljesítsük a kívánságát.

3. Természetesen, ha szükséges, addig is, amíg ettől a szakembertől felvilágosítást kapunk, küldhetünk Önöknek a legközelebbi hajóval legalább ezer tonna mustárgázt és ezer tonna klórt. A mustárgázzal való beszórás nagyobb veszélyt jelent a nyílt terepen levő csapatok számára, mint a városi lakosságra.

40. sz.

I. V. SZTÁLIN W. CHURCHILLNEK*

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS

1. Köszönöm Önnek, hogy május elején kész olyan figyelmeztetéssel fordulni Németországhoz és Finnországhoz, amely szerint Anglia mérgesgázokat fog alkalmazni abban az esetben, ha Németország és Finnország ehhez a fegyverhez folyamodik a Szovjetunió elleni háborúban.

Hálámat fejezem ki Önnek azért, hogy kész 1000 tonna mustárgázt és 1000 tonna klórt szállítani. Mivel azonban a Szovjetuniónak nagyobb szüksége van más vegyi termékekre, a Szovjet Kormány szeretné, ha az említett termékek helyett 1000 tonna kálcium-hipokloridot és 1000 tonna klóramint, vagy ha ezeknek a termékeknek szállítására nem volna mód, akkor 2000 tonna folyékony klórt kapna ballonokban.

A Szovjet Kormány a Vegyipari Népbiztos helyettesét, Andrej Georgijevics Kaszatkint szándékozik kiküldeni Londonba, aki a kormány szakértője a vegyi védekezéssel és visszavágó támadással kapcsolatos kérdésekben.

2. A Szovjet Kormány a napokban Eden úrtól a Szovjetunió és Anglia között kötendő szerződésekre vonatkozóan két tervezetet kapott, melyek néhány pontban lényegesen különböznek azoknak a szerződéseknek a szövegétől, amelyek Eden úr moszkvai tartózkodása idején szóbakerültek[16]. Tekintettel arra, hogy ez a körülmény újabb nézeteltérésekre vezet, melyeket nehéz levelezés útján tisztázni, a Szovjet Kormány elhatározta, hogy minden nehézség ellenére Londonba küldi V. M. Molotovot mindazoknak a kérdéseknek személyes megbeszélés útján történő tisztázása végett, amelyek akadályozzák a szerződések aláírását. Erre annál is inkább szükség van, mert az európai második front létrehozásának kérdése, amelyet az Egyesült Államok Elnökének, Roosevelt úrnak hozzám intézett, s V. M. Molotovnak e kérdés megtárgyalása céljából Washingtonba való meghívását tartalmazó legutóbbi üzenete

vetett fel, megköveteli a kormányaink képviselői közötti előzetes eszmecserét.

Üdvözlöm és sok sikert kívánok a Nagy-Britannia ellenségeivel vívott harcban.

I. SZTÁLIN

1942 április 22.

41. sz.

Az érkezés ideje 1942 április 25.

W. CHURCHILL I. V. SZTÁLINNAK*

Igen hálás vagyok Önnek április 23-i üzenetéért[17]. Mi természetesen üdvözölni fogjuk Molotov úr látogatását, akivel meggyőződésem szerint sok hasznos munkát tudunk majd végezni. Nagyon örülök, hogy Ön lehetségesnek tartja e látogatás engedélyezését, amely meggyőződésem szerint igen értékes lesz.

42. sz.

Az érkezés ideje 1942 április 27.

W. CHURCHILL I. V. SZTÁLINNAK*

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS

Nagyon köszönöm április 22-i üzenetét. Őfelsége Kormánya természetesen örülni fog, hogy fogadhatja Kaszatkin urat, és minden tőle telhetőt megtesz, hogy az Önök kívánságait a vele folytatott megbeszélés után teljesítse.

43. sz.

I. V. SZTÁLIN W. CHURCHILLNEK*

BIZALMAS

Egy kérésem van Önhöz. Ez idő szerint Izland partjainál és az Amerikából Izlandba vezető úton 90 hajó gyűlt össze a Szovjetunió számára fontos hadiszállítmányokkal. Tudomásomra jutott, hogy ezeket a hajókat hosszabb időre visszatartják, mert az angol tengeri erők részéről nehézségekbe ütközik a konvoj[2] megszervezése.

Meg tudom érteni az ezzel a dologgal járó tényleges nehézségeket, és tudom, milyen áldozatokat hozott Anglia ezen a téren.

Mindamellett legyen szabad azzal a kéréssel fordulnom Önhöz, hogy tegyen meg minden lehetőt, s biztosítsa ezeknek a rakományoknak megérkezését a Szovjetunióba május folyamán, amikor különösen nagy szükségünk van rájuk a front számára.

Fogadja őszinte üdvözletemet, és sok sikert kívánok

I. SZTÁLIN

1942 május 6.

44. sz.

Az érkezés ideje 1942 május 11.

W. CHURCHILL I. V. SZTÁLINNAK*

Megkaptam május 6-i táviratát, s köszönöm üzenetét és üdvözletét. Elhatároztuk, hogy a lehető legnagyobb mennyiségű hadianyaggal utat törünk Önökhöz. A „Tirpitz" és más ellenséges hajók Trondheimben való tartózkodása következtében minden konvoj[2] keresztüljuttatása komoly tengeri hadműveletté vált. Továbbra is mindent megteszünk, ami erőnktől telik.

Az Ön tengerészeti tanácsadói már kétségtelenül felhívták

a figyelmét arra a veszélyre, amely a konvojokat az ellenséges hadihajók, tengeralattjárók és a konvojok útvonalának egész hosszában létesített ellenséges támaszpontokról kiinduló légitámadások részéről fenyegeti.

A kedvezőtlen időjárási viszonyok következtében azoknak a támadásoknak a méretei, amelyeket a németek egyelőre végre tudnak hajtani, lényegesen kisebbek, mint azok, amelyeket minden feltevés szerint a jövőben várhatunk.

Minden alkalmas eszközt megragadunk ennek a problémának megoldására, ebből a célból saját kockázatunkra gyengítettük az Atlanti-óceánon levő hajókaravánjaink fedezetét, s mint kétségtelenül Ön is tudja, e műveletek végrehajtása során a tengeren súlyos veszteségeket szenvedtünk.

Biztos vagyok benne, hogy Önnek nem lesz kifogása teljes őszinteségem ellen, s azt sem kifogásolja majd, hogy a hajókaravánok veszélytelen átjutásának biztosítását illetően különösen nagy figyelmet fordítottam a Szovjetunió haditengerészeti és légi erői részéről nyújtandó segítség növelésének szükségességére.

Ha Önök meg akarják kapni azoknak az anyagoknak jelentős részét, amelyeket az Egyesült Királyságban és az Egyesült Államokban raknak hajóra, a Szovjetunió haditengerészeti és légi erőinek világosan meg kell érteniök, hogy jelentős mértékben viselniök kell a felelősséget mind az érkező, mind pedig a visszatérő hajókaravánokért a keleti hosszúság 28°-tól keletre levő térségben, azokon a vizeken, amelyek a murmanszki partvidék látókörén belül terülnek el.

A Szovjetunió fegyveres erőitől a további segítség következő formáira van szükség:

a) fokozott és határozottabb támogatás a Szovjetunió tengeri erői részéről;

b) olyan hatósugarú bombázók rendelkezésre bocsátása, amely elegendő ahhoz, hogy a hajókaravánoknak az Északi fok övezeteiben történő áthaladása idején erős bombázás alatt tartsák a németek által használt repülőtereket;

c) nagyhatósugarú vadászgépek kijelölése a hajókaravánok fedezésére az útnak azon a részén, amikor az Önök partjaihoz közelednek;

d) légi- és hajó-őrjáratok a tengeralattjárók ellen.

Amikor holnap (vasárnap) este beszélni fogok a rádióban, nyilatkozatot szándékozom tenni, melyben figyelmeztetem a németeket, hogy ha vegyi háborút kezdenek az orosz seregek ellen, mi természetesen azonnal ugyanazzal fizetünk Németországnak.

45. sz.

Az elküldés ideje 1942 május 12.

I. V. SZTÁLIN W. CHURCHILLNEK*

Megkaptam május 11-i üzenetét, és hálámat fejezem ki azért az ígéretéért, hogy gondoskodni fog minél több hadianyagnak a Szovjetunióba szállításáról. Teljes mértékben megértjük, hogy milyen komoly nehézségeket kell leküzdenie Nagy-Britanniának, és milyen súlyos tengerészeti veszteségeket kell Önöknek e nagy feladat teljesítése során elviselni.

Ami azt a javaslatát illeti, hogy a Szovjetunió légi és tengerészeti erői fokozottabb mértékben gondoskodjanak a szállítmányok védelméről az Ön által megjelölt szakaszon — ne kételkedjék benne, hogy késlekedés nélkül megteszünk minden tőlünk telhetőt. Ennél azonban figyelembe kell venni, hogy tengerészeti erőink, mint Ön is tudja, igen korlátozottak, légierőinket pedig túlnyomórészt a front veszi igénybe.

Fogadja őszinte üdvözletemet

I. SZTÁLIN

46. sz.

Az érkezés ideje 1942 május 20.

W. CHURCHILL I. V. SZTÁLINNAK*

Egy harmincöt hajóból álló konvoj[2] tegnap útnak indult azzal az utasítással, hogy törjön utat magának Önökhöz. A németek körülbelül száz bombázóval leselkednek ezekre a hajókra és kíséretükre. Tanácsadóink véleménye szerint

abban az esetben, ha ismét nem kedvez nekünk az időjárás olyanformán, hogy megnehezíti a német légierők tevékenységét, akkor számolnunk kell a hajók és a rajtuk levő hadianyagok nagy részének elvesztésével.

Mint május 9-i táviratomban említettem[18], nagyon sok függ attól, hogy milyen mértékben tudják bombázni az Önök nagyhatósugarú bombázói május 22-e és 29-e között az ellenség repülőtereit, a bardui repülőteret is beleértve. Tudom, hogy Önök mindent megtesznek, ami erejüktől telik.

Ha nem járunk szerencsével, s a konvoj igen nagy veszteségeket szenved, akkor az egyetlen dolog, amit tehetünk — elhalasztani további konvojok útnak indítását mindaddig, amíg nem rendelkezünk nagyobb tengeri térséggel, azaz júliusig, amikor a jég északabbra vonul.

47. sz.

Az érkezés ideje 1942 május 24.

W. CHURCHILL I. V. SZTÁLINNAK*

Molotov úr Londonba érkezése nagy örömöt szerzett nekünk, s eredményes megbeszéléseink voltak vele mind katonai, mind pedig politikai kérdésekben. Teljes mértékben és pontosan tájékoztattuk terveinkről és erőforrásainkról. Ami a szerződést illeti[19], Molotov úr majd megmagyarázza Önnek a nehézségeket, amelyeket főként az idéz elő, hogy nem szeghetjük meg korábban Lengyelországgal szemben vállalt kötelezettségeinket, s hogy tekintettel kell lennünk saját országunk és az Egyesült Államok közvéleményére.

Meggyőződésem szerint, ha Molotov úr Amerikából Anglián át térhetne vissza, ez rendkívül hasznos lenne a közös ügy szempontjából. Akkor folytathatnánk megbeszéléseinket, amelyek remélhetőleg mind a három ország szoros katonai együttműködésének kialakulásához vezetnek majd. Emellett akkor már rendelkezésére tudom bocsátani a katonai terveinkre vonatkozó legfrissebb adatokat.

Végül remélem, hogy akkor politikai megbeszéléseinket is még előbbre vihetjük. Mindeme meggondolások alapján erősen remélem az Ön hozzájárulását ahhoz, hogy Molotov úr hazatérőben újból meglátogasson bennünket.

48. sz.

Az elküldés ideje 1942 május 24.

I. V. SZTÁLIN W. CHURCHILLNEK*

Megkaptam május 20-án Kujbisevben átadott üzenetét, melyben közli, hogy jelenleg harmincöt hajó van útban a Szovjetuniónak szánt hadianyag rakománnyal szovjet kikötők felé. Köszönöm értesítését és a hajók útnak indítása érdekében tett intézkedéseit. A mi légi és tengerészeti erőink minden lehetőt meg fognak tenni, hogy biztosítsák ennek a szállítmánynak a védelmét azon az útszakaszon, amelyet Ön ez év május 9-i üzenetében megjelölt[18].

49. sz.

Az elküldés ideje 1942 május 24.

I. V. SZTÁLIN W. CHURCHILLNEK*

Legutóbbi üzenetét május 24-én kaptam meg. Vjacseszlav Molotov és én úgy gondoljuk, hogy célszerű lenne az Egyesült Államokból visszatérőben Londonban megszakítani az utat azoknak a tárgyalásoknak befejezése céljából, amelyek Nagy-Britannia Kormányának képviselőivel az országainkat érintő kérdésekről folynak.

50. sz.

Az érkezés ideje 1942 május 27.

W. CHURCHILL I. V. SZTÁLINNAK*

Igen hálásak vagyunk Önnek, hogy oly messzemenő előzékenységet tanúsított a szerződéssel kapcsolatos nehézségeink tekintetében[20]. Meggyőződésem, hogy ezt az Egyesült Államokban megfelelően méltányolják majd, s hogy mostantól kezdve a mi három nagy országunk szorosan egymás mellett haladhat előre, bármi is várna ránk.

A találkozás Molotov úrral nagy örömömre szolgált, és sokat tettünk az országaink közötti korlátok megszüntetése érdekében. Nagyon örülök, hogy Molotov úr ezen az úton tér vissza, mert még jókora munka vár ránk, melyet el kell majd végeznünk.

A konvoj[2] előrehaladását tekintve egyelőre még minden jól megy, de most van a legveszélyesebb útszakaszon. Hálás köszönet azokért az intézkedésekért, amelyeket Ön a konvoj megérkezésének elősegítése érdekében tesz.

Mivel kölcsönösen köteleztük magunkat, hogy húsz éven át szövetségesek és barátok leszünk, felhasználom ezt az alkalmat őszinte jókívánságaimnak és annak a meggyőződésemnek kifejezésére, hogy a győzelem a mienk lesz.

51. sz.

Az elküldés ideje 1942 május 28.

I. V. SZTÁLIN W. CHURCHILLNEK*

Igen hálás vagyok Önnek azokért a baráti érzésekért és jókívánságokért, amelyeket az új szerződés általunk történt aláírása alkalmából juttatott kifejezésre[20].

Meggyőződésem, hogy ez a szerződés nagy jelentőségű lesz a Szovjetunió és Nagy-Britannia, valamint a mi országaink és az Egyesült Államok közötti baráti kapcsolatok további erősödése

szempontjából, és biztosítani fogja országaink között a szoros együttműködést a háború győzelmes befejezése után.

Én is remélem, hogy az Ön találkozása Molotovval az Egyesült Államokból való visszatérése során, lehetővé teszi a még el nem végzett munka elvégzését.

Ami a konvoj[2] védelmére vonatkozó intézkedéseket illeti, ne kételkedjék abban, hogy részünkről ebben a tekintetben minden megtörténik, és továbbra is meg fog történni minden, ami csak lehetséges.

Kérem, fogadja őszinte jókívánságaimat és annak a szilárd meggyőződésemnek kifejezését, hogy közös ügyünk teljes győzelmet arat.

52. sz.

Az érkezés ideje 1942 június 17.

CHURCHILL ÚR ÜZENETE SZTÁLIN MINISZTERELNÖKNEK

Közöltük Önnel, hogy a németek, mint különböző jelek mutatják, megerősítik Norvégia és Finnország északi részét, s hajókat küldenek oda egy invázió céljából.

Ez előjele lehet a Távol-Északra küldött nagy hajókra támaszkodó támadásnak Murmanszk ellen, azzal a szándékkal, hogy elvágják utánpótlási vonalainkat. Kérem, közölje velem véleményét az említett körzetekben velünk közösen végrehajtandó hadműveletekkel, s különösen azzal kapcsolatban, hogy kívánatos-e az Önök számára a Királyi Légierők hat köteléke, amiről Molotov úrnak küldött emlékiratomban tettem említést.

53. sz.

Az elküldés ideje 1942 június 20.

I. V. SZTÁLIN ÜZENETE CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Megkaptam figyelmeztető üzenetét a németeknek arról a szándékáról, hogy Észak-Norvégiából és Finnországból megszervezzék az inváziót.

Teljes mértékben osztom azt a véleményét, hogy ezekben a körzetekben kívánatosak a közös hadműveleteink, de jó lenne tudni, hogy várható-e ezekben a hadműveletekben Nagy-Britannia tengeri és szárazföldi erőinek részvétele és milyen mértékben.

Igen hálás vagyok Önnek azért az ígéretért, hogy hat légiköteléket küldenek Murmanszk körzetébe. Megtudhatnám-e, hogy mikor érkeznek?

54. sz.

Az érkezés ideje 1942 június 21.

W. CHURCHILL I. V. SZTÁLINNAK

A Szovjetuniónak a háború második évébe lépésével kapcsolatban én, mint a néhány hónap múlva a háború negyedik évébe lépő Nagy-Britannia Miniszterelnöke, elragadtatásunk ismételt kifejezését küldöm Önnek, a nagy szövetséges szovjet népek vezetőjének, ama ragyogó védelmi harc láttán, amelyet az Önök fegyveres erői, partizánosztagai és munkásai az elmúlt év folyamán vívtak, és azt a szilárd meggyőződésemet fejezem ki, hogy ezek után a győzelmek után a küszöbönálló hónapokban ugyanilyen és még jelentősebb győzelmek következnek. Országainknak és szövetségeseinknek harci szövetsége, amelyhez most a maga nagy erőforrásaival az Amerikai Egyesült Államok is csatlakozott, minden bizonnyal térdre fogja kényszeríteni ellenségeinket. Számíthatnak ránk abban a tekintetben, hogy minden rendelkezésünkre álló eszközzel segíteni fogjuk Önöket.

Az azóta eltelt év folyamán, hogy Hitler előzetes figyelmeztetés nélkül az Önök országára tört, a baráti kapcsolatok országaink és népeink között egyre szorosabbra fűződtek. Mi nemcsak a jelenre, hanem a jövőre is gondoltunk, s a hitleri Németország elleni háborúban való szövetségről szóló szerződésünket, valamint az együttműködési szerződést, amelyet Molotovnak a közelmúltban Nagy-Britanniában tett látogatása idején írtunk alá, ugyanolyan őszintén üdvözölte a brit nép, mint — tudomásom szerint — a szovjet nép. Ez a szerződés biztosítéka annak, hogy

szétzúzzuk ellenségeinket, s a háború befejezése után tartós békét teremtünk valamennyi szabadságszerető nép számára.

55. sz.

Az érkezés ideje 1942 július 10.

W. CHURCHILL I. V. SZTÁLINNAK*

Éppen most értesültem Roosevelt Elnöktől arról, hogy Ön hozzájárult az Önökhöz továbbítás céljából Baszrába érkezett 40 „Boston" bombázónak a mi egyiptomi fegyveres erőink számára való útnak indításához.

Most nehéz lett volna ilyen kéréssel fordulnom Önhöz, s igen hálás vagyok gyors és nagylelkű válaszáért. Ezeket a bombázókat egyenesen a harcba küldjük, ahol repülőgépeink súlyos veszteségeket okoznak az ellenségnek.

56. sz.

Az érkezés ideje 1942 július 18.

W. CHURCHILL I. V. SZTÁLINNAK*

1941 augusztusában kezdtünk útnak indítani kisebb konvojokat[2] Észak-Oroszországba, s decemberig a németek nem tettek lépéseket akadályozásukra. 1942 februártól kezdve nagyobb konvojokat állítottunk össze, s ekkor a németek jelentős tengeralattjáró erőket és nagyszámú repülőgépet irányítottak Észak-Norvégiába, és erős támadásokba kezdtek a konvojok ellen. A konvojok annak következtében, hogy a lehetőség szerint nagyobb védelmet nyújtottunk számukra torpedórombolók és a tengeralattjárók elleni harcra alkalmas különleges hajók formájában, különféle, de megengedhető veszteségekkel átjutottak. A németek nyilván nem voltak megelégedve a csupán repülőgépek és tengeralattjárók segítségével elért eredményekkel, mert hadihajókat kezdtek bevetni a konvojok ellen. Szerencsénkre

azonban nagy hadihajóikat eleinte a Medve-szigettől nyugatra, tengeralattjáróikat pedig ettől keletre használták fel.

Ennek következtében az anyaországi flotta el tudta hárítani az ellenség hadihajóinak támadásait. A májusi konvoj elindítása előtt a Tengernagyi Hivatal figyelmeztetett bennünket, hogy a veszteségek igen súlyosak lesznek abban az esetben, ha a németek, mint várható volt, hadihajóikat a Medve-szigettől keletre vetik be. A konvoj útnak indítása mellett döntöttünk. A hadihajók támadására nem került sor, s a konvoj átjutott úgy, hogy állományának hatodrészét vesztette el, főleg légitámadások következtében. A P. Q. 17. számú legutóbbi konvoj esetében azonban a németek végül is azon a módon használták fel erőiket, amelytől mindig tartottunk. Tengeralattjáróikat a Medve-szigettől nyugatra összpontosították, hadihajóikat pedig tartalékban tartották, hogy azok a Medve-szigettől keletre hajtsanak végre támadásokat. A P. Q. 17. számú konvoj végleges sorsa még nem ismeretes. Eddig Arhangelszkbe csak négy hajó érkezett meg, további hat pedig az Újföld kikötőiben tartózkodik. Az utóbbiakat azonban külön-külön támadás érheti a levegőből. Ezért a legjobb esetben is csak harmadrészük marad épségben.

Rá kell világítanom azokra a veszélyekre és nehézségekre, amelyekkel a konvojok járnak akkor, amikor az ellenség hajóraja a Távol-Északon támaszponttal rendelkezik. Nem tartjuk helyesnek anyaországi flottánk kockáztatását a Medve-szigettől keletre vagy ott, ahol a partvidéken támaszpontokkal rendelkező német repülőgépek támadásának lehet kitéve. Ha igen korlátozott számú nagy hadihajóink közül egy vagy kettő elpusztulna, vagy akár komolyan megsérülne, s ugyanakkor a „Tirpitz" és kísérőhajói, melyekhez rövidesen csatlakozni kell a „Scharnhorst"-nak is, akcióképesek maradnának, akkor az egész Atlanti-óceán feletti uralmunkat elvesztenénk. Ez — azon túlmenően, hogy kihatással lenne a nekünk szánt és számunkra létfontosságú élelmiszerszállítmányokra — megingatná katonai erőfeszítéseinket, mindenekelőtt pedig akadályozná, hogy az amerikai csapatokat szállító nagy konvojok, amelyek havi szállítási kontingense rövidesen eléri a körülbelül 80 000 főt, keresztüljussanak az óceánon, s lehetetlenné tenné egy valóban erős második front létrehozását 1943-ban.

Haditengerészeti tanácsadóim azt mondják, hogy ők annyi hadihajóval, tengeralattjáróval és légierővel, amennyivel jelenleg a németek rendelkeznek, garantálhatnák bármelyik olyan konvoj teljes megsemmisítését, amely Észak-Oroszország felé tart. Mindeddig semmi reményünk sincs arra, hogy azok a konvojok, amelyek állandó nappali világosság mellett próbálnának átjutni, több szerencsével járnának, mint a P. Q. 17. Ezért a legnagyobb sajnálattal arra a megállapításra jutottunk, hogy amennyiben kísérletet tennénk a következő, a P. Q. 18. konvoj útnak indítására, ez Önöknek nem válna hasznára, és csak pótolhatatlan kárt okozna a közös ügynek. Ugyanakkor biztosíthatom Önt arról, hogy ha sikerül találnunk olyan módokat, amelyek nem alaptalanul remélni engedik a konvojhoz tartozó hajók legalább jelentős részének eljutását az Önök országába, akkor haladéktalanul újra megkezdjük útnak indításukat. A feladat az, hogy a Barents-tengert ugyanolyan veszélyessé tegyük a német hadihajók számára, mint a németek a mi számunkra. Ez az, amire közös erőforrásaink segítségével törekednünk kell. Szeretnék rövidesen egy magasabb rangú tisztet Észak-Oroszországba küldeni, hogy tanácskozzék az Önök tisztjeivel, és tervet dolgozzanak ki.

Ugyanakkor készek vagyunk haladéktalanul a Perzsa-öbölbe irányítani néhányat azok közül a hajók közül, amelyeknek a P. Q. konvojjal kellett volna elindulniuk. A hajók kiválasztását a londoni szovjet megbízottakkal együtt kellene végrehajtani, hogy megegyezzünk velük a rakományok sorrendjét illetően. Ha a („Hurricane" és „Aerocobra" mintájú) vadászgépekre esik a választás, tudják-e Önök ezeket a déli fronton felhasználni és kezelni? Összeszerelésüket Baszrában elvégezhetnénk. Mi reméljük az Iránon át vezető főútvonalak teljesítő képességének olyan arányú növelését, hogy októberre elérjük a 75 000 tonnát, s gondoskodni fogunk annak további növeléséről. Kérni fogjuk az Egyesült Államok Kormányát, hogy a gördülőanyag és a tehergépkocsik szállításának meggyorsításával legyen segítségünkre. A megnövekedett szállításokkal azonnal meg lehetne birkózni, ha Önök beleegyeznének abba, hogy a Szovjetuniónak szánt, s a Perzsa-öböl partján jelenleg összeszerelés alatt álló amerikai tehergépkocsikat az öböl és a Kaspi-tenger közötti műúton való

teherszállításra használják fel. A teljesítő képesség maradéktalan kihasználásának biztosítása érdekében hajlandók vagyunk azoknak a rakományoknak a mennyiségét, amelyeknek szeptemberben kell megérkezni — 95 000 tonnára, azokét pedig, amelyeknek érkezése októberben esedékes — 100 000 tonnára növelni, a teherautók és repülőgépek kivételével.

Június 20-án hozzám intézett távirata közös északi hadműveletekkel foglalkozott. Azok az akadályok, amelyek jelenleg újabb konvojok elindításának útjában állanak, egyaránt lehetetlenné teszik azt is, hogy szárazföldi és légierőket indítsunk útnak Észak-Norvégiában végrehajtandó hadműveletek céljaira. Tisztjeinknek azonban együttesen haladéktalanul meg kell vizsgálniuk, hogy milyen közös hadműveletek bizonyulhatnak lehetségesnek októberben vagy novemberben, amikor elég sötét lesz. Jó lenne, ha Önök küldhetnék ide tisztjeiket. De ha ez nem lehetséges, akkor a mi tisztjeink mennek majd Önökhöz.

A közös északi hadműveletek kiegészítéseképpen megvizsgáljuk azt a kérdést, hogy hogyan segítsünk Önöknek a déli szárnyukon. Ha mi vissza tudnánk vetni Rommelt, akkor őszre hatalmas légierőket küldhetnénk az Önök frontjának balszárnyán való bevetés céljából. Ezeknek az erőknek az ellátása az Irányon át vezető útvonalon — az Önöknek küldött szállítmányok csökkentése nélkül — természetesen jelentős nehézségekbe fog ütközni, de remélem, hogy a legközelebbi jövőben részletes javaslatokat terjeszthetek Ön elé. Előbb szét kell vernünk Rommelt. Jelenleg heves harcok folynak.

Engedje meg, hogy mégegyszer hálámat fejezzem ki a negyven „Boston"-ért. A németek egyre több embert és repülőgépet küldenek Afrikába, de Auchinleck tábornok számára nagy erősítések vannak útban, s a hatalmas angol és amerikai nehézbombázó kötelékek küszöbönálló megérkezésének biztosítania kell a Földközi-tenger keleti részének biztonságát, valamint Rommel utánpótlási kikötőinek — Tobruknak és Bengázinak blokád alatt tartását.

Biztos vagyok benne, Sztálin Miniszterelnök úr, hogy közös érdekeinket szolgálná, ha az a három lengyel hadosztály[21], amelyet javasolni szíveskedett, egyesülne honfitársaival Palesztinában, ahol teljesen felfegyverezhetnénk. Ezek a hadosztályok

igen fontos szerepet fognak játszani a jövendő harcokban, valamint a törökök kedvező beállítottságának fenntartásában, azáltal, hogy éreztetik majd velük délen levő erőink létszámának gyarapodását. Remélem, hogy az Ön által javasolt terv, amelyet nagyra értékelünk, nem marad megvalósítatlan amiatt, hogy a lengyelek a csapatokkal akarják majd elszállíttatni jelentős számú családtagjaikat — asszonyaikat és gyermekeiket, akik alapjában véve a lengyel katonák ellátmányából élnek. Ezeknek az eltartottaknak az élelmezése jelentős megterhelést jelent majd számunkra. Úgy gondoljuk, hogy vállalnunk kell ezt a terhet az említett lengyel hadsereg létrehozása céljából, amelyet lelkiismeretesen használunk majd fel közös ügyünk érdekében. Mi magunk a Közel-Keleten súlyos élelmiszer-hiánnyal küzdünk, de Indiában elég élelmiszer van, csak el tudjuk szállítani a Közel-Keletre.

Ha nem kapjuk meg a lengyeleket, akkor azokból az erőkből kell majd pótolnunk őket, amelyeket jelenleg nagy arányokban készítünk elő egy tömegméretű angol—amerikai invázió végrehajtásához a kontinensen. Ezek az előkészületek a németeket már arra késztették, hogy két nehézbombázó köteléket dobjanak át Dél-Oroszországból Franciaországba. Higgye el nekem, hogy nincs olyan hasznos és értelmes dolog, amit mi és az amerikaiak ne tennénk meg azért, hogy segítsük Önöket nagyszerű harcukban. Az Elnök és én szüntelenül kutatjuk az eszközöket azoknak a rendkívüli nehézségeknek leküzdéséhez, amelyeket a földrajzi viszonyok, a tenger és az ellenség légierői gördítenek elénk.

Ezt a táviratot megmutattam az Elnöknek.

57. sz.

Az elküldés ideje 1942 július 23.

SZTÁLIN MINISZTERELNÖK ÜZENETE CHURCHILL MINISZTERELNÖKNEK

Július 18-i üzenetét megkaptam.

Az üzenetből kitűnik, hogy először, Nagy-Britannia Kormánya nem hajlandó folytatni a Szovjetuniónak hadianyagokkal való ellátását az északi útvonalon, másodszor, Nagy-Britannia Kormánya a második front 1942-ben való megszervezésével kapcsolatos halaszthatatlan rendszabályok elfogadásáról szóló ismert összeegyeztetett angol—szovjet kommüniké[22] ellenére, ezt az ügyet 1943-ra halasztja.

Haditengerészeti szakembereink az angol tengerészeti szakembereknek azokat az érveit, melyek szerint be kell szüntetni a hadianyagok szállítását a Szovjetunió északi kikötőibe — tarthatatlanoknak tekintik. Bizonyosak benne, hogy amennyiben megvan a jóakarat és a készség a vállalt kötelezettségek teljesítésére, a rendszeres szállítás a németekre nézve súlyos veszteségekkel lehetséges. Az angol Tengernagyi Hivatalnak azt a parancsát, hogy a 17-es konvoj kísérőhajói hagyják ott a szállítóhajókat és térjenek vissza Angliába, a szállítóhajók pedig szóródjanak szét, s külön-külön, kíséret nélkül igyekezzenek eljutni a szovjet kikötőkbe, szakembereink érthetetlennek és megmagyarázhatatlannak tartják. Én természetesen nem arra gondolok, hogy a rendszeres szállítás az északi szovjet kikötőkbe lehetséges kockázat és veszteség nélkül. De háborúban kockázat és veszteség nélkül egyetlen nagy dolgot sem lehet megvalósítani. Ön természetesen tudja, hogy a Szovjetunió hasonlíthatatlanul komolyabb veszteségeket szenved el. Mindenesetre, semmiképpen sem feltételezhettem, hogy Nagy-Britannia Kormánya éppen most mondja fel nekünk a hadianyagok szállítását, amikor a Szovjetuniónak erre a szovjet—német fronton fennálló komoly helyzet folytán különösen szüksége van. Világos, hogy a perzsa kikötőkön keresztül történő szállítás semmiképpen sem pótolja azt a veszteséget, amely az északi úton való szállítás felmondása esetén áll majd elő.

Ami a második kérdést, nevezetesen a második európai front megszervezésének kérdését illeti, félek, hogy ez a kérdés kezd komolytalan jelleget ölteni. A szovjet—német fronton kialakult helyzetből kiindulva a leghatározottabban ki kell jelentenem, hogy a Szovjet Kormány nem nyugodhat bele az európai második front megszervezésének 1943-ra halasztásába.

Remélem, nem veszi zokon, hogy szükségesnek tartottam nyíltan és becsületesen megmondani a véleményemet és kollégáim véleményét az Ön üzenetében érintett kérdésekkel kapcsolatban.

I. SZTÁLIN

58. sz.

A MINISZTERELNÖK SZTÁLIN MINISZTERELNÖKNEK

A LEGSZIGORÚBBAN BIZALMAS

1. Előzetes előkészítő intézkedéseket teszünk (olvassa el következő üzenetemet) annak érdekében, hogy egy nagy konvojt[2] indítsunk útnak Arhangelszkbe szeptember első hetében.

2. Szeretném, ha meghívna engem egy Önnel való személyes találkozásra Asztrahanyban, a Kaukázusban vagy valamely más megfelelő helyen. Közösen tárgyalhatnánk meg a háborúval kapcsolatos kérdéseket, és baráti érintkezés során közös határozatokat hozhatnánk. Közölhetném Önnel az 1942-es támadó hadműveleteknek általam Roosevelt Elnökkel összehangolt terveit. Magammal vinném a birodalmi vezérkar főnökét.

3. Haladéktalanul Kairóba utazom repülőgépen. Könnyen elképzelheti, hogy ott komoly dolgaim vannak. Onnan, ha kívánja, közölhetném Önnel az alkalmas időpontot találkozásunk számára, amelyre részemről augusztus 10-e és 13-a között kerülhetne sor, természetesen, ha minden kedvezően megy.

4. A Háborus Kabinet jóváhagyta javaslataimat.

1942 július 31.

59. sz.

Az érkezés ideje 1942 július 31.

A MINISZTERELNÖK SZTÁLIN MINISZTERELNÖKNEK

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS

Kiegészítésül előző üzenetemhez. Előzetes intézkedéseket teszünk annak érdekében, hogy egy 40 hajóból álló konvojt[2] indítsunk útnak szeptember első hetében. Meg kell azonban nyíltan mondanom, ha a Barents-tengeren működő német hadihajókat a levegőből fenyegető veszély nem lesz olyan nagy, hogy ez majd visszatartja őket a konvoj elleni hadműveletektől, akkor a 17-es konvoj tapasztalatainak tanúskodása szerint kevés esélyünk van arra, hogy a hajóknak akár egy harmada szerencsésen átjut. Ön előtt természetesen ismeretes, hogy ezt a helyzetet megbeszéltük Majszkijjal, s tudomásom szerint ő közölte Önnel, hogy mi szükségesnek tartjuk legalább a légi védelmet.

60. sz.

SZTÁLIN MINISZTERELNÖK
CHURCHILL MINISZTERELNÖKNEK

A LEGSZIGORÚBBAN BIZALMAS

Megkaptam mindkét július 31-i üzenetét.

A Szovjet Kormány nevében ezennel meghívom Önt a Szovjetunióba a kormány tagjaival való találkozásra.

Nagyon hálás lennék Önnek, ha a Szovjetunióba jöhetne a Hitler elleni háború halaszthatatlan kérdéseinek közös megvizsgálása céljából, mert a Hitler részéről Angliát, az Egyesült Államokat és a Szovjetuniót fenyegető veszély most különösen megnövekedett.

Úgy gondolom, hogy találkozásunkhoz a legalkalmasabb hely Moszkva lenne, ahonnan nekem, a kormány tagjainak és a

vezérkar irányítóinak most, a németekkel vívott heves harc idején lehetetlen eltávozni.

A birodalmi vezérkar főnökének jelenléte nagyon kívánatos lenne.

A találkozás időpontjának meghatározására Önt kérném meg, legyen akkor, amikor Önnek alkalmas, attól függően, hogyan sikerül befejeznie Kairóban a dolgot, előre tudva, hogy részemről az időpont tekintetében nem lesz semmi kifogás.

Hálámat fejezem ki Önnek azzal kapcsolatban, hogy hozzájárult a soronkövetkező konvojnak[2] a Szovjetunióba hadianyagszállítmánnyal való elindításához szeptember elején. Mi azoknak a nehézségeknek ellenére, amelyek légierőknek a frontról való elvonásával járnak, minden lehető intézkedést megteszünk a szállítmányok és fedezetük légi védelmének fokozása érdekében.

1942 július 31.

61. sz.

Az érkezés ideje 1942 augusztus 1.

W. CHURCHILL I. V. SZTÁLINNAK*

Természetesen elmegyek Moszkvába, és közölni fogom Kairóból való érkezésem napját.

62. sz.

Az érkezés ideje 1942 augusztus 5.

W. CHURCHILL I. V. SZTÁLINNAK*

A legközelebbi napokban szándékozunk innen elindulni. Moszkvába a következő nap érkezünk, Teheránban megszakítjuk az utazást.

A konkrét intézkedéseket részben a mi légi haderőink teheráni szerveinek kell megtenni, az Önök megfelelő szerveivel egyetértésben. Remélem, lehetségesnek tartja az utóbbiak utasítását

olyan értelemben, hogy közreműködésükkel nyújtsanak messzemenő segítséget.

Egyelőre nincs módomban az időpontot illetően Önnel már közöltekhez bármit is hozzátenni.

63. sz.

Az elküldés ideje 1942 augusztus 6.

I. V. SZTÁLIN W. CHURCHILLNEK*

Augusztus 5-i üzenetét megkaptam. A szovjet légi haderők teheráni képviselőinek az Ön kívánságaival összhangban megadtunk minden szükséges utasítást.

64. sz.

SZTÁLIN MINISZTERELNÖKNEK
TÁJÉKOZTATÓ ÉRTESÍTÉS

A máltai konvoj[2]

1. A legutóbbi értesülések szerint a következő veszteségeket szenvedtük:

a) elsüllyedt:

az „Eagle" repülőgép-anyahajó,

5 szállítóhajó;

b) aknára futott vagy torpedótalálat érte, de az állapot ismeretlen:

3 cirkáló — a „Nigeria", a „Kenya" és a „Cairo";

c) megsérült:

az „Indomitable" repülőgép-anyahajó — légitámadás következtében,

a „Forsyth" torpedóromboló — torpedótalálat következtében.

2. Az ellenség veszteségei a kapott értesülések szerint a következők:

két tengeralattjáró találat következtében elsüllyedt, s egy tengeralattjáró elsüllyedése légitámadás következtében majdnem biztosra vehető (egy további tengeralattjáró augusztus 3-án az Atlanti-óceánon, egy pedig augusztus 10-én a Földközi-tengeren elsüllyedt).

3. Az ellenség nagy légierőket összpontosított, s az a vélemény, hogy a repülőgép-anyahajókról felszálló vadászgépeink igen eredményesen működtek és nagy győzelmet arattak.

4. Ma (csütörtökön) reggel ütközetre kerülhet sor az ellenség cirkálóival. Az ellenség szintén rendelkezik a nyílt tengeren sorhajóval.

5. Mint már eleve feltételeztük, ennek az említett fontos földközi-tengeri előretolt állás felé tartó konvojnak harcolva kellett utat törnie, és igen erős ellenállást kellett leküzdenie, s hogy milyen része jut el rendeltetési helyére, egyelőre ismeretlen.

A légierő támadásai

Az augusztus 11-ről 12-re virradó éjjel összesen 427 bombázót vetettünk be; 220 bombázó Mainz ellen intézett támadást, ahol igen nagy tüzeket észleltek, 154 bombázó pedig Havre ellen. A többi repülőgép a tengert aknázta stb.

A veszteség 16 bombázó volt, s 3 bombázó visszatérőben erősen megsérült.

W. CH.[23]

1942 augusztus 13.

65. sz.

I. V. SZTÁLIN W. CHURCHILLNEK*
MEMORANDUM

A folyó év augusztus 12-én Moszkvában sorra került véleménycsere alapján megállapítottam, hogy Nagy-Britannia Miniszterelnöke, Churchill úr lehetetlennek tartja az európai második front megszervezését 1942-ben.

Mint ismeretes, az európai második front 1942-ben történő

megszervezését Molotov londoni látogatása idején eleve elhatározták, s ez kifejezésre jutott a folyó év június 12-én közzétett összeegyeztetett angol—szovjet kommünikében.

Mint ugyancsak ismeretes, az európai második front megszervezésének célja az, hogy német erőket vonjanak el a keleti frontról nyugatra, a német fasiszta erőkkel szemben nyugaton komoly ellenállási bázist hozzanak létre, s ily módon 1942-ben a szovjet—német fronton megkönnyítsék a szovjet haderők helyzetét.

Teljesen érthető, hogy a Szovjet Főparancsnokság nyári és őszi hadműveleteinek tervét az európai második front 1942-ben megvalósuló létrehozására számítva dolgozta ki.

Könnyű megérteni, hogy Nagy-Britannia Kormányának lemondása az európai második front 1942-ben való létrehozásáról — erkölcsi csapást jelent az egész szovjet közvéleményre, amely számított a második front létrehozására, megnehezíti a Vörös Hadsereg helyzetét a fronton, és árt a Szovjet Főparancsnokság terveinek.

Arról már nem is beszélek, hogy azok a nehézségek, amelyek a második front 1942-ben való létrehozásának elutasítása folytán állnak elő a Vörös Hadsereg számára, kétségtelenül rontani fogják Anglia és valamennyi többi szövetséges katonai helyzetét.

Nekem és kollégáimnak úgy tűnik, hogy 1942-ben legkedvezőbbek a feltételek az európai második front létrehozásához, mert a német erők, méghozzá a legjobb erők majdnem mind a keleti fronton vannak lekötve, Európában viszont csak jelentéktelen erők maradtak, méghozzá a legsilányabbak. Nem tudjuk, hogy lesznek-e 1943-ban ugyanolyan kedvező feltételek a második front létrehozásához, mint 1942-ben. Ezért úgy véljük, hogy éppen 1942-ben lehet és kell létrehozni a második frontot Európában. De nekem, sajnos, nem sikerült meggyőznöm erről Nagy-Britannia Miniszterelnökét, Harriman úr, az Egyesült Államok Elnökének megbízottja pedig a moszkvai tárgyalásokon teljes mértékben a Miniszterelnök urat támogatta.

I. SZTÁLIN

1942 augusztus 13.

66. sz.

W. CHURCHILL I. V. SZTÁLINNAK*

SZIGORÚAN BIZALMAS

EMLÉKIRAT

Válaszul Sztálin Miniszterelnök augusztus 13-i memorandumára Nagy-Britannia Miniszterelnöke kijelenti:

1. A második front legjobb módja 1942-ben, az egyetlen lehetséges és méreteit tekintve jelentős hadművelet az Atlanti-óceán felől a „Fáklya"[24]. Ha ez a hadművelet októberben megvalósítható, nagyobb segítséget jelent Oroszország számára, mint bármilyen más terv. Ez a hadművelet egyben előkészíti az utat 1943-hoz, és négy előnye van, amelyekről Sztálin Miniszterelnök augusztus 12-i beszédében megemlékezett. A Brit Kormány és az Egyesült Államok Kormánya erről határozatot hozott, s az előkészületek a leggyorsabb ütemben folynak.

2. A „Fáklyá"-hoz viszonyítva hat vagy nyolc angol—amerikai hadosztály támadása a cherbourg-i félsziget és a Csatorna szigetei ellen[25] kockázatos és meddő hadművelet lenne. A németek elegendő katonasággal rendelkeznek nyugaton ahhoz, hogy a megerősített védelmi vonalak segítségével ostromzár alatt tartsanak bennünket ezen a keskeny félszigeten, s erre a helyre összpontosítanák nyugaton levő egész légierejüket. Ez a hadművelet a brit haditengerészeti, katonai és légügyi szervek egyöntetű véleménye szerint csak katasztrófával végződhetne. Mégha sikerülne is hídfőállást létesíteni, ez egyetlen hadosztályt sem vonna el Oroszországból. Emellett sokkal vérzőbb sebet ejtene rajtunk, mint az ellenségen, s erre tékozló módon és céltalanul az 1943. évi igazi hadműveletekhez szükséges tapasztalt kádereinket és partraszállási eszközeinket használnánk fel. Ez a mi végleges álláspontunk. A birodalmi vezérkar főnöke megtárgyalja a részleteket az orosz parancsnokokkal, bármilyen kívánatosnak mutatkozó szinten.

3. Sem Nagy-Britannia, sem az Egyesült Államok nem szegett meg semmiféle ígéretet. Felhívom a figyelmet Molotov úrnak 1942 június 10-én átnyújtott memorandumom 5. pontjára[26],

amelyben kereken le van szögezve: „Ezért semmiféle ígéretet sem tehetünk." Ez a memorandum hosszas tárgyalások eredménye volt, amelyek során részletesen megmagyaráztuk, hogy igen kevés esély van hasonló terv elfogadására. Egyes beszédek, amelyekben ezek a magyarázatok elhangzottak, fel vannak jegyezve.

4. Az ezidei franciaországi angol—amerikai invázióval kapcsolatos beszélgetések azonban megtévesztették az ellenséget, s jelentős légi és szárazföldi erőit kötötték le a Csatorna francia partszakaszán. A közös érdekeknek, s különösen az orosz érdekeknek ártott volna, ha bármiféle olyan nyilvános vita támad, amelynek során a Brit Kormány kénytelen lett volna feltárni a nép előtt a „Kovácskalapács"[27] hadművelet ellen nézete szerint rendelkezésére álló megsemmisítő érvet. Ez nagymértékben elkedvetlenítette volna az orosz seregeket, amelyek ebben a tekintetben reményeket tápláltak, s az ellenség szabadon vonhatott volna el Nyugatról további erőket. A legésszerűbb módszer az lenne, ha a „Kovácskalapácsot" a „Fáklya" leplezésére használnánk fel, s a „Fáklyát", amikor megkezdődik, második frontnak nyilvánítanánk. Ez az, amit tenni szándékozunk.

5. Nem érthetünk egyet azzal, hogy a második frontról Molotov úrral folytatott tárgyalások valamiféle alapot nyújtottak volna az orosz Főparancsnokság stratégiai terveinek megváltoztatására, hiszen ezeket a tárgyalásokat szóbeli és írásos fenntartások korlátozták.

6. Újból leszögezzük azt az elhatározásunkat, hogy orosz szövetségesünknek minden lehetséges eszközzel segítséget nyújtunk.

W. CH.[23]

1942 augusztus 14.

67. sz.

W. CHURCHILL I. V. SZTÁLINNAK*

Tisztelt Sztálin Miniszterelnök!

1. Alább közöljük a máltai konvojért[2] vívott ütközet eredményeit. A tizennégy kereskedelmi hajó közül csak három érte

el Máltát. További kettőt vontatnak, s lehetséges, hogy ezek eljutnak rendeltetési helyükre. A három beérkezett hajó két-három hónapra való ellátást szállított. Ilyenformán az erőd, amely nagy jelentőségű az egész földközi-tengeri helyzet szempontjából, tarthatja magát mindaddig, míg be nem következik az elkerülhetetlen összecsapás Egyiptom nyugati sivatagában és a „Fáklya"[24].

2. Ezért nagy árat fizettünk. Az „Eagle" repülőgép-anyahajó elsüllyedt, az „Indomitable" repülőgép-anyahajó pedig három bomba és három közeli robbanás következtében komolyan megrongálódott; két pompás cirkáló elsüllyedt, egy megsérült, egy másik sorsa pedig ismeretlen; egy torpedóromboló, kilenc vagy esetleg tizenegy gyorsjáratú hajóval együtt elsüllyedt, s ily módon kevés maradt épségben. A „Rodney" egy közeli bombarobbanástól szintén könnyebb sérülést szenvedett.

3. Nézetem szerint ezt az árat meg kellett fizetni. Másrészt sajnálatos körülmény volt, hogy a hadihajók tevékenységük során az ellenség szárazföldi támaszpontokról felszálló repülőgépeivel álltak szemben. Elsüllyesztettünk három tengeralattjárót, s nyilván komoly veszteséget okoztunk a támadó légierőknek. Olasz cirkáló és sorhajó nem kockáztatta meg a támadást a megfogyatkozott konvoj ellen, amikor az bekerült a máltai légvédelem hatókörébe. Az ellenség kétségtelenül nagy tengeri győzelemként könyveli majd el a konvojjal történteket, s az is lenne, ha nem néznénk Málta stratégiai jelentőségét a jövő tervek szempontjából.

Őszinte híve

Winston CHURCHILL

Moszkva, 1942 augusztus 14.

68. sz.

Az érkezés ideje 1942 augusztus 17.

CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR ÜZENETE SZTÁLIN MINISZTERELNÖKNEK

Gyors és nyugodt repülőút után Teheránba érkezve, felhasználom az alkalmat, hogy megköszönjem Önnek baráti magatartását és vendégszeretetét. Nagyon örülök annak, hogy Moszkvában voltam: először, mert kötelességem volt nyilatkozni, másodszor, mert biztos vagyok benne, hogy találkozásunk hasznára válik ügyünknek. Kérem, adja át üdvözletemet Molotov úrnak.

69. sz.

Az érkezés ideje 1942 augusztus 31.

W. CHURCHILL I. V. SZTÁLINNAK*

Rommel megkezdte a támadást, amelyre felkészültünk. Most jelentős ütközetre kerülhet sor.

70. sz.

Az érkezés ideje 1942 szeptember 7.

CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MINISZTERELNÖKNEK

1. A 40 hajóból álló P. Q. 18 konvoj[2] kifutott. Minthogy nem küldhetjük nagy hajóinkat a partvidéki támaszpontokról felszálló ellenséges repülőgépek hatókörébe, torpedórombolókból álló hatalmas támadóerőket jelölünk ki, amelyeket az ellenség hadihajói ellen fogunk felhasználni, ha a Medve-szigettől

keletre támadnak bennünket. A konvojnak a légitámadásokkal szembeni védelme céljából a kísérőhajókhoz egy éppen most elkészült kisegítő repülőgép-anyahajót is beosztunk. Továbbá tengeralattjárókból erős reteszt állítunk a konvoj és a német támaszpontok közé. A német hadihajók támadása azonban továbbra is komoly kockázatot jelent. Ezt a veszélyt eredményesen elhárítani csak úgy lehet, ha a Barents-tengeren harci repülőgépekből olyan erős kötelékeket vetünk be, hogy a németek nagy hajóikat ebben az övezetben nem kisebb mértékben kockáztassák, mint mi a mieinket. Felderítés céljából 8 „Katalina" hidroplánt és 3 „Spitfire"[28] osztályba tartozó légifényképezéses felderítőt jelölünk ki, amelyek Észak-Oroszországból kiindulva fognak működni. A légitámadások méreteinek növelése céljából 32 torpedóvető-repülőgépet indítottunk útnak; ezt a köteléket útközben veszteségek érték, reméljük azonban, hogy legalább 24 alkalmas lesz a bevetésre. Az említett repülőgépek az Önök által tudomásunk szerint felajánlott 19 bombázóval és torpedóvető-repülőgéppel, 42 kishatósugarú és 43 nagyhatósugarú vadászgéppel együtt, még egyszer ismétlem, nem lesznek elegendők ahhoz, hogy véglegesen visszatartsák az ellenséget a támadásoktól. Sok nagyhatósugarú bombázóra van szükségünk. Tökéletesen megértjük, hogy a fő harci fronton Önökre nehezedő óriási nyomás megnehezíti sok nagyhatósugarú orosz harci bombázó rendelkezésre bocsátását. De hangsúlyoznunk kell ennek a konvojnak nagy jelentőségét; 77 hadihajó vesz benne részt, amelyeknek a hadműveletek során 15 000 tonna üzemanyagot kell felhasználni. Ha módjukban van ideiglenesen további nagyhatósugarú bombázókat dobni át Északra, kérem tegyék meg. Ez közös érdekeink szempontjából rendkívül szükséges.

2. Rommel egyiptomi támadása kemény ellenállásba ütközött, és én nagyon bízom abban, hogy ott e hónap folyamán kedvező döntést érünk el.

3. A „Fáklya" hadműveletre[24], noha 3 héttel kitolódott azon a legkorábbi határidőn túl, amelyet Önnek említettem, teljes erővel készülünk.

4. Várom az Elnök válaszát arra vonatkozóan tett konkrét javaslataimra, hogy az angol—amerikai légierők egy bizonyos

részét télen az Önök déli szárnyán vessük be. Ő elvben egyetért ezzel, és várom, hogy részletes terveket kapjak tőle. Utána újból táviratozni fogok Önnek. Remélem, hogy a repülőterekkel és a közlekedéssel kapcsolatos tervek elkészítése abban a rendben folytatódhat, amellyel az Önök tisztjei az Ön jóváhagyásával moszkvai tartózkodásom idején egyetértettek. Ebből a célból előbb szeretnénk törzstiszteket küldeni Egyiptomból Moszkvába, mihelyt Önök felkészültek arra, hogy ezt megtegyük.

5. Óriási elragadtatással figyeljük az orosz seregek további nagyszerű ellenállását. A németek veszteségei természetesen nagyok, és közeledik a tél. Kedden az Alsóházban — remélem, az Ön számára elfogadható formában — beszámolok moszkvai utazásomról, amellyel kapcsolatban nagyon kellemes emlékeim vannak.

6. Kérem, adja át jókívánságaimat Molotov úrnak, és tolmácsolja köszönetemet szerencsés visszaérkezésem alkalmából küldött üdvözletéért. Isten áldása legyen minden vállalkozásunkon.

71. sz.

Az elküldés ideje 1942 szeptember 8.

SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE CHURCHILL MINISZTERELNÖKNEK

Üzenetét szeptember 7-én kaptam meg. Világos előttem annak nagy fontossága, hogy a P. Q. 18 konvoj[2] szerencsésen érkezzen meg a Szovjetunióba, s hogy gondoskodni kell a konvoj védelméről. Bármilyen nehéz is számunkra ebben a pillanatban további nagyhatósugarú bombázókat jelölni ki erre a célra, elhatároztuk, hogy megtesszük. Ma kiadtuk a rendelkezést, hogy jelöljenek ki további nagyhatósugarú bombázókat az Ön által megjelölt célra.

Sikert kívánok Önnek a Rommel elleni egyiptomi hadműveletekhez, és teljes sikert a „Fáklya"[24] végrehajtásához.

72. sz.

Az érkezés ideje 1942 szeptember 13.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR
SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE
SZTÁLIN MINISZTERELNÖKNEK

1. Igen hálás vagyok Önnek a 48 nagyhatósugarú bombázóért, a 10 torpedóvető-repülőgépért és a 200 vadászgépért, beleértve a 47 nagyhatósugarú vadászgépet, amelyeket, mint most értesültem, a P. Q. 18[29] keresztüljutásának elősegítésére küldenek.

2. Feltételezem, hogy Ön esetleg tudni szeretné, mennyi a Királyi Légierők által folyó évi július elseje óta Németországra ledobott bombák együttes súlya. A július 1-től szeptember 6-ig ledobott bombák együttes súlya 11 500 tonna. A fontosabb célpontokra ledobott bombák súlya tonnában számítva a következő: Duisburg — 2500 tonna, Düsseldorf — 1250 tonna, Saarbrücken — 1150 tonna, Bremen és Hamburg — egyenként 1000 tonna, Osnabrück — 700 tonna, Kassel, Wilhelmshaven, Mainz és Frankfurt — összesen mintegy 500 tonna; Nürnbergre 300 tonna, sok más objektumra kisebb mennyiségű bombát dobtak. A ledobott bombák közül 6 bomba 8000 font súlyú, 1400 bomba 4000 font súlyú volt. Rájöttünk arra, hogy ha ezekben a bombákban azonnali hatású robbanóanyagot alkalmazunk, igen jól robbannak, úgy hogy nincs szükség ejtőernyőre.

73. sz.

Az érkezés ideje 1942 szeptember 23.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR
SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE
SZTÁLIN MINISZTERELNÖKNEK

A német harci repülőgépek gyártására vonatkozóan az alábbi kimutatást állítottuk össze, amely a Légügyi Minisztérium véleménye szerint hitelt érdemlő. Ez a kimutatás esetleg érdekli Önt, s szeretném tudni, mennyire egyezik az Önök ugyanerre

vonatkozó adataival, feltéve, hogy ennek közlését lehetségesnek tartja.

Az említett kimutatás az alábbi adatokat tartalmazza:

A NÉMET REPÜLŐGÉP-GYÁRTÁS (harci géptípusok)
1942 szeptember 1-én

Tipus	Szerelő uzem	Havi átlagos termelés
Nagyhatósugarú bombázók		
„Junkers-88"	A.T.G. Lipcse	30
„Junkers-88"	Arado, Brandenburg, Neuendorf	30
„Junkers-88"	Arado, Rathenow	25?
„Junkers-88"	Heinkel, Oranienburg	15
„Junkers-88"	Henschel, Schönfeld	35
„Junkers-88"	Junkers (Dessau és Bernberg)	75
„Junkers-88"	Siebel, Halle	25
„Junkers-88"	Ismeretlen	15
	„Junkers-88" összesen	250
„Heinkel-111"	Heinkel (Rostock és Oranienburg)	100
DO-217	Dornier, Allmansweiler	30
DO-217	Dornier, Oberpfaffenhofen	30
DO-217	Dornier, Wismar	25
	DO-217 összesen	85
HE-177	Heinkel (Rostock és Oranienburg)	15
FW-200	Focke-Wulf, Bremen	5?
	Nagyhatósugarú bombázók összesen	455
Zuhanóbombázók		
„Junkers-87"	Wesser, Bremen és Lemwerder	80
HS-129	Henschel, Schleswig-Holstein	20
	Zuhanóbombázó összesen	100
Egymotoros vadászgépek		
ME-109	Ago, Oschersleben	55
ME-109	Erla, Lipcse	85
ME-109	Fieseler, Kassel (feltételezik, hogy áttér az FW-190 gyártására)	40
ME-109	Messerschmitt, Regensburg	45
ME-109	Wiener Neustadter, Wiener Neustadt	85
	ME-109 összesen	310
FW-190	Focke-Wulf, Bremen	50
FW-190	Arado, Warnemünde	40?
FW-190	Fieseler, Kassel	10?
	FW-190 összesen	100
	Egymotoros vadászgépek összesen	410
Kétmotoros vadászgépek		
ME-110 és 210	Gothar, Gotha	10
ME-110 és 210	Messerschmitt, Augsburg	80

ME-110 és 210	Miag, Brunswick (Braunschweig)	25
	Kétmotoros vadászgépek összesen	115
Katonai felderítőgépek		
HS-126	Henschel, Schönfeld	40
FW-187	Focke-Wulf, Bremen	15
BV-141	Blohm & Voss, Hamburg	10
„Junkers-86" (P-1 és P-2)	Junkers, Dessau	5
	Katonai felderítőgépek összesen	70
Parti repülőgépek		
AR-196	Arado, Warnemünde	15
BV-138	Blohm & Voss, Hamburg	20
DO-24	Dornier, Manzell	5
DO-24	Aviolanda, Papendracht	5
	DO-24 összesen	10
	Parti repülőgépek összesen	45
	Különféle típusok és ismeretlen gyártmányúak.	55
	Harci repülőgépek összesen	1250

74. sz.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZIGORÚAN TITKOS ÉS SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN ÚRNAK

1. Ugyanabból a forrásból, amelynek alapján másfél évvel ezelőtt figyelmeztettem Önt az Oroszország elleni küszöbönálló támadásra[30], a következő információt kaptam. Feltételezem, hogy ez a forrás abszolút megbízható. Kérem, hogy erről csak Önnek legyen tudomása.

Eleje:

„A németek már kinevezték azt a tengernagyot, akire majd a Kaspi-tengeri hadműveleteket bízzák. Mahacs-Kalát választották ki fő haditengerészeti bázisul. Körülbelül 20 hajót, köztük olasz tengeralattjárókat, olasz torpedónaszádokat és aknakutató hajókat vasúton szállítanának Mariupolból a Kaspi-tengerhez, mihelyt megnyílik az út. Az Azovi-tenger befagyására való tekintettel a tengeralattjárókat a vasútvonal építésének befejezéséig a tenger alá merítik."

Vége.

2. Önök már bizonyára felkészültek az ilyenfajta támadásra. Azt hiszem, annál nagyobb jelentőségre tesz szert az a terv,

amelyről Önnel beszéltem, nevezetesen, hogy mi amerikai segítséggel a Kaspi-tengeri és a kaukázusi hadszíntéren húsz brit és amerikai légikötelékkel megerősítenénk az Önök légierőit. Találkozásunk után folytattam a munkát ezen a terven, és remélem, hogy körülbelül egy hét múlva megkapom az Elnöktől a végleges hozzájárulást, és konkrét közös javaslatot tehetek Önnek.

3. Ami a 154 „Aerocobrát"[31] illeti, amelyeket levettünk a P. Q. 19-konvojról[29], ezt én Marshall tábornok amerikai főparancsnok sürgető kérésére személyesen engedélyeztem. Ezek nekünk szánt amerikai gépek voltak, amelyeket mi Önöknek szándékoztunk küldeni. Az amerikaiak követelése sürgető és határozott volt, s a „Fáklyával"[24] függött össze. Marshall tábornok kötelezte magát, hogy haladéktalanul pótolja azokat más repülőgépekkel az alaszkai útvonalon.

A legközelebbi 10 nap folyamán táviratilag értesítem Önt a továbbiakról.

1942 szeptember 30.

75. sz.

SZTÁLIN MINISZTERELNÖK CHURCHILL MINISZTERELNÖKNEK

1. Közölnöm kell Önnel, hogy helyzetünk Sztálingrád körzetében szeptember első napjaitól kezdve rosszabbodott. Kitűnt, hogy a németek nagy légitartalékokkal rendelkeznek, melyeket Sztálingrád körzetében vontak össze, és kétszeres légi fölényre tettek szert. Nem volt elég vadászgépünk a szárazföldi csapatok fedezésére. Még a legbátrabb csapatok is tehetetlenekké válnak, ha nincs légi fedezetük. Különösen „Spitfire-ekre"[28] és „Aerocobrákra"[31] van nagy szükségünk. Erről részletesen beszéltem Willkie úrnak.

2. A hadianyag-szállítmányok megérkeztek Arhangelszkbe, és folyik a kirakodásuk. Ez nagy segítség. Minthogy azonban kevés a hajótér, ideiglenesen lemondhatnánk a segítség egyes fajtáiról, s ezzel csökkenthetnénk a hajótérben mutatkozó szükségletet, feltéve, hogy több vadászgépet küldenek. Ideig-

lenesen lemondhatnánk az igényelt harckocsikról és tüzérségi felszerelésről, ha Anglia és az Egyesült Államok együtt havonta 800 vadászgépet szállíthatna nekünk, mégpedig mintegy 300 darabot Anglia, 500 darabot pedig az Egyesült Államok. Az ilyen segítség hatékonyabb lenne, és javítana a fronthelyzeten.

3. Az Önök hírszerző szolgálatának azt a közlését, hogy Németország havonta legfeljebb 1300 harci repülőgépet gyárt, a mi adataink nem támasztják alá. A mi adataink szerint a német repülőgép-gyárak a megszállt országok repülőgép-alkatrészgyáraival együtt havonta legalább 2500 harci repülőgépet állítanak elő.

1942 október 3.

76. sz.

Az érkezés ideje 1942 október 9.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZIGORÚAN TITKOS ÉS SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN MINISZTERELNÖKNEK

Kiegészítésül szeptember 30-i üzenetem első bekezdéséhez közlöm, hogy legutóbbi értesüléseim szerint a németek hajóknak vasúton a Kaspi-tengerhez szállításával kapcsolatos terveik megvalósítását abbahagyták.

77. sz.

Az érkezés ideje 1942 október 9.

CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZIGORÚAN TITKOS ÉS SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN MINISZTERELNÖKNEK

1. E hónap végén Egyiptomban megkezdjük a támadást, a „Fáklya"[24] pedig november elején kezdődik. Ezek a hadműveletek vagy

a) arra késztetik majd a németeket, hogy légi és szárazföldi erőket dobjanak át támadásunk ellensúlyozására, vagy

b) rákényszerítik őket, hogy belenyugodjanak a sikereink eredményeként kialakult új helyzetbe, amely később a Szicília és Európa déli része elleni támadás veszélye következtében erőik elvonására vezet.

2. Egyiptomi támadásunkat nagy erőkkel fogjuk végrehajtani. A „Fáklya" nagyarányú hadművelet lesz, amelyben az Egyesült Államok hadiflottája mellett 240 brit hadihajó és több mint fél millió ember vesz majd részt. Mindez fel nem tartóztathatóan halad előre.

3. Az Elnök és én azt kívánjuk, hogy angol—amerikai erők induljanak útnak az Önök déli szárnyára, s hogy azok a Szovjet Legfelsőbb Parancsnokság stratégiai ellenőrzése alatt tevékenykedjenek. Ezek az erők a következőkből tevődnének össze: brit részről — 9 vadászgép kötelék, 5 bombázó kötelék; az Egyesült Államok részéről — egy nehézbombázó csoport és egy szállító csoport. Megalakításukra és katonai elosztásukra kiadtuk a rendelkezést, azzal a meghagyással, hogy az új év elején harci készenlétben kell lenniök. Nagy részük Egyiptomból érkezik majd, mihelyt ott kikerül a harcokból, melyek feltevésünk szerint eredménnyel fognak végződni számunkra.

4. Levelében, melyet Majszkij úr október 5-én adott át nekem, Ön azt kérte, hogy Anglia és az Egyesült Államok jelentősen növelje az Oroszországnak szállított vadászgépek számát. A lehetőség szerint a legközelebbi időben küldünk Önöknek a Perzsa-öblön át 150 „Spitfire"-t[28], továbbá küldeni fogunk 50 repülőgéppel egyenértékű repülőgép-alkatrészt. Ezeket a repülőgépeket mihelyt mi megkapjuk azonnal útnak indítjuk, olyan külön erősítésként, amelyet nem áll módunkban megismételni. Ezt a külön erősítést — a szállításokkal kapcsolatos jegyzőkönyvön [32] kívül és azon túlmenően — az északi útvonalon küldjük, amennyiben lehetséges. Roosevelt Elnök külön táviratban közli az Egyesült Államok részéről küldendő mennyiséget.

5. Nagy megkönnyebbülés volt számomra, hogy a legutóbbi konvoj[2] oly jelentős része szerencsésen megérkezett Arhangelszkbe. Ezt a sikert csakis annak köszönhetjük, hogy ebben a műveletben nem kevesebb, mint 77 hadihajó vett részt. A hadi-

tengerészeti védelem a küszöbönálló hadműveletek befejezéséig lehetetlenné válik. Amikor a „Fáklyához" szükséges kísérőhajók felszabadulnak, újra bevethetők lesznek az északi vizeken.

6. Mindamellett addig is meg kívánunk tenni minden lehetőt, hogy az északi útvonalon fedezett konvojok helyett egyes hajókkal szállítmányokat indítsunk útnak Önökhöz. Intézkedtünk annak érdekében, hogy október 28-a és november 8-a között a holdvilág nélküli időszakban, hajókat indítsanak útnak Izlandról. Tíz hajónk készül az útra azokon kívül, melyeket az amerikaiak indítanak. A hajók körülbelül 200 mérföld, egyes esetekben pedig még nagyobb távolságban fogják követni egymást, veszély esetén nagy kitérőkkel és szétszóródva.

7. Reméljük, hogy 1943 januárjától erősen fedezett konvojokkal újból megkezdhetjük a folyamatos szállítást.

8. Természetesen nekünk és Önöknek egyaránt sokat segítene, ha a németeket meg lehetne fosztani az észak-norvégiai repülőterek használatának lehetőségétől. Ha az Önök parancsnokságai jó tervet tudnának készíteni, akkor az Elnök és én haladéktalanul megvizsgálnánk a végrehajtásában való legmesszebbmenő részvétel lehetőségét.

78. sz.

Az elküldés ideje 1942 október 13.

SZTÁLIN MINISZTERELNÖK VÁLASZA CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÜZENETÉRE

Október 9-i üzenetét megkaptam. Köszönöm.

I. SZTÁLIN

79. sz.

Az érkezés ideje 1942 október 19.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZIGORÚAN TITKOS ÉS SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN ÚRNAK

Utólagosan közölnöm kellett volna Önnel, hogy mind a 150 „Spitfire"[28] két ágyúval és négy géppuskával van felszerelve.

80. sz.

Az érkezés ideje 1942 november 5.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN ÚRNAK

1. Megígértem, hogy tájékoztatni fogom Önt, amikor hadseregünk Egyiptomban döntő győzelmet arat Rommel felett. Alexander tábornok most közli, hogy az ellenség frontját áttörték, és hogy az ellenség fejvesztetten vonul vissza nyugati irányban. A főhadszíntér csapatain kívül a part hosszában támadó csapatainktól délre levő sivatagban még hat olasz és két német hadosztály van. Ezek az egységek igen jelentéktelen gépi szállító eszközökkel és utánpótlással rendelkeznek, s lehetséges, hogy a legközelebbi napokban nagyon súlyos veszteséget okozunk az ellenségnek. Ezenkívül Rommel egyetlen visszavonulási útja a partmenti út hosszában halad, amely most tömve van csapatokkal és szállító eszközökkel, s amelyet jelentős fölényben levő légierőink szakadatlanul támadnak.

2. Szigorúan titkos. Csak személyesen Önnek. A „Fáklya"[24] a legközelebbi időben igen jelentős arányokban megindul. Feltételezem, hogy azok a politikai nehézségek, melyekkel kapcsolatban Ön nyugtalanságát fejezte ki, kielégítő megoldást nyertek. A hadműveletek katonai része pontosan a terv szerint alakul.

3. Nagyon szeretném mielőbb megkezdeni a húsz brit és amerikai repülőkötelék átdobását az Önök déli szárnyára. Roosevelt Elnök teljesen egyetért ezzel, és most Egyiptomban semmiféle katasztrófa veszélye nem fenyeget. Mielőtt azonban bármit is tehetnénk, szükséges, hogy a mi tisztjeink és az Önök tisztjei részletesen megállapodjanak a repülőtereket stb. illetően. Kérem, közölje velem lehetőleg minél gyorsabban, hogyan kívánják megszervezni ezeket a megbeszéléseket. A küldeni szándékozott repülőkötelékek számát október 9-i táviratomban közöltem, s ennek megfelelően folytatjuk azokat az előkészületeket, amelyeket az Önökkel való megállapodásig elvégezhetünk.

4. Engedje meg, hogy kifejezzem Önnek, Sztálin Miniszter-

elnök úr, és Molotov úrnak jókívánságainkat Sztálingrád mindörökre dicső védelme és Hitler Oroszország elleni második hadjáratának döntő veresége alkalmából. Nagyon örülnék, ha értesülnék Öntől arról, hogyan állnak ügyeik a Kaukázusban.

5. Minden jót kívánok az Önök ünnepe alkalmából.

81. sz.

Az elküldés ideje 1942 november 8.

SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE CHURCHILL MINISZTERELNÖKNEK

Üzenetét november 5-én kaptam meg.

Gratulálok Önnek az egyiptomi hadműveletek sikeres alakulásához, és azt a meggyőződésemet fejezem ki, hogy most sikerülni fog teljes mértékben végrehajtani Rommel bandáinak és olasz szövetségeseinek szétzúzását.

Mi itt mindannyian bízunk az Önök sikereiben és a „Fáklya"[24] megvalósításában.

Köszönetemet fejezem ki azért az értesítéséért, amely szerint Ön és Roosevelt Elnök elhatározták, hogy a legközelebbi időben 20 brit és amerikai repülőköteléket küldenek a mi déli frontunkra. A 20 légikötelék gyors elküldése nagyon értékes támogatás lesz. Ami az ezzel kapcsolatban szükséges megbeszéléseket és a konkrét intézkedéseknek az angol, az amerikai és a mi légierőink megbízottai által történő kidolgozását illeti, a megfelelő találkozásokat legjobb lenne először Moszkvában, majd — ha szükséges — közvetlenül a Kaukázusban is megrendezni. Tudomásom van már arról, hogy az Egyesült Államok ebből a célból E. E. Adler tábornokot küldi ki. Várom az értesítést, hogy kit jelölnek ki Nagy-Britannia részéről.

Kaukázusi frontunkon a helyzet az októberi helyzethez viszonyítva valamelyest rosszabbodott. A németeknek sikerült elfoglalni a Nalcsik-hegyeket és megközelíteni Vlagyikavkazt, ahol jelenleg nagy harcok folynak. A mi gyengénk itt az, hogy nincs elég vadászgépünk.

Köszönetemet fejezem ki a Szovjetunió évfordulója alkalmából küldött jókívánságaiért.

82. sz.

Az érkezés ideje 1942 november 8.

W. CHURCHILL I. V. SZTÁLINNAK*

Éppen most kaptam Alexander tábornoktól a következő jelentést:

Ez idő szerint a hadifoglyok megállapított száma 20 000 fő; a zsákmányolt harckocsik száma — 350; az ágyúké — 400; a gépi szállító eszközöké — több ezer. Előretörő mozgó erőink Mersza Matruhtól délre vannak. A nyolcadik hadsereg előrenyomul.

83. sz.

Az érkezés ideje 1942 november 8.

W. CHURCHILL I. V. SZTÁLINNAK*

Kétségtelenül ismeretes Ön előtt, hogy ha Hitler elveszti Baku elfoglalásának reményét, meg fogja kísérelni az elpusztítását légitámadások útján.

Kérem Önt, hogy higgyen az értesítésemnek.

84. sz.

SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÜZENETE CHURCHILL MINISZTERELNÖKNEK

Nagyon örülünk líbiai sikereiknek és a „Fáklya" hadművelet[24] sikeres megkezdésének. Teljes sikert kívánok.

Köszönöm Bakuval kapcsolatos figyelmeztetését. Megtesszük a védelmi intézkedéseket.

1942 november 9.

85. sz.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MINISZTERELNÖKNEK

1. Nagyon hálás vagyok november 8-i és 10-i üzenetéért, amelyeket megkaptam.

2. Kineveztem Drummond légügyi marsallt Nagy-Britannia képviselőjévé azokon a vezérkari megbeszéléseken, amelyek keretében a szovjet, amerikai és brit megbízottak a 20 brit és amerikai légikötelékneknek az Önök déli frontján való felhasználásával kapcsolatos előzetes rendszabályokat tárgyalják majd meg. Drummond légügyi marsallt utasítottuk, hogy egy vezérkari tisztekből álló kis csoporttal haladéktalanul induljon útnak Kairóból Moszkvába.

3. Hadműveleteink Egyiptomban és Francia Észak-Afrikában egyaránt jelentős sikerrel jártak. Már mélyen behatoltunk Cirenaicába. Éppen most foglaltuk el Tobrukot. Az úgynevezett páncélos hadsereg most egészen kicsiny, alig 20 harckocsiból álló, erősen szorongatott csoporttá zsugorodott, amelynek állandóan a sarkában vagyunk. Majdnem biztosra veszem, hogy Bengázit rövidesen elfoglaljuk, és hogy az ellenség az ageilai vonal tartásával megkísérli a visszavonulást Tripoliszba. Már megkezdte Bengáziban levő raktárainak kiürítését, és új, kisebb rögtönzött bázisokat próbál létrehozni a Syrtis-öbölben.

4. A „Fáklya"[24] szépen lobog, és Eisenhower tábornok, valamint a mi parancsnokaink erősen reménykednek abban, hogy kiharcolják a Francia Észak-Afrika feletti teljes ellenőrzést, s a tuniszi kiszögellésben megteremtik a légifölényt. Eddig valamennyi nagy csapatszállító konvoj[2] szerencsésen átkelt vagy átkelőben van az óceánon, Nagy-Britanniából is. Reméljük, hogy sikerül egy erős németellenes francia hadsereget létrehozni Észak-Afrikában, Giraud tábornok parancsnoksága alatt.

5. A politikai visszahatás Spanyolországban és Portugáliában a legnagyobb mértékben kielégítő volt, s az a veszély, hogy a gibraltári kikötő és repülőtér használhatatlanná válik, nem okoz többé nyugtalanságot. A németek benyomulása a vichyi Francia-

országba[33], amit mi és Önök tárgyalásaink során előre láttunk, javunkra szolgál. Vichy bénító befolyása a francia nemzetre gyengül, s rövidesen az egész nép megtanulja ugyanolyan hevesen gyűlölni a németeket, mint ahogyan a megszállt övezetben gyűlölik. A touloni flotta[34] jövője bizonytalan. A németek nem érezték magukat elég erősnek ahhoz, hogy a flotta átadását követeljék, s értesüléseink szerint nem szándékoznak elfoglalni Toulont. Darlan tengernagy, aki a mi hatalmunkban van, megparancsolta a flottának, hogy induljon el a dél-afrikai kikötőkbe. Kétséges azonban, hogy teljesíti-e ezt a parancsot.

6. Lényegesen megváltozott a helyzet az afrikai partvidék egész hosszában, és ezt ki lehet használni. Ha meg tudjuk nyitni az utat a hadiszállítmányok számára a Földközi-tengeren keresztül, hajózási problémánk jelentős mértékben enyhül majd, és szorosabb kapcsolatba kerülünk Törökországgal, mint eddig lehetséges volt. Érintkezést tartok fenn Roosevelt Elnökkel, akit nagyon megörvendeztetett az amerikaiak sikere. Néhány nap múlva újból meg kell vizsgálni az egész helyzetet — további erőteljes hadműveletek indítása céljából. A legközelebbi időben értesítem Önt a jövőre vonatkozó terveinkről. Meggyőződésem szerint Ön tudja, mennyire szeretnénk levenni Önökről annak a mérhetetlen tehernek egy részét, amelyet az utóbbi kemény hónapok folyamán oly állhatatosan viseltek. Ugyanakkor abból a feltevésből indulok ki, hogy Ön továbbra is biztos abban, hogy a téli hónapok folyamán nem jutnak át a kaukázusi hegygerincen.

1942 november 13.

86. sz.

SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Köszönetet mondok Önnek november 13-i üzenetéért. Itt mindannyian nagyon örülünk az Önök líbiai sikereinek és az angol—amerikai csapatok Francia-Afrikában elért sikereinek. Engedje meg, hogy szívből gratuláljak Önnek a győzelemhez, és további sikereket kívánjak Önöknek.

A legutóbbi napokban Vlagyikavkaz alatt sikerült megállítani a németek előrenyomulását és stabilizálni a helyzetet. Vlagyikavkaz a mi kezünkben van, és úgy látom, a mienk is marad. Minden lehetőt megteszünk, hogy Észak-Kaukázusban tartsuk állásainkat.

A legközelebbi időben téli hadjáratot szándékozunk indítani. Az, hogy mikor sikerül megkezdeni, az időjárástól függ, amelynek nem parancsolhatunk. A hadműveletek menetéről rendszeresen tájékoztatni fogom.

1942 november 14.

87. sz.

Az elküldés ideje 1942 november 20.

SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Megkezdődtek a támadó hadműveletek Sztálingrád körzetében, a déli és az északnyugati szektorban. A támadó hadműveletek első szakaszának célja a Sztálingrád—Lihaja vasútvonal elfoglalása és a sztálingrádi német hadseregcsoport kapcsolatainak megbénítása. Az északnyugati szektorban a német csapatok frontját 22 kilométer szélességben, a déli szektorban 12 kilométer szélességben áttörtük. A hadműveletek szépen haladnak.

88. sz.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZIGORÚAN TITKOS ÉS SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN MINISZTERELNÖKNEK

1. Végtelenül örültem, amikor megkaptam forró és szívélyes jókívánságait. Szerintem a mi igazságérzettől áthatott személyes kapcsolataink igen fontosak azoknak az embereknek óriási tömegével szemben vállalt kötelezettségeink teljesítése szempontjából, akiknek az élete forog kockán.

2. Noha az Elnök legnagyobb sajnálatomra nem adhatja kölcsön a kért 12 torpedórombolót, most sikerült elintéznem, hogy egy több mint 30 hajóból álló konvoj[2] december 22-én útnak induljon Izlandból. A Tengernagyi Hivatal az Önök tisztjeivel együtt összehangolja majd a hadműveleteket, mint eddig is történt. A „Fáklya"[24] eredményeként a németek légierőik jelentős részét Észak-Norvégiából Dél-Európába dobták át. Másfelől a németek szárazföldi erői Norvégiában továbbra is résen vannak.

Egyelőre a Tengernagyi Hivatal meg van elégedve a Q. P. konvoj haladásával, melynek segített a rossz időjárás, s amely jelenleg az elébe küldött cirkálóink védelme alatt áll.

3. Közöltem Roosevelt Elnökkel egyes előzetes elgondolásaimat Törökországgal kapcsolatban, s azt tapasztaltam, hogy ő tőlem függetlenül majdnem ugyanazokra a következtetésekre jutott. Véleményem szerint újabb erélyes lépéseket kellene tennünk, olyanokat, amelyekkel rábírhatjuk Törökországot, hogy tavasszal lépjen háborúba a mi oldalunkon. Ebből a célból szeretném, ha az Egyesült Államok csatlakozna Törökország területi épségének és státusának angol—szovjet garantálásához. Ez megmutatná hármunk erőinek szoros egységét, márpedig a törökök szemében sokat számítanak az amerikaiak. Másodszor, mi már jelentős fegyverszállítmányokat küldünk Törökországba, egyebek között 200 harckocsit a Közép-Keletről. A tél folyamán szárazföldi úton vagy a közel-keleti partvidék mentén tengeren folytatni fogom a fegyverszállítást Törökországba, s ha megengedik, a kiképzéshez és a kezeléshez szükséges polgári ruhás szakembereket is küldök a szállítmányokkal. Harmadszor, tavasz elején 8., 9. és 10. hadseregünk állományából szeretnék Szíriában egy jelentős hadsereget összegyűjteni, hogy segítséget nyújthassunk Törökországnak abban az esetben, ha veszély fenyegetné vagy ha kész lenne csatlakozni hozzánk. Nyilvánvaló, hogy Önök a Kaukázusban vagy attól északra indított hadműveletekkel ugyancsak nagy befolyást gyakorolhatnának. Ha Törökországot bevonhatnánk a háborúba, nemcsak annak érdekében indíthatnánk hadműveleteket, hogy hajóutat nyissunk az Önök fekete-tengeri balszárnyához, hanem egyszersmind a török bázisokról fokozottan bombázhatnánk a romániai olajforrásokat, amelyek éppen azért, mert Önök oly sikeresen védel-

mezik a fő, a kaukázusi olajforrásokat, létfontosságúak a tengelyhatalmak számára. A Törökországba való bevonulás előnye, hogy ez főként szárazföldön történne, s kiegészíthetné a Földközi-tenger középső szakaszának támadó hadműveleteit, amelyek tengeri erőink és légierőink jelentős részét igénybe veszik.

4. Hozzájárultam Roosevelt Elnöknek ahhoz a javaslatához, hogy a nem távoli jövőben küldjünk Moszkvába, ha ez az Önök számára elfogadható, két magasrangú angol, illetve amerikai tisztet az 1943-ra szóló ilyen irányú tervek elkészítése céljából. Kérem értesítsen, hogy egyetért-e ezzel.

5. Remélem, hogy Ön, Sztálin Miniszterelnök úr, megérti, mennyire korlátozó tényező számunkra a hajótér. A „Fáklya" megvalósítása érdekében annyira le kellett csökkentenünk atlanti-óceáni konvojainkat, hogy november első fele az eddigi legrosszabb időszakunk volt. Mi és az amerikaiak egyrészt havi 700 000 tonna veszteségre, másrészt mérlegünk javulására számítottunk. Az év folyamán átlagos veszteségeink nem voltak olyan nagyok, mint ez a szám, de november két első hetében rosszabbul állt az ügy. Önök, akik oly nagy kiterjedésű szárazfölddel rendelkeznek, talán nehezen tudják elképzelni, hogy mi csak tengeri közlekedésünk állapotától függően élhetünk és folytathatjuk a harcot.

6. Ne nyugtalankodjék a szélhámos Darlan miatt. Francia Észak-Afrikába nagy angol—amerikai hadsereget dobtunk át, és szilárdan birtokunkban tartjuk ezt a területet. Mivel a francia hadsereg nem tanúsít velünk szemben ellenállást, sőt most egyre nagyobb mértékben támogat bennünket, lehetséges, hogy 15 nappal korábban kerül sor a terv megvalósítására. Rendkívül fontos, hogy a legrövidebb időn belül birtokunkba vegyük a tuniszi kiszögellést és Bizerte haditengerészeti bázist. A mi 1. hadseregünk élosztagai valószínűleg haladéktalanul megkezdik támadásukat. Mihelyt ottani helyzetünk a légifölény biztosításával megszilárdul, a háborút kiterjeszthetjük Mussoliniig és fasiszta bandájáig, mégpedig olyan intenzitással, amely egyelőre még lehetetlen.

7. Ugyanakkor azáltal, hogy Nagy-Britanniában hatalmas angol—amerikai hadsereget és légierőket vonunk össze, s délkeleti és déli partvidékünk mentén állandó előkészületeket

folytatunk, Pas-de-Calais körzetében és egyebütt le fogjuk kötni a németeket; emellett készek vagyunk kihasználni bármely kedvező lehetőséget, bombázóink pedig növekvő erővel szüntelenül pusztítani fogják Németországot. Ily módon a kárhozott bűnös nyakán megfeszül a kötél.

8. Pompás hírek érkeznek hozzánk az Önök támadásáról. Lélegzetünket visszafojtva figyeljük a támadást. Kívánjuk a legjobbakat.

1942 november 24.

89. sz.

Az elküldés ideje 1942 november 27.

SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Köszönöm üzenetét, amelyet november 25-én kaptam meg. Teljes mértékben osztom azt a nézetét, hogy személyes kapcsolataink fejlesztése nagy jelentőségű.

Hálás vagyok Önnek azért, hogy elintézte egy újabb nagy konvoj[2] útnak indítását Arhangelszkbe. Megértem, hogy jelenleg ez az Önök számára rendkívül nagy nehézségekkel jár, különösen az angol flotta jelentős földközi-tengeri hadműveletei folytán.

Osztom Önnek és Roosevelt Elnöknek azt a véleményét, amely szerint kívánatos megtenni minden lehetőt, hogy Törökország tavasszal háborúba lépjen a mi oldalunkon. Természetesen ennek nagy jelentősége lenne Hitler és cinkosai szétzúzásának meggyorsítása szempontjából.

Ami Darlant illeti, nekem úgy tűnik, hogy az amerikaiak ügyesen használták fel őt Észak- és Nyugat-Afrika megszállásának megkönnyítésére. A háborús diplomáciának a katonai célok érdekében ki kell tudni használni nemcsak a Darlanokat, hanem magát az ördögöt is az öreganyjával együtt.

Nagy figyelemmel olvastam azt az értesítését, hogy Önök az amerikaiakkal együtt a németeknek Pas-de-Calais-nál és egyebütt való lekötése érdekében nem csökkentik az előkészü-

leteket délkeleti és déli partvidékük mentén, s hogy készek kihasználni bármely kedvező lehetőséget. Remélem, ez nem jelent lemondást annak a Moszkvában tett ígéretnek teljesítéséről, hogy 1943 tavaszán Nyugat-Európában létrehozzák a második frontot.

Roosevelt Elnök javaslatával és Önnek azzal az óhajával, hogy rendezzük meg Moszkvában a három vezérkar megbízottainak értekezletét az 1943-ra szóló megfelelő haditervek elkészítése céljából — egyetértek. Készek vagyunk találkozni az Önök és az amerikaiak megbízottaival, amikor kívánják.

A sztálingrádi hadműveletek során eddig többek között azért értünk el sikereket, mert segítségünkre van a havazás és a köd, ami akadályozza a német légierők érvényesülését.

A napokban aktív hadműveleteket szándékozunk indítani a középső fronton, hogy lekössük itt az ellenség erőit, és lehetetlenné tegyük az erők egy részének délre irányítását.

90. sz.

Az elküldés ideje 1942 november 29.

WINSTON CHURCHILL ÚRNAK

Születésnapja alkalmából kívánok Önnek jó egészséget, s kívánom, hogy a közös ügyünk győzelemre vitele jegyében folytatott harcaik során érjenek el sikereket.

I. SZTÁLIN

91. sz.

Az érkezés ideje 1942 december 1.

I. V. SZTÁLINNAK, A NÉPBIZTOSOK TANÁCSA ELNÖKÉNEK

Kreml, Moszkva.

Nagyon hálás vagyok Önnek születésnapom alkalmából küldött szívélyes üdvözletéért. Ez volt az első, amelyet kaptam, és óriási örömet szerzett nekem.

Winston CHURCHILL

92. sz.

Az érkezés ideje 1942 december 4.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZIGORÚAN TITKOS ÉS SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN MINISZTERELNÖKNEK

Az Elnök közölte velem azt a javaslatát, hogy januárban mi hárman találkozzunk valahol Észak-Afrikában.

Ez sokkal jobb, mint az izlandi terv, amelyről Moszkvában beszéltünk. Ön megérkezhetne bármely kívánt pontra három napon belül, én két napon belül, az Elnök pedig körülbelül ugyanannyi idő alatt, mint Ön. Erősen remélem, hogy Ön hozzájárul ehhez. A legközelebbi időpontban el kell döntenünk a Németország ellen 1943 folyamán Európában minden lehető erővel végrehajtandó támadás legalkalmasabb módjának kérdését. Ezt csak a kormány- és államfők egymás között, a rendelkezésükre álló nagyképzettségű szaktekintélyekkel együtt dönthetik el. Csak ilyen találkozás útján lehet elosztani a háború minden terhét a lehetőségeknek és a rendelkezésre álló erőknek megfelelően.

93. sz.

Az elküldés ideje 1942 december 6.

SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE CHURCHILL MINISZTERELNÖKNEK

December 4-i üzenetét megkaptam. Üdvözlöm azt a gondolatot, hogy a három állam kormányfői találkozzanak a közös stratégiai irányvonal megállapítása céljából. De legnagyobb sajnálatomra nem utazhatom el a Szovjetunióból. Meg kell mondanom, most az idő annyira kritikus, hogy még egy napra sem tudok eltávozni. Éppen most bontakoznak ki téli hadjáratunk komoly hadműveletei, s ezek januárban sem fognak gyengülni. Sokkal valószínűbb az ellenkezője.

Várom a válaszát előbbi üzenetemnek arra a részére, amelyben a második nyugat-európai front 1943 tavaszán való létrehozásával foglalkoztam.

A harcok mind Sztálingrádnál, mind pedig a középső fronton egyre nagyobb arányokat öltenek. Sztálingrád alatt bekerítettük a német csapatoknak egy nagy csoportját, s reméljük, hogy végre tudjuk hajtani teljes megsemmisítésüket.

94. sz.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZIGORÚAN TITKOS ÉS SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN MINISZTERELNÖKNEK

November 27-i üzenetében az üzenet 5. bekezdésének utolsó mondatában, valamint december 6-i üzenetében külön érdeklődik az 1943. évi második front felől. Nem vagyok abban a helyzetben, hogy erre a kérdésre másként válaszolhatnék, mint az Egyesült Államok Elnökével együtt. Éppen ezért szerettem volna annyira hármunk találkozását. Mindketten megértjük azokat a fölöttébb komoly katonai okokat, amelyek Önt nagy hadműveleteik végrehajtása idején akadályozzák Oroszország elhagyásában. Állandó kapcsolatban vagyok az Elnökkel, hogy megtudjam, mit tehetünk.

1942 december 12.

95. sz.

Az érkezés ideje 1942 december 20.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN MINISZTERELNÖKNEK

Kérem fogadja jókívánságaimat és forró személyes üdvözletemet születésnapja alkalmából.

Mi mindannyian elragadtatással figyeljük a Vörös Hadsereg nagyszerű támadó hadműveleteit.

96. sz.

Az elküldés ideje 1942 december 21.

SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÜZENETE CHURCHILL MINISZTERELNÖKNEK

Őszinte köszönetet mondok Önnek üdvözletéért és jókívánságaiért.

97. sz.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MINISZTERELNÖKNEK

1. Nagyon fellelkesítettek bennünket az Önök egyre nagyobb arányokat öltő déli győzelmei. Ezek megerősítik mindazt, amit Ön Moszkvában mondott nekem. Az eredmények valóban nagy jelentőségűek lehetnek.

2. A tuniszi kiszögellésben a tengelyhatalmak tartják hídfőállásukat, amelyet nekünk az első előretörés során majdnem sikerült elfoglalnunk. A dolog most úgy áll, hogy itt a harcok január és február folyamán folytatódni fognak. Remélem, hogy Alexander tábornok serege február elején hatalmába keríti Tripoliszt. Igen valószínű, hogy Rommel a tuniszi kiszögellés irányában vonul vissza körülbelül 70 000 főnyi német és ugyanilyen létszámú olasz csapatokból álló erőivel. Ezeknek a csapatoknak kétharmad része igazgatási és ellátási egységekből tevődik össze. Az afrikai partvidéki háború a szállítások során és a kikötőkben szenvedett súlyos veszteségek folytán nagyon sokba kerül az ellenségnek. Mindent elkövetünk e hadművelet minél gyorsabb befejezése érdekében.

3. A decemberi P. Q. konvoj[2] minden várakozás ellenére mindezideig szerencsésen folytatja útját. Most intézkedtem egy 30 vagy több hajóból álló teljes konvoj januárban esedékes útnak indításáról, jóllehet azt a kérdést, hogy ezek a hajók egy konvojban haladjanak vagy pedig kettőben, a Tengernagyi Hivatal még nem döntötte el.

4. Csak Önnel közlöm, hogy Roosevelt Elnök mielőbbi meglátogatására készülök, 1943-ra szóló terveink összeegyeztetése végett. Az én legfőbb célom az, hogy az angolok és az amerikaiak a legnagyobb számban és a legrövidebb időn belül harcba szálljanak az ellenséggel. A hajótér-hiány rendkívül éles formában jelentkezik. A fejleményekről értesíteni fogom Önt.

1942 december 30.

98. sz.

Az elküldés ideje 1943 január 5.

SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE CHURCHILL MINISZTERELNÖKNEK

Mindkét üzenetét megkaptam. Köszönöm, hogy értesített az Ön és az Elnök közötti küszöbönálló megbeszélésről. Hálás leszek, ha értesít e megbeszélés eredményéről.

99. sz.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZIGORÚAN TITKOS ÉS SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN MINISZTERELNÖKNEK

1. A decemberi konvojt[2] harcok közben már sikeresen átkísérték, és Ön bizonyára részletes értesüléseket kapott arról az eredményes harcról, amelyet könnyű erőink vívtak az ellenség túlerejével szemben.

2. A Tengernagyi Hivatalnak az volt a szándéka, hogy a januári konvojt két, egyenként 15 hajóból álló részlegben indítja útnak, mégpedig az első részleget január 17-e körül, a másodikat pedig ugyanebben a hónapban valamivel később. Mivel a legutóbbi konvojjal kapcsolatban szerzett tapasztalatok szerint az ellenség hadihajók bevetésével igyekszik majd megakadályozni a további konvojok áthaladását, kénytelenek leszünk a januárra

eredetileg előirányzott kereteken túlmenően haladéktalanul megerősíteni a konvojok kíséretét. Még jelentősebb erősítésre lesz szükség a következő konvojok számára, a napok hosszabbodása folytán.

3. Ezért felül kellett vizsgálnunk intézkedéseinket. A januári konvoj két részlegben való útnak indítása helyett január 17-én az eredetileg tervezett 15 hajó helyett 19 hajót indítunk (két tartályhajót is beleértve). Ez után február 11-e körül egy 28—30 hajóból álló teljes konvoj indul el. Ezt követően minden lehetőt megteszünk, hogy március 10-e körül útnak indíthassunk egy 30 hajóból álló konvojt. De ez attól függ majd, hogy milyen segítséget nyújtanak nekünk az amerikaiak kísérőhajókban. Ha ilyen segítséget nem áll módjukban nyújtani, ez a konvoj nem indulhat el március 19-e előtt.

1943 január 11.

100. sz.

Az elküldés ideje 1943 január 16.

SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE CHURCHILL MINISZTERELNÖKNEK

Ez év január 11-i üzenetét megkaptam. Köszönöm az értesítést.

Csapataink hadműveletei a németek ellen egyelőre szépen haladnak. Befejezéshez közeledik a német haderők Sztálingrádnál bekerített csoportjának megsemmisítése.

101. sz.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN ÚRNAK

Múlt éjjel 142 tonna robbanóbombát és 218 tonna gyújtóbombát dobtunk le Berlinre.

1943 január 17.

102. sz.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN ÚRNAK

A múlt éjjel végrehajtott repülőtámadásunk idején 117 tonna robbanóbombát és 211 tonna gyújtóbombát dobtunk le Berlinre.

1943 január 18.

103. sz.

Az elküldés ideje 1943 január 19.

SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE CHURCHILL MINISZTERELNÖKNEK

Köszönöm, hogy értesített Berlinnek január 17-én éjjel sikeresen végrehajtott bombázásáról. További sikereket kívánok a brit légierőnek, különösen Berlin bombázása terén.

104. sz.

Az érkezés ideje 1943 január 27.

ROOSEVELT ELNÖK ÉS CHURCHILL MINISZTERELNÖK SZTÁLIN MINISZTERELNÖKNEK

1. Megbeszéléseket folytattunk katonai tanácsadóinkkal, és határozatokat hoztunk azokra a hadműveletekre vonatkozóan, amelyeket az amerikai és brit fegyveres erőknek kell végrehajtaniuk 1943 első kilenc hónapja folyamán. Haladéktalanul értesíteni kívánjuk Önt szándékainkról. Véleményünk szerint ezek a hadműveletek az Önök hatalmas támadásával együtt

1943-ban bizonyára térdre tudják kényszeríteni Németországot. Minden erőnket latba kell vetni, hogy elérjük ezt a célt.

2. Számunkra kétségtelenül az a helyes stratégia, ha erőinket Németország megverésére összpontosítjuk, az európai hadszíntéren való gyors és döntő győzelem kivívása céljából. Ugyanakkor megfelelő nyomás alatt kell tartanunk Japánt, hogy megtartsuk a kezdeményezést a Csendes-óceánon és a Távol-Keleten, támogatnunk kell Kínát, s meg kell akadályoznunk a japánokat abban, hogy agressziójukat kiterjesszék más színterekre, például az Önök Primorje határterületére.

3. Legfőbb kívánságunk az, hogy jelentős német szárazföldi és légierőket vonjunk el az orosz frontról, és hogy folyamatosan a lehető legnagyobb mennyiségű utánpótlást küldjük Oroszországba. Nem sajnálunk semmilyen erőfeszítést, hogy minden esetben és minden lehetséges módon elküldjük Önöknek az anyagi segítséget.

4. Legközelebbi szándékunk az, hogy megtisztítsuk Észak-Afrikát a tengelyhatalmak erőitől, tengerészeti és légi támaszpontokat hozzunk létre, s ilyenformán:

1) biztonságos utat nyissunk a Földközi-tengeren keresztül a hadiszállítmányok számára, és

2) megkezdjük a tengelyhatalmak fontos dél-európai objektumainak erőteljes bombázását.

5. Elhatároztuk, hogy megindítjuk a szárazföldi és tengeri erők széleskörű kombinált hadműveleteit a Földközi-tengeren, lehetőleg a legközelebbi időben. E hadműveletek előkészítése jelenleg folyamatban van, s ezzel kapcsolatban jelentős erőket, köztük partraszállási eszközöket és hajókat összpontosítunk Egyiptomban és Észak-Afrika kikötőiben. Ezenkívül jelentős amerikai szárazföldi és légierőket szándékozunk összpontosítani az Egyesült Királyság határain belül. Ezek az erők az Egyesült Királyságban levő brit fegyveres erőkkel közösen felkészülnek arra, hogy újból benyomuljanak az európai kontinensre, mihelyt ez megvalósítható lesz. Ezekről az összpontosításokról bizonyára tudomást szereznek ellenségeink is, de nem fogják tudni, hogy hol, mikor és milyen erőkkel szándékozunk csapást mérni rájuk. Ezért kénytelenek lesznek szétszórni mind szárazföldi, mind pedig légi erőiket Franciaország, Hollandia, Korzika,

Szardínia, Szicília, a Közel-Kelet, Olaszország, Jugoszlávia, Görögország, Kréta és a Dodekanezosz-szigetek egész partvidékének hosszában.

6. Európában gyors ütemben fokozzuk az Egyesült Királyságból kiinduló szövetséges bombatámadásokat Németország ellen, és nyár derekáig e támadások erejének a jelenlegihez viszonyítva kétszeresére kell növekednie. Mostani tapasztalataink azt mutatják, hogy a nappali támadások nagymennyiségű német vadászgép megsemmisítését vagy megrongálását eredményezik. Úgy gondoljuk, hogy a nappali és éjjeli légitámadások számának és a ledobott bombák együttes súlyának növelése igen jelentős anyagi és erkölcsi kárt fog okozni Németországban, s gyorsan kimeríti a német vadászgép-erőket. Mint Ön is tudja, már a német légierőknek több mint a felét kötjük le Nyugat-Európában és a Földközi-tengeren. Nem kételkedünk abban, hogy fokozott és különböző bombatámadásaink, más hadműveleteinkkel együtt, további német légi- és egyéb erőket vonnak majd el az orosz frontról.

7. A Csendes-óceánon az a szándékunk, hogy a legközelebbi néhány hónap folyamán kiűzzük a japánokat Rabaulból, majd továbbfejlesszük a sikert, s előbbre jussunk általában Japán irányában. Burmai hadműveleteink arányait is növelni szándékozunk, hogy újból megnyissuk ezt az utat Kína ellátása számára. Haladéktalanul növelni szándékozunk Kínában működő légierőinket. Ugyanakkor azonban nem engedjük, hogy Japán elleni támadásunk hátrányosan befolyásolja más irányú ütőképességünket, s akadályozzon bennünket minden arra kínálkozó lehetőség kihasználásában, hogy 1943-ban döntő csapást mérjünk Németországra.

8. Legfőbb célunk az, hogy Németországot és Olaszországot az egyáltalán elképzelhető legnagyobb fegyveres erők bevetésével a szárazföldön, a tengeren és a levegőben megrohanjuk.

105. sz.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZIGORÚAN TITKOS ÉS SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN MINISZTERELNÖKNEK

Roosevelt Elnök és én megállapodtunk abban, hogy javasoljam Törökország Elnökének a velem való találkozást a török hadsereg jobb és gyorsabb felszerelésével kapcsolatos intézkedések megbeszélése céljából, tekintettel a jövőben esetleg bekövetkező eseményekre. Törökország Elnöke azt válaszolta, hogy örömmel üdvözli ezt a Törökország „általános védelmi biztonságának" növelését célzó tervet, és kész találkozásunkat annak megtörténte után, ha én úgy kívánom, egy megfelelő időpontban nyilvánosságra hozni.

Ön már ismeri ezzel a kérdéssel kapcsolatos nézetemet azokból a táviratokból, amelyeket váltottunk, s biztos lehet abban, hogy gyorsan és haladéktalanul tájékoztatni fogom Önt.

Kérem fogadja ismételten a szovjet seregek tovább folytatódó csodálatra méltó hőstettei láttán érzett elragadtatásom kifejezését.

1943 január 27.

106. sz.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN ÚRNAK

Hálás lennék Önnek, ha nem cáfolna meg semmiféle, esetleg Önhöz eljutó olyan híresztelést, hogy én ismét Moszkvába utazom, mert fontosnak tekintjük, hogy tényleges utazásaim, amelyekről értesítettem Önt, néhány napig titokban maradjanak.

Minden jót kívánok.

1943 január 29.

107. sz.

Az elküldés ideje 1943 január 30.

SZTÁLIN MINISZTERELNÖK
SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE
CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK
ÉS ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

Az Önök közös baráti üzenetét január 27-én kaptam meg. Köszönöm a tájékoztatást a Casablancában azokkal a hadműveletekkel kapcsolatban hozott határozatokról, amelyeket az amerikai és brit fegyveres erőknek 1943 első kilenc hónapjában kell végrehajtani. Az Önök által Németország tekintetében elfogadott határozatokat olyan feladatként értelmezve, amely Németország szétzúzását tartja szem előtt az 1943-ban Európában létrehozandó második front útján, hálás lennék Önöknek, ha közölnék az e téren konkrétan tervbe vett hadműveleteket és végrehajtásuk tervezett időpontjait.

Ami a Szovjetuniót illeti, biztosíthatom Önöket, hogy a Szovjetunió fegyveres erői minden tőlük telhetőt megtesznek a Németország és szövetségesei ellen a szovjet—német fronton indított támadás folytatása érdekében. Téli hadjáratunkat, ha a körülmények megengedik, ez év februárjának első felében gondoljuk befejezni. Csapataink elfáradtak, pihenésre van szükségük, és aligha sikerül ezen a határidőn túl folytatniok a támadást.

108. sz.

Az elküldés ideje 1943 január 31.

SZTÁLIN MINISZTERELNÖK
SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE
CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Törökország Elnökével való közeli találkozásáról szóló üzenetét megkaptam. Hálás leszek Önnek a találkozás eredményei-

vel kapcsolatos tájékoztatásért, mert tisztában vagyok a találkozás nagy jelentőségével.

Azt a kívánságát, hogy ne cáfoljam meg az Ön utazásairól szóló híreszteléseket, természetesen teljesítem.

109. sz.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZIGORÚAN TITKOS ÉS SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN ÚRNAK

1. Köszönöm Önnek Törökországgal kapcsolatban küldött táviratát. Adanában január 30-án találkoztam a török vezető személyiségekkel, s hosszú és rendkívül barátságos beszélgetéseket folytattam velük[35]. Kétségtelen, hogy jelentős mértékben közeledtek mindkettőnkhöz, és hogy Németországból kapott saját értesüléseik is meggyőzik őket az ottani rossz helyzetről. Az első feladat az, hogy ellássuk őket korszerű fegyverekkel, amit egyelőre csak kis mennyiségben bocsáthatnánk rendelkezésükre. Minden lehetőt megtettem, hogy útnak indítsak mindent, amit ők a tauriszi vasúton, az egyetlen alkalmas útvonalon elszállíthatnak, és hogy néhány hajót kölcsönözzünk nekik jelentősebb mennyiségű felszerelésnek Egyiptomból való elszállítására. Ezenkívül bizonyos mennyiségű olyan német felszerelést is átadatok nekik, amelyet a sivatagban zsákmányoltunk. Ankarában vegyes angol—török katonai bizottságot létesítünk, amelynek feladata az lesz, hogy gondoskodjék a hadianyagok szállításához szükséges közlekedési utak megjavításáról. Közös terveket készítünk megsegítésükre abban az esetben, ha Németország vagy Bulgária részéről támadás érné őket.

2. *Nem* kértem semmiféle konkrét politikai kötelezettségvállalást vagy arra vonatkozó ígéretet, hogy háborúba lépnek a mi oldalunkon, de véleményem szerint ez év végéig megteszik ezt. Valószínű, hogy a semlegességnek ahhoz hasonló tág értelmezése alapján, ahogy az Egyesült Államok a háborúba lépés előtt tette, addig is megengedik nekünk repülőtereik fel-

használását a repülőgépek üzemanyaggal való ellátására, hogy ilyenformán a brit és az amerikai bombázók repülőtámadásokat intézhessenek a Ploeşti környéki olajforrások ellen, amelyek létfontosságúak Németország számára, különösen most, amikor az Önök seregei visszaszerezték Majkopot. Ismétlem, nem kértem és nem kaptam ígéretet határozott politikai kötelezettségvállalásra, s közöltem velük, hogy ilyen értelemben is nyilatkozhatnak. Mindamellett a velem való találkozásuk, egész állásfoglalásuk és a közös közlemény, melynek szövegét táviratilag megküldöm Önnek, a korábbinál nyíltabban vonják be őket a Hitler-ellenes rendszerbe, és így is értelmezik majd ezt az egész világon.

3. Természetesen gondot okoz nekik az a helyzet, amelybe a Szovjetunió nagy erejét tekintve a háború után jutnak. Közöltem velük, hogy az én tapasztalatom szerint a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége sohasem szegte meg sem kötelezettségeit, sem szerződéseit, hogy most számukra elérkezett az előnyös egyezmények kötésének ideje, és hogy Törökország számára a legbiztosabb hely az, ha a békekonferencia asztalánál harcoló országként a győztesek mellett foglal helyet. Mindezt közös érdekeinkből kiindulva, szövetségünkkel összhangban mondtam, és remélem, hogy ez az Ön helyeslésével találkozik. Biztos vagyok benne, hogy reagáltak volna a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének bármilyen baráti gesztusára. Nagyon örülnék, ha közölné velem őszinte véleményét mindezekről a kérdésekről. Igen szoros személyes kapcsolatot létesítettem velük, különösen Inönü Elnökkel.

4. Roosevelt Elnöknek küldött legutóbbi táviratában Ön aziránt érdeklődött, hogy miért lassultak meg a szövetségesek észak-afrikai hadműveletei. Ami a brit 8. hadsereget illeti, azóta elfoglaltuk Tripoliszt és Zuarát, s reméljük, hogy rövidesen jelentős erőkkel benyomulunk Tuniszba, és kiűzzük az ellenséget marethi és gabeszi állásaiból. A tripoliszi kikötő megtisztítása és helyreállítása teljes erővel folyik. De jelenleg közlekedési vonalaink Bengáziig, sőt részben Kairóig, mintegy 1600 mérföldre terjednek. A mi 1. hadseregünk, az amerikai fegyveres erők jelentős kötelékeivel megerősítve, előbbre helyezi a haderőt, s amint lehetővé válik, a 8. hadsereggel együtt támadásba

megy át. Az esős időjárás komoly tényező, akárcsak az a körülmény, hogy közlekedési utak — vasútvonalak és országutak egyaránt — igen kis számban állnak rendelkezésünkre, és hosszuk 500 mérföld. Remélem azonban, hogy az ellenséget április végére, esetleg még korábban, teljesen megsemmisítjük vagy kiűzzük az afrikai partvidékről. Megbízható értesülésen alapuló saját becslésem szerint a tuniszi 5. német páncéloshadsereghez 80 000 német és 25—30 000 olasz katona tartozik összesen. Rommel 150 000 német és olasz katonával rendelkezik összesen, akik közül talán csak 40 000 főnyi a harcos alakulat, de ezek rosszul vannak felszerelve Ezeknek az erőknek a megsemmisítése a mi közvetlen feladatunk.

5. Később válaszolok Önnek a Casablancában elhatározott konkrét hadműveletekre vonatkozóan hozzám és az Elnökhöz intézett teljesen jogos kérdéseire.

6. Kérem fogadja szerencsekívánataimat Paulus tábornagy kapitulációja és a német 6. hadsereg megsemmisítése alkalmából. Ez valóban bámulatos győzelem.

1943 február 1.

110. sz.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN ÚRNAK

Azt kérik tőlem, hogy közöljem, tájékoztattuk-e Önt előzőleg az angol—török találkozóról. Szerintem így kellene válaszolnom: „Igen, Sztálin Miniszterelnököt teljes mértékben tájékoztattuk." Esetleg Ön nyilatkozatot tehetne Moszkvában. Ebben az esetben nem kell kikérnie a véleményemet, mert biztos vagyok benne, hogy bármit mond, az mind hasznos lesz.

1943 február 2.

111. sz.

Az elküldés ideje 1943 február 6.

SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

A török kérdéssel kapcsolatos üzeneteit február 2-án, illetve 3-án kaptam meg. Köszönöm Önnek a török vezetőkkel Adanában folytatott megbeszélésekről nyújtott tájékoztatást.

1. Azzal a kijelentésével kapcsolatban, amely szerint a törökök reagáltak volna a Szovjetunió bármilyen baráti gesztusára, helyénvalónak tartom emlékeztetni, hogy mi Törökországot illetően mind néhány hónappal a szovjet—német háború kitörése előtt, mind pedig annak kitörése után számos nyilatkozatot tettünk, amelyeknek baráti jellege ismeretes a Brit Kormány előtt. A törökök ezekre a lépésekre nem reagáltak, mert nyilván féltek, hogy magukra haragítják a németeket. Feltételezhető, hogy az Ön által javasolt gesztus ugyanilyen fogadtatásra találna a törökök részéről.

Törökország nemzetközi helyzete továbbra is meglehetősen kényes. Törökországnak egyrészt barátsági és semlegességi szerződése van a Szovjetunióval, s az agresszió esetére szóló kölcsönös segélynyújtási szerződése Nagy-Britanniával, másrészt Németországgal barátsági szerződés fűzi össze, amelyet három nappal Németországnak a Szovjetunió ellen indított támadása előtt kötöttek meg. Nem tudom, hogyan gondolja Törökország a jelenlegi körülmények között összeegyeztetni a Szovjetunióval és Nagy-Britanniával szemben vállalt kötelezettségeit Németországgal szemben vállalt kötelezettségeivel. Egyébként, ha a törökök barátibbá és szorosabbá akarják tenni kapcsolataikat a Szovjetunióval, nyilatkozzanak erről. A Szovjetunió ebben az esetben kész a törökök iránti előzékenységre.

2. Részemről természetesen nem lesz ellenvetés, ha kijelenti, hogy az angol—török találkozás kérdésében tájékoztatást kaptam Öntől, bár ezt a tájékoztatást nem nevezhetem teljesnek.

3. Sok sikert kívánok a brit 1. és 8. hadsereg, s az amerikai

csapatok küszöbönálló észak-afrikai támadásához, valamint a német—olasz csapatok mielőbbi kiűzéséhez az afrikai partvidékről.

4. Fogadja köszönetemet a Paulus tábornagy kapitulációja és a Sztálingrád alatt körülzárt ellenséges csapatok likvidálásának sikeres befejezése alkalmából küldött baráti üdvözletéért.

112. sz.

Az érkezés ideje 1943 február 12.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZIGORÚAN TITKOS ÉS SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN ÚRNAK

Az Ön január 30-i üzenete. Most tanácskoztam az Elnökkel, s a kérdést átadtuk az óceánon inneni, illetve az óceánon túli ország vezérkarának. Fel vagyok hatalmazva arra, hogy átadjam a következő közös válaszunkat:

a) Kelet-Tuniszban negyed millió német és olasz van. Reméljük, hogy ezeket április folyamán, ha nem előbb, megsemmisítjük, vagy kiűzzük onnan.

b) Amikor ezt elvégeztük, júliusban — vagy ha lehetséges lesz, még korábban — el szándékozunk foglalni Szicíliát, hogy megtisztítsuk a Földközi-tengert, előmozdítsuk Olaszország összeomlását az ebből Görögországra és Jugoszláviára származó következményekkel együtt, és kimerítsük a német légierőket. Közvetlenül ez után kell következnie a Földközi-tenger keleti részében végrehajtandó hadműveletnek, valószínűleg a Dodekanezosz-szigetek ellen.

c) Ez a hadművelet megköveteli, hogy igénybe vegyünk minden hajót és partraszállási eszközt, amit a Földközi-tengeren össze tudunk gyűjteni, s felhasználjuk mindazokat a csapatokat, amelyeket a partraszállási hadműveletekhez erre az időre ki tudunk képezni, hiszen ami az arányokat illeti, ez 300 000 vagy 400 000 emberrel végrehajtott hadművelet lesz. Mi a végsőkig ki fogunk aknázni minden sikert, mihelyt partraszállási kikötőket és támaszpontokat létesítünk.

d) Erőforrásainkhoz képest erőteljes előkészületeket teszünk arra is, hogy augusztusban végrehajtsuk a Csatornán[36] való átkelést célzó hadműveleteket, amelyekben brit egységek és az Egyesült Államok egységei vesznek majd részt. Ennél a hajótér és a partraszállási támadó eszközök ugyancsak meghatározó tényezők lesznek. Ha ezt a hadműveletet az időjárás vagy egyéb okok következtében elhalasztjuk, akkor nagyobb erők részvételével szeptemberre készítjük majd elő. Természetesen ennek a támadásnak az időpontja szükségszerűen azoktól a védelmi lehetőségektől függ, amelyekkel a németek ebben az időben a Csatorna túlsó oldalán rendelkezni fognak.

e) Mindkét hadműveletet az Egyesült Államok és Nagy-Britannia igen nagy légierőinek támogatásával folytatjuk majd le, emellett a Csatornán való átkeléssel kapcsolatos hadműveletekben a brit anyaország egész légiereje részt fog venni. Mindezek a hadműveletek Nagy-Britannia és az Egyesült Államok hajóállományának legnagyobb fokú igénybevételét teszik szükségessé.

f) Az Elnök és én olyan utasítást adtunk Egyesített Vezérkarunknak[37], hogy a legnagyobb gyorsaságra van szükség, s a támadást az emberben és anyagban rendelkezésre álló lehetőségek végső határáig kell fokozni.

1943 február 9.

113. sz.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN ÚRNAK

A páratlan győzelmek láncolata láttán, melynek egyik láncszeme a Donmenti Rosztovnak ma éjjel tudomásunkra jutott felszabadítása, nem tudok olyan szavakat találni, amelyekkel kifejezhetném Önnek az orosz fegyverek iránt érzett csodálatunkat és hálánkat. Legőszintébb kívánságom, hogy minél több segítséget nyújthassunk Önöknek.

1943 február 14.

SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZIGORÚAN TITKOS ÉS SZEMÉLYES ÜZENETE CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Február 12-én kaptam meg a küszöbönálló angol—amerikai hadműveletekről szóló üzenetét.

1. Köszönöm Önnek a Casablancában elfogadott határozatokról szóló kiegészítő tájékoztatást. Egyszersmind feltétlenül tudomására kell hoznom bizonyos megfontolásokat az Ön üzenetével kapcsolatban, amely, mint Ön közli, az Elnök véleményét is kifejező közös válasz.

Közléséből kitűnik, hogy a tuniszi hadműveletek befejezésének Önök által eddig februárra kitűzött határideje most áprilisra halasztódik. Nem szorul bővebb bizonyításra, hogy mennyire nem kívánatos a németek és az olaszok elleni hadműveleteknek ez a halogatása. Éppen most, amikor a szovjet csapatok még folytatni tudják nagyarányú támadásukat, égetően szükséges az angol—amerikai csapatok aktivitása Észak-Afrikában. Ha mi a mi frontunkon, Önök pedig Tuniszban egyidejűleg támadnánk Hitlert, az nagyon hasznos lenne közös ügyünk szempontjából, és igen komoly nehézségeket idézne elő Hitler és Mussolini számára. Ebben az esetben az Önök által Szicíliában és a Földközi-tenger keleti részén tervezett hadműveletekre is hamarabb kerülne sor.

Ami egy második frontnak Európában, nevezetesen Franciaországban való létrehozását illeti, ezt — mint az Ön közléséből kitűnik — csak augusztus-szeptemberre tervezik. Az én véleményem szerint azonban a jelenlegi helyzet megköveteli ezeknek a határidőknek minél közelebb hozását, és a nyugati második frontnak jóval az említett időpont előtti létrehozását. Az ellenség magához térésének megakadályozása céljából szerintem igen fontos, hogy Nyugat felől a támadást ne halasszák az év második felére, hanem még tavasszal vagy nyár elején hajtsák végre.

A rendelkezésünkre álló megbízható értesülések szerint a németek december végétől, amikor az angol—amerikai haderők tuniszi hadműveletei valamilyen oknál fogva abbamaradtak,

Franciaországból, Belgiumból, Hollandiából, és magából Németországból 27 hadosztályt, köztük 5 páncélos hadosztályt dobtak át a szovjet—német frontra. Ilyenformán ahelyett, hogy német erőknek a szovjet—német frontról való elvonásával a Szovjetuniót segítették volna, Hitlernek okoztak könnyebbséget, aki a tuniszi angol—amerikai hadműveletek lanyhulása következtében további csapatokat vethetett be az oroszok ellen.

Mindez amellett szól, hogy minél hamarabb használjuk ki együttesen a hitleri táborban előállt frontnehézségeket, annál inkább számíthatunk Hitler rövid időn belüli szétzúzására. Ha mindezt nem vesszük figyelembe azonnal, és a jelenlegi helyzetet nem használjuk ki közös céljaink érdekében, akkor megtörténhet, hogy a németek lélegzetvételi szünethez jutnak, összeszedik erejüket és magukhoz térhetnek. Számunkra, s az Önök számára is világos, hogy hasonló baklövés elkövetése nem lenne kívánatos.

2. Szükségesnek tartottam, hogy ezt a választ Roosevelt úrnak is elküldjem.

3. Köszönöm Önnek Rosztov felszabadítása alkalmából küldött szívélyes üdvözletét. Csapataink ma visszafoglalták Harkovot.

1943 február 16.

115. sz.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN ÚRNAK

1. Közöltem a törökökkel az Ön baráti üzenetét.

A Török Kormány most felhatalmazott annak közlésére, hogy a legnagyobb örömmel kezd Önökkel véleménycserét megfelelő követek útján. Feltételezem, hogy a törököknek megfelelő kapcsolatuk volt az Önök ankarai Nagykövetével.

2. A török Külügyminiszter közölte a mi Nagykövetünkkel, hogy szerinte a véleménycserének lehetőleg minél hamarabb meg kell kezdődnie, mégpedig lehetőleg Moszkvában. Azt javasolja, hogy ennél a kiindulópont legyen az adanai konferencia[35], a Ploeşti stb. elleni légitámadásokhoz szükséges támaszpontok általam említett kérdését is beleértve, s hogy — amennyiben

kívánatosnak látszik — vegyék tervbe valamilyen közös közlemény megfelelő időben való nyilvánosságra hozatalát.

3. Sir A. Clark Kerr részletesebb értesítést visz tőlem Önnek az adanai megbeszélésekről. Sajnos, a rossz időjárás miatt egy hétig várnia kellett.

4. Kérem értesítsen, ha van valamilyen kérdés, amelyet a magam nevében, s nem mint Öntől kiinduló kérdést kellene előttük felvetnem.

1943 február 17.

116. sz.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN ÚRNAK

Nagyon sajnálom, hogy legutóbbi táviratára nem válaszolhattam. A válasz tervezete elkészült, de hőmérsékletem oly magasra emelkedett, hogy jobbnak láttam a választ egy időre elhalasztani. Remélem, hogy néhány nap múlva további értesítést küldhetek Önnek az általános helyzetről. Az, amit Önök mostanában véghezvisznek, egyszerűen leírhatatlan. A Tuniszban folyó csatát illetően minden rendben van. Az ellenség kifáradt, és most szorítóba fogjuk.

Fogadja jókívánságaimat.

1943 február 25.

117. sz.

Az elküldés ideje 1943 március 2.

SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Megkaptam február 17-i üzenetét azzal a kérdéssel kapcsolatban, hogy a Török Kormány véleménycserét kíván kezdeni a Szovjet Kormánnyal. Február 24-én megkaptam azt a három

dokumentumot is, amelyet Kerr úr hozott Öntől: 1. azoknak a nyilatkozatoknak a kivonatát, amelyeket a Miniszterelnök tett az adanai konferencián Izmet Elnök és a török delegáció előtt, 2. az 1943 január 30—31-én Adanában megtartott angol—török konferencia összeegyeztetett megállapításait és 3. a háború utáni biztonságról szóló memorandumot[38].

Köszönöm Önnek ezt a tájékoztatást.

Szükségesnek tartom értesíteni Önt a Török Külügyminiszternek február 13-án az ankarai Szovjet Nagykövet előtt tett kijelentéséről, amely szerint a Török Kormány tárgyalásokat kíván kezdeni a Szovjetunióval a szovjet—török viszony megjavításáról.

A Szovjet Kormány ankarai Nagykövete útján azt válaszolta, hogy üdvözli a Török Kormánynak a szovjet—török viszony megjavítására irányuló kívánságát, és kifejezte készségét a tárgyalások megkezdésére. Most arra várunk, hogy a Török Nagykövet, akivel a tárgyalások megkezdését tervezik, visszatérjen Moszkvába.

Felhasználom az alkalmat, hogy őszintén teljes gyógyulást és mielőbbi megerősödést kívánjak Önnek.

118. sz.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN ÚRNAK

Az elmúlt éjjel a Királyi Légierők több mint 700 tonna bombát dobtak le Berlinre. A légitámadás igen eredményes volt. 302 négymotoros bombázóból 19-et vesztettünk.

1943 március 2.

119. sz.

Az elküldés ideje 1943 március 3.

SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Üdvözlöm a brit légierőket Berlinnek tegnapi eredményes bombázása alkalmából. Sajnálom, hogy a szovjet légierők, melyeket teljesen leköt a németekkel a fronton vívott harc, egyelőre nem vehetnek részt Berlin bombázásában.

120. sz.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZIGORÚAN TITKOS ÉS SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN ÚRNAK

1. Tekintettel arra, hogy az időjárás folytán nem volt lehetséges a Berlin elleni légitámadás, a múlt éjjel Hamburgra dobtunk le 800 tonna bombát, és jó eredményeket értünk el. Ez a légitámadás különösen erős volt, ha figyelembe vesszük, hogy a bombákat rövid idő alatt dobták le. A következő néhány hónap folyamán állandóan növelni fogjuk a légitámadások során ledobott bombák együttes súlyát, valamint a légitámadások számát, s remélem, hogy a náciknak igen kegyetlen megpróbáltatásokban lesz részük, s nem lelkesednek majd annyira a háborúért, mint eddig. Termelési nehézségek előidézésén kívül rákényszerítjük őket, hogy egyre több és több eszközt vonjanak el légvédelmi ütegekre és egyéb légvédelmi intézkedésekre.

2. Fogadja legforróbb üdvözletemet Rzsev felszabadítása alkalmából. Augusztusi beszélgetésünkből ismeretes előttem, milyen nagy jelentőséget tulajdonít Ön e pont felszabadításának.

3. Tanácskozni fogok Roosevelt Elnökkel az Ön tizenhatodikai táviratára adandó válaszról, s remélem, hogy rövidesen elküldhetem Önnek közös válaszunkat.

1943 március 4.

121. sz.

Az elküldés ideje 1943 március 6.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZIGORÚAN TITKOS ÉS SZEMÉLYES ÜZENETE W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Hamburg eredményes bombázásáról tájékoztató üzenetét megkaptam. Üdvözlöm a brit légierőket, valamint Önöknek azt az elhatározását, hogy fokozni fogják Németország bombázását.

Köszönöm Rzsev csapataink által történt elfoglalása alkalmából küldött üdvözletét. Ma csapataink bevették Gzsatszk városát.

Várom Ön és Roosevelt úr válaszát február 16-i üzenetemre.

122. sz.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR ÜZENETE SZTÁLIN ÚRNAK

A múlt éjjel 468 tonna robbanóbombát és 518 tonna gyújtóbombát (összesen 986 tonna bombát) dobtunk le Essenre kedvező feltételek mellett és rövid idő alatt körülbelül két négyzetmérföld területen.

1943 március 6.

123. sz.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Roosevelt úr elküldte nekem az Ön február 16-i üzenetére adott válaszának másolatát. Elég jól érzem magam ahhoz, hogy személyesen válaszoljak.

2. Első feladatunk az, hogy megtisztítsuk Észak-Afrikát a tengelyhatalmak csapataitól annak a hadműveletnek révén,

melynek egyezményes nevét közvetlenül ezt követő üzenetemben közölni fogom. Reméljük, hogy erre a hadműveletre április végén sor kerül, s erre az időre a harcokban a tengelyhatalmak mintegy negyed millió főnyi csapatait fogjuk lekötni.

3. Egyszersmind erőteljesen folynak az előkészületek az új, „Eskimos" egyezményes nevet viselő hadműveletnek (lásd közvetlenül ezt követő üzenetemet) júniusban, a Casablancában általunk tervbe vett időpontnál egy hónappal korábban történő végrehajtására.

4. Tanulmányozzák a Földközi-tenger keleti részén végrehajtandó hadműveletek terveit is, amilyen például:

a) Kréta- vagy a Dodekanezosz-szigetek, illetve mind a kettő együttes elfoglalása és

b) partraszállás Görögországban.

E hadműveletek időpontjának megválasztása jelentős mértékben függ az „Eskimos" hadművelet eredményétől, továbbá attól, hogy rendelkezünk-e a szükséges mennyiségű hajótérrel és partraszállási eszközökkel. Törökország segítsége és a török repülőterek felhasználása természetesen óriási értékű lenne. Megfelelő időpontban követelni fogom ezek rendelkezésre bocsátását.

5. Decemberben az angolok és az amerikaiak azért mondtak le Tunisz és Bizerte egyetlen rohammal való elfoglalásának kísérletéről, mert az ellenség erős volt, küszöbön állt az esős időszak, és már beköszöntött a nedves időjárás, s mindeme körülményeken kívül a közlekedési vonalak Algírtól 500 mérföldre, Bonától pedig 160 mérföldre terjedtek, rossz utakkal és egyvágányú francia vasúttal, amelyen az utazás egy egész hetet vesz igénybe. A hadsereg ellátása csak tengeren, s az ellenség erős légitámadásai és a tengeralattjárók gyakori támadásai következtében csak kis mértékben volt lehetséges. Ilyenformán nem lehetett felhalmozni sem üzemanyagot, sem más szükséges dolgokat a front közelében levő körzetekben. Gyakorlatilag csak a már ott tartózkodó csapatok ellátását lehetett fenntartani. Ugyanez volt a helyzet a légi úton történő ellátás tekintetében is, mert a rögtönzött repülőterek ingoványá változtak. Amikor ott beszüntettük a támadást, Tuniszban 40 000 német volt, nem számítva az olaszokat és Rommelt, aki még mindig tartotta

magát Tripoliszban. Észak-Tuniszban a német erők létszáma jelenleg több mint kétszeresen meghaladja ezt a számot, és azokat a csapatokat, amelyeket szállító-repülőgépeken és torpedórombolókon át tudnak dobni, mind itt összpontosítják. A múlt hónap végén volt néhány komolyabb helyi kudarc, de jelenleg már visszaállítottuk a korábbi helyzetet. Reméljük, hogy az e kudarcok által előidézett késedelmet Montgomery hadseregének a tervezett időpontnál korábbi támadásával behozzuk. Ennek a hadseregnek hat hadosztályból (körülbelül 200 000 emberből) kell állnia, s hadműveleteit Tripoliszból március végéig elegendő mennyiségű fegyverzettel a marethi pozíciók ellen indítja meg. Montgomery hadserege már március 6-án visszaverte, az ellenségre nézve súlyos veszteséggel, Rommel megelőző támadását. A Tunisz északi szektorában működő brit és amerikai hadsereg össze fogja hangolni tevékenységét Montgomery hadműveleteivel.

6. Feltételeztem, hogy Ön ismerni kívánja ezeket a részleteket, jóllehet e hadműveletek méretei az Ön által irányított óriási hadműveletekhez viszonyítva nem nagyok.

7. A brit parancsnokságok szerint mindazoknak a hadosztályoknak körülbelül a felét, amelyeket Franciaországból, Luxemburgból, Belgiumból és Hollandiából tavaly novembertől kezdve a szovjet—német frontra küldtek, már pótolták, főként Oroszországból és Németországból hozott hadosztályokkal, s részben Franciaországban alakított új hadosztályokkal. Úgy vélik, hogy jelenleg Franciaországban, Luxemburgban, Hollandiában és Belgiumban harminc hadosztály van.

8. Nagyon szeretném, ha az Ön részére küldött szigorúan bizalmas tájékoztatás alapján pontosan tudná, hogy milyen katonai erőkkel rendelkezünk a Földközi-tengeren vagy a Csatornán[36] keresztül indítandó európai támadáshoz. A brit hadsereg túlnyomó része Észak-Afrikában, a Közép-Keleten és Indiában tartózkodik, és nincs semmiféle fizikai lehetőség arra, hogy ezt a hadsereget tengeri úton visszaszállítsuk a brit szigetekre. Április végén Észak-Tuniszban öt brit hadosztállyal, vagyis körülbelül 200 000 emberrel fogunk rendelkezni, Montgomery tábornok mintegy hat hadosztályból álló hadseregén kívül, és oda küldünk Iránból két különleges kiképzésű brit had

osztályt, innen pedig egy hadosztályt, hogy ottani fegyveres erőinket az „Eskimos" hadművelet számára megerősítsük, s csapataink összlétszámát tizennégy hadosztályra növeljük. A Közép-Keleten négy gépesített brit hadosztályunk, két lengyel hadosztályunk, egy szabad-francia hadosztályunk és egy görög hadosztályunk van. Gibraltárban, Máltán és Cipruson négy rendes gyaloghadosztálynak megfelelő katonaság van elszállásolva. A határvédelmi helyőrségeket és csapatokat nem számítva, Indiában megalakult, illetve megalakulóban van tíz vagy tizenkét hadosztály Burmának az esős időszak utáni visszaszerzése és a Kínával való kapcsolat helyreállítása céljából (lásd ennek a hadműveletnek egyezményes nevét a közvetlenül ezt követő üzenetben). Ilyenformán a Gibraltártól Kalkuttáig terjedő 6300 mérföld hosszúságú vonalon szétszórva brit parancsnokság alatt harmincnyolc hadosztályunk van, erős páncélos egységeket és légierőink jelentős részét is beleértve. 1943-ban mindeme erőkre meghatározott, aktív hadműveletekkel egybekapcsolt feladatok várnak.

9. Egy brit hadosztály teljes létszáma, az igazgatási, a hadkiegészítő, valamint a hadtáp alakulatokat is beleértve, mintegy 40 000 főre tehető. Az Egyesült Királyságban marad körülbelül tizenkilenc tényleges hadosztály, négy belső-védelmi hadosztály és négy tartalékhadosztály; a fentebb felsorolt hadosztályok közül tizenhat készül a Csatornán való átkeléssel kapcsolatos augusztusi hadműveletre. Ne feledje, hogy lakosságunk 46 000 000, s hogy fő erői a hadiflottában és a kereskedelmi flottában vannak lekötve, amelyek nélkül nem létezhetnénk. Ezután következnek igen jelentős, körülbelül 1 200 000 főnyi légierőink, továbbá a hadianyaggyártás, a mezőgazdaság, valamint a légelhárítás szükségletei. Ilyenformán egy bizonyos idő óta az országban már minden férfit és nőt teljes mértékben felhasználnak.

10. Az Egyesült Államok tavaly júliusban huszonhét, egyenként 40—50 000 főnyi hadosztályt szándékozott az Egyesült Királyságba küldeni a Franciaországba való behatolás céljaira. Azóta hét hadosztályt indítottak útnak a „Fáklya"[24] hadművelethez, s ide további három hadosztályt fognak küldeni. Angliában jelenleg csak egy amerikai hadosztály van, s más

csapatokat legalább két hónapig már nem is várnak. Remélik, hogy augusztusra jelentős légierők mellett négy hadosztályuk lesz. Ez nem azt jelenti, hogy az amerikaiak erőfeszítése csökken. Ha a tavalyi tervek végrehajtásához fűzött remények ennyire nem váltak valóra, annak oka nem a csapatok hiánya, hanem az, hogy nem áll rendelkezésünkre elegendő hajótér és hajókíséret. Lényegében semmi kilátás sincs arra, hogy a szóbanforgó időszak folyamán bármit is küldjenek az Egyesült Királyságba azon kívül, amiről említést tettem.

11. Az Egyesült Királyságból indított bombatámadások mindegyre nagyobb arányokat öltenek. Február folyamán Németországra és a Németország által megszállt területekre több mint 10 000 tonna bombát dobtunk, március eleje óta pedig 4000 tonnányi bomba esett le Németországra. Légügyi parancsnokságunk szerint a 4500 első vonalbeli német harci-repülőgépből jelenleg 1780 van az orosz fronton, a többit pedig Németországban, valamint a nyugati és a földközi-tengeri fronton ellenünk összpontosították. Ezen kívül 1385 első vonalbeli repülőgépből álló olasz légierő van, amelynek túlnyomó részét ellenünk vetik be.

12. Ami a Csatorna túlsó oldala elleni támadást illeti, én és az Elnök komolyan kívánjuk, hogy csapataink részt vegyenek abban az Európában folyó általános küzdelemben, amelyet Önök oly bámulatos hősiességgel vívnak. De ahhoz, hogy folytathassuk a hadműveleteket Észak-Afrikában, a Csendes-óceánon és Indiában, s hogy eljuttathassuk Oroszországba a szállítmányokat, az Egyesült Királyság behozatali programját a végsőkig csökkentettük, s tartalékainkat használtuk és használjuk fel. Abban az esetben azonban, ha az ellenség eléggé meggyengül, még augusztus előtt készülünk megindítani a támadást, s ebből a célból hetenként megfelelő változtatásokat hajtunk végre a tervekben. Ha az ellenség nem gyengül meg, akkor az idő előtti, minőségileg rosszabb és mennyiségileg elégtelen erőkkel indított támadás csak véres kudarcra, a náciknak felkelés esetén a helyi lakossággal szembeni bosszújára és az ellenség nagy győzelmére vezetne. A tényleges helyzetet csak akkor lehet majd értékelni, amikor közelebb leszünk a megfelelő időponthoz, s ha én az Ön személyes tudomására hozom

ottani szándékainkat, ezt nem úgy kell értelmezni, hogy én korlátozom szabadságunkat a döntések meghozatala tekintetében.

1943 március 11.

124. sz.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Előző üzenetemmel kapcsolatban:

1) A 2. pontban említett hadművelet egyezményes neve — „Vulkán".

2) A 3. pontban említett hadművelet Szicília ellen irányul.

3) A 8. pontban említett hadművelet egyezményes neve — „Anakim".

1943 március 11.

125. sz.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Éppen most láttam a Vörös Hadsereg sztálingrádi győzelméről és Paulus foglyulejtéséről készült gyönyörű filmet, s ez a film nagy örömet szerzett nekem. A 8. hadseregünkhöz vezényelt front-filmoperatőrök filmhíradót készítettek a 8. hadsereg sivatagi győzelméről. Utasítást adtam a magyarázó szöveg orosz nyelvre fordítására, s elküldöm Önnek a film egy példányát abban a reményben, hogy lesz ideje megnézni.

Biztos vagyok benne, hogy a 8. hadsereg tisztjei és harcosai büszkék lesznek, ha megtudják, hogy a győzelmes harcukról készült filmhíradót szövetségeseik — a Szovjetunió fegyveres erői és népei megtekintik.

1943 március 11.

126. sz.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Ami legutóbbi üzenetemet illeti, nagyon szeretném, ha annak 8., 9. és 10. pontját úgy tekintené, mint a hadműveletek kérdésével kapcsolatos külön üzenetet, amely ennek megfelelően Önnek, mint Marsallnak és Főparancsnoknak szól. Ezek a pontok maradjanak közöttünk.

2. A múlt éjjel még egy légitámadást hajtottunk végre Essen ellen 400 repülőgéppel, veszteségünk 23 repülőgép. De értesüléseink szerint jó eredményeket értünk el. Ez a légitámadás úgyszólván azon nyomban követte a Stuttgart, München, Nürnberg és Essen ellen végrehajtott légitámadást. Kétségtelen, hogy ezek az egyre gyakoribb és egyre erősödő légitámadások megteszik hatásukat a németek hangulatára, és én várom, hogy Hitler kénytelen lesz elrendelni a tőle telhető legerősebb megtorlást. Hitler jelentős bombázókötelékeket tart Nyugaton a partmenti körzetekben való bevetésre — partraszállásunk esetén. Egyik célunk az, hogy kényszerítsük őt ezeknek az erőknek Nagy-Britannia elleni bevetésére, ahol meleg fogadtatásban részesülnek majd, továbbá hogy megtisztítsuk az utat a jövő hadműveletei számára.

3. Szívélyesen üdvözlöm Önt Vjazmával kapcsolatban, és őszintén remélem a Harkov alatti végleges sikert.

1943 március 13.

127. sz.

Az elküldés ideje 1943 március 15.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Március 12-én az Amerikai Nagykövet, Standley úr, az Egyesült Államok Kormányának megbízásából a következőket közölte Molotov úrral:

Az Egyesült Államok Kormánya felajánlja a közvetítést a Szovjetunió és Finnország között, a két ország közötti különbéke lehetőségének tisztázása céljából. Molotov úrnak arra a kérdésére, vajon ismeretes-e az Amerikai Kormány előtt, hogy Finnország békét akar, és hogy mi Finnország tényleges álláspontja ebben a kérdésben, Standley úr kijelentette, hogy ő erről semmit sem tud mondani.

Az 1942 május 26-i Angol—Szovjet Szerződés tudvalevően előírja, hogy országaink ne folytassanak különbéke kötésére irányuló tárgyalásokat sem Németországgal, sem szövetségeseivel másként, mint kölcsönös megegyezés alapján. Én ebből mint vitathatatlan tételből indulok ki.

Ennek folytán kötelességemnek tartottam, először, tájékoztatni Önt az amerikai javaslatról, és másodszor, kikérni az Ön véleményét ebben a kérdésben.

Nincs okom úgy vélekedni, hogy Finnország tényleg békét akar, hogy már elhatározta a szakítást Németországgal, és kész elfogadható feltételeket javasolni. Finnország még bizonyára nem szabadult ki Hitler karmaiból, ha ugyan egyáltalán ki akar szabadulni. Finnország jelenlegi vezetői, akik aláírták a békeszerződést a Szovjetunióval, majd azt eltépve Németországgal szövetségben megtámadták a Szovjetuniót, aligha képesek szakítani Hitlerrel.

Mindamellett az Egyesült Államok Kormányának javaslatára való tekintettel kötelességemnek tartottam közölni Önnel az elmondottakat.

128. sz.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Essen, Stuttgart, München és Nürnberg eredményes bombázásáról szóló március 6-i és 13-i üzenetét megkaptam. Teljes szívvel üdvözlöm a brit légierőt, amely egyre nagyobb bombatámadásokat hajt végre a német ipari központok ellen.

Azt a kívánságát, hogy március 11-i üzenetének 8., 9. és 10. pontját tekintsem különleges katonai közlésnek, teljesítem.

Köszönöm Vjazma elfoglalása alkalmából küldött üdvözletét. Sajnos ma ki kellett ürítenünk Harkovot.

Mihelyt megkapjuk a 8. hadseregről készült filmet, amelyről március 11-i külön üzenetében értesít, nem mulasztom el megnézni, s egyszersmind lehetővé tesszük, hogy ezt a filmet hadseregünk és lakosságunk széles körben megismerje. Tudom, milyen hasznos lesz ez harci közösségünk ügye szempontjából. Engedje meg, hogy Önnek személyesen elküldjem „Sztálingrád" című szovjet filmünket.

1943 március 15.

129. sz.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Megkaptam február 16-i üzenetemre küldött válaszát.

Az Ön közléséből azt látom, hogy Észak-Afrikában az angol—amerikai hadműveletek nemhogy meggyorsulnának, hanem már április végére tolódnak ki. Sőt még ez a határidő sem egészen biztos. Ily módon a hitleri seregek elleni harcok legkritikusabb időszakában, a február-márciusi időszakban, az angol—amerikai támadást Észak-Afrikában nemcsak hogy nem fokozták, de egyáltalán nem is folytatták, s a támadásra Önök által kitűzött határidőt elhalasztották. Ugyanakkor Németország a szovjet csapatok ellen Nyugatról már 36 hadosztályt tudott átdobni, köztük 6 páncéloshadosztályt. Könnyű belátni, milyen nehézségeket okozott ez a Szovjet Hadsereg számára, és mennyire megkönnyítette a németek helyzetét a szovjet—német fronton.

Az „Eskimos" hadművelet[39], bár nagyon fontos, természetesen nem pótolja a franciaországi második frontot, de én magától értetődően mindenképpen üdvözlöm ennek a hadműveletnek Ön által tervezett meggyorsítását.

A fő kérdésnek továbbra is a franciaországi második front létrehozásának meggyorsítását tekintem. Ön is emlékszik, hogy kilátásba helyezte a második front létrehozását még 1942-ben, de legkésőbb ez év tavaszán. Ennek meglehetősen komoly

indítóokai voltak. Ezért érthető, hogy előző üzenetemben hangsúlyoztam, mennyire szükséges a nyugati támadás megvalósítása legkésőbb tavasszal vagy az idei nyár elején.

Minthogy a szovjet haderők az egész tél folyamán kemény harcban álltak, és a harcot jelenleg is folytatják, Hitler pedig újabb nagyarányú intézkedéseket tesz hadseregének a Szovjetunió elleni tavaszi és nyári hadműveletekhez szükséges kiegészítése és növelése érdekében, számunkra rendkívül fontos, hogy a nyugati támadást ne halogassák tovább, hogy ezt a támadást tavasszal vagy nyár elején végrehajtsák.

Tanulmányoztam az európai angol—amerikai hadműveletek nehézségeit ismertető 8., 9. és 10. pontban kifejtett érveiket. Elismerem ezeket a nehézségeket. Mindamellett közös ügyünk érdekében szükségesnek tartom a legnyomatékosabban felhívni a figyelmet a franciaországi második front létrehozásának további halogatásával járó komoly veszélyre. Ezért a Csatorna[36] túlsó oldala ellen tervezett angol—amerikai támadást illető nyilatkozataiknak határozatlansága nyugtalanságot kelt bennem, amelyet nem hallgathatok el.

1943 március 15.

130. sz.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Köszönöm Önnek az amerikaiak Finnország kérdésében Önhöz intézett megkeresésével kapcsolatos március 15-i táviratát.

2. Ön ítélheti meg a legjobban, milyen nagy katonai jelentősége lenne a németek ellen az Önök frontján folyó harc szempontjából annak, ha Finnország kiválna a háborúból. Feltételezem, hogy ennek következtében jóval több szovjet hadosztály szabadulna fel más helyen való felhasználásra, mint német. Ezenkívül Finnországnak a tengelytől való elszakadása jelentős befolyást gyakorolhatna Hitler más csatlósaira.

3. Finnország legismertebb németbarát minisztereinek kizá-

rása az új kormányból nyilván a közvéleménynek tett engedmény, s nyilván arról a kívánságról tanúskodik, hogy megmutassák függetlenségüket a német ellenőrzéstől. Eszerint lehetséges, hogy ez bevezető lépés a finn politika megváltoztatása felé, amikor elismerik majd, hogy ennek elérkezett az ideje. Bár saját, meglehetősen hiányos értesüléseim arra mutatnak, hogy a finnek még valószínűleg nem értek meg a tárgyalásokra, mindamellett azt hiszem, hogy az Önök frontján végbemenő események a legközelebbi néhány hónap folyamán megoldják számunkra ezt a kérdést. Feltételezem, hogy létkérdés számukra az a gabona, amelynek szállítását a németek a jelenlegi időpont és május hava közötti időszakra ígérték. E szállítmányok megérkezése után Finnország az év végéig valószínűleg meg tud lenni a német élelmiszer-szállítmányok nélkül.

4. Általában, én abból a feltevésből indulnék ki, hogy a finnek rendkívül szeretnének kiválni a háborúból, mihelyt meggyőződnének arról, hogy Németország vereségre van ítélve. Ha ez így van, akkor azt hiszem, hogy általában véve nem lenne korai, ha Ön megkérdezné az Egyesült Államok Kormányát, hogy tudja-e, illetve az Önök érdekeltségének feltárása nélkül tisztázhatná-e, milyen feltételeket lennének hajlandók a finnek elfogadni. De azt, hogy melyik a helyes taktika, Ön ítélheti meg a legjobban.

1943 március 20.

131. sz.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZEMÉLYES ÉS TITKOS OPERATÍV ÜZENETE I. V. SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Tuniszban vívott fő ütközetünk most teljes hevességgel folyik. Az amerikai támadás nyugat felől március 17-én kezdődött. A március 20-ra virradó éjjel a 8. hadsereg megrohamozta a marethi erődítményeket, s jelenleg ezeken át északnyugati irányban fejleszti tovább a támadást. Ugyanakkor az új-zélandi hadtest erős páncélos egységekkel több mint 150 mérföldes

bekerítő mozdulattal elérte az ellenség hátában, Gabesztól körülbelül 30 mérföldnyire nyugatra levő állásokat. Ez a hadtest továbbá azt jelenti, hogy előrenyomul, célja, a Gabeszi-földszoros irányában. A bezáruló körben mintegy 70 000 német és 50 000 olasz van, de egyelőre túl korai lenne feltevésekbe bocsátkozni azt illetően, hogy mi történik majd. A térkép alapján Ön is megítélheti a lehetőségeket. Állandóan tájékoztatni fogom Önt az eseményekről.

2. Az Anglia repülőtereire boruló tíznapos köd akadályozta légitámadásainkat. Mihelyt az idő megjavul, még nagyobb erővel újra megkezdjük a légitámadásokat. Küldök majd Önnek néhány fényképet, amelyek azt mutatják, hogy milyen rombolásokat idéztek elő a bombázások, különösen Essenben. Remélem, ezek a fényképek ugyanúgy tetszenek majd Önnek, mint ahogy nekem tetszettek.

1943 március 23.

132. sz.

Az elküldés ideje 1943 március 27.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK
SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE
W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

A Tuniszban folyó fő ütközetről szóló értesítését megkaptam. Kívánok az angol és amerikai csapatoknak teljes és gyors sikert. Remélem, hogy most sikerül Önöknek az ellenséget megtörni, szétzúzni, és véglegesen kiűzni Tuniszból.

Remélem továbbá, hogy a Németország elleni légitámadások állandóan erősödni fognak. Az esseni rombolásokról készült fényképek elküldéséért hálás leszek Önnek.

133. sz.

I. V. SZTÁLIN MARSALLNAK, A NÉPBIZTOSOK TANÁCSA ELNÖKÉNEK ÉS HONVÉDELMI NÉPBIZTOSNAK

Nagyrabecsült Sztálin Marsall.

Kineveztem a Bath érdemrend 3. fokozatával, a Harci Szolgálatokért érdemrenddel és a Harci Szolgálatokért kereszttel kitüntetett G. Le Quesne Martel altábornagyot a Szovjetunióban levő Brit Katonai Misszió vezetőjévé.

Martel altábornagy magas parancsnoki tisztségeket töltött be a brit hadseregben, Dunkerque előtt egyik franciaországi hadosztályunkat vezényelte, nemrégiben pedig a Királyi Páncélos Erők parancsnoka volt. Külön őt választottam ki erre a tisztségre, mert úgy vélem, hogy rendelkezik mindazokkal a katonai és személyi tulajdonságokkal, amelyek tetszenek Önnek és a szovjet katonai hatóságoknak, s biztosítják küldetésének sikerét. Egy kimagasló szolgálati érdemeket szerzett kiváló tisztnek a Szovjetunióba küldésével hangsúlyozni kívánom azt a nagy fontosságot, amelyet az országaink közötti szoros együttműködésnek tulajdonítok, s az Ön rendelkezésére bocsátom egyik legjobb tisztünket, aki iránt, kérem, legyen a legteljesebb bizalommal. Neki már 1936-ban módjában volt látni a Vörös Hadsereget hadgyakorlatok idején, és most reméli, hogy újra láthatja, a háború súlyos megpróbáltatásai közepette. Remélem, Ön megadja a szükséges utasításokat annak érdekében, hogy biztosítsák számára az e cél eléréséhez szükséges feltételeket.

Őszinte híve

1943 március 27. Winston CHURCHILL

134. sz.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. A múlt éjjel 395 nehézbombázó 50 perc alatt 1050 tonna bombát dobott le Berlinre. A célpont felett derült volt az ég,

s a légitámadás igen nagy eredménnyel járt. Ez eddig a legkiadósabb légitámadás Berlin ellen. Veszteségünk csupán 9 repülőgép.

2. Egy kis akadozás után a Tuniszban folyó csata ismét kedvező fordulatot vett, s éppen most kaptam az értesítést, hogy páncélos egységeink átkaroló mozdulat után két mérföldre vannak El-Hammától.

3. Tegnap este láttam a „Sztálingrád" című filmet. Egyenesen nagyszerű, és rendkívül lelkesítő hatással van népünkre.

1943 március 28.

135. sz.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Március 28-i üzenetét megkaptam.

Üdvözlöm a brit légierőket a Berlin elleni újabb nagy és sikeres légitámadás alkalmából.

Remélem, hogy Tuniszban a brit páncélos haderők a megjavult helyzetet teljes mértékben kihasználják, s nem engedik az ellenséget lélegzethez jutni.

Tegnap kollégáimmal együtt megnéztem az Ön által küldött „Győzelem a sivatagban" című filmet, amely igen mély benyomást kelt. Nagyszerűen ábrázolja, hogyan harcol Anglia, s találóan jellemzi azokat a gazembereket — vannak ilyenek a mi országunkban is —, akik azt állítják, hogy Anglia nem hadakozik, hanem csak messziről figyeli a háborút. Türelmetlenül fogom várni az Önök hasonló filmjét a tuniszi győzelemről.

A „Győzelem a sivatagban" című filmet be fogjuk mutatni valamennyi front-hadseregünk, valamint az ország lakosságának széles rétegei előtt.

1943 március 29.

136. sz.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE I. V. SZTÁLIN MARSALLNAK

1. A németek Narvikban hatalmas sorhajó-flottát összpontosítottak, amely a „Tirpitz"-ből, a „Scharnhorst"-ból, a „Lützow"-ból, egy hathüvelykes ágyúkkal felszerelt cirkálóból és nyolc torpedórombolóból áll. Ilyenformán az Oroszország felé tartó konvojokat[2] fenyegető veszély, amelyet Önnek tavaly július 19-én küldött üzenetemben ismertettem, most még fenyegetőbb formában újjáéledt. Akkor közöltem Önnel, hogy nem tartjuk helyesnek anyaországi flottánk kockáztatását a Barents-tengeren, ahol a tengerparti támaszpontokról felszálló német repülőgépek és a tengeralattjárók támadásainak lennének kitéve, minthogy sem a repülőgépek, sem a tengeralattjárók ellen nem rendelkeznek kellő védelemmel, egyszersmind pedig rávilágítottam arra, hogy ha legkorszerűbb sorhajóink közül egy vagy kettő elveszne, vagy akár komolyan megsérülne, s ugyanakkor a „Tirpitz" és a német sorhajóhad más nagyobb egységei akcióképesek maradnának, akkor az Atlanti-óceán feletti egész uralom veszélybe kerülne, ami borzalmas következményekkel járna közös ügyünkre nézve.

2. Így Roosevelt Elnök és én legnagyobb sajnálatunkra arra a következtetésre jutottunk, hogy a legközelebbi oroszországi konvoj megfelelő védelmének biztosítása lehetetlen, s hogy megfelelő védelem nélkül, tekintettel a hajók megsemmisítésére tett ismeretes német előkészületekre, a legkisebb esély sincs arra, hogy bármelyik hajó is elérje az Önök országát. Ezért úgy rendelkeztünk, hogy a márciusi konvoj útnak indítását el kell halasztani.

3. Roosevelt Elnök és én igen fájlaljuk a márciusi konvoj kényszerű visszatartását. A német erők összpontosítása nélkül eltökélt szándékunk lett volna útnak indítani az Önök számára márciusban egy harminc hajóból álló, május elején pedig egy további, ugyancsak harminc hajóból álló konvojt. Egyúttal helyénvalónak tartjuk haladéktalanul értesíteni Önt arról,

hogy május eleje után nem lesz többé lehetséges az északi útvonalon konvojokat küldeni, mert ettől az időtől kezdve minden egyes kísérőhajóra szükség lesz a Földközi-tengeren, támadó hadműveleteink támogatása céljából, s ennek következtében csak a létfontosságú atlanti-óceáni útvonalaink biztosításához szükséges minimum marad meg. Az elmúlt három hét folyamán az Atlanti-óceánon csaknem példátlanul súlyos veszteségeket szenvedtünk. Az „Eskimos"[39] jó előrehaladása esetén szeptember elején remélhetőleg újra elindíthatunk majd konvojokat, ha ezt a legfontosabb német hadihajók elhelyezkedése megengedi, s ha az észak-atlanti helyzet olyan lesz, hogy biztosítani tudjuk a szükséges kísérőhajókat és fedezetet.

4. Minden lehetőt megteszünk annak érdekében, hogy növeljük a déli úton folyamatosan szállított felszerelés mennyiségét. A legutóbbi hat hónapban a havonkénti szállítmányok mennyisége több mint megkétszereződött. Joggal remélhetjük, hogy ez a növekedés fokozódni fog, s augusztusban a szállítmány mennyisége eléri a 240 000 tonnát. Ha ezt elértük, akkor a havonkénti szállítmányok mennyisége 12 hónap alatt nyolcszorosára növekedett. Ezenkívül az Egyesült Államok lényegesen megnöveli a Vlagyivosztokon keresztül küldött szállítmányok mennyiségét. Ez mind Önöknél, mind pedig nálunk némileg enyhíteni fogja az északi konvojok útnak indításának félbeszakadása miatt érzett bosszúságot.

1943 március 30.

137. sz.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE I. V. SZTÁLIN MARSALLNAK

A múlt éjjel újból 370 repülőgépet küldtünk Berlin ellen és 700 tonnát dobtunk le. Az első jelentések nagyszerű eredményekről számolnak be.

1943 március 30.

138. sz.

Az elküldés ideje 1943 április 2.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Megkaptam március 30-i üzenetét, amelyben közli, hogy szükség folytán Ön és Roosevelt úr kénytelenek szeptemberig felfüggeszteni konvojok[2] útnak indítását a Szovjetunióba. Ezt a váratlan lépést úgy fogom fel, mint a Nagy-Britannia és az Egyesült Államok részéről a Szovjetuniónak küldött hadianyag- és fegyverszállítmányok katasztrofális csökkenését, hiszen a Nagy-óceánon át történő szállítást a hajótér korlátozza, s emellett ez az út nem valami biztos, a déli út forgalmi kapacitása pedig kicsiny, s ilyenformán ez a két útvonal nem kompenzálhatja az északi úton történő szállítás beszüntetését. Érthető, hogy ez a körülmény szükségképpen kihat majd a szovjet csapatok helyzetére.

139. sz.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE I. V. SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Elismerem mindazt, amit Ön táviratában mondott a konvojokra[2] vonatkozóan. Biztosítom Önt, hogy erőmtől telhetően minden lehetséges intézkedést megteszek a helyzet megjavítása érdekében. Jól tudom, hogy milyen óriási teher nehezedik az orosz hadseregekre, s hogy milyen felülmúlhatatlan a hozzájárulásuk a közös ügyhöz.

2. Szombaton 348 nehézbombázót küldtünk Essen fölé, s ezek 900 tonna bombát dobtak le, hogy növeljék a Krupp-műveknek okozott kárt, amelyekre újból hatékony csapásokat mértünk, s hogy lerombolják a város délnyugati részét, amely a megelőző támadások során kevés kárt szenvedett. A múlt éjjel 507 repülőgép — 166 kivételével mind nehézbombázó —

1400 tonnát dobott le Kielre. Ez az egyik legnagyobb bombázás, amelyet valaha is végrehajtottunk. A felhőzet erősebb volt, mint vártuk, de azért reméljük, hogy a támadás eredménnyel járt. A légierődökkel végrehajtott amerikai nappali légitámadások a legnagyobb mértékben hatékonyakká válnak. Tegnap támadást intéztek a Párizs melletti Renault Gyár ellen, amely kezdte újból megindítani a termelést. A légierődök a nappali világosságnál nagy magasságból kiváló pontossággal végrehajtott bombázáson kívül harcra provokálják az ellenség vadászgépeit, és sokat megsemmisítenek közülük nehézfegyvereikkel. E három légitámadás során négy amerikai és mintegy harminchárom brit bombázót vesztettünk. Hangsúlyoznom kell most, hogy hónapról hónapra fokozni fogjuk Németország bombázását, s hogy sokkal nagyobb pontossággal tudjuk eltalálni a célpontokat.

3. Ezen a héten kezdődik Tuniszban az általános ütközet. A terv szerint a brit 8. és 1. hadsereg, valamint az amerikai és a francia fegyveres erők — mind bevetésre kerülnek. Az ellenség utolsó hídfőállására készül visszavonulni. Már megkezdte a rombolásokat és a sfaxi tengerparti ütegek elszállítását. Úgy látszik, hogy az ellenség az újabb nyomás hatására vissza fog vonulni, talán gyorsan, arra a vonalra, amelyet Enfidaville-től a Hammamet-öbölig most erősít meg. Ez az új hadállás csatlakozik majd a nyugatra néző tuniszi főfronthoz, amelyet az ellenség jelenleg tart, s amelynek északi szárnya a Földközi-tengerre támaszkodik, Bizerte-től mintegy 30 mérföldnyire. Erre az északi szárnyra is csapást fogunk mérni. Tájékoztatni fogom Önt arról, hogyan nyomulunk előre, s hogy el tudjuk-e vágni az úgynevezett „Rommel-hadsereg" valamennyire is jelentős részét, mielőtt elérhetné az utolsó hídfőállást.

4. Hitler, szokásos csökönyösségével, útnak indította Tuniszba a „Hermann Göring"-hadosztályt és a 99. német hadosztályt, főként légi úton, legalább 100 nagy szállítógép segítségével. Ennek a két hadosztálynak első menetalakulatai már megérkeztek. Ezért fel kell készülnünk arra, hogy a tuniszi kiszögellést mintegy negyed millió főnyi haderő fogja szívósan védelmezni — leszámítva az úton szenvedett veszteségeket. A mi erőink jelentős fölényben vannak, mind a létszám, mind a fegyverzet tekintetében. Azokat a hajókat, amelyeken üzemanyagot,

lőszert, közlekedési eszközöket stb. szállítanak, jórészt megsemmisítjük. A déli repülőterek elfoglalása után abban a helyzetben leszünk, hogy sorozatosan igen nagy légitámadásokat indíthatunk majd a kikötők ellen, s minden előkészületet megteszünk egy újabb Dunkerque elkerülése érdekében. Ez különösen fontos az „Eskimos"[39] szempontjából. Bizerte és Tunisz elfoglalása után körülbelül egy hónappal remélhetőleg módunk lesz arra, hogy a Földközi-tengeren küldjük szállítmányainkat, s így megrövidítsük az Egyiptomba és a Perzsa-öbölbe vezető utat.

1943 április 6.

140. sz.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE I. V. SZTÁLIN MARSALLNAK

Az Észak-Afrikai Főparancsnokság éppen most jelentette nekem, hogy Montgomery tábornok hadserege áttörte az Akarit-vonalat, rajtaütésszerűen megtámadta és szétverte az ellenséget, s hogy most ennek a vonalnak valamennyi uralkodó állása az ő kezén van. Jelenleg Montgomery tábornok páncélos erőit az áttörésen keresztül a mögötte fekvő nyitottabb térségre vonultatja fel. Határás harc után már kétezer fogoly volt, s számuk növekszik. A súlyos harcok tovább tartanak, és Kairouan irányában folytatott támadó hadműveleteink, amelyekről előző levelemben tájékoztattam Önt, kielégítően haladnak előre.

Tudom, hogy Ön nagyon szereti a jó híreket. Az üldözést folytatjuk.

1943 április 6.

141. sz.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE I. V. SZTÁLIN MARSALLNAK

Az ellenség északi irányban menekül, Montgomery üldöző páncélos erői a sarkában vannak. Eddig hatezer foglyot ejtettünk

1943 április 7.

142. sz.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Megkaptam mind a két április 6-i üzenetét, valamint az Önök csapatainak nagyfontosságú tuniszi előrenyomulásáról szóló mai üzenetét. Gratulálok a komoly sikerhez. Remélem, hogy ez alkalommal az angol—amerikai csapatok véglegesen megtörik és szétzúzzák Rommelt és a Tuniszban tartózkodó többi hitlerista bandát. Ennek igen nagy jelentősége lesz egész közös harcunk ügye szempontjából.

Üdvözlöm Essen, Berlin, Kiel és más németországi ipari központok bombázásának előrehaladását. Az Önök légierejének a németek létfontosságú központjaira mért minden egyes csapása igen élénk visszhangot kelt a mi országunkban az emberek millióinak szívében.

1943 április 7.

143. sz.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZIGORÚAN TITKOS ÉS SZEMÉLYES ÜZENETE I. V. SZTÁLIN MARSALLNAK

1. A két el nem indított konvojban[2], a JW 54 és a JW 55 konvojban 375 „Hurricane"[40], továbbá 285 „Aerocobra"[31] és „Kitty Hawk"[0] volt az Önök számára. Az utóbbiak az amerikai kvóta részét alkotják. Éjjel-nappal dolgozunk annak a tervnek elkészítésén, hogy miképpen juttassuk el Önökhöz ezeket a repülőgépeket minél hamarabb, más utakon.

2. Az „Aerocobrá"-kat és a „Kitty Hawk"-okat Gibraltáron és Észak-Afrikán át Abadanba lehet irányítani. A „Hurricane"-ok nem elég nagy hatósugarúak ahhoz, hogy átrepüljenek Gibraltárba, így ezeket esetleg tengeri úton Takoradiba vagy Casablancába kell majd küldeni, ott összeszerelni, tropikalizálni, majd Teheránba irányítani, ahol detropikalizálhatjuk őket. Esetleg, ha Tuniszt rövid időn belül elfoglaljuk, abban a helyzet-

ben leszünk, hogy bizonyos számú „Hurricane"-t tengeri úton, a Földközi-tengeren szállíthatunk, s Egyiptomban vagy Baszrában szerelhetjük össze. A szállításnak mind a két módja nehézségekkel jár. A repülőgépekhez szükséges nagy mennyiségű pótalkatrész szállítása ugyancsak komoly probléma. Mindazonáltal le fogjuk küzdeni ezeket a nehézségeket.

3. Eszembe jutott, hogy Ön az orosz fronton levő német páncélos erők elleni hadműveletekhez talán szeretne kapni néhányat a mi 40 milliméteres ágyúkkal felszerelt „Hurricane"-jainkból. A nemrégiben Tuniszban vívott harcok során ezek a repülőgépek eredményesen működtek Rommel tankjai ellen. Egy 16 repülőgépből álló kötelék négy nap alatt 19 harckocsit semmisített meg. Ez a „Hurricane IID" néven ismert repülőgép két 40 milliméteres ágyúval, továbbá két 0,303 hüvelykes géppuskával van felszerelve, egy-egy ágyúra 16 lövedéket, egy-egy géppuskára pedig 303 töltényt számítva. Egyébként nem különbözik a „Hurricane IIC"-től, csupán 430 fonttal nehezebb, s óránkénti sebessége mintegy 20 mérfölddel kisebb. Ebből a típusból legfeljebb 60 repülőgépet tudnék Önöknek küldeni. Közölje velem, hogy kívánnak-e kapni belőlük. Ezeket valószínűleg Takoradin keresztül kellene küldeni, s felvehetnénk a konvojokon levő „Hurricane"-ok, „Aerocobrá"-k és „Kitty Hawk"-ok szállításának készülő tervébe.

4. Harriman úr az Elnök jóváhagyásával együttműködik velünk ennek a tervnek elkészítésében. Remélem, a jövő héten közölhetem Önnel konkrét javaslatainkat. Szilárd elhatározásom, hogy megkapják a repülőgépeket olyan gyorsan, ahogyan emberi erővel megoldható Önökhöz való eljuttatásuk.

1943 április 10.

144. sz.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE I. V. SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Az egész náci-fasiszta haderő visszavonulóban van az Enfidaville vonalra, amelyről már tájékoztattam Önt. A mi páncélos erőink nyugatról áttörtek Kairouan irányában. A 8.

hadsereg északi irányban nyomul előre, s az 1. hadsereggel erős csapásra készülünk. Nagy erőfeszítéseket teszünk annak érdekében, hogy súlyos veszteségeket okozzunk az ellenségnek, ha megkísérli a menekülést a tengeren át. Remélem, hamarosan jó híreket kapok Afrikából az Ön számára. Az ellenségnek a bekerített helyeken a sebesültekkel együtt még több mint 200 000 embere van, s eddig 25 000 foglyot ejtettünk, nem számítva az 5—10 000 főre becsülhető halottakat.

2. *A levegőben.* Duisburg ellen 378 repülőgépet s a következő éjjel ismét 100 repülőgépet küldtünk. A múlt éjjel 502 repülőgép szállt fel Frankfurt ellen. Mindkét városra súlyos csapásokat mértünk, de akadályozott bennünket az erős felhőzet. Remélem, megkapta a rombolásokról készült kisfilmeket és fényképeket. Rendszeresen el fogom küldeni Önnek ezeket a filmeket, mert örömet okozhatnak az Önök katonáinak, akik olyan sok lerombolt orosz várost láttak.

3. Gondoskodni fogok majd arról, hogy amint a Földközi-tenger szabad lesz, néhány gyorsjáratú hajót juttassanak keresztül a Földközi-tengeren, az Önök számára küldött elsőrendű rakományoknak a Perzsa-öbölbe szállítására. Ezekhez a rakományokhoz csatolunk majd egyes, külön e célra összeválogatott gyógyszereket és orvosi felszereléseket, amit a feleségem által szegények és gazdagok önkéntes adományaiból összehozott alap[41] költségén vásároltak. Ez az alap, amely rövidesen eléri a 3 millió font sterlinget, egyik bizonyítéka a brit nép által az orosz nép iránt táplált meleg érzelmeknek.

1943 április 11.

145. sz.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Április 10-i és 11-i üzenetét megkaptam.

A brit és amerikai csapatok tuniszi támadásának gyors előrehaladása fontos siker a Hitler és Mussolini ellen viselt háborúban. Kívánom Önöknek, hogy verjék le teljesen az ellenséget, s ejtsenek minél több foglyot és hadizsákmányt.

Örülünk annak, hogy nem engedik lélegzethez jutni Hitlert. A német nagyvárosoknak Önök által végrehajtott erős és sikeres bombázását mi most kiegészítjük a kelet-poroszországi német ipari központok ellen intézett légitámadásainkkal. Köszönöm Önnek a filmet, amely Essen bombázásának eredményeit mutatja be. Ezt a filmet, s hasonlóképpen a többi filmet is, amelynek küldését Ön ígéri, széles körben be fogjuk mutatni lakosságunknak és hadseregünknek.

Az elhalasztott konvojok[2] vadászgép-rakományának Ön által kilátásba helyezett elküldése igen értékes számunkra. Hálás vagyok Önnek azért az ajánlatáért is, hogy 60 darab, 40 milliméteres ágyúkkal felszerelt „Hurricane IID" repülőgépet küld nekünk. Ilyen repülőgépekre igen nagy szükségünk van, különösen a nehéz harckocsik ellen. Remélem, hogy Önnek és Harriman úrnak a repülőgépek szállítási tervének elkészítésével és a Szovjetunióba való eljuttatásuk biztosításával kapcsolatos erőfeszítéseit gyors siker koronázza.

Népünk nagyra értékeli a brit nép által iránta táplált, s a Szovjetunió egészségügyi megsegítését szolgáló — Ön által említett — alap létrehozásában megnyilvánuló meleg érzelmeket és rokonszenvet. Kérem, tolmácsolja hálámat nejének, ezen alap vezetőjének, az e téren kifejtett aktivitásáért.

Ma fogadtam Martel altábornagyot, aki átadta nekem az Ön levelét. Martel altábornagynak természetesen minden segítséget megadunk ahhoz, hogy megismerkedhessék a Vörös Hadsereggel és annak harci tapasztalataival.

1943 április 12.

146. sz.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE I. V. SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Hozzám intézett táviratában Ön nemrégiben ezt írta: „Üdvözlöm Essen, Berlin, Kiel és más németországi ipari központok bombázásának előrehaladását. Az Önök légierejének a

németek létfontosságú központjaira mért minden egyes csapása igen élénk visszhangot kelt a mi országunkban az emberek millióinak szívében." Bombázó légierőink főparancsnoka nagyon szeretné tolmácsolni ezt bombázó kötelékeinek, amelyek valóban igen örülnének ezeknek a szavaknak. Megadja Ön erre az engedélyt? Lehetséges, hogy ez a sajtóba is bekerül. Én egyénileg úgy látom, hogy ennek nem lehetnek más következményei, csak jók. Ön mit szól ehhez?

2. Ezen a héten három eredményes légitámadást hajtottunk végre, mégpedig Spezia, Stuttgart, s a múlt éjjel a Škoda-társaság pilseni gyárai, valamint Mannheim ellen. Az első légitámadás folyamán 174 repülőgép 460 tonna bombát dobott le, de a köd és a füst miatt inkább Spezia városában, mint a kikötőben tartózkodó hajókban okoztak kárt. A második, Stuttgart elleni légitámadás ragyogó eredménnyel járt. A légitámadásban 462 bombázó vett részt, s ezek 750 tonnát dobtak le. A múlt éjjel 598 repülőgépet küldtünk az említett két célpont bombázására, s mintegy 850 tonnát dobtak le. A Škoda-műveknek okozott kár nagyságát illetően az eddig befutott jelentések jó eredményekről számolnak be, bár a fényképfelvételeket még nem kaptam meg. A Škoda-művek elleni légitámadás különösen fontos volt azért, mert az Essenben bekövetkezett rombolások miatt a Krupp-művekből munkásokat irányítottak ide, és fontos megrendeléseket adtak át. E három légitámadás során 81 bombázót vesztettünk, köztük 64 nehézbombázót, és körülbelül 500 főt a légierő jólképzett személyi állományából. Ismételten biztosítom Önt arról, hogy a légitámadásokat a nyár folyamán egyre növekvő arányokban fogjuk folytatni. Igen örülünk annak, hogy Önök ugyancsak csapásokat mérnek a nácik hadiüzemeire.

3. Tuniszban jelenleg rövid szünetre van szükség, amelynek folyamán Alexander tábornok átcsoportosítja északi csapatait, s ugyanakkor Montgomery tábornok olyan tömegű tüzérséget vonultat fel, amilyet támadásainál rendszerint bevetni szokott. De igen hamar megkezdődik majd a legnagyobb ütközet mindazok közül, amelyeket eddig a jelenlegi háborúban vívtunk, és ha már megkezdődött, addig nem is ér véget, amíg Afrikát meg nem tisztítjuk a tengelyhatalmak csapataitól.

1943 április 17.

147. sz.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE I. V. SZTÁLIN MARSALLNAK

Spanyolországból olyan híreket kapunk, hogy a németek gázt szándékoznak alkalmazni az orosz fronton, s feltételezem, hogy Önnek is vannak ugyanilyen értesülései. Tavaly körülbelül ugyanebben az időben hasonló híreket terjesztettek. Közölje velem, óhajtja-e Ön, hogy megismételjem azt a múlt évben tett nyilatkozatomat, amely szerint az Önök országa ellen intézett bármilyen vegyi támadásra mi azzal válaszolunk, hogy haladéktalanul vegyi támadást intézünk Németország ellen a levegőből, a legnagyobb arányokban. Mi teljes mértékben be tudunk váltani a részünkről elhangzó bármilyen fenyegetést.

1943 április 19.

148. sz.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Megkaptam azt az üzenetét, melyben hozzájárulásomat kéri ahhoz, hogy az angol bombázókötelékeknek átadják Essen, Berlin és más németországi ipari központok bombázásával kapcsolatban küldött üdvözletemet. Természetesen semmi kifogásom az Ön javaslata ellen, s ezt a kérdést az Ön belátására bízom. Örülök, hogy szándékukban áll folytatni a német városok bombázását, mégpedig egyre növekvő arányokban.

A tuniszi események szemlátomást kedvezően alakulnak. Kívánok Önnek teljes győzelmet.

A németeknek azzal a szándékával kapcsolatos értesüléseit, hogy frontunkon gázokat alkalmazzanak, a hozzánk érkezett értesülések is alátámasztják. Magától értetődően teljes mértékben támogatom azt az ajánlatát, hogy Ön figyelmezteti Hitlert és szövetségeseit, s nagyerejű vegyi támadással fenyegeti meg

őket arra az esetre, ha frontunkon gázzal támadnának. A szovjet csapatok a maguk részéről ugyancsak felkészülnek a visszavágásra.

1943 április 19.

149. sz.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE I. V. SZTÁLIN MARSALLNAK

Tuniszban az ütközet megkezdődött. Alexander tábornok közli velem, hogy a 8. hadsereg ma (a 19-ről 20-ra virradó) éjjel indul támadásra, s a többi hadsereg az általános támadási tervnek megfelelően fokozatosan lép harcba. Ezekben a hadműveletekben nagy erők vesznek majd részt, köztük a brit 1. és 8. hadsereg, az Egyesült Államok kisebb létszámú erőivel együtt. Mindezeket az erőket óriási tengeri távolságokat áthidalva szállítottuk ide és látjuk el utánpótlással. Az a szándékunk, hogy a dolgot lehetőleg szakadatlan nyomás kifejtésével dűlőre vigyük.

A tuniszi kiszögellés és Szicília között hatalmas légicsata zajlott le, amelyben a német szállító légierő igen súlyos veszteségeket szenvedett.

1943 április 20.

150. sz.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

A Szovjet Kormány a Lengyel Kormánynak az utóbbi időben a Szovjetunió iránt tanúsított magatartását teljesen szokatlan, a két szövetséges állam közötti kölcsönös kapcsolatok minden szabályát és normáját sértő magatartásnak tekinti.

Abba a Szovjetunió elleni rágalomhadjáratba, amelyet a német fasiszták a Szmolenszk körzetében, a német csapatok által megszállt területen saját maguk által meggyilkolt lengyel tisztekkel kapcsolatban indítottak, Sikorski úr kormánya rögtön bekap-

csolódott, a lengyel hivatalos sajtó pedig minden eszközzel szítja ezt a hadjáratot. Sikorski úr kormánya nemcsak hogy nem utasította vissza a Szovjetunió elleni aljas fasiszta rágalmat, hanem szükségesnek találta, hogy valamiféle kérdésekkel forduljon a Szovjet Kormányhoz, illetve magyarázatot kérjen ezzel kapcsolatban.

A hitlerista hatóságok, miután elkövették szörnyűséges bűntettüket a lengyel tisztek ellen, most megjátsszák a nyomozási komédiát, s ennek megrendezésében felhasználtak néhány, saját maguk által kiválogatott lengyel fasisztabarát elemet a megszállt Lengyelországból, ahol minden Hitler csizmája alá került, és ahol a becsületes lengyelek nem mondhatják el nyíltan véleményüket.

A „vizsgálatba" mind Sikorski úr kormánya részéről, mind a hitlerista kormány részéről bevonták a Nemzetközi Vöröskeresztet, amely az akasztófákkal és a békés lakosság tömeges kiirtásával operáló terror-rendszer légkörében kénytelen részt venni ebben a nyomozási komédiában, amelynek rendezője Hitler. Érthető, hogy az ilyen „vizsgálat", amelyet ráadásul a Szovjet Kormány háta mögött folytatnak le, nem kelthet bizalmat a csak valamennyire is becsületes emberekben.

Az a körülmény, hogy ezt az ellenséges kampányt a Szovjetunió ellen egyidejűleg kezdte el, s ugyanazon terv szerint folytatja a német és a lengyel sajtó, ez a körülmény nem hagy kétséget afelől, hogy a szövetségesek ellensége — Hitler — és Sikorski úr kormánya között kapcsolat és megállapodás van ennek az ellenséges kampánynak véghezvitelét illetően.

Mialatt a Szovjetunió népei, vérüket ontva a hitleri Németország elleni súlyos harcban, minden erejüket megfeszítik a szabadságszerető demokratikus országok közös ellenségének szétzúzása céljából, Sikorski úr kormánya a hitleri zsarnokság érdekében hitszegő csapást mér a Szovjetunióra.

Mindezek a körülmények arra a felismerésre kényszerítik a Szovjet Kormányt, hogy Lengyelország jelenlegi kormánya, miután a hitleri kormánnyal való megállapodás útjára tért, gyakorlatilag megszakította szövetségesi viszonyát a Szovjetunióval, és ellenséges álláspontra helyezkedett a Szovjetunióval szemben.

Mindezek alapján a Szovjet Kormány arra a következtetésre jutott, hogy meg kell szakítania a kapcsolatokat ezzel a kormánnyal.

Szükségesnek tartom tájékoztatni Önt a fentiekről, és remélem, hogy a Brit Kormány megérti a Szovjet Kormány e kényszerű lépésének szükségességét.

1943 április 21.

151. sz.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE I. V. SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Majszkij nagykövet tegnap este átadta nekem az Ön üzenetét. Természetesen erélyesen ellene fogunk szegülni annak, hogy a Nemzetközi Vöröskereszt vagy bármilyen más szerv bármi néven nevezendő „vizsgálatot" folytasson a németek hatalma alatt álló területen. Az ilyen vizsgálat csalás lenne, s eredményeit megfélemlítés útján nyernék. Eden úr ma találkozik Sikorskival, s a lehető leghatározottabban megkéri, hogy utasítsa vissza a nácik védnöksége alatt lefolytatandó bármiféle vizsgálat mindennemű erkölcsi támogatását. Mi sem helyeselnénk soha semmilyen tárgyalást vagy kapcsolatot a németekkel, s ezt lengyel szövetségeseinknek nyomatékosan tudtul adjuk.

2. Meg fogom Önnek táviratozni, hogyan reagált Sikorski a fent kifejtett meggondolásokra. Az ő helyzete igen nehéz. Ő maga távol áll a németbarát érzelmektől vagy a németekkel való megállapodástól, de az a veszély fenyegeti, hogy megbuktatják azok a lengyelek, akik szerint nem védelmezte kellőképpen népét a szovjetekkel szemben. Ha ő távozik, akkor csak rosszabbat kapunk utána. Ezért remélem, hogy azt a döntésüket, amely szerint kénytelenek „megszakítani" a kapcsolatot, inkább utolsó figyelmeztetésként, nem pedig szakításként kell értelmezni, továbbá, hogy semmi esetre sem teszik közzé addig, amíg minden más lépést meg nem próbálnak. A szakítás nyilvánosságra hozatala ugyanis esetleg igen sokat ártana az Egyesült Államokban, ahol a lengyelek nagy számban vannak és befolyásosak.

3. Tegnap elkészítettem egy Önnek küldendő táviratot fogalmazványát, amelyben kérem, hogy vizsgálják meg további lengyelek és családtagjaik Iránba utazásának, illetve a kiutazás engedélyezésének kérdését. Ez csökkentené az Iránban megalakult lengyel hadsereg körében észlelhető növekvő elégedetlenséget, és lehetővé tenné számomra a Lengyel Kormány olyan irányú befolyásolását, hogy közös érdekeinkkel összhangban és a közös ellenség ellen tevékenykedjék. Az Ön táviratának kézhezvétele után elhalasztottam ennek a táviratnak elküldését, abban a reményben, hogy a helyzet tisztázódhat.

1943 április 24.

152. sz.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

A lengyel ügyekre vonatkozó üzenetét megkaptam. Köszönöm Önnek, hogy részt vállalt ebben az ügyben. Közölnöm kell azonban Önnel, hogy a kapcsolatok megszakítása a Lengyel Kormánnyal már eldöntött dolog, és V. M. Molotovnak ma kellett átnyújtania a Lengyel Kormánnyal fennálló kapcsolatok megszakítását bejelentő jegyzéket. Valamennyi kollégám követelte ezt, mivel a hivatalos lengyel sajtó az ellenséges kampányt egy pillanatra sem hagyja abba, hanem ellenkezőleg, napról napra fokozza. Kénytelen voltam számolni a Szovjetunió közvéleményével is, amelyet lelke mélyéig felháborított a Lengyel Kormány hálátlansága és hitszegése.

Ami a Lengyel Kormánnyal fennálló kapcsolatok megszakítására vonatkozó szovjet okmány közzétételének kérdését illeti, sajnos, a közzétételt sehogy sem lehet elkerülni.

1943 április 25.

153. sz.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE I. V. SZTÁLIN MARSALLNAK

Eden úr tegnap este találkozott Sikorski tábornokkal. Sikorski kijelentette, hogy amikor kormánya magára vállalta a kezdeményezést, a Vöröskereszthez intézett felszólítását időben egyáltalán nem egyeztette össze a németek felszólításával, s nem tudta, hogy a németek milyen vonalat fognak követni. A valóságban a németek csak azután léptek akcióba, hogy meghallották a lengyel rádiónyilatkozatot. Sikorski azt is közölte Eden úrral, hogy kormánya egyidejűleg Bogomolov úrhoz is megkereséssel fordult ebben a kérdésben. Sikorski hangsúlyozta, hogy ezt megelőzően a Szovjet Kormány előtt, s egy ízben személyesen Ön előtt is felvetette az eltűnt tisztek kérdését. Az ő utasítására a lengyel tájékoztatásügyi miniszter a rádión keresztül erélyesen fellépett a német propaganda ellen, és ez a németek oldaláról ingerült választ váltott ki. Eden úr erélyes előterjesztésére Sikorski kötelezte magát, hogy nem fog ragaszkodni a Vöröskereszt által lefolytatandó vizsgálattal kapcsolatos kéréséhez, s ennek megfelelően tájékoztatja majd a Vöröskereszt berni szerveit. Ezenkívül a lengyel sajtót vissza fogja tartani a polemizálástól. Ezzel kapcsolatban megvizsgálom azt a kérdést, hogyan lehetne elhallgatásra bírni azokat az angliai lengyel újságokat, amelyek támadásokat intéztek a Szovjet Kormány ellen, s egyszersmind Sikorski ellen is, amiért megpróbált együttműködni a Szovjet Kormánnyal.

Figyelembe véve a Sikorski által vállalt kötelezettséget, most arra szeretném kérni Önt, hogy mondjon le a kapcsolatok bármiféle megszakításának gondolatáról.

Újra fontolóra vettem ezt a kérdést, és minden eddiginél jobban meg vagyok győződve arról, hogy amennyiben a Szovjet és a Lengyel Kormány között a szakítás megtörténik, ez csak ellenségeinket segítheti. A német propaganda éppen azért hozakodott elő ezzel a históriával, hogy rést üssön az Egyesült Nemzetek soraiban, s a realitás bizonyos látszatát kölcsönözze a világ

arról való meggyőzésére irányuló újabb kísérleteinek, hogy Európa és a kis népek érdekeit Németország védelmezi az Európán kívüli nagyhatalmakkal, nevezetesen a Szovjetunióval, az Egyesült Államokkal és a Brit Birodalommal szemben.

Jól ismerem Sikorski tábornokot, és meggyőződésem, hogy közte vagy kormánya és közös ellenségünk között, amely ellen Sikorski kemény és hajthatatlan ellenállásra buzdítja a lengyeleket, nem lehetett sem kapcsolat, sem megállapodás. A Nemzetközi Vöröskereszthez intézett felszólítása nyilvánvalóan hiba volt, bár meg vagyok győződve arról, hogy ezt nem a németekkel egyetértésben tette.

Most, amikor — remélem — tisztáztuk az Ön hozzám intézet táviratában felvetett kérdést, vissza akarok térni azokra a javaslatokra, amelyeket az április 24-i üzenetemben említett távirat-fogalmazvány tartalmaz. Ezért hamarosan elküldöm Önnek ezt a már korábban megfogalmazott üzenetet, eredeti szövegezésben. Ha mi ketten meg tudnánk oldani azt a kérdést, hogy ezek a lengyelek elutazhassanak a Szovjetunióból, akkor Sikorskinak könnyebb lenne teljes mértékben letérni arról az álláspontról, amelynek elfoglalására közvéleményének nyomása késztette. Remélem, hogy Ön segíteni fog nekem ennek megvalósításában.

1943 április 25.

154. sz.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE I. V. SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Akaratlanul is kifejezésre kell juttatnom csalódásomat amiatt, hogy Ön szükségesnek tartotta a kapcsolatok megszakítását a lengyelekkel, s nem adott nekem időt arra, hogy közöljem Önnel, milyen eredménnyel járt Sikorski tábornokhoz intézett felszólításom, amiről április 24-én táviratoztam Önnek. Azt reméltem, hogy tavaly aláírt szerződésünk értelmében mindig tanácskozni fogunk egymással az ilyen fontos kérdésekről, különösen, amikor ezek az Egyesült Nemzetek egyesített erejét érintik.

2. Eden úr és én megmondtuk a Lengyel Kormánynak, hogy a szovjetekkel sem a baráti kapcsolatok, sem az együttműködés semmi néven nevezendő felújítása nem lehetséges akkor, amikor a Lengyel Kormány sértő vádakat hangoztat a Szovjet Kormány ellen, s ilyenformán azt a látszatot kelti, mintha támogatná a vad náci propagandát. Még kevésbé tűrheti közülünk bárki is azt, hogy a Nemzetközi Vöröskereszt a nácik védnöksége alatt és a náci megfélemlítés hatására folytasson vizsgálatot. Örömmel közlöm Önnel, hogy a Lengyel Kormány egyetértett nézetünkkel, és lojálisan együtt kíván működni Önökkel. Kérése jelenleg az, hogy a lengyel hadsereg Iránban levő tagjainak hozzátartozói és a Szovjetunióban levő lengyel katonai személyek elutazhassanak a Szovjetunióból, és csatlakozhassanak azokhoz a fegyveres erőkhöz, amelyeknek már engedélyezték az Iránba utazást. Ez természetesen olyan kérdés, amelynek türelmes megvitatása lehetséges. Feltételezzük, kogy a kérés teljesíthető, ha megfelelő formában és a kellő időpontban terjesztik elő, s egészen biztos vagyok benne, hogy az Elnök ugyanígy gondolkozik. Komolyan reméljük, hogy Ön figyelembe véve azokat a nehézségeket, amelyeket a kegyetlen náci agresszió valamennyiünknek okozott, az együttműködés szellemében fogja megvizsgálni ezt a kérdést.

3. A Brit Kormány eltökélt szándéka, hogy kellő fegyelmet teremt a nagy-britanniai lengyel sajtó körében. A Sikorskit támadó nyomorúságos botrányhősök olyan dolgokat mondhatnak, amelyekkel a német rádió az egész világot telekürtöli, és ez valamennyiünknek árt. Ennek véget kell vetni, s ennek véget is vetünk.

4. Mostanáig ez az ügy Goebbels diadala volt. Most nagy buzgalommal azt igyekszik elhitetni, hogy a Szovjetunió lengyel kormányt fog szervezni orosz területen, s hogy a Szovjetunió csakis ezzel a kormánnyal fog tárgyalni. Természetesen mi nem lennénk abban a helyzetben, hogy egy ilyen kormányt elismerjünk, és továbbra is fenntartanánk kapcsolatainkat Sikorskival, a leghasznosabb emberrel, akit Önök vagy mi közös ügyünk céljaira egyáltalán találhatunk. Arra számítok, hogy ugyanez lesz az amerikai álláspont is.

5. Én személy szerint úgy vélem, hogy őket most csapás

érte, s hogy bizonyos, Önöknek megfelelő idő elteltével az 1941 július 30-án létesített kapcsolatokat helyre kell állítani. Ez legfőképpen Hitlernek nem fog tetszeni, márpedig nekünk ésszerű azt tennünk, ami legfőképpen neki nem tetszik.

6. Ránk a hadseregekkel szemben, amelyek most harcolnak és rövidesen még súlyosabb harcokat fognak vívni, az a kötelesség hárul, hogy a hátországban fenntartsuk a kedvező helyzetet. Én és kollégáim erősen reméljük, hogy a Szovjetunió, az Egyesült Államok és a Brit Nemzetközösség és Birodalom között szorosabb együttműködés és megértés lesz nem csupán a fokozódó háborús küzdelemben, hanem a háború után is. Mi másban reménykedhetne ezenkívül a meggyötört világ?

1943 április 30.

155. sz.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE I. V. SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Igen nagy megelégedéssel és elragadtatással éppen most olvastam az Ön nagyszerű május elsejei beszédét, amelyben különösen nagyra értékelem megemlékezését a szövetségesek egységes csapásáról, s Ön valóban számíthat arra, hogy minden erőmből telhetőt megteszek „a fasiszta fenevad gerincének eltörésére".

2. Jóllehet a fényképfelvételek tanúskodása szerint Essen egyharmad része romokban hever, az ellenség nagy erőfeszítéseket tesz annak érdekében, hogy folytassa a munkát a Krupp-művek számára létfontosságú üzemeiben, ugyanúgy, ahogy Önök Sztálingrádban tették. Ezért egy további 800 tonnás adagot dobtunk le az ellenségre. Az elmúlt héten Duisburgra is ledobtunk 1450 tonnát. Ez volt a legnagyobb mennyiség, amit eddig *egy* légitámadás során ledobtunk. Stettin 782 tonnát, Rostock 117 tonnát kapott. Igen nagyarányú, de nagyon drága aknásítási műveleteket végeztünk a Balti-tengeren, amelyekben 226 repülőgép vett részt. Mindez Önnek írt legutóbbi üzenetem

óta történt. Ez az aknásítás sok szempontból hasznos: az ellenség már amúgy is végsőkig kihasznált hajóterének jórészét állandóan zsákmányul ejtjük, másodszor, az ellenséget nagy mennyiségű aknaszedő-hajó építésére kényszerítjük, s egyben arra késztetjük, hogy elvonja más területeken foglalkoztatott erőit. Amikor az időjárás nem alkalmas szárazföldi célpontok bombázására, az aknásításban találunk kiutat. A legutóbbi két éjszaka folyamán teljes készenlétben voltunk arra, hogy még egy nagy hadműveletet hajtsunk végre a Ruhrvidék felett, de az időjárás akadályoz bennünket. A Pilsen elleni légitámadás során nem mértünk koncentrált csapást a Škoda-művek üzemeire, de erről a célpontról nem fogunk megfeledkezni, amikor majd ismét létrejönnek azok a különleges feltételek, amelyek az ilyen hadművelet végrehajtását lehetővé teszik.

3. A tuniszi kiszögellésen az ütközet továbbra is igen hevesen és mindkét részről nagy veszteségekkel folyik. Tuniszba való behatolásunk óta mintegy 40 000 foglyot ejtettünk; ezenkívül az ellenség halottakban és sebesültekben 35 000 főt vesztett. Az 1. hadsereg veszteségei mintegy 23 000 főre, a 8. hadsereg veszteségei pedig mintegy 10 000 főre rúgnak. A szövetségesek együttes vesztesége körülbelül 50 000 fő, s ennek $^2/_3$ része az angolokra esik. Az ütközet az egész fronton a legnagyobb intenzitással fog tovább folyni, s Alexander tábornok úgy csoportosítja át csapatait, hogy a legközelebbi időben erős csapást mérhessen az ellenségre. Jelenleg 200 000 főnyi ellenséges haderő van bekerítve. Az ellenség azonban állandóan küld erősítéseket, de az utóbbi napok folyamán légierőnk, amely egyre erősebbé válik és közelebb vonja támaszpontjait, súlyos veszteségeket okozott neki. Annyi torpedórombolót és szállítóhajót — köztük német erősítésekkel útban levő jónéhány szállítóhajót — süllyesztettünk el, hogy ideiglenesen az erősítések küldése egészen megakadt. Ha az erősítések küldését nem tudják haladéktalanul újra megkezdeni, az ellenség helyzete az utánpótlás terén igen komollyá válik. Azzal kapcsolatos esélyei, hogy tengeri úton csak valamelyest is jelentős számban meneküljön, ugyancsak kedvezőtlenek. A terep sajátos jellege, a sík sztyeppe, amely fölött csipkézett, meredeken kiemelkedő magaslatok uralkodnak — mindegyik magaslat

egy-egy erődítmény —, elősegíti az ellenség védekezését és feltartóztatja előrenyomulásunkat. Remélem azonban, hogy e hónap végéig jó híreket kapok az Ön számára. Addig is az egész hadjárat igen sokba fog kerülni az ellenségnek, tekintettel a szállítások folyamán várható további veszteségekre.

1943 május 2.

156. sz.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

1. Amikor elküldtem Önnek a lengyel kormánnyal fenntartott kapcsolatok megszakítására vonatkozó április 21-i üzenetemet, abból indultam ki, hogy a lengyelek által már április 15-én megindított ismeretes szovjetellenes sajtókampány, amelyet először a lengyel honvédelmi minisztérium nyilatkozata, majd pedig a lengyel kormány április 17-i nyilatkozata súlyosbított, semmiféle ellenakcióval nem találkozott Londonban, s emellett a Szovjet Kormányt nem figyelmeztették a lengyelek készülő szovjetellenes kampányára, bár nehéz elképzelni, hogy a Brit Kormánynak nem volt tudomása a tervezett kampányról. Azt hiszem, szerződésünk szellemének szemszögéből nézve egészen természetes lenne, hogy visszatartsák az egyik szövetségest a másik szövetséges elleni támadástól, különösen amikor az ilyen támadás közvetlen segítséget nyújt közös ellenségünknek. Mindenesetre én így értelmezem a szövetséges kötelességét. Mindamellett szükségesnek tartottam tájékoztatni Önt a Szovjet Kormánynak a lengyel—szovjet kapcsolatok kérdésében elfoglalt álláspontjáról. Mivel a lengyelek, Londonban ellenakcióval nem találkozva, továbbra is folytatták, méghozzá egyre nagyobb arányokban szovjetellenes rágalomhadjáratukat, senki sem várhatta azt, hogy a Szovjet Kormány türelme végtelen lehet.

Ön azt közli velem, hogy kellő fegyelmet teremt a lengyel sajtó körében. Köszönetet mondok Önnek ezért, de kételkedem abban, hogy olyan könnyen fegyelemre lehetne bírni a

jelenlegi lengyel kormányt, annak Hitler-barát szájhősökből álló környezetét és fékevesztett sajtóját. Én, Önnek ama közlése ellenére, amely szerint a lengyel kormány kész lojálisan együttműködni a Szovjet Kormánnyal, kételkedem abban, hogy ez a kormány betarthatná a szavát. A lengyel kormány környezetében olyan nagyszámú Hitler-barát elem van, Sikorski pedig annyira tehetetlen velük szemben, és annyira fél tőlük, hogy semmi biztosíték nincs arra, hogy Sikorski meg tudja őrizni a lojalitást a Szovjetunióval való kapcsolatokban, még ha feltesszük is, hogy valóban lojális akar lenni.

Ami a hitleristák által felröpített olyan híreket illeti, mintha a Szovjetunióban új lengyel kormányt alakítanának — az ilyen alaptalan kitalálások aligha szorulnak cáfolatra. Nagykövetünk már beszélt Önnek erről. Ez nem zárja ki azt, hogy Nagy-Britannia, a Szovjetunió és az Egyesült Államok lépéseket tegyenek a jelenlegi lengyel kormány összetételének megjavítására, a szövetségesek Hitler elleni egységfrontjának megerősítése érdekében. És minél hamarabb történik ez, annál jobb. Eden úr az Egyesült Államokból való visszatérése után Majszkijjal folytatott beszélgetése során közölte, hogy Roosevelt Elnök hívei szerint az Egyesült Államokban a jelenlegi lengyel kormánynak nincsenek kedvező kilátásai, s kételkednek abban, hogy ennek a kormánynak esélye lenne a Lengyelországba való visszatérésre és a hatalomra jutásra, jóllehet magát Sikorskit meg szeretnék tartani. Én úgy látom, hogy a jelenlegi lengyel kormány kilátásait illetőleg az amerikaiak közel járnak az igazsághoz.

Ami a Szovjetunióban tartózkodó lengyel állampolgárokat — akiknek száma csekély — és az Iránba áttelepült lengyel katonák családjait illeti, a Szovjet Kormány eddig sem gördített akadályokat a Szovjetunióból való elutazásuk elé.

2. Megkaptam üzenetét a legutóbbi tuniszi eseményekről. Köszönöm Önnek az értesítést. Örülök az angol—amerikai csapatok sikereinek, és kívánok nekik még nagyobb sikereket.

1943 május 4.

157. sz.

Az elküldés ideje 1943 május 8.

CHURCHILL MINISZTERELNÖKNEK

London.

Üdvözlöm Önt s a hős brit és amerikai csapatokat annak a ragyogó győzelemnek alkalmából, amely Bizerte-nek és Tuniszna k a hitleri zsarnokság alóli felszabadulására vezetett. További sikereket kívánok Önöknek.

I. SZTÁLIN

158. sz.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE I. V. SZTÁLIN MARSALLNAK

Személyes és szigorúan bizalmas, csakis az Ön tudomására.

1. Jelenleg az Atlanti-óceán közepén vagyok, útban Washingtonba, hogy eldöntsük az „Eskimos"[39] hadművelet után Európában végrehajtandó további támadás kérdését, s hogy lebeszéljem őket a Csendes-óceán irányában való túlságos elhajlásról, továbbá, hogy megvitassuk az Indiai-óceán és az ott Japán ellen indítandó támadás problémáját. Ha semmi nem jön közbe, következő táviratomat már Washingtonból küldöm.

2. Valószínűleg eljutottak Önhöz a jó hírek Tuniszból és Bizerte-ből, ahol a brit és amerikai csapatok erőteljesen nyomulnak előre a végső cél felé.

3. Igen megörültem Novorosszijszk alatt kivívott sikereiknek és a Krim elfoglalásának.

4. A konvoj[2] védelmével összefüggő hatodikai hadművelet során tizenhárom kereskedelmi hajót vesztettünk, amelyek elsüllyedtek, mi viszont megsemmisítettünk öt tengeralattjárót, további öt pedig megsérült, esetleg el is pusztult. Számításunk szerint áprilisban legalább tizenhat tengeralattjárót

semmisítettünk meg, s ugyanakkor a németek körülbelül húsz újat vetettek be.

5. A Dortmund ellen ötszázkilencven repülőgéppel végrehajtott légitámadás egyike volt a legnagyobbaknak és a legeredményesebbeknek.

1943 május 10.

159. sz.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE I. V. SZTÁLIN MARSALLNAK

Igen lekötelezett a lengyel kérdésre vonatkozó üzenetével. A lengyelek nem beszéltek nekünk arról, amit tenni készültek, mi tehát nem tudtuk őket előre figyelmeztetni, mennyire veszélyes az az eljárási mód, amelyet követni szándékoztak.

A továbbiakban ellenőrizni fogjuk a lengyel sajtót, s ugyanúgy valamennyi más idegen nyelvű kiadványt.

Egyetértek azzal, hogy a Lengyel Kormány összetételét meg lehet javítani, habár igen nehéz lenne valaki jobbat találni. Önhöz hasonlóan én is úgy gondolom, hogy Sikorskit és még néhány más személyt mindenképpen meg kell hagyni a Kormányban. Ha Sikorskinak külső nyomásra kellene átalakítania Kormányát, akkor valószínűleg félretennék, lemondatnák őt, mi pedig senkit nem kapnánk, aki ezen a helyen annyira jó lenne. Ezért Sikorski az átalakítást valószínűleg nem tudja majd haladéktalanul végrehajtani, de én minden módon igyekezni fogok meggyőzni őt arról, hogy minél hamarabb tegyen lépéseket ebben az irányban. Meg fogom ezt tárgyalni Roosevelt Elnökkel.

Mint az Ön közléséből látom, a Szovjet Kormány politikája nem az, hogy akadályokat gördítsen a Szovjetunióban tartózkodó lengyel állampolgároknak vagy a lengyel katonai személyek családtagjainak kiutazása elé, s a továbbiakban erről a kérdésről a Nagykövet útján fogok tárgyalni Önökkel.

Igen hálás vagyok a Tunisz és Bizerte elfoglalása alkalmából küldött üzenetéért. Most már csak az a kérdés, hány foglyot sikerül majd ejtenünk.

1943 május 12.

160. sz.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZEMÉLYES ÜZENETE I. V. SZTÁLIN MARSALLNAK

Április 10-én kelt üzenetemben értesítettem Önt arról, hogy tervet készítünk a JW 54 és a JW 55 konvojról[2] levett „Hurricane"-ok[40], „Aerocobrá"-k[31] és „Kitty Hawk"-ok[40] Önökhöz való eljuttatására.

Most közölhetek Önnel néhány adatot intézkedéseinkről.

A „Hurricane"-ok száma jelenleg 435, köztük 60 „Hurricane IID". Ebből 235 „Hurricane"-t tengeri úton Gibraltárba küldünk, itt összeszereljük, majd repülőúton Baszrába irányítjuk (nem pedig Teheránba, ahogy előzőleg gondoltuk), ahol az Önök megbízottai átveszik. Reméljük, hogy ezek a „Hurricane"-ok június első felétől kezdődően megérkezhetnek Baszrába.

A fennmaradó 200 „Hurricane"-t, köztük a 60 „Hurricane IID"-t a Földközi-tengeren keresztül küldjük, és Baszrában fogjuk átadni. Előzőleg azt mondtam, hogy a „Hurricane IID"-k valószínűleg Takoradin át mennek majd, de most úgy döntöttünk, hogy ezeket Baszrába küldjük, mert az Afrika átrepüléséhez szükséges póttartályokat csak akkor tudtuk volna a gépekre felszerelni, ha eltávolítottuk volna róluk az ágyúkat, amelyeket azután külön kellett volna Teheránba küldenünk.

Harriman úr intézkedik, hogy a 285 „Aerocobrá"-t és „Kitty Hawk"-ot a Földközi-tengeren és a Vörös-tengeren át Abadanba küldjék, ahol összeszerelik őket.

1943 május 14.

161. sz.

I. V. SZTÁLIN MARSALLNAK, A NÉPBIZTOSOK TANÁCSA ELNÖKÉNEK ÉS HONVÉDELMI NÉPBIZTOSNAK

Tisztelt Sztálin Marsall!

Azért írom Önnek ezt a levelet, hogy bemutassam Önnek Sir John Babington légügyi marsallt, aki most a 30. sz. Misszió mellett a Királyi Légierők osztályvezetői tisztségét fogja betölteni.

Sir John Babington az utóbbi időben műszaki kiképző légi hadtestünk parancsnoka volt. Igen bőséges és sokoldalú tapasztalatokkal rendelkezik a korszerű légiháború minden területén, és biztos vagyok abban, hogy kinevezése segít majd még jobban megerősíteni azt a már meglevő figyelemre méltó kölcsönös megértést, amely a Szovjetunió és Nagy-Britannia légierői között kialakult.

Őszinte tisztelője

Winston CHURCHILL

1943 június 9.

162. sz.

Az elküldés ideje 1943 június 11.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK
SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE
CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Itt küldöm Önnek személyes üzenetem szövegét, amely válasz az Elnök úrnak a stratégiai kérdéseket illetően Ön és Roosevelt úr által ez év májusában elfogadott határozatokkal kapcsolatos üzenetére.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK
SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE
ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

Üzenetét, amelyben közli a stratégiai kérdéseket illetően Ön és Churchill úr által elfogadott határozatokat, június 4-én kaptam meg. Köszönöm a tájékoztatást.

Mint az Ön közléséből kitűnik, ezek a határozatok ellentétben vannak azokkal a határozatokkal, amelyeket Ön és Churchill úr ez év elején fogadtak el a nyugat-európai második front létrehozásának időpontja tekintetében.

Ön természetesen emlékezni fog arra, hogy Ön és Churchill úr az ez év január 26-i közös üzenetben közölték azt az akkor elfogadott határozatot, amely szerint jelentékeny német száraz-

földi és légi erőket fognak elvonni az orosz frontról, és 1943-ban térdre kényszerítik Németországot.

Ezt követően Churchill úr február 12-én saját nevében és az Ön nevében közölte a Tuniszban és a Földközi-tengeren, valamint az Európa nyugati partvidékén végrehajtandó angol—amerikai hadműveletek pontos időpontját. Ebben az értesítésben arról volt szó, hogy Nagy-Britannia és az Egyesült Államok erőteljesen folytatják a Csatornán[36] 1943 augusztusában való átkeléssel kapcsolatos hadművelet előkészítését, és ha ezt az időjárás vagy más okok megakadályoznák, akkor ugyanezt a hadműveletet nagyobb erők részvételével 1943 szeptemberére készítik elő.

Most, 1943 májusában, Ön Churchill úrral együtt olyan határozatot fogad el, amely a nyugat-európai angol—amerikai inváziót 1944 tavaszára halasztja. Vagyis a nyugat-európai második front létrehozását, amit már 1942-ről 1943-ra halasztottak, most ismét elhalasztják, ezúttal 1944 tavaszára.

Ez a határozatuk rendkívüli nehézségeket okoz a Szovjetuniónak, amely minden erejének végső megfeszítésével már két éve visel háborút Németországnak és csatlósainak fő erői ellen, s a Szovjet Hadsereget, amely nemcsak a saját országáért, hanem szövetségeseiért is harcol, teljesen a saját erejére, csaknem arra utalja, hogy párviadalt folytasson a még nagyon erős és veszélyes ellenséggel.

Kell-e beszélni arról, hogy milyen súlyos benyomást és visszatetszést kelt a Szovjetunióban — a nép és a hadsereg körében egyaránt — a második frontnak ez az újabb elhalasztása, továbbá az a körülmény, hogy annyi áldozatot hozott hadseregünk az angol és az amerikai hadseregtől nem kapja meg a várt komoly támogatást.

Ami a Szovjet Kormányt illeti, nem tartja lehetségesnek a csatlakozást ehhez a határozathoz, amelyet ráadásul a részvétele nélkül és úgy hoztak, hogy kísérletet sem tettek e rendkívül fontos és a háború további menetére esetleg súlyos következményekkel járó kérdés közös megvitatására.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE I. V. SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Megkaptam annak a táviratnak másolatát, amelyet Ön körülbelül június 11-én küldött az Elnöknek. Teljesen megértem az Ön csalódását, de biztos vagyok benne, hogy mi olyan lépéseket teszünk, amelyek nemcsak helyesek, hanem egyszersmind az adott körülmények között fizikailag egyedül lehetségesek. Oroszország számára nem lenne segítség, ha százezer embert átdobnánk a Csatornán[36] egy végzetes támadásra, amilyen véleményem szerint egészen biztosan lenne az, ha a jelenlegi feltételek között és túlságosan kis erőkkel kísérelnénk meg elérni valamilyen eredményt, amelyhez csak igen drága áron juthatnánk. Véleményem szerint, és valamennyi katonai szaktanácsadóm véleménye szerint, még ha sikerülne is partra szállnunk, visszavetnének bennünket, mivel a németeknek már olyan erőik vannak Franciaországban, amelyek meghaladnak minden általunk ebben az évben kiállítható erőt, s emellett sokkal gyorsabban tudnak erősítéseket küldeni az európai párhuzamos fő vasútvonalakon, mint mi tehetnénk, akik csak közvetlenül a tengerparton vagy a Csatornának bizonyos szétrombolt kikötőiben tudnánk partra szállni, amennyiben ezek elfoglalása sikerülne. Nem tudom elképzelni, miképpen segítené egy nagy brit vereség és véráldozat a szovjet seregeket. S ha rájönnének, hogy katonai szakértőink tanácsa ellenére és az Önök nyomására kerültünk ilyen helyzetbe, az igen rossz hangulatot szülhetne az országban. Mint tudja, Önnek küldött táviratainban mindig világosan megmondtam, hogy sohasem engedném meg olyan támadás indítását a Csatornán át, amely véleményem szerint csak hasztalan véráldozathoz vezetne.

2. A legjobban azzal tudunk segíteni Önöknek, ha megnyerjük a csatákat, nem pedig azzal, ha vereséget szenvedünk. Ezt tettük Tuniszban, ahová az Atlanti-óceánon át és a Jóreménységfoka körül 10 000 mérföldnyire kinyúlt a brit tengeri hatalomnak és az Egyesült Államok tengeri hatalmának hosszú karja,

és segítségünkre volt a tengelyhatalmak hatalmas szárazföldi és légi erőinek megsemmisítésében. A tengelyhatalmak egész földközi-tengeri védelmi rendszerére ebből közvetlenül származó veszély már rákényszerítette a németeket, hogy szárazföldi és légierőkkel erősítsék meg Olaszországot, a földközi-tengeri szigeteket, a Balkán-félszigetet és Dél-Franciaországot. Őszintén és a józan észre hallgatva remélem, hogy ebben az évben Olaszországot kiüthetjük a háborúból, s ha ezt megtettük, sokkal több németet vonunk el az Önök frontjáról, mint bármely más most alkalmazható eszközzel. A támadás, amelynek időpontja már nincs messze, Gibraltártól Port Saidig teljesen igénybe fogja venni a mi ellenőrzésünk alatt álló valamennyi földközi-tengeri kikötő kapacitását. Miután Olaszországot kiütöttük a háborúból, a németeknek meg kell majd szállniok a Rivierát, új frontot kell létrehozniok vagy az Alpokban, vagy a Pó mentén, s mindenekelőtt pótolniok kell a jelenleg a Balkán-félszigeten levő 32 olasz hadosztályt. Akkor majd bekövetkezik az a pillanat, amikor Törökországot felszólítjuk, hogy aktív vagy passzív formában vegyen részt a háborúban. Akkor majd lehetséges lesz nagy méretekben folytatni a román olajforrások döntő bombázását. Európa nyugati és déli részén már most is lekötjük a német légierők nagyobbik részét, s fölényünk szakadatlanul nőni fog. Németország első vonalbeli operatív légierejéből, amely 4800—4900 repülőgépből áll, értesülésünk szerint jelenleg az orosz fronton mintegy 2000 repülőgép van, a múlt év ugyanezen időszakában ott bevetett 2500 géppel szemben. Ezenkívül mi Németország városainak és hadiipari központjainak jelentékeny részét leromboljuk, aminek minden valószínűség szerint döntő következményei lesznek, mert meggyengíti a németek védekezését valamennyi fronton. Összel ennek a hatalmas légi hadjáratnak meg kell hoznia a maga tekintélyes hasznát. Ha a tengeralattjárók elleni háborúnak az utóbbi néhány hónap folyamán tapasztalt kedvező tendenciája továbbra is megmarad, ez meggyorsítja és fokozza majd az Egyesült Államok fegyveres erőinek Európába való átdobását, ami a rendelkezésre álló hajótér lehető legmesszebbmenő kihasználásával erőteljesen folyik. Senki sem méltatta jobban a Szovjet Kormánynak a közös győzelemhez való óriási hozzájárulását,

mint én, s egyúttal köszönöm Önnek a nyugati szövetségeseik erőfeszítéséért nemrégiben kifejezett elismerését. Szilárd meggyőződésem, hogy még ez év végéig olyan eredményekről értesíthetjük Önt, amelyek lényeges megkönnyebbülést és megelégedést okoznak majd Önnek.

3. Sohasem kértem Öntől részletes tájékoztatást az orosz seregek erejére és elhelyezkedésére vonatkozólag, mivel a szárazföldön Önök viselték és továbbra is Önök viselik a fő terhet. De örülnék, ha megtudhatnám, hogyan értékeli Ön az orosz fronton a helyzetet és a legközelebbi kilátásokat, s ha megtudhatnám az Ön véleményét arról, hogy elkerülhetetlen-e a német támadás a legközelebbi időben. Már itt van június közepe, s a támadás nem indult meg. Van bizonyos okunk annak feltételezésére, hogy a tengelyhatalmak észak-afrikai fegyveres erőinek váratlanul gyors veresége felborította a német stratégiát, s a vereség következtében Dél-Európát fenyegető veszély fontos tényezője volt annak, hogy Hitler megingott és elhalasztotta azt a tervét, amely szerint ezen a nyáron hatalmas támadást indít Oroszország ellen. Kétségtelen, hogy még korai lenne mindenről határozott ítéletet alkotni. De igen örülnénk, ha megtudhatnánk, mit gondol Ön erről.

4. Üzenete végén Ön elégedetlenségének ad kifejezést amiatt, hogy nemrégiben elfogadott határozataink meghozatalánál nem tanácskoztunk Oroszországgal. Teljesen megértem azokat az okokat, amelyek Önt akadályozták abban, hogy találkozzék az Elnökkel és velem Khartumban, ahová januárban kellett volna utaznunk, és biztos vagyok benne, hogy Ön helyesen járt el, amikor egy hétre sem vált meg az Önök hatalmas és győzelmes hadjáratának vezetésétől. Mindamellett a találkozások szükségessége és haszna igen nagy. Én csak azt mondhatom, hogy bármilyen kockázattal bármelyik helyre elmegyek, amelyben Ön és az Elnök meg tudnak állapodni. Én és tanácsadóim úgy vélekedünk, hogy Scapa Flow, észak-skóciai fő haditengerészeti támaszpontunk lenne a legalkalmasabb, legbiztonságosabb, s ha a titkosság betartása kívánatos, valószínűleg a legtitkosabb hely. Én újból javasoltam ezt az Elnöknek. És ha Ön ezen a nyáron, bármely időpontban, el tudna oda jönni repülőgépen, biztos lehet, hogy mindent megtennénk kívánsá-

gainak teljesítése érdekében, s hogy brit és amerikai bajtársai a legszívélyesebb fogadtatásban részesítenék Önt.

1943 június 19.

164. sz.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE I. V. SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Molotov úr útján aggodalommal értesültem arról, hogy Önök elismerni szándékoznak az Algírban nemrégiben létrejött Francia Nemzeti Felszabadítási Bizottságot. Nem valószínű, hogy a Brit Kormány, és még kevésbé az Egyesült Államok Kormánya, ezt a Bizottságot rövid időn belül elismerné; ezt csak akkor teszik meg, ha már elegendő bizonyítékuk lesz azt illetően, hogy ennek a Bizottságnak a jellege és tevékenysége a szövetségesek érdekeinek szempontjából kielégítő.

2. De Gaulle tábornok Algírba érkezése óta küzdött a francia hadsereg feletti hatékony ellenőrzés megszerzéséért. Főparancsnokságunk nem lehet bizonyos afelől, hogy mit fog tenni de Gaulle tábornok, illetve hogy baráti érzéseket táplál-e majd irányunkban, ha hatalomra kerül. Roosevelt Elnök és én teljesen egyetértünk abban, hogy de Gaulle veszélyeztetheti azoknak a hadseregeknek támaszpontjait és összeköttetéseit, amelyeknek az „Eskimos"[39] hadműveletben kell részt venniök. Ezt nem kockáztathatjuk meg, mert katonáink életébe kerülhet, és akadályozná a hadviselést.

3. A Bizottságnak eredetileg hat tagja volt, de ez a szám most tizennégyre emelkedett, s mi nem lehetünk bizonyosak a Bizottság magatartását illetően. Ezért Eisenhower tábornok mind az Egyesült Államok Kormánya, mind a Brit Kormány nevében tudomására hozta a Bizottságnak, hogy Giraud tábornoknak meg kell maradnia a francia hadsereg főparancsnoki tisztségében, és tényleges hatalommal kell rendelkeznie a francia hadsereg jellege és szervezete tekintetében. Ez kétségkívül

vitát fog előidézni mind az Alsóházban, mind az Egyesült Államokban, s az Elnöknek és nekem fel kell majd sorolnunk azokat az okokat — márpedig sok van —, amelyek megmagyarázzák eljárásunkat. Ha a Szovjet Kormány addigra már elismerné a Bizottságot, akkor ezeknek az okoknak egyszerű ismertetése és a magyarázatok megadása napvilágra hozná, hogy eltérés van a Szovjet Kormány és a nyugati szövetségesek véleménye között, ami rendkívül sajnálatos lenne.

4. Mi nagyon szeretnénk megtalálni azt a francia hatalmi szervet, amely köré a franciák valamennyien tömörülhetnének, és továbbra is reméljük, hogy ez a szerv a jelenleg Algírban folyó tárgyalások eredményeképpen létrejöhet. Mi úgy látjuk, hogy most még túl korai lenne ezzel kapcsolatban döntést hozni.

1943 június 23.

165. sz.

I. V. SZTÁLIN SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Június 19-i üzenetét megkaptam.

Teljes mértékben megértem, mennyire bonyolult a nyugat-európai angol—amerikai invázió megszervezése, különösen ami a csapatoknak a Csatornán[36] való átjuttatását, ennek megszervezését illeti. Ez az Ön által közöltekből is kitűnt.

Tavalyi és ezidei közléseiből azt a meggyőződést szűrtem le, hogy Ön és az Elnök teljes mértékben számoltak az ilyen hadművelet megszervezésének nehézségeivel, és hogy az invázió megfelelő előkészítését Ön az Elnökkel egyetemben e nehézségek teljes figyelembevételével, s az erők és eszközök szükséges megfeszítésével folytatja. Ön még a múlt évben közölte, hogy az angol és amerikai csapatok nagyarányú európai inváziójá 1943-ban meg fogják valósítani. V. M. Molotovnak 1942 június 10-én átadott memorandumában Ön a következőket írta:

„Végül, és ez a legfontosabb, a legnagyobb erőfeszítésünket arra összpontosítjuk, hogy megszervezzük és előkészítsük az angol és amerikai csapatok nagyarányú inváziójá az európai

szárazföldön 1943-ban. Semmiféle határt nem szabunk e hadjárat méreteinek és céljainak, amelyet kezdetben több mint 1 millió főnyi angol és amerikai csapatok fognak folytatni, megfelelő légi támogatással."

Ez év elején Ön a saját és az Elnök nevében két alkalommal értesített az angol—amerikai csapatok nyugat-európai inváziójának kérdésében elfogadott határozataikról, amelyet azzal a céllal hajtanak végre, hogy „jelentős német szárazföldi és légi haderőt vonjanak el az orosz frontról". Emellett Ön feladatul tűzte ki Németország térdre kényszerítését már 1943-ban, s az invázió legkésőbbi időpontjául szeptember hónapot jelölte meg.

Ez év január 26-i üzenetében Ön a következőket írta:

„Megbeszéléseket folytattunk katonai tanácsadóinkkal, és határozatokat hoztunk azokra a hadműveletekre vonatkozóan, amelyeket az amerikai és a brit fegyveres erőknek kell végrehajtaniuk 1943 első kilenc hónapja folyamán. Haladéktalanul értesíteni kívánjuk Önt szándékainkról. Véleményünk szerint ezek a hadműveletek az Önök hatalmas támadásával együtt 1943-ban bizonyára térdre tudják kényszeríteni Németországot."

Következő üzenetében, amelyet ez év február 12-én kaptam meg, Ön, a nyugat-európai invázió Ön és az Elnök által elfogadott időpontját pontosan megjelölve, a következőket írta:

„Erőforrásainkhoz képest erőteljes előkészületeket teszünk arra is, hogy augusztusban végrehajtsuk a Csatornán[36] való átkelést célzó hadműveleteket, amelyekben brit egységek és az Egyesült Államok egységei vesznek majd részt. Ennél a hajótér és a partraszállási eszközök ugyancsak meghatározó tényezők lesznek. Ha ezt a hadműveletet az időjárás vagy egyéb okok következtében elhalasztjuk, akkor nagyobb erők részvételével szeptemberre készítjük majd elő."

Februárban, amikor Ön ezekről a nyugat-európai invázióra vonatkozó tervekről és időpontokról írt, a szóban forgó had-

művelet nehézségei nagyobbak voltak, mint most. Azóta a németek nem egy vereséget szenvedtek: csapataink délen visszavetették őket, és itt nem kis veszteségeket szenvedtek; az angol—amerikai csapatok szétverték őket, és kiűzték Észak-Afrikából; a tengeralattjáró háborúban a németek ugyancsak minden eddiginél súlyosabb helyzetbe kerültek, az angol—amerikai erők fölénye pedig jelentősen megnőtt; az is tudott dolog, hogy az amerikaiak és az angolok Európában biztosították légierőik uralmát, a haditengerészeti flotta és a szállító flotta ereje pedig megnőtt.

Ilyenformán a nyugat-európai második front létrehozásának feltételei 1943 folyamán nemcsak hogy nem rosszabbodtak, hanem ellenkezőleg, jelentősen megjavultak.

Mindezek után a Szovjet Kormány nem feltételezhette, hogy a Brit és az Amerikai Kormány meg fogja változtatni azt az ez év elején hozott határozatát, amely szerint ebben az évben megvalósítja a nyugat-európai inváziót. Éppen ellenkezőleg, a Szovjet Kormánynak minden oka megvolt annak feltételezésére, hogy ez az angol—amerikai határozat megvalósul, hogy folyamatban van a kellő előkészítés, és hogy a nyugat-európai második front 1943-ban végre létrejön.

Ezért, amikor Ön most azt írja, hogy „Oroszország számára nem lenne segítség, ha százezer embert átdobnánk a Csatornán egy végzetes támadásra", akkor nem tehetek mást, mint hogy emlékeztetem Önt a következőkre. Először, az Ön saját, tavaly júniusi memorandumára, amelyben Ön nem százezer, hanem mindjárt a hadművelet kezdetén több mint 1 millió főnyi angol—amerikai csapatok inváziójának előkészítéséről írt. Másodszor, az Ön februári üzenetére, amelyben arról volt szó, hogy nagy előkészületek folynak az ez év augusztusában-szeptemberében végrehajtandó nyugat-európai invázióra; ezt illetően nyilvánvalóan nem százezer főnyi, hanem megfelelő létszámú csapatokkal végrehajtandó hadműveletet irányoztak elő.

S ha Ön most kijelenti: „Nem tudom elképzelni, miképpen segítené egy nagy brit vereség és véráldozat a szovjet seregeket", vajon nem világos-e, hogy az ilyenfajta kijelentés a Szovjetunió szempontjából teljesen alaptalan, és egyenes ellentétben van az Önök fentebb említett más felelősségteljes határozataival,

amelyek szerint széleskörű és erőteljes angol—amerikai intézkedések történnek az ebben az évben végrehajtandó invázió megszervezése érdekében, s e hadművelet teljes sikere ezektől az intézkedésektől függ.

Már kitértem arra, hogy ezt a felelősségteljes határozatukat, amely hatályon kívül helyezi a nyugat-európai invázióra vonatkozó előző határozataikat, Ön és az Elnök a Szovjet Kormány részvétele nélkül és anélkül hozták, hogy bármilyen kísérletet tettek volna a Szovjet Kormány képviselőinek a washingtoni tanácskozásra való meghívására, holott Önöknek tudniok kell, hogy a Szovjetuniónak a Németország elleni háborúban betöltött szerepe és a második front kérdéseiben való érdekeltsége elég nagy.

Mondani sem kell, hogy a Szovjet Kormány nem nyugodhat bele abba, hogy így semmibe vegyék a Szovjetunió életbevágó érdekeit a közös ellenség ellen viselt háborúban.

Ön azt írja nekem, hogy teljes mértékben megérti csalódásomat. Ki kell Önnek jelentenem, hogy itt nem egyszerűen a Szovjet Kormány csalódásáról van szó, hanem arról, hogy megmarad-e a szövetségesek iránt a bizalma, amelyet ily súlyos próbára tesznek. Nem szabad megfeledkezni arról, hogy Nyugat-Európa és Oroszország megszállt területein sok millió élet megmentéséről, továbbá arról van szó, hogy csökkentsék a szovjet seregek óriási áldozatait, amelyekhez képest az angol—amerikai csapatok áldozatai nem számottevőek.

1943 június 24.

166. sz.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Megkaptam ez év június 23-i üzenetét, amelyben leszögezi, hogy Nagy-Britannia és az Egyesült Államok Kormánya jelenleg nem szándékozik elismerni a már létrejött Francia Nemzeti Felszabadítási Bizottságot. Ezen állásfoglalásának megindokolásául Ön arra hivatkozik, hogy a Főparancsnokság nem lehet

bizonyos afelől, milyen lépésekhez folyamodhat de Gaulle tábornok, s afelől sem bizonyos, hogy a tábornok baráti érzéseket táplál-e majd a szövetségesek irányában.

Úgy láttuk, hogy Nagy-Britannia kormánya eddig támogatta de Gaulle tábornokot, és ez egészen természetesnek tűnt, mivel de Gaulle tábornok Franciaország kapitulációjának pillanatától kezdve a francia Hitler-ellenes erők élén állt, és irányította a Harcoló Franciaország köré csoportosult francia hazafiak harcát. Ezt követően az észak-afrikai események alakulása a múlt év novembere óta, valamint a Giraud és de Gaulle tábornokok által vezetett francia fegyveres erők részvétele az angol—amerikai csapatok hadműveleteiben — megteremtette az egyesülésükhöz szükséges feltételeket. Ezt az egyesülést a szövetségesek mind célszerűnek tartották, s ebben a kérdésben semmiféle kétely nem merült fel. A Francia Nemzeti Felszabadítási Bizottság formájában létrehozott egyesített szerv elismerésének szükségszerűen kellett következnie az ebben az ügyben megnyilvánult törekvésekből és erőfeszítésekből. S miután a Francia Nemzeti Bizottság Giraud és de Gaulle útján hivatalosan azzal a kéréssel fordult a szövetségesekhez, hogy ismerjék el ezt a Bizottságot, a Szovjet Kormány annál is inkább úgy látta, hogy a francia közvélemény számára érthetetlen lenne az elismerés megtagadása.

A Szovjet Kormány ez idő szerint nem rendelkezik olyan értesülésekkel, amelyek igazolhatnák a Brit Kormány jelenlegi állásfoglalását a Francia Nemzeti Felszabadítási Bizottság, és ezen belül de Gaulle tábornok tekintetében.

Mivel azonban a Brit Kormány a Francia Bizottság elismerésének elhalasztását kéri, és Nagykövete útján biztosított bennünket arról, hogy a Szovjet Kormánnyal való tanácskozás nélkül semmilyen lépést nem tesz ebben a kérdésben, a Szovjet Kormány kész eleget tenni a Brit Kormány kérésének.

Remélem, figyelembe fogja venni a Szovjetunió érdekeltségét a francia ügyekben, és nem mulasztja el idejekorán tájékoztatni a Szovjet Kormányt, ami elengedhetetlen megfelelő határozatok hozatalához.

1943 június 26.

167. sz.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE I. V. SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Elszomorodva vettem kézhez az Ön 24-i üzenetét. A jövendő szándékaink tekintetében Önnek nyújtott tájékoztatás minden alkalommal a brit és az amerikai vezérkarok írásos tanácsadó véleményén alapult, s én az Önnel való érintkezésben mindig őszinte voltam. Bár mi, britek, 1941 június 22-ig egyedül voltunk, s szemtől szemben álltunk a legrosszabbal, amit a náci Németország csak tehetett ellenünk, korlátozott eszközeinkhez mérten nyomban megkezdtem a segítségnyújtást a Szovjetuniónak, mihelyt Hitler megtámadta. Meggyőződésem szerint minden emberi erőtől telhetőt megtettem annak érdekében, hogy segítséget nyújtsunk Önöknek. Ezért azok a szemrehányások, amelyeket Ön most nyugati szövetségeseiknek tesz, rám nem vonatkoznak. Nekem sem lenne nehéz kifejteni érveimet a brit parlament és nemzet előtt, ha nem tartanám szem előtt, hogy ez ártana katonai érdekeinknek.

2. Vezérkaraink nézetei, amelyeket én minden alkalommal osztottam, mindenkor az események hatására változtak. Először is, annak ellenére, hogy az egész hajótért teljes mértékben kihasználtuk, nem volt lehetséges az amerikai hadsereg Britanniába szállítása az 1942 júniusában megállapított program szerint. Akkoriban azt reméltük, hogy 1943 áprilisában huszonhét amerikai hadosztály lesz Nagy-Britanniában, a valóságban viszont most, 1943 júniusában csak egy van, s augusztusban is csak öt lesz. Ez a Japán elleni háború szükségleteivel, az elégtelen hajótérrel, mindenekelőtt pedig az észak-afrikai hadjárat kiszélesedésével magyarázható, ami viszont a náci hatalmas erőit kötötte le. Emellett azok a csapatszállító hajók, amelyeket ez év januárjában a Csatornán[56] át indítandó támadásra szándékoztunk beosztani, a mai napig sem készültek el mind, a rendelkezésre álló csapatszállító hajókat pedig a Földközi-tengeren most készülő nagyarányú hadműveletekhez osztottuk be. Az ellenség bizonytalansága abban a tekintetben, hogy hol

mérjük a következő csapást és milyen lesz annak ereje, megbízható tanácsadóim véleménye szerint máris azt eredményezte, hogy Hitler elhalasztotta harmadik támadását Oroszországban, amelyre hat héttel ezelőtt láthatólag még nagy előkészületek folytak. Még az is kiderülhet, hogy az Ön országát nem éri erős támadás ezen a nyáron. Ha így lenne, ez döntően igazolná azt, amit Ön egy alkalommal a mi földközi-tengeri stratégiánk „katonai célszerűségének" nevezett. Ezekben a dolgokban azonban meg kell még várnunk az események kibontakozását.

3. Eszerint nemcsak arról van szó, hogy mi a Csatornán át indítandó támadás nehézségeit egyre jelentősebbeknek láttuk, s hogy hiányoztak a kellő erőforrások, hanem arról is, hogy többet ígérő és gyümölcsözőbb politika folytatásának lehetőségei kínálkoztak számunkra más hadszíntéren, s nekünk jogunk és kötelességünk meggyőződésünk szerint cselekedni, miközben Önt minden alkalommal tájékoztatjuk a háború óriási arányai folytán nézeteinkben bekövetkezett változásokról.

1943 június 27.

168. sz.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE I. V. SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Az „Eskimos"[89] hadműveletnek a legközelebbi időben meg kell kezdődnie. Ez a hadművelet fél millió embernek a tengeren való átdobását foglalja magában, amire 1600 nagyhajót és 1200 különleges partraszállási hajót fogunk felhasználni. Az ellenség az „Eskimos" hadművelet területén 300 000 főnyi haderővel rendelkezik. Sok függ az első csapástól. Tájékoztatni fogom Önt az ütközet menetéről, mihelyt elegendő értesüléssel rendelkezem.

2. Időközben 70 nap alatt legalább 50 tengeralattjárót süllyesztettünk el.

3. Remélem, hogy az Önök frontján minden jól megy. A német hadijelentések zavarosaknak tűnnek és fejetlenséget árulnak el.

1943 július 8.

169. sz.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE I. V. SZTÁLIN MARSALLNAK

Mindkét hadsereg, az angol és az amerikai, éppen most száll szerencsésen partra. Az időjárás javulóban van.

1943 július 10.

170. sz.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Éppen most érkeztem vissza a frontról, és már módomban volt elolvasni a Brit Kormány augusztus 7-i üzenetét[41].

1. Egyetértek azzal, hogy a három kormányfő találkozása feltétlenül kívánatos. Ilyen találkozást a legelső kínálkozó alkalommal létre kell hozni, megállapodva az Elnökkel a találkozás helyében és időpontjában.

Ugyanakkor meg kell mondanom, hogy a szovjet—német fronton jelenleg fennálló helyzet következtében, sajnos, még *egy* hétre sem válhatok meg, szakadhatok el a fronttól. Habár az utóbbi időben vannak bizonyos sikereink a fronton, a szovjet csapatoktól és a szovjet Főparancsnokságtól az ellenség valószínű újabb támadásai éppen most követelnek rendkívüli erőfeszítést és különösen nagy éberséget. Ezzel kapcsolatban a szokásosnál gyakrabban kell kiutaznom a csapatokhoz, egyik vagy másik frontszakaszunkra. Ilyen helyzetben jelenleg nem utazhatok Scapa Flowba vagy valamely más távoleső helyre, hogy találkozzak Önnel és az Elnökkel.

Mindamellett annak érdekében, hogy ne halogassuk az országainkat érdeklő kérdések tisztázását, célszerű lenne megszervezni államaink felelős képviselőinek találkozását, s az ilyen találkozás helyét és időpontját illetően a legközelebbi időben meg lehetne állapodni.

Ezenkívül megegyezésre kell majd jutni a megvitatandó kérdések körét és az elfogadásra kerülő javaslatok tervezetét illetően. Enélkül a találkozás aligha jár majd kézzelfogható eredményekkel.

2. Felhasználom az alkalmat, hogy üdvözöljem a Brit Kormányt és az angol—amerikai csapatokat a Szicíliában végrehajtott igen sikeres hadműveletek alkalmából, amelyek máris Mussolini bukására és bandájának teljes csődjére vezettek.

1943 augusztus 9.

171. sz.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE I. V. SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Augusztus 9-i távirata lehetővé teszi számomra, hogy őszinte szerencsekívánataimat fejezzem ki Önnek az orosz seregek nemrégiben Orel és Belgorod mellett aratott igen jelentős győzelmei alkalmából, amelyek megnyitják a további támadás útját Brjanszk és Harkov irányában. A német hadseregnek ezen a fronton szenvedett vereségei fontos mérföldkövek a végleges győzelmünkhöz vezető úton.

2. Megérkeztem a quebeci erődbe, s a mai nap folyamán utazom az Elnökkel való találkozásra, amely az ő magánrezidenciájában lesz. Közben a vezérkarok itt fognak tanácskozni. Az Elnök és én a hét végén csatlakozunk hozzájuk. Megmutatom az Elnöknek az Ön arra vonatkozó táviratát, hogy felelős képviselőink találkozzanak a legközelebbi jövőben, ami természetesen igen kívánatos. Tökéletesen megértem, hogy Ön nem hagyhatja ott a frontot ebben a kritikus időszakban, amikor Önt igénybe veszi hadseregeik győzelmes előrenyomulásának irányítása.

3. Köszönöm szerencsekívánatait szicíliai sikereinkhez, amelyeket közös erőfeszítéssel igyekszünk minél teljesebben továbbfejleszteni, anélkül, hogy ezzel az „Overlord"[43] csorbát szenvedne. Természetesen, ügyeink minden téren sokkal jobban állnak, mint amikor pontosan egy évvel ezelőtt Moszkvában találkoztunk.

4. Itt küldök Önnek egy kis vetítőkészüléket, nagymennyiségű diafilmmel, amelyek a bombázásaink által a német városokban okozott károkat mutatják. Ezek sokkal valósághűbb képet nyújtanak, mint az egyszerű fényképek. Remélem, lesz egy fél órája a megtekintésükre. Ezek alapján pontosan tudjuk, hogy Hamburgban a házak 80 %-a elpusztult. A hosszú éjszakák beállta most már csak egészen rövid idő kérdése, és Berlint még jobban le fogjuk rombolni. Ez csak az időjárástól függ. A rombolást néhány napon át éjjel-nappal folytatni fogjuk, s ez a bombázás minden eddiginél kegyetlenebb lesz.

5. Végül, a tengeralattjáró háború terén május, június és július hónapban csaknem naponta megsemmisítettünk egy-egy tengeralattjárót, s ugyanakkor veszteségeink a vártnál sokkal kisebbek voltak. Tiszta nyereségünk az új hajótér tekintetében igen jelentős. Mindez megkönnyíti nagy angol—amerikai frontok létrehozását a németek ellen, ami — ebben egyetértek Önnel — elengedhetetlen a háború megrövidítéséhez.

1943 augusztus 12.

172. sz.

ROOSEVELT ELNÖK ÉS WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZIGORÚAN TITKOS ÉS SZEMÉLYES ÜZENETE I. V. SZTÁLIN MARSALLNAK

Augusztus 15-én a madridi Brit Nagykövet közölte, hogy Badoglio megbízásából megérkezett Castegliano tábornok[44], a vatikáni brit ügyvivő ajánlólevelével. A tábornok kijelentése szerint Badoglio felhatalmazta Őt annak közlésére, hogy Olaszország hajlandó feltétel nélkül kapitulálni abban az esetben, ha csatlakozhat a szövetségesekhez. Ezt követően

a vatikáni brit ügyvivő írásos nyilatkozatot kapott Badoglio marsalltól, amely szerint ő kellő meghatalmazással ruházta fel Castegliano tábornokot. Eszerint ez komoly ajánlatnak tekinthető.

Mi nem szándékozunk valamiféle megegyezésre lépni Badoglio kormányával annak érdekében, hogy Olaszországot átállásra késztessük, ez azonban számos előnyt biztosítana számunkra, és lényegesen meggyorsítaná a hadjárat menetét. Valószínűleg e hónap végéig megkezdjük behatolásunkat az olasz szárazföldre, egy héttel később pedig megindítjuk „Avalanche"[45] nevű általános támadásunkat. Igen valószínű, hogy a Badoglio-kormány nem tudja magát addig tartani. A németeknek Róma mellett egy vagy több páncélos-hadosztályuk van, s mihelyt rájönnek, hogy a Badoglio-kormány becsapja őket, minden lehetőségük meglesz arra, hogy megdöntsék ezt a kormányt, és fasiszta elemek, például Farinacci vezetésével quislingista kormányt hozzanak létre. Vagy pedig Badoglio csődbe jut, s egész Olaszország kaotikus állapotba süllyed.

Ezt a helyzetet tekintetbe véve, katonai diplomáciai lépésként az Egyesített Vezérkar Főnökei előkészítették, az Elnök és a Miniszterelnök pedig jóváhagyta a következő instrukciókat, amelyeket a cselekvés vezérfonalául megküldtek Eisenhower tábornoknak:

„Az Elnök és a Miniszterelnök jóváhagyásával az Egyesült Vezérkar Főnökei utasítják Önt, hogy haladéktalanul vezényeljen Lisszabonba két vezérkari tisztet: egy amerikait és egy angolt. Megérkezésük után forduljanak a Brit Nagykövethez. Vigyék magukkal az összeegyeztetett fegyverszüneti feltételeket, amelyeket már megküldtünk Önnek. A lisszaboni Brit Nagykövet, a kapott instrukciók értelmében, megszervezi a találkozást Castegliano tábornokkal. Az Ön vezérkari tisztjei részt vesznek ezen a találkozáson.

E találkozás alkalmával Castegliano tábornokkal az alábbiak alapján közlik:

1. (a) Olaszország feltétel nélküli kapitulációját a neki átnyújtandó okmányban megjelölt feltételekkel elfogadjuk.

(Ezután átnyújtják neki az Olaszország számára kidolgozott, már egyeztetett és Önnek korábban megküldött fegyverszüneti feltételeket. Közlik vele, hogy ezek a feltételek *nem* foglalják magukban a politikai, gazdasági, illetve pénzügyi feltételeket, amelyeket később, más utakon fogunk átnyújtani.)[46]

(b) Ezek a feltételek *nem* irányozzák elő Olaszország aktív segítségét a németek elleni harcban. Az, hogy a feltételek milyen mértékben változnak majd meg Olaszország javára, attól függ, hogy az Olasz Kormány és nép a háború hátralevő időszakában mennyire segíti ténylegesen az Egyesült Nemzeteket Németországgal szemben. Az Egyesült Nemzetek azonban fenntartás nélkül kijelentik, hogy amennyiben olasz csapatok vagy olasz egyének bárhol is harcolnak a németek ellen, bárhol is megsemmisítenek német tulajdont, bárhol is akadályozzák a németek hadmozdulatait, minden lehetséges támogatást megkapnak az Egyesült Nemzetek csapataitól. Ugyanakkor, amennyiben haladéktalanul és rendszeresen információkat szolgáltatnak az ellenségről, a szövetségesek által végrehajtandó bombázások lehetőleg olyan objektumok ellen fognak irányulni, amelyeknek a német csapatok hadmozdulatai és hadműveletei szempontjából van jelentőségük.

(c) Az Egyesült Nemzetek és Olaszország között a hadműveletek az Eisenhower tábornok által annak idején közlendő napon és órában szűnnek meg.

(M e g j e g y z é s. Eisenhower tábornoknak ezt néhány órával a szövetséges csapatok nagy erőkkel történő olaszországi partraszállása előtt kell közölnie.)

(d) Az Olasz Kormánynak köteleznie kell magát arra, hogy haladéktalanul kihirdeti a fegyverszünetet, amint azt Eisenhower tábornok bejelenti, s hogy utasítja csapatait és a népet, hogy ettől az órától kezdve működjenek együtt a szövetségesekkel és forduljanak szembe a németekkel.

(M e g j e g y z é s. Amint a fent közölt 2. (c) pontból látható[47], az Olasz Kormánynak néhány órai határidőt adunk majd.)

(e) Az Olasz Kormánynak a fegyverszünet bejelentése

pillanatában rendelkezést kell kiadnia arra vonatkozóan, hogy haladéktalanul engedjék szabadon az Egyesült Nemzeteknek mindazokat a hadifoglyait, akiket az a veszély fenyeget, hogy a németek kezére kerülnek.

(f) Az Olasz Kormánynak a fegyverszünet bejelentése pillanatában rendelkezést kell kiadnia arra vonatkozóan, hogy az olasz hadiflotta és minél nagyobb számú kereskedelmi hajó fusson ki a tengerre a szövetséges kikötőkbe való eljutás céljából. Minél nagyobb számú katonai repülőgépnek a szövetségesek légitámaszpontjaira kell repülnie. Meg kell semmisíteni minden olyan hajót, illetve repülőgépet, amelyet az a veszély fenyeget, hogy a németek kezére kerül.

2. Közlik Castegliano tábornokkal, hogy Badoglio közben sok mindent tehet oly módon, hogy a németek ne szerezzenek tudomást arról, ami készül. Akciói jellegének és arányainak pontos meghatározását saját belátására bízzuk. De tanácsolni kell neki, hogy a következő általános irányvonalat kövesse:

(a) Általános passzív ellenállás az egész országban, amennyiben az erre vonatkozó rendelkezést úgy lehet kiadni a helyi hatóságoknak, hogy arról a németek ne szerezzenek tudomást.

(b) Kisebb diverziós cselekmények országszerte, különösen a németek által használt közlekedési vonalakon és repülőtereken.

(c) A szövetséges hadifoglyok megvédése. Ha a németek igen erős nyomáshoz folyamodnak abból a célból, hogy elérjék kiadatásukat, szabadon kell engedni őket.

(d) *Egyetlen* olasz hadihajónak sem szabad a németek kezére kerülni. Olyan intézkedéseket kell tenni, amelyek biztosítják, hogy valamennyi ilyen hajó kifuthat az Eisenhower tábornok által megnevezett kikötők felé, nyomban azután, hogy Eisenhower tábornok ezt elrendeli. Az őrjáratot végző olasz tengeralattjárókat nem kell visszahívni, mert ez felfedné az ellenség előtt közös szándékainkat.

(e) *Egyetlen* kereskedelmi hajónak sem szabad a németek

kezére kerülni. Az északi kikötőkben tartózkodó kereskedelmi hajókat a lehetőség szerint a Velence—Livorno vonaltól délre levő kikötőkbe kell irányítani. Végső esetben el kell őket süllyeszteni. Valamennyi hajónak készen kell állnia arra, hogy kifusson az Eisenhower tábornok által megnevezett kikötők felé.

(f) *Nem* szabad megengedni a németeknek, hogy kezükbe vegyék Olaszország partmenti védelmét.

(g) Megfelelő pillanatban a Balkán-félszigeten tartózkodó olasz csapatoknak azt az utasítást kell adni, hogy vonuljanak a tengerpartra, az Egyesült Nemzetek által Olaszországba szállításuk céljából.

3. Eisenhower tábornok megbízottainak Castegliano tábornokkal együtt meg kell szervezniök az Eisenhower tábornok és az olasz vezérkar közti érintkezés megbízható útját."

(Itt befejeződik az Eisenhower tábornoknak küldött üzenet.)

Áttérve egy másik kérdésre, közöljük, hogy a „Trident"-ben[48] elfogadott határozatok értelmében Őfelsége Kormánya tárgyalásokat kezdett Portugáliával annak érdekében, hogy biztosítsa számunkra tengeri és légi hadműveletek végrehajtásának lehetőségét a „mentőövben"[49]. Ezzel kapcsolatban Őfelsége lisszaboni Nagykövete az angol—portugál szövetségi szerződésre hivatkozott, amely már 600 év óta megszakítás nélkül érvényben van, és felkérte Portugáliát, hogy biztosítsa számunkra ezt a lehetőséget. Salazar dr. természetesen megrémült attól, hogy a németek bosszúból bombatámadásokat indíthatnak, s hogy a spanyolok esetleg ellenségeskedéseket kezdhetnek. Ezért légelhárító ágyúkat és vadászgépeket küldünk, amelyek már útban vannak, továbbá közöltük Salazar doktorral, hogy abban az esetben, ha Spanyolország megtámadja Portugáliát, mi haladéktalanul hadat üzenünk Spanyolországnak, s erőnktől telhetően segíteni fogunk. Nem kötöttünk azonban semmiféle olyan konkrét katonai egyezményt, amely bizonyos létszámú csapatok küldését írná elő, mivel nem hiszünk sem az előbbi, sem az utóbbi valószínűségében. Salazar dr. most beleegyezett abba, hogy október elejétől az angolok

a portugálokkal együttműködve igénybevegyék a „mentőövet". Mihelyt ott kellő erőink lesznek, s mihelyt Salazar dr. aggályai eloszlanak, azon leszünk, hogy kiterjesszük ezt a lehetőséget az Egyesült Államok hajóira és repülőgépeire is.

A „mentőöv" birtoklása nagyjelentőségű a tengeri hadviselés szempontjából. A tengeralattjárókat elvezényelték az Atlanti-óceán északi részéből, ahol a konvojok[2] május közepe óta veszteség nélkül közlekednek, s a déli útvonalon összpontosították. A „mentőöv" igénybevétele rendkívül hasznos lesz a tengeralattjárók levegőből való támadása szempontjából. Ezenkívül lehetővé teszi nehézbombázók átdobását az Egyesült Államokból Európába és Afrikába, ami igen kívánatos. A fent elmondottak mind különösen szigorúan bizalmas, operatív jellegűek.

1943 augusztus 19.

173. sz.

SZTÁLIN MARSALLNAK ROOSEVELT ELNÖKTŐL ÉS CHURCHILL MINISZTERELNÖKTŐL

Churchill úr és én itt tartózkodunk[50] munkatársaink kíséretében s valószínűleg tíz napig fogunk tanácskozni. Újólag fel kívánjuk hívni figyelmét hármunk találkozásának fontosságára. Ugyanakkor tökéletesen megértjük azokat a nyomós okokat, amelyek Önt arra késztetik, hogy a harci frontok közelében tartózkodjék, azoknak a frontoknak a közelében, ahol az Ön személyes jelenléte olyannyira előmozdította a győzelmeket.

Véleményünk szerint sem Asztrahany, sem Arhangelszk nem megfelelő. Teljes mértékben készek vagyunk azonban megfelelő tisztjeinkkel együtt az alaszkai Fairbanksbe utazni. Ott Önnel együtt egészében tanulmányozhatjuk majd a helyzetet.

Jelenleg a háború döntő pillanatában vagyunk, olyan időszakban, amely a maga nemében egyedülálló lehetőséget kínál a találkozásra. Mindketten, Churchill úr is, én is, őszintén reméljük, hogy Ön még egyszer megvizsgálja ezt a lehetőséget.

Ha a három kormányfő e nagyon fontos találkozását illetően nem tudunk megegyezésre jutni, Churchill és én egyetértünk Önnel abban, hogy a legközelebbi jövőben meg kell rendeznünk a külügyeket intéző megbízottaink találkozását. A végleges döntések meghozatalát természetesen az illetékes kormányoknak kell fenntartani, s ily módon ez a találkozás tanulmányozó jellegű lenne.

Eisenhower tábornok és Alexander tábornok 38 nap alatt befejezte Szicília elfoglalását.

A tengelyhatalmak oldalán a védelemben összesen 405 000 ember vett részt: 315 000 olasz és 90 000 német. Mi tizenhárom amerikai és brit hadosztállyal támadtunk, veszteségünk halottakban és sebesültekben mintegy 18 000. A tengelyhatalmak halottakban és sebesültekben 30 000 főt vesztettek: 23 000 németet és 7000 olaszt, akiket összeszedtünk és megszámoltunk. 130 000 foglyot ejtettünk.

A szicíliai olasz csapatokat likvidáltuk, egy, polgári ruhában a falvakba menekült, kis részük kivételével. Óriási mennyiségű hadizsákmány került a kezünkbe: ágyúk, repülőgépek, mindenfajta szétdobált fegyverek, köztük a különböző repülőtereken zsákmányolt több mint 1000 repülőgép.

Mint már korábban is közöltük Önnel, hamarosan nagyarányú támadást indítunk az olasz szárazföld ellen.

CHURCHILL
1943 augusztus 19. ROOSEVELT

174. sz.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE F. D. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK ÉS W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

1. Az olaszokkal folytatott tárgyalásokról és az Olaszországgal kötendő fegyverszünet új feltételeiről szóló üzenetüket megkaptam.

Eden úr azt mondta Szoboljevnek, hogy Moszkvát teljes egészében tájékoztatták az Olaszországgal folytatott tárgya-

lásokról. Meg kell azonban mondanom, hogy Eden úr kijelentése nem felel meg a valóságnak, mivel az Önök üzenetét nagy kihagyásokkal és a záró bekezdések nélkül[51] kaptam meg. Így azt kell mondanom, hogy a Szovjet Kormány nincs tájékoztatva az angoloknak és az amerikaiaknak az olaszokkal folytatott tárgyalásairól. Kerr úr biztosított engem arról, hogy rövidesen megkapja az Önök üzenetének teljes szövegét, de már három nap telt el, és Kerr Nagykövet az üzenet teljes szövegét még nem adta át. Érthetetlen számomra, hogyan volt lehetséges ilyen késlekedés erre az oly fontos kérdésre vonatkozó tájékoztatás átadásánál.

2. Véleményem szerint itt az ideje, hogy a három ország — az Egyesült Államok, Nagy-Britannia és a Szovjetunió — képviselőiből katonai-politikai bizottságot hozzunk létre a Németországtól elszakadó különböző kormányokkal folytatandó tárgyalásokkal kapcsolatos kérdések megvizsgálására. Eddig az volt a helyzet, hogy az Egyesült Államok és Anglia megállapodásokat kötöttek, a Szovjetuniót pedig úgy tájékoztatták a két ország megegyezéseinek eredményeiről, mint valami harmadik, passzív szemlélőt. Meg kell mondanom Önöknek, hogy ezt a helyzetet tovább tűrni lehetetlen. Javasolom, hogy hozzuk létre ezt a bizottságot, és székhelyéül az első időben Szicíliát jelöljük ki.

3. Várom az Olaszországgal folytatott tárgyalásokról szóló üzenetük teljes szövegének eljuttatását.

1943 augusztus 22.

175. sz.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK ÉS F. D. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

1. Augusztus 19-i közös üzenetüket megkaptam.

Teljesen osztom az Ön véleményét és Roosevelt úr véleményét hármunk találkozásának fontosságáról. Ugyanakkor nagyon kérem, értsék meg helyzetemet egy olyan időpontban, amikor

hadseregeink rendkívüli erőfeszítést igénylő harcot folytatnak Hitler fő erői ellen, s amikor Hitler nemcsak hogy egyetlen hadosztályt sem von el a mi frontunkról, hanem ellenkezőleg, már újabb hadosztályokat tudott átdobni, és dob át továbbra is a szovjet—német frontra. Ilyen időpontban, valamennyi kollégám véleménye szerint, hadműveleteink károsodása nélkül nem utazhatunk el a fronttól olyan távoli helyre, mint Fairbanks, bár abban az esetben, ha frontunkon más lenne a helyzet, Fairbanks — további véleményem szerint is — kétségtelenül tökéletesen megfelelő hely lenne találkozásunk számára.

Ami államaink képviselőinek, esetleg éppen a külügyeket intéző képviselőknek találkozását illeti, osztom azt a véleményüket, hogy célszerű egy ilyen találkozás a közeljövőben. Ennek a találkozásnak azonban nem szűk tanulmányozó, hanem gyakorlati előkészítő jelleget kellene adni, hogy utána kormányaink konkrét határozatokat hozhassanak, s így elkerülhessük a fennakadásokat a halaszthatatlan kérdésekre vonatkozó döntések meghozatalában.

Ezért szükségesnek tartom visszatérni arra a javaslatomra, hogy előre meg kell határozni a három állam képviselői által megtárgyalandó kérdések körét, és meg kell jelölni azokat a javaslatokat, amelyeket meg kell vitatniok és végleges döntés céljából kormányaink elé kell terjeszteniök.

2. Tegnap megkaptam Kerr úrtól a kiegészítéseket és helyesbítéseket az Ön és Roosevelt úr üzenetéhez, amelyben Önök közölték az Olaszország számára kidolgozott kapitulációs feltételekkel kapcsolatban Eisenhower tábornoknak — a Castegliano tábornokkal való tárgyalásokat illetően — küldött instrukciókat. Én és kollégáim úgy véljük, hogy az Eisenhower tábornoknak adott instrukció teljes egészében Olaszország feltétel nélküli kapitulációjának célkitűzéséből következik, és ezért nem adhat okot semmilyen ellenvetésre.

Mindamellett az eddig kapott tájékoztatást teljesen elégtelennek tartom annak megítéléséhez, hogy milyen lépések szükségesek a szövetségesek részéről az Olaszországgal való tárgyalások idején. Ez a körülmény amellett szól, hogy a szovjet megbízottnak a tárgyalások folyamán részt kell vennie a döntések meghozatalában. Ezért úgy gondolom, hogy legfőbb ideje

létrehozni a három ország képviselőiből álló katonai-politikai bizottságot, amelyről augusztus 22-én írtam Önöknek.

1943 augusztus 24.

176. sz.

Az érkezés ideje 1943 augusztus 26.

F. ROOSEVELT ÉS W. CHURCHILL I. V. SZTÁLINNAK*

Alább következik az a döntés, amelyre éppen most befejeződött quebeci tanácskozásunkon az 1943 és 1944 folyamán végrehajtandó hadműveleteket illetően jutottunk. A Németország elleni bombatámadásokat az Egyesült Királyság és Olaszország területén levő támaszpontokról gyorsan növekvő méretekben folytatni fogjuk. E légitámadások célja Németország légierőinek megsemmisítése, katonai, gazdasági és ipari rendszerének dezorganizálása és a Csatornán[36] át végrehajtandó invázió előkészítése lesz. Jelenleg az Egyesült Királyságban nagy méretekben folyik az amerikai fegyveres erők összpontosítása. Ezzel elérjük majd az amerikai és brit hadosztályok összpontosítását a Csatorna túlsó oldalán végrehajtandó hadműveletekre. Mihelyt a kontinensen sikerül hídfőállást létrehozni, azt állandóan erősíteni fogjuk további amerikai csapatokkal, havi 3—5 hadosztálynak megfelelő ütemben. Ez a hadművelet lesz a legfőbb amerikai és brit légi és szárazföldi erőfeszítés a tengelyhatalmak ellen. A Földközi-tengeren erőteljesen kell folytatni a háborút. Ebben a térségben az lesz a feladatunk, hogy Olaszországot kiszakítsuk a tengelyhatalmakkal való szövetségből, s Olaszországot, valamint Korzikát és Szardíniát a Németország elleni hadműveletek támaszpontjaiként megszálljuk.

A Balkán-félszigeten a hadműveletek a balkáni partizánok légi és tengeri úton történő ellátására, partraszállási osztagok kisebb portyázásaira és stratégiai objektumok bombázására fognak szorítkozni. A Csendes-óceánon és Délkelet-Ázsiában

meggyorsítjuk Japán elleni hadműveleteinket. Az a szándékunk, hogy kimerítsük Japán légi, haditengerészeti és kereskedelmi tengerészeti tartalékait, elvágjuk összeköttetési vonalait, s olyan támaszpontokhoz jussunk, amelyekről magának Japánnak a területét is lehet bombázni.

177. sz.

Az érkezés ideje 1943 augusztus 29.

A MINISZTERELNÖKTŐL ÉS AZ ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALLNAK

Éppen most vizsgáljuk meg az Ön javaslatait, és csaknem bizonyosak vagyunk abban, hogy valamennyiünk számára kielégítő terveket lehet előkészíteni mind a külügyminisztériumok képviselőinek találkozása kérdésében, mind pedig a hármas bizottság létrehozása kérdésében. A Miniszterelnök és én a jövő hét elején ismét találkozunk, és újból távirati érintkezésbe lépünk majd Önnel.

178. sz.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE I. V. SZTÁLIN MARSALLNAK

Állást foglalna-e Ön amellett, hogy a Francia Nemzeti Felszabadítási Bizottságnak képviselői helyet foglaljanak az Olaszországgal tárgyaló bizottságban? Ha igen, akkor én itt[52] javasolnám ezt. A Bizottságnak természetesen nyomós indokai vannak arra, hogy igényt tartson a képviseletre, s ily módon jelentősebbé is tehetnénk a Francia Nemzeti Felszabadítási Bizottságot.

1943 augusztus 30.

179. sz.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Állást foglalok amellett, hogy a Francia Nemzeti Felszabadítási Bizottság képviselve legyen az Olaszországgal tárgyaló bizottságban. Ha célszerűnek tartja, ezt a két kormány nevében bejelentheti.

1943 augusztus 31.

180. sz.

ROOSEVELT ELNÖK ÉS CHURCHILL MINISZTERELNÖK SZIGORÚAN TITKOS ÉS SZEMÉLYES ÜZENETE I. V. SZTÁLIN MARSALLNAK

1. C. tábornok közölte velünk, hogy az olaszok hozzájárulnak, és hogy ő utazik az aláírásra, de nem tudjuk biztosan, hogy ez a bejelentés a rövid katonai feltételekre vonatkozik-e, amelyeket Ön látott, vagy a teljesebb és részletes feltételekre, amelyeknek aláírására való készségét Ön külön leszögezte[53].

2. A hadihelyzet ott kritikus, és egyben reménykeltő. Az olaszországi partraszállás ügyszólván minden pillanatban megkezdődhet, míg az „Avalanche"-nek[45] nevezett erős csapást körülbelül a jövő héten fogjuk végrehajtani. Azok a nehézségek, amelyekkel az olasz kormány és az olasz nép akkor kerül majd szembe, amikor kiszakítja magát Hitler karmai közül, még merészebb lépéseket tehetnek szükségessé, s ebből a célból Eisenhower tábornoknak szüksége lesz az olaszok minden segítségére, amit nyújtani tudnak neki. A feltételeknek az olaszok részéről való elfogadását lényegesen megkönnyíti, hogy ejtőernyős hadosztályt küldünk Rómába, s ez segít majd feltartóztatni a németeket, akik Róma közelében páncélos erőket vontak össze, s akik Badoglio kormányát valamilyen, esetleg

Farinacci vezetése alatt álló quislingista kormányzattal válthatják fel. Úgy gondoljuk, hogy amennyiben a dolgok ott ilyen gyorsan fejlődnek, Eisenhower tábornoknak felhatalmazással kell rendelkeznie arra, hogy a kérdésnek az olaszokkal való rendezését ne halassza el a részletes és a rövid feltételek közti eltérések miatt. Világos, hogy a rövid feltételek benne vannak a részletes feltételekben, hogy a feltétel nélküli kapituláción alapulnak, és hogy a rövid feltételek 10. cikkelye[54] az értelmezés jogát a Szövetséges Főparancsnoknak tartja fenn.

3. Ezért Ön feltételezhetően egyetért azzal, hogy Eisenhower tábornok az Ön nevében is aláírja a rövid feltételeket, ha ez szükséges lesz annak érdekében, hogy elkerüljük C. tábornok további római utazásait, s az ezzel járó késedelmet és bizonytalanságot, ami befolyással lehet a hadműveletekre. Mi természetesen nagyon szeretnénk, ha az olaszok, akárcsak Nagy-Britannia és az Egyesült Államok előtt, Szovjet-Oroszország előtt is feltétel nélkül kapitulálnának. A kapituláció bejelentésének időpontját természetesen a katonai csapáshoz kell időzíteni.

ROOSEVELT
CHURCHILL

1943 szeptember 3.

181. sz.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE I. V. SZTÁLIN MARSALLNAK

1. A katonai bizottságról.

Megtárgyaltam az Elnökkel az Ön arra vonatkozó javaslatát, hogy hozzunk létre katonai-politikai bizottságot, amely a három ország képviselőiből állana. Az Elnök elküldi Önnek álláspontja ismertetését.

2. Ha hivatalos bizottság létrehozásáról van szó, akkor annak szervezetét és illetékességét illetően a következő javaslatokat

terjesztem elő, amelyeket véleményem szerint az Elnök sem ellenezne. De ő külön fog táviratozni.

3. Ami a székhelyét illeti — beleegyezem Szicíliába, ha Ön így döntött. De azt gondolom, hogy alkalmasabb lenne akár Tunisz, akár Algír, ahol a szövetségesek főhadiszállásai vannak. Nem ártana kipróbálni ezt is, azt is.

4. Javasolom, hogy a bizottság tagjai a három kormány által kijelölt politikai megbízottak legyenek, akiknek mindegyike közvetlenül a saját kormányának tesz jelentést. A bizottság természetesen nem változtathatná meg és nem léphetné túl az érdekelt kormányoktól kapott felhatalmazást. Lehetséges, hogy a megbízottaknak szükségük lesz katonai tanácsadók segítségére. A kormányoknak tájékoztatniok kell politikai megbízottaikat azokról a katonai és politikai eseményekről, amelyek munkájukra befolyással vannak, s ugyanakkor nekik is tájékoztatniok kell kormányukat az ottani eseményekről. Tehetnének közös előterjesztéseket kormányaiknak, de nem lenne felhatalmazásuk végleges döntések hozatalára. Természetesen nem avatkoznának bele a Szövetséges Főparancsnok katonai hatáskörébe.

5. Örömmel értesültem arról, hogy Ön beleegyezett a francia képviselet megadásába. Az Elnök, akinek ezt a gondolatot előadtam, mintha ugyancsak hajlana ennek elfogadására — bizonyos fenntartásokkal. Nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy a franciáknak valószínűleg hamarosan tíz vagy még több teljesen felszerelt hadosztályuk lesz, amelyek természetesen szükségesek a hadműveletekhez.

6. Vannak mások is, nevezetesen a görögök és a jugoszlávok, akik közvetlenül érdekeltek, és én javasolom, hogy dolgozzuk ki a módozatokat a tanácsadásba való bevonásukra olyan esetekben, amikor közvetlenül őket érintő kérdések kerülnek megtárgyalásra.

7. Ha jól értettem, a bizottság elsősorban csak az olasz kérdéssel foglalkozna. Amikor majd más kérdések merülnek fel, a tapasztalat megmutatja, hogy ez vagy egy másik szerv lesz-e a legmegfelelőbb eszköz szempontjaink és terveink összeegyeztetésére.

8. Az Elnök más javaslatot fog tenni Önnek, mégpedig azt,

hogy Ön talán elegendőnek tartaná, ha egy tisztet vezényelne Eisenhower tábornok vezérkarába. Tekintettel arra, hogy ez a bizottság, ha létrejön, a külügyminiszterek tanácskozásával csaknem egyidejűleg ülne össze, Ön talán egyetért azzal, hogy az Elnök terve megoldja a kérdést.

9. Amennyiben döntés jönne létre a bizottság megalakításáról, hálás lennék Önnek, ha közölné, hogy egyetért-e Ön fentebbi javaslataimmal. A bizottságnak, ha ez kívánatos, ebben a hónapban el kell kezdenie munkáját, de olvassa még el közvetlenül ezt a mostanit követő táviratomat.

1943 szeptember 5.

182. sz.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE I. V. SZTÁLIN MARSALLNAK

Olvassa el közvetlenül ezt a mostanit megelőző táviratomat. Szigorúan bizalmas. Személyes. Operatív kérdés.

1. „C" tábornok[44] hosszas harc után tegnap, szeptember 3-án este aláírta a rövid feltételeket, s most Eisenhower és Alexander tábornokkal együtt végrehajtásuk legjobb módjának kidolgozásán munkálkodik. Ez természetesen azonnali harcokhoz vezet majd az olasz és a német csapatok között, és mi mindenütt olyan hatékony segítséget készülünk nyújtani az olaszoknak, amilyet csak tudunk. A jövő héten szenzációs eseményekre kerül sor. A csizma orránál végrehajtott partraszállás sikeres volt, és erélyesen folyik tovább, az „Avalanche"[45] hadművelet és az ejtőernyős hadművelet pedig a legrövidebb időn belül megindul. Jóllehet az én feltevésem szerint az „Avalanche" keretében nagy erőket teszünk majd partra, nem láthatom előre, mi történik majd Rómában vagy egész Olaszországban. A fő célnak azt kell tekinteni, hogy ezen a hadszíntéren minél több németet semmisítsünk meg, s az olaszokat is rábírjuk arra, hogy minél több németet pusztítsanak el.

2. Én itt maradok az Atlanti-óceánnak ezen a partján, amíg

ez a dolog nem tisztázódik. Addig is fogadja legforróbb üdvözleteimet az Önök újabb győzelmei és a fő fronton való előnyomulásuk alkalmából.

1943 szeptember 5.

183. sz.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE I. V. SZTÁLIN MARSALLNAK

A külügyminiszterek értekezletéről.

1. Örömmel vettem kézhez augusztus 25-i üzenetét, amelyben hozzájárul ahhoz, hogy a Szovjetuniónak, az Egyesült Államoknak és Nagy-Britanniának a külügyeket intéző képviselői rövidesen találkozzanak egymással. Ha Molotov úr fog jönni, akkor mi Eden urat küldjük.

2. Az értekezlet természetesen még ilyen összetételben sem változtathat az érdekelt kormányok által adott felhatalmazáson. Nagyon szeretnénk tudni, mik az Ön kívánságai a jövőt illetően, s mi is közölni fogjuk nézeteinket, amint azok kialakulnak. Ezt követően a kormányoknak kell döntést hozniok, és én remélem, hogy valahol tudunk majd személyesen találkozni. Szükség esetén én utaznék Moszkvába.

3. Politikai képviselőinknek szükségük lehet katonai tanácsadók segítségére. Én Sir Hastings Ismay hadseregtábornokot küldeném ki, aki jelenleg személyes képviselőm a Vezérkari Főnökök Bizottságában és a Honvédelmi Minisztérium Titkárságának vezetője. Ő a felmerülő katonai kérdésekben elő tudná terjeszteni az érveket, tényeket és számokat. Feltételezem, hogy az Egyesült Államok ugyanilyen kvalifikációjú tisztet küldene ki. Ez szerintem jelenleg elegendő lenne a külügyminiszterek találkozásához.

4. Ha azonban Ön annak a kérdésnek technikai részleteibe kíván bocsátkozni, hogy miért nem hatoltunk még be a Csatornán[36] át Franciaországba, és miért nem tehetjük ezt meg előbb vagy nagyobb erőkkel, mint most tervezzük, akkor üdvözölném,

ha az Önök tábornokaiból és tengernagyaiból álló külön technikai misszió utazna Londonba vagy Washingtonba, esetleg mind a két városba, ahol közös erőforrásainkat és szándékainkat illetően a legteljesebb adatokat bocsátanánk rendelkezésükre és vitatnánk meg velük olyan részletesen, amennyire csak lehet. Én valóban nagyon örülnék, ha Ön megkapná ezeket a felvilágosításokat, amihez természetesen minden joga megvan.

5. Hajlunk arra a véleményre, hogy Britannia, amely fele úton fekszik, a legalkalmasabb hely lenne a találkozásra, ámbár a Londonon kívüli találkozásnak is lehetnek előnyei. Ezt a javaslatot közöltem az Elnökkel, de ő még nem értesített végleges döntéséről ebben a kérdésben. Amennyiben Anglia elfogadható lenne az Ön számára, örülnék, ha támogatná ezt a javaslatot.

6. Remélem, számíthatunk arra, hogy az értekezlet összehívására október elején sor kerül.

1943 szeptember 5.

184. sz.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE FRANKLIN D. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK ÉS WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Szeptember 4-i üzenetüket megkaptam. Azt az Önök által ebben az üzenetben feltett kérdést, vajon hozzájárul-e a Szovjet Kormány ahhoz, hogy Eisenhower tábornok a Szovjet Kormány nevében is aláírja az Olaszországgal kötendő fegyverszünet rövid feltételeit, V. M. Molotov Külügyi Népbiztosnak Kerr úrhoz, Nagy-Britannia Nagykövetéhez intézett folyó év szeptember 2-i levelével kimerítettnek kell tekinteni. Ebben a levélben közöltük, hogy a Szovjet Kormány részéről Eisenhower tábornoknak adott felhatalmazás a rövid fegyverszüneti feltételek aláírására is vonatkozik.

1943 szeptember 7.

185. sz.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Szeptember 5-i üzenetét megkaptam.

1. Mint egyidejűleg az Elnöknek is írom, szerintem a legsürgősebb kérdés a katonai-politikai bizottság létrehozása, amiről már augusztus 22-én és 24-én is írtam Önöknek. Az Önök előző közléseinek kézhezvétele után azt vártam, hogy ezt a kérdést, a három ország katonai-politikai bizottságának létrehozását pozitív értelemben és haladéktalanul megoldják. Ennek az oly sürgős kérdésnek megoldása azonban elhúzódott. Természetesen a dolog nem ezen vagy azon a részletkérdésen múlik, hiszen ezekben nem lesz nehéz megegyezésre jutni. Ami azt a javaslatot illeti, hogy egy szovjet tisztet küldjünk Eisenhower tábornokhoz, ez semmiképpen nem pótolhatja a katonai-politikai bizottságot, amelynek már dolgoznia kellene, és még mindig nincs meg.

A francia képviselet kérdését illetően már közöltem Önnel a véleményemet. Egyébként, ha az Elnök aggályoskodik, a franciák részvételének kérdését el is lehet halasztani.

2. A három kormány képviselőinek találkozására Ön által javasolt időpontot — október elejét — elfogadhatónak tartom. A találkozás helyéül Moszkvát javasolom. Most arról van szó, hogy előzetesen állapodjunk meg magunk között azoknak a kérdéseknek körére vonatkozóan, amelyekben kormányaink érdekeltek, valamint az e kérdésekben teendő javaslatokat illetően. Én továbbra is azon a véleményen vagyok, hogy ez elengedhetetlen az értekezlet sikeréhez, s hogy ennek az értekezletnek kell előkészítenie a kormányok ezt követő összeegyeztetett határozatait. Az értekezlet megszervezésére vonatkozó más kérdésekben semmilyen nehézségét nem látom a megállapodásnak.

3. Ami a három kormányfő személyes találkozásának kérdését illeti, ezzel kapcsolatban megírtam az Elnöknek, hogy magam is ennek a találkozásnak a lehető legrövidebb időn belüli meg-

valósítására törekszem, s hogy a találkozás időpontjára vonatkozó javaslata (november—december) elfogadhatónak látszik számomra, de a találkozás helyéül célszerű lenne olyan országot kijelölni, ahol mindhárom államnak van képviselete, például Iránt. Emellett azzal a fenntartással éltem, hogy később még pontosan meg kell majd határozni a találkozás időpontját, számolva a szovjet—német fronton kialakuló helyzettel, ahol a két fél részéről összesen több mint 500 hadosztály vesz részt a háborúban, és ahol a Szovjetunió Főparancsnokságának ellenőrzésére úgyszólván mindennap szükség van.

4. Köszönöm Önnek a szovjet seregek sikerei alkalmából küldött üdvözletét. Fogadja szerencsekívánataimat az angol—amerikai csapatok ragyogó olaszországi sikerei alkalmából, és kívánok további sikereket az újabb hadműveletek terveinek végrehajtásában.

1943 szeptember 8.

186. sz.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZEMÉLYES ÜZENETE I. V. SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Az Eisenhower tábornoktól kapott közlések tanúskodása szerint az olaszok joggal feltételezik, hogy a németek esetleg gázháborút indítanak Olaszország ellen, ha elszakad a tengelyhatalmaktól.

2. Az Elnök és én egyetértettünk abban, hogy Eisenhower tábornoknak külön figyelmeztetnie kell a németeket azokra az ellenrendszabályokra, amelyekre számíthatnak, ha a hadviselésnek erre a formájára vetemednek.

3. E kérdés sürgősségére való tekintettel nem volt idő előzetesen tanácskozni Önnel, de figyelembe véve az előző esetben elfoglalt álláspontját, biztosak vagyunk abban, hogy Ön egyetért ezzel.

1943 szeptember 8.

187. sz.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Megkaptam szeptember 8-i üzenetét, melyben közli velem Önnek és az Elnöknek azt az Eisenhower tábornok részére adott utasítását, hogy figyelmeztesse a németeket azokra az ellenrendszabályokra, amelyekre számíthatnak, ha gázháborúhoz folyamodnak Olaszország ellen.

A magam részéről is helyesnek tartom ezt az utasítást, s nincs kifogásom az ellen, hogy Ön és az Elnök a megfelelő utasítást már kiadták.

1943 szeptember 8.

188. sz.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE I. V. SZTÁLIN MARSALLNAK

Az Olasz Kormány az utolsó pillanatban kitért a fegyverszünet elől, azt állítva, hogy a németek akkor haladéktalanul bevonulnak Rómába és quislingista kormányt hoznak létre. Ez teljesen igaz lehet. Mi mégis bejelentjük a fegyverszünet tényét a megállapodás szerinti órában, nevezetesen: greenwichi idő szerint ma 16 óra 30 perckor, és az „Avalanche"[45] természetesen ma éjjel megkezdődik.

Remélem, értesít engem arról, hogy megkapta-e ezt a táviratot. Az is jó lenne, ha közölhetné velem, hogy mikor tud majd válaszolni a külügyminiszterek tanácskozásával és a földközitengeri bizottsággal kapcsolatos táviratainkra, mivel mindezeket a kérdéseket könnyebben lehet megoldani addig, amíg az Elnök és én itt[55] együtt vagyunk.

1943 szeptember 8.

189. sz.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Szeptember 8-i üzenetét szeptember 9-én megkaptam. Amikor Ön ezt a táviratot írta, úgy látszik, még nem kapta kézhez szeptember 8-i üzenetemet.

Remélem, most már ismeri ezt az üzenetemet, amely tartalmazza a választ a külügyminiszterek találkozásának és a hármasbizottságnak Önt érdeklő kérdésére.

1943 szeptember 9.

190. sz.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE I. V. SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Szeptember 8-i üzenetét megkaptam. Az Elnök közli velem, hogy külön fog Önnek táviratozni. Őfelsége Kormánya beleegyezik a három hatalom katonai-politikai bizottságának haladéktalan létrehozásába, Szicília vagy Algír székhellyel. Beleegyezünk abba, hogy a Francia Nemzeti Felszabadítási Bizottság képviselője negyedik tagként részt vegyen a bizottságban. Úgy vélem, hogy Roosevelt Elnök is egyetért ezzel. Őfelsége Kormánya Harold Macmillan urat jelöli ki, aki személyes képviselőm Eisenhower tábornok algíri vezérkara mellett, és aki továbbra is be fogja tölteni ezt a megbizatását. Macmillan úr a parlament tagja, Őfelsége minisztere, és tökéletesen tájékozott a földközi-tengeri helyzetről. A Külügyminisztérium teljes bizalmát élvezi és állandó bejárása van hozzám.

2. Nem szándékozom katonai képviselőt kijelölni, minthogy Macmillan úr szoros összeköttetésben lesz az angol—amerikai vezérkarral. Kiküldök azonban melléje egy dandár-tábornoki rangban levő kvalifikált vezérkari tisztet. Azt hiszem, hogy az amerikai megbízott csaknem ugyanilyen helyzetben lesz, ámbár az amerikaiak terveit nem ismerem. Mi persze tökéletesen meg-

értjük, hogy az Önök képviselőjének, aki országától messze lesz, talán erősebb katonai képviseletre lesz szüksége.

3. Őfelsége Kormánya szerint a bizottságra a következő funkciók hárulnának. Valamennyi tagjához haladéktalanul eljuttatná a három kormány és a Francia Nemzeti Felszabadítási Bizottság rendelkezésére álló teljes információs anyagot — az Olasz Kormánnyal való jelenlegi és jövendő kapcsolatokat, vagy bármely más, a jövőben esetleg hasonló helyzetbe kerülő ellenséges kormánnyal való kapcsolatokat illetően. Ezeknek az ügyeknek megvitatására tagjai olyan gyakran találkoznának, amilyen gyakran óhajtják. Állandó összeköttetést tartanának fenn kormányukkal és kollektíven vagy egyénileg tanácsokat adhatnának kormányuknak. Kormányuktól utasításokat kapnának azt az irányvonalat illetően, amelyhez tartaniok kell magukat, de önálló kezdeményezésre is buzdítanák őket. A fent kifejtettek nem érintik a három érdekelt kormány legmagasabb fokú végleges felelősségét. Nem lehet szó arról, hogy a bizottság maga döntsön el valamit, s lépéseket tegyen ennek végrehajtására. Nagy-Britanniában a legfelső szerv a parlament, s ez sohasem egyezne bele abba, hogy a legcsekélyebb mértékben is megfosszák a számára biztosított hatáskörtől. Ezt világosan megmondtam előző táviratomban.

4. A külügyminisztériumok képviselőinek találkozását illetően engedünk azon kívánságának, hogy Moszkva legyen a találkozás színhelye. Ennek megfelelően Külügyminiszterünk, Eden úr október elején odautazik. Kíséretében megfelelő munkatársak lesznek.

5. *A napirend.* Őfelsége Kormánya kijelenti, hogy kész bármilyen kérdést megvitatni orosz és amerikai szövetségeseivel. Néhány napon belül Ön elé terjesztjük elgondolásainkat. De nagyon szeretnénk megtudni, hogy Önök milyen fő kérdésekre gondolnak.

6. A külügyminisztériumok képviselőinek ez a találkozása az én megítélésem szerint rendkívül fontos és nélkülözhetetlen előfeltétele a három kormányfő találkozásának. Meg vagyok elégedve, és megkönnyebbülve érzem, hogy jók a kilátások e találkozás november 15-e és december 15-e közötti létrejövetelét illetően. Röviddel ezelőtt közöltem Önnel, hogy ilyen

találkozás kedvéért bárhová, bármilyen időpontban elmegyek, bármilyen kockázattal járjon is ez. Ezért hajlandó vagyok Teheránba menni, ha Ön nem gondolja, hogy Iránban esetleg ennél megfelelőbb hely is van. Én előnyben részesítettem volna Ciprust vagy Khartumot, de engedek az Ön kívánságának, Sztálin Marsall. Meg akarom mondani Önnek, hogy hármunknak ettől a találkozásától, amelyet az Egyesült Nemzetek mind oly hőn óhajtanak, nemcsak a háború minél gyorsabb befejezésének legjobb módszere függhet, hanem függhetnek tőle azok a világ jövőjére vonatkozó jó intézkedések is, amelyek lehetővé teszik a brit, az amerikai és az orosz nemzetnek, hogy hosszú időre szóló szolgálatot tegyenek az emberiségnek.

7. Köszönöm a szerencsekívánatait. Badoglio, úgy látszik, őszintén járt el. Közlik, hogy az olasz haditengerészeti flotta befut kikötőinkbe. Salernóból egyelőre jó híreket kapunk. Jelentős erőket tettünk partra, s harcban állunk a németekkel.

1943 szeptember 10.

191. sz.

Az érkezés ideje 1943 szeptember 10.

F. ROOSEVELT ÉS W. CHURCHILL I. V. SZTÁLINNAK*

Örömmel értesítjük Önt, hogy Eisenhower tábornok elfogadta Olaszország feltétel nélküli kapitulációját, amelynek feltételeit az Egyesült Államok, a Szovjetunió és az Egyesült Királyság hagyta jóvá.

A szövetséges csapatok Nápoly környékén partraszálltak, és jelenleg harci érintkezésben vannak a német csapatokkal. A szövetségesek csapatai az olasz félsziget déli csücskén is jó eredményeket értek el.

192. sz.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK ÉS CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Szeptember 10-i üzenetüket megkaptam. Üdvözletemet küldöm az újabb sikerek, különösen a Nápoly környéki partraszállás alkalmából. Nem kétséges, hogy a Nápoly környéki sikeres partraszállás és Olaszország szakítása Németországgal további csapást mér a hitleri Németországra, és lényegesen megkönnyíti a szovjet seregek hadműveleteit a szovjet—német fronton.

A szovjet csapatok támadása egyelőre sikeresen halad. Azt hiszem, hogy a legközelebbi két-három hét folyamán további sikereink lesznek. Lehetséges, hogy a napokban elfoglaljuk Novorosszijszkot.

1943 szeptember 10.

193. sz.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE F. D. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK ÉS W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

1. A katonai-politikai bizottság kérdése alapjában megoldottnak tekinthető. Mi Teljhatalmú Szovjet Képviselőül A. J. Visinszkijt, a Népbiztosok Tanácsának Elnökhelyettesét, a Külügyi Népbiztos Helyettesét jelöljük ki, akit Ön ismer. Helyettesévé A. J. Bogomolovot, a Szovjetuniónak a szövetséges kormányok mellé kirendelt londoni Nagykövetét neveztük ki. Egy felelős katonai és politikai szakértőkből álló csoportot és egy kisebb technikai apparátust küldünk velük.

Úgy gondolom, hogy a katonai-politikai bizottság munkája szeptember 25—30-án kezdődhetne meg. Nincs kifogásom az ellen, hogy a bizottság Algírban kezdje meg munkáját, azzal, hogy a továbbiak során maga állapítsa meg a Szicíliába vagy Olaszország valamely más helyére utazás célszerűségét.

Helyesnek találom a Miniszterelnöknek a bizottság funkcióira vonatkozó elgondolásait, de az a véleményem, hogy bizonyos idő múlva, a bizottság munkájának addigi tapasztalatait figyelembe véve, pontosabban határozhatjuk majd meg ezeket a funkciókat mind Olaszország tekintetében, mind pedig ennek megfelelően más országok tekintetében.

2. Három képviselőnk találkozásának kérdésében javasolom, hogy tekintsük létrejöttnek a megállapodást mind a találkozás helyét — Moszkvát —, mind a találkozás időpontját — október 4-ét — illetően, ahogy az Elnök javasolta.

Véleményem szerint azonban e tanácskozás sikere érdekében feltétlenül szükséges előre ismerni azokat a javaslatokat, amelyeket az Angol és az Amerikai Kormány megvizsgálás végett a három megbízott tanácskozása elé kíván terjeszteni, amiről már korábban is írtam. Ugyanakkor a napirend tekintetében semmiféle korlátozást nem javasolok.

3. Ami a három kormányfő találkozását illeti, nincs kifogásom az ellen, hogy Teherán legyen a találkozás színhelye, mivel ez számomra sokkal alkalmasabbnak látszik, mint Egyiptom, ahol a Szovjetuniónak még mindig nincs képviselete.

1943 szeptember 12.

194. sz.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE I. V. SZTÁLIN MARSALLNAK

Most, amikor a németek Mussolinit tették meg az úgynevezett köztársasági fasiszta kormány fejévé, fontos, hogy ellensúlyozzuk ezt a lépést, és minden tőlünk telhetőt megtegyünk a király és Badoglio hatalmának erősítésére, akik a fegyverszüneti egyezményt aláírták, amennyire csak módjukban volt hűségesen végrehajtották, és flottájuk nagy részét átadták. Ezenkívül, katonai meggondolásokból kiindulva, mozgósítanunk és összpontosítanunk kell Olaszországban minden olyan erőt, amely harcolni kíván a németek ellen, vagy legalábbis ellenállást

kíván tanúsítani velük szemben. Ezek az erők már tevékenyen működnek.

Ezért azt javasolom, hogy ajánljuk a királynak a következőket: rádió útján szólítsa fel az olasz népet a Badoglio-kormány körüli tömörülésre, és nyilvánítsa ki azt a szándékát, hogy széles alapokon nyugvó antifasiszta koalíciós kormányt hoz létre; ennek során magától értetődően semmi olyasmire nem kerül sor, ami akadályozná az olasz népet abban, hogy maga döntse el, melyik formáját kívánja a demokratikus kormányzásnak a háború utánra.

Meg kell mondani azt is, hogy az Olasz Kormány és az olasz nép által hadseregünknek az ellenséggel szemben tett hasznos szolgálatokat a fegyverszünet kidolgozása és végrehajtása során figyelembe fogjuk venni; de ez — bár az Olasz Kormánynak szabad kezet adunk abban a tekintetben, hogy hadat üzenjen Németországnak — nem teszi Olaszországot szövetségessé, hanem csak velünk együtt hadakozó féllé.

Ugyanakkor síkra kívánok szállni a részletes fegyverszüneti feltételek aláírása mellett, ami még mindig nem történt meg, bár e feltételek egyike-másika ebben a pillanatban nem is léphet érvénybe. Cserébe megígérném Badogliónak, hogy a szövetséges kormányok Szicíliát, Szardíniát és Olaszország történelmi szárazföldi területét, mihelyt ez felszabadul az ellenség uralma alól, az Olasz Kormány igazgatásába szándékoznak átadni, a Szövetséges Ellenőrző Bizottság felügyelete alatt.

Ezeket a javaslatokat Roosevelt Elnöknek is megteszem, és remélem, hogy számíthatok az Ön helyeslésére. Ez a kérdés, mint Ön természetesen megérti, katonai okoknál fogva igen sürgős. Így például az olaszok Szardíniából már kiűzték a németeket, s ezenkívül is sok sziget és kulcspozíció van még a kezükben, amelyeket mi megkaphatunk.

1943 szeptember 21.

195. sz.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Szeptember 21-i üzenetét megkaptam.

1. Egyetértek az Ön javaslatával abban a tekintetben, hogy az olasz király intézzen rádiófelhívást a néphez. De feltétlenül szükségesnek tartom a király felhívásában annak világos leszögezését, hogy Olaszország, miután kapitulált Nagy-Britannia, az Egyesült Államok és a Szovjetunió előtt, együtt fog harcolni Nagy-Britanniával, az Egyesült Államokkal és a Szovjetunióval Németország ellen.

2. Egyetértek azzal a javaslatával is, hogy alá kell írni a részletes fegyverszüneti feltételeket. Ami Önnek azt a fenntartását illeti, hogy e feltételek egyike-másika ebben a pillanatban nem léphet érvénybe, én ezt a fenntartást csak úgy értelmezem, hogy ezeket a feltételeket jelenleg azon a területen nem lehet megvalósítani, amely egyelőre a németek hatalmában van. Mindenesetre ezt a kérdést illetően szeretnék Öntől megerősítést vagy kellő felvilágosítást kapni.

1943 szeptember 22.

196. sz.

Az érkezés ideje 1943 szeptember 26.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZEMÉLYES ÜZENETE I. V. SZTÁLIN MARSALLNAK

Eden úr és én személyes szerencsekívánatainkat küldjük Önnek a Szmolenszkről kapott nagyszerű hír alkalmából.

197. sz.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÜZENETE W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Nagyon hálás vagyok Önnek és Eden úrnak a Szmolenszk bevétele alkalmából küldött szerencsekívánatokért.

1943 szeptember 26.

198. sz.

Az érkezés ideje 1943 szeptember 27.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE I. V. SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Gondolkoztam a három kormányfő teheráni találkozásán. Megbízható előkészítő rendszabályokra van szükség annak érdekében, hogy gondoskodjunk a biztonságról ezen a bizonyos fokig gyengén ellenőrzött területen. Ezért megvizsgálás végett azt a javaslatot terjesztem Ön elé, hogy én Kairóban előkészületeket teszek majd az elhelyezés, a biztonság stb. tekintetében, amelyeket feltétlenül észre fognak venni, noha szembetűnő erőfeszítéseket teszünk majd titokbantartásukra. Ezután, esetleg csak két-három nappal találkozásunk előtt, egy brit és egy orosz dandárt vezényelünk Teherán egy megfelelő területe köré, a repülőteret is beleértve, és ezt a területet tökéletesen elzárva fogjuk tartani mindaddig, amíg megbeszéléseinket be nem fejeztük. Az Iráni Kormányt sem tájékoztatjuk, és elhelyezésünket illetően semmilyen előkészületet nem teszünk, amíg ez az időpont el nem érkezik. Természetesen feltétlenül ellenőriznünk kell minden közleményt, amely a találkozásról nyilvánosságra kerül. Ily módon hatékony spanyolfal fog elválasztani bennünket a világsajtótól, továbbá az olyan kellemetlen egyénektől, akiknek mi nem tetszünk annyira, amennyire tetszenünk kellene.

2. Javasolom azt is, hogy erre vonatkozó egész további üzenetváltásunkban Teherán helyett — amelyről úgy kell hallgatni, mint a sír — használjuk a „Kairo-Három" kifejezést, és hogy ezt az akciót a „Heuréka" szóval jelöljük, ami, ha jól tudom, ógörög szó. Ha Önnek más elképzelései vannak, tudassa velem, és akkor az Elnök tudomására hozhatjuk. Én erről a kérdésről még semmit sem közöltem vele.

199. sz.

Az érkezés ideje 1943 október 1.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN BIZALMAS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Megkaptam azt a kérését, hogy újra indítsunk útnak konvojokat[2] Észak-Oroszországba[56]. Én és valamennyi kollégám lehetőségeinkhez képest igen szeretnénk segíteni Önnek és az Ön által irányított hős hadseregeknek. Ezért nem válaszolok azokra a különböző ellentmondásos mozzanatokra, amelyeket Molotov úr közlése tartalmazott. 1941 június 22-től kezdve saját súlyos terheink ellenére fáradhatatlanul igyekeztünk segíteni Önöknek abban, hogy megvédjék hazájukat a hitlerista bandák kegyetlen betörésével szemben, és soha nem szűntünk meg elismerni és hirdetni azokat a hatalmas előnyöket, amelyekhez az Önök nagyszerű győzelmei, a német seregekre mért halálos csapásaik következtében jutottunk.

2. A legutóbbi négy nap folyamán a Tengernagyi Hivatallal együtt egy Észak-Oroszországba irányuló újabb konvojsorozat tervének elkészítésén dolgoztam. A konvojok eljuttatása igen nagy nehézségekkel jár. Először is, a csata az Atlanti-óceánért újra megindult. A tengeralattjárók újtípusú akusztikus torpedóval támadnak bennünket, amely hatékonynak bizonyult a kísérőhajók ellen, amikor ezek tengeralattjárókat üldöznek. Másodszor, erőnket a Földközi-tengeren nagyon meg kell feszítenünk, mivel Olaszországban november végére 600 000 főnyi hadsereget akarunk összpontosítani, továbbá azért, mert

Olaszország összeomlását megpróbáljuk teljes mértékben kihasználni az égei-tengeri szigeteken és a Balkán-félszigeten. Harmadszor, részt kell vennünk a Japán elleni háborúban, amelyhez az Egyesült Államoknak nagy érdekei fűződnek, s ha közömbösséget tanúsítanánk ezzel a háborúval szemben, megbántanánk az Egyesült Államok népét.

3. A fentebb elmondottak ellenére nagy örömmel közölhetem, hogy november, december, január és február folyamán négy, egyenként körülbelül 35 brit és amerikai hajóból álló konvojt szándékozunk útnak indítani Észak-Oroszországba. A konvojokat esetleg két részletben indítjuk majd útnak, hogy eleget tegyünk az operatív követelményeknek. Az első konvoj november 12-e körül indul el az Egyesült Királyságból, s 10 nappal később érkezik meg Észak-Oroszországba; a következő konvojok mintegy 28 napos időközökben indulnak útnak. Az a szándékunk, hogy október végére a jelenleg Észak-Oroszországban tartózkodó kereskedelmi hajók minél nagyobb részét visszahozzuk, a fennmaradó részt pedig a konvojok visszatérő kísérőhajóinak fedezetével juttassuk haza.

4. Ki kell azonban jelentenem, hogy ez nem kötelezettség és nem egyezmény, hanem inkább nyilatkozat ünnepélyes és komoly elhatározásunkról. Ennek alapján elrendeltem, hogy tegyenek meg minden intézkedést e négy, egyenként 35 hajóból álló konvoj útnak indítására.

5. A Külügyminisztérium és a Tengernagyi Hivatal azonban arra kért engem, hogy hívjam fel az Ön figyelmét azokra a nehézségekre, amelyekbe Észak-Oroszországban ütköztünk, s reméljük, hogy Ön személyesen utánanéz ennek.

6. Ha ismét megkezdjük a konvojok küldését, növelnünk kell Észak-Oroszországban tartózkodó személyzetünk létszámát, amit ez év márciusa óta csökkentettünk. Haditengerészeti személyzetünk jelenlegi létszáma kisebb, mint amilyenre jelenleg szükségünk van, mivel haza kell küldenünk embereket, anélkül, hogy másokkal váltanánk fel őket. Az Önök polgári hatóságai megtagadták tőlünk azokat a vízumokat, amelyekre embereink Észak-Oroszországba való utazásához szükség lett volna, még azoknak a leváltásához szükséges vízumokat is, akiket már rég le kellett volna váltanunk. Molotov úr minden-

áron el akarta érni Őfelsége Kormányának hozzájárulását ahhoz, hogy az Észak-Oroszországban tartózkodó brit katonai személyzet létszáma ne haladja meg az Angliában tartózkodó szovjet katonai személyzet és az angliai kereskedelmi képviselet létszámát. Mi ezt a javaslatot nem fogadhattuk el, mert munkájuk tökéletesen különböző, és mert a hadműveletekhez szükséges emberek létszámát nem lehet ilyen irreális úton megállapítani. Másodszor, mint már közöltük a Szovjet Kormánnyal, világos, hogy nekünk magunknak kell megítélnünk, mekkora létszámú személyzetre van szükségünk azoknak a műveleteknek végrehajtásához, amelyekért mi vagyunk felelősek; Eden úr már biztosította Önöket, hogy különösen nagy figyelmet szentelünk majd a személyzet minimumra korlátozásának.

7. Ezért arra kell kérnem Önt, járuljon hozzá, hogy haladéktalanul adják meg a vízumot a jelenleg nélkülözhetetlen kiegészítő személyzetnek, és kérem, biztosítson Ön arról, hogy a jövőben nem fogják megtagadni a vízumot, amikor mi szükségesnek tartjuk a vízumkérést azzal a segítséggel kapcsolatban, amelyet Észak-Oroszországban nyújtunk Önöknek. Hangsúlyozom, hogy a jelenleg északon tartózkodó 170 főnyi haditengerészeti személyzetből több mint 150 főt kellett volna már hónapokkal ezelőtt leváltani, de a szovjet vízumokat nem adták meg. Ezek az emberek, akik nem szoktak hozzá az éghajlathoz és egyéb feltételekhez, olyan egészségi állapotban vannak, hogy rendkívül szükséges minden további halogatás nélküli leváltásuk.

8. Ezenkívül kisebb orvosi személyzetet is akartunk Arhangelszkbe küldeni, amibe az Önök hatóságai bele is egyeztek. De ennek a személyzetnek nem adták meg a szükséges vízumokat. Kérem Önt, gondoljon arra, hogy embereink között sok szerencsétlenség fordulhat elő.

9. Kérnem kell az Ön segítségét azoknak a feltételeknek megjavításához is, amelyek között jelenleg Észak-Oroszországban tartózkodó katonai személyzetünk tagjai és tengerészeink élnek. Ezek az emberek természetesen az ellenség ellen közös érdekünkben folyó hadműveletekben vesznek részt, s főleg azon fáradoznak, hogy a szövetségesek által szállított

felszerelést eljuttassák az Önök országába. Ezek az emberek — mint meggyőződésem szerint Ön is elismeri — tökéletesen más helyzetben vannak, mint az orosz területre utazó más, szokásos személyek. Az Önök hatóságai mégis az alábbi korlátozásokat érvényesítik velük szemben, amelyek szerintem nem helyénvalóak olyan emberekkel szemben, akiket a szövetségesek a Szovjetuniónak nagyon is érdekében álló műveletek végrehajtására küldenek oda:

a) Őfelsége egyetlen hadihajójáról és egyetlen brit kereskedelmi hajóról sem szállhat partra senki másképpen, csakis szovjet motorcsónakon, szovjet hivatalos személy jelenlétében, s minden egyes esetben az igazolványok átvizsgálása után;

b) brit hadihajóról senki sem mehet át brit kereskedelmi hajóra a szovjet hatóságok előzetes értesítése nélkül. Ez még az ottani rangidős brit tengernagyra is vonatkozik;

c) a brit tisztektől és közlegényektől megkövetelik, hogy külön engedélyt szerezzenek be, mielőtt a hajóról a partra szállnának, vagy két brit hivatal között a parton közlekednének; ezeknek az engedélyeknek a kiadása gyakran erős késedelmet szenved, ami az elvégzendő munkában fennakadásokat idéz elő;

d) az ennek az operatív személyzetnek címére küldött semmiféle teherszállítmányt, csomagot vagy postát nem lehet kirakni másképpen, csakis egy szovjet hivatalos személy jelenlétében, és mindennemű teherszállítmány és posta elküldésénél nagyszámú formaságoknak kell eleget tenni;

e) a magánlevelezést cenzúrázzák, holott az operatív személyzet magánleveleinek cenzúrázását véleményünk szerint a brit katonai hatóságoknak kell végezni.

10. Ezeknek a korlátozásoknak bevezetése az angol—szovjet viszony szempontjából kedvezőtlen benyomást tesz mind a tisztekre, mind a közlegényekre, és igen sokat ártana, ha ezek a korlátozások a parlament tudomására jutnának. Mindezek a formaságok rendkívül megnehezítették, hogy ezek az emberek eredményesen teljesítsék kötelességeiket, méghozzá nemegyszer sürgős és fontos műveletek végrehajtása közben. Az Angliában tartózkodó szovjet személyzetet nem sújtják ilyen korlátozások.

11. Már javasoltuk Molotov úrnak, hogy amennyiben a

katonai személyzet vagy a konvojok hajóinak személyzete a szovjet törvényekbe ütköző cselekményeket követ el, ezeket az ügyeket adják át kivizsgálás végett a brit katonai hatóságoknak. Néhány ilyen eset előfordult. Kétségtelen, hogy ezek részben az északi szolgálat kemény feltételei folytán következtek be.

12. Ezért őszintén hiszem, hogy Ön lehetségesnek tartja majd olyan utasítások kiadását, amelyek alapján ezeket a nehézségeket baráti szellemben úgy oldják meg, hogy erőnkből telhetően segíthessünk egymásnak és a közös ügynek.

200. sz.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE I. V. SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Őfelsége Kormánya tökéletesen egyetért Eisenhower tábornok javaslataival, amelyeket az Elnök október 1-én táviratozott meg Önnek, és amelyekkel remélem Ön is egyetért.

2. Reméljük azt is, hogy Ön az Elnökkel és velem együtt részt fog venni a hármas Nyilatkozatban, amelyet nyomban nyilvánosságra kell hozni, mihelyt Olaszország hadat üzent Németországnak.

3. A Nyilatkozat szövege a következő:

Nagy-Britannia, az Egyesült Államok és a Szovjetunió Kormányai elismerik a Királyi Olasz Kormányt úgy, amint azt Badoglio marsall megalakította, s elfogadják az olasz nemzet és az olasz fegyveres erők aktív együttműködését a Németország elleni háborúban, együtt hadakozó fél minőségében. A szeptember 8-át követő hadiesemények és a németek kegyetlenkedései az olasz lakossággal szemben, amelyek azzal végződtek, hogy Olaszország hadat üzent Németországnak, Olaszországot gyakorlatilag együtt hadakozó féllé tették, s az Amerikai, a Brit és a Szovjet Kormány ezen az alapon továbbra is együtt fog működni az Olasz Kormánnyal. A három kormány elismeri az Olasz Kormánynak azt a kötelezettségét, hogy a németeknek Olaszországból való kiűzése után alávesse magát

az olasz nép akaratának, s magától értetődik, hogy semmi sem csorbíthatja Olaszország népének azt az abszolút és elidegeníthetetlen jogát, hogy alkotmányos eszközökkel maga döntsön arról a demokratikus kormányzati formáról, amely végeredményben megvalósulásra kerül.

Az Olasz Kormány és az Egyesült Nemzetek Kormányai között az együttes hadviselésen alapuló kapcsolatok önmagukban nem befolyásolhatják a nemrégiben aláírt feltételeket, amelyek teljes mértékben érvényben maradnak, és csak a szövetséges kormányok közötti megegyezés alapján változtathatók meg, figyelembe véve azt a segítséget, amelyet az Olasz Kormány tud nyújtani az Egyesült Nemzetek ügyének.

1943 október 2.

201. sz.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Október 2-i üzenetét megkaptam.

A Szovjet Kormány hajlandó részt venni a hármas Nyilatkozatban, amelyet nyomban nyilvánosságra kell hozni, mihelyt Olaszország hadat üzent Németországnak. A Nyilatkozat Ön által javasolt szövegét elfogadhatónak tartom. A magam részéről javaslom, hogy a Nyilatkozatot egyidejűleg tegyük közzé Londonban, Moszkvában és Washingtonban.

Tájékoztatásul közlöm Önnel, hogy az Elnöknek Eisenhower tábornok javaslatait tartalmazó táviratát, amelyet, mint Ön írja, október 1-én elküldtek nekem, eddig még nem kaptam meg.

1943 október 2.

202. sz.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE W. CHURCHILL MINISZTERELNÖKNEK

A három kormányfő küszöbönálló találkozására vonatkozó szeptember 27-i üzenetét megkaptam. Semmi kifogásom azon elterelő jellegű előkészületek ellen, amelyeket Ön Kairóban szándékozik végrehajtani. Ami viszont azt a javaslatát illeti, hogy néhány nappal találkozásunk előtt vezényeljünk egy brit és egy orosz dandárt Kairo-3 megfelelő területére, ezt én nem tartom célszerűnek, mert szükségtelen feltűnést okozhat és felfedheti a dolgot. Azt javasolom, hogy mindegyikünk vigyen magával kellő rendőri védelmet. Szerintem ez elég lesz a biztonságról való gondoskodáshoz.

Semmi kifogásom a küszöbönálló találkozást érintő többi javaslata ellen sem, és egyetértek azokkal az egyezményes nevekkel, amelyeknek használatát Ön az e találkozásra vonatkozó üzenetváltásban javasolja.

1943 október 3.

203. sz.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

1. Megkaptam az Ön október 1-i üzenetét, amelyben értesített arról a szándékáról, hogy novemberben, decemberben, januárban és februárban négy konvojt[2] indít a Szovjetunióba az északi útvonalon. Ezt az értesítést azonban megfosztja értékétől ugyancsak Önnek az a kijelentése, hogy ez a szándék, a szóbanforgó északi konvojoknak a Szovjetunióba küldése nem kötelezettség és nem is egyezmény, hanem csak nyilatkozat, amelyet — ahogyan ez értelmezhető — a brit fél bármely pillanatban visszavonhat, nem számolva azzal, hogyan hat ez a fronton levő orosz seregek helyzetére. Meg kell mondanom, hogy nem érthetek egyet a kérdés ilyen kezelésével. A Brit

Kormánynak a Szovjetunióba irányuló fegyver- és egyéb hadianyag-szállítmányai nem tekinthetők másnak, mint kötelezettségnek, amelyet a Brit Kormány az országaink közötti egyezmény értelmében vállalt a Szovjetunióval szemben, amely immár három esztendeje hordozza vállán a szövetségesek közös ellensége — a hitleri Németország elleni harc óriási terhét.

Mindenképpen számolni kell azzal is, hogy az északi útvonal a legrövidebb útvonal, amely lehetővé teszi, hogy a szövetségesek által szállított felszerelés a leggyorsabban jusson el a szovjet—német frontra, és hogy ennek az útvonalnak kellő kihasználása nélkül lehetetlen a szükséges méretekben teljesíteni a Szovjetunióba irányuló szállításokat. Mint már korábban megírtam Önnek, és mint a tapasztalat is igazolta, a Szovjetunió számára a perzsa kikötőkön keresztül történő fegyver- és hadianyag-szállítás semmiképpen sem fedezheti az északi úton történő fegyver- és anyagszállítmányok kieséséből származó hiányt, jóllehet ezt a hadianyagot, érthetően, már belekalkulálták a szovjet seregek hadianyag-ellátásába. Ennek ellenére az északi útvonalon történő hadianyag-szállítás ebben az évben valamilyen okból már amúgy is a múlt évinek egy kis hányadára csökkent, ami lehetetlenné teszi a hadianyag-szállítások megállapított tervének teljesítését, és ellentétben áll a hadianyag-szállításokra vonatkozó megfelelő angol—szovjet jegyzőkönyvvel. Ezért jelenleg, amikor a Szovjetunió erőit a végsőkig meg kell feszítenünk a front szükségleteinek kielégítése, s ezáltal a közös ellenségünk fő erői ellen vívott harc sikere érdekében, megengedhetetlen lenne a szovjet seregek ellátását a brit fél önkényes megítélésétől tenni függővé. A kérdés ilyen kezelése nem tekinthető másnak, mint hogy a Brit Kormány megtagadja a magára vállalt kötelezettségek teljesítését, és mintegy megfenyegeti a Szovjetuniót.

2. Ami annak megemlítését illeti, hogy V. M. Molotov közlése ellentmondásos mozzanatokat tartalmazott, meg kell mondanom, hogy semmiféle alapot nem látok erre a megjegyzésre. A kölcsönösség és egyenlőség elve, amelyet a szovjet fél a katonai missziók[57] személyzetét illetően a vízumkérdések megoldására javasolt, szerintem helyes és valóban igazságos. Az arra való hivatkozás, hogy a brit és a szovjet katonai misszió funkcióinak

különbözősége kizárja az említett elv alkalmazását, és hogy a brit katonai misszió létszámát csak a Brit Kormány állapíthatja meg, nem meggyőző számomra. Ezt a kérdést már kellő részletességgel megvilágították a Külügyi Népbiztosság megfelelő emlékiratai.

3. Nem látom szükségesnek a Szovjetunió északi részén tartózkodó brit katonai személyzet létszámának felemelését, minthogy az ott tartózkodó katonai személyek túlnyomó többségét nem foglalkoztatják kellőképpen, és már hosszú hónapok óta tétlenségre kárhoztatják, amire szovjet részről már nemegyszer rámutattak. Példaként megemlíthetem az arhangelszki 126. sz. brit kikötői támaszpontot, amelynek megszüntetését szükségtelen volta miatt már nemegyszer sürgettük, s amelynek megszüntetéséhez csak most kaptuk meg a brit fél hozzájárulását. Sajnos előfordul, hogy egyes brit katonai személyek megengedhetetlen magatartást tanúsítanak, és számos esetben kísérletet tesznek arra, hogy megvesztegetés útján bizonyos szovjet állampolgárokat felderítő célokra megnyerjenek. A szovjet állampolgárokra nézve sértő hasonló jelenségek természetesen incidenseket okoznak, amelyek nem kívánatos bonyodalmakhoz vezetnek.

4. Ami azokat az Ön által említett formalitásokat és egyes korlátozásokat illeti, amelyeket az északi kikötőkben alkalmaznak, figyelembe kell venni, hogy a fronttal határos övezetben elkerülhetetlenek az ilyen formalitások és korlátozások, ha nem akarunk megfeledkezni a háborús körülményekről, amelyek közepette a Szovjetunió él. Emellett ezeket a korlátozásokat egyaránt alkalmazzák a brit, általában a külföldi, valamint a szovjet állampolgárok tekintetében. Mindamellett a szovjet hatóságok e tekintetben is számos kedvezményt engedélyeztek a brit katonai személyeknek és tengerészeknek, amiről a Brit Nagykövetséget már ez év márciusában értesítettük. Eszerint a nagyszámú formalitást és korlátozást illetően tett megjegyzése pontatlan információn alapszik.

Ami a cenzúra kérdését és a brit katonai személyek felelősségre vonásának kérdését illeti, nincs kifogásom az ellen, hogy — a kölcsönösség betartásával — az északi kikötőkben állomásozó brit személyzet magánpostájának cenzúrázását a brit hatóságok

végezzék, továbbá, hogy az angol katonai személyek olyan kisebb törvénysértéseivel kapcsolatos ügyeket, amelyek nem járnak bírósági tárgyalással, kivizsgálás végett a megfelelő katonai hatóságoknak adják át.

1943 október 13.

204. sz.

Az érkezés ideje 1943 október 12.

SZIGORÚAN BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR ÜZENETE I. V. SZTÁLIN MARSALLNAK

Szíveskedjék megvizsgálni azt a kérdést, nem kellene-e hármunk aláírásával közzétenni valamit, az alábbi szellemben:

„1. Nagy-Britannia, az Egyesült Államok és a Szovjetunió (ha a felsorolásban alkalmasabbnak tart valamely más sorrendet, mi hajlandók vagyunk utolsók lenni) különböző forrásokból tudomást szerzett azokról a kegyetlenkedésekről, gyilkosságokról és hidegvérrel véghezvitt tömegmészárlásokról, amelyeket a hitlerista fegyveres erők sok általuk elfoglalt olyan országban elkövettek, ahonnan most sorra kikergetjük őket. A náci uralom kegyetlensége nem új tény, s a járma alá került népek és területek mind szenvedtek a terrorista kormányzás eme leggyalázatosabb formájától. Az új az, hogy a felszabadító hatalmak támadásban levő hadseregei e területek közül most sokat felszabadítanak, és hogy a visszavonuló hitleristák és hunok most kétségbeesésükben megkétszerezik kegyetlenkedéseiket.

2. A fentebb elmondottak alapján a három szövetséges hatalom, a harminckét egyesült nemzet érdekében eljárva, itt következő nyilatkozata útján ezennel ünnepélyesen a következő kijelentést és figyelmeztetést intézi azokhoz, akiket illet:

Abban a pillanatban, amikor majd a Németországban esetleg megalakuló bármilyen kormánnyal bármilyen fegyverszünetet kötünk, mindazokat a német tiszteket, katonákat és náci párttagokat, akik a fentemlített kegyetlenkedésekért, gyilkosságokért és kivégzésekért felelősek, vagy önként részt vettek

bennük, azokba az országokba fogják szállítani, ahol ezeket a visszataszító cselekedeteket elkövették, hogy e felszabadított országok és az ott majd megalakuló szabad kormányok törvényeinek megfelelően lehessen őket elítélni és megbüntetni. A listákat a mindeme országokból kapott adatokra támaszkodva a lehető legnagyobb részletességgel fogjuk összeállítani, különös tekintettel Oroszország megszállt területeire, Lengyelországra, Csehszlovákiára, Jugoszláviára, Görögországra, Krétát és a többi szigetet is beleértve, Norvégiára, Dániára, Hollandiára, Belgiumra, Luxemburgra, Franciaországra és Olaszországra.

Így tehát azoknak a németeknek, akik részt vesznek olasz tisztek tömeges agyonlövésében, illetve francia, holland, belga és norvég túszok vagy krétai parasztok kivégzésében, vagy pedig azoknak, akik részt vettek a lengyel nép, illetve azon szovjet területek lakosságának irtásában, amelyeket éppen most tisztítanak meg az ellenségtől — tudniok kell, hogy tekintet nélkül a költségekre, vissza fogjuk őket szállítani azokra a helyekre, ahol bűntetteket követtek el, és ott helyben fogják őket elítélni azok a népek, amelyek ellen az erőszakosságokat elkövették. Hadd figyelmeztessük hát azokat, akiknek kezét még nem szennyezte be ártatlanul kiontott vér: ne kerüljenek a bűnösök közé, mert a három szövetséges hatalom egészen bizonyosan megtalálja őket még a világ végén is, és kiadja a vádlóknak, hogy igazságot szolgáltathassanak.

Ez a nyilatkozat nem érinti a főbűnösök kérdését, akiknek bűnei nem meghatározott földrajzi helyhez kapcsolódnak.

(Aláírások)

Roosevelt
Sztálin
Churchill."

Ha valami ilyenfajta szöveget (a megfogalmazásokhoz nem ragaszkodom különösen) hármunk aláírásával közzétennénk, ez szerintem néhányat e gazemberek közül arra késztetne, hogy óvakodjék belekeveredni a gyilkosságokba, különösen most, amikor tudják, hogy le fogjuk őket győzni.

Tudjuk például, hogy amikor a lengyelek védelmében megtorlásokkal fenyegettük meg őket, ez a nép ellen ott elkövetett

kegyetlenkedések csökkenésére vezetett. Nem kétséges, hogy a terrornak mint fegyvernek az ellenség általi felhasználása újabb terheket hárít hadseregeinkre. Sok németben esetleg megszólal a lelkiismeret, ha tudni fogják, hogy visszaszállítják, s abban az országban, sőt talán abban a helységben ítélik el őket, ahol kegyetlenségeiket elkövették. Nagyon ajánlom Önnek a bíróság lokalizálásának elvét, amely az ellenség terrorjára fékező hatást gyakorolhat. A brit kormány helyesli ezt az elvet és ezt a politikát[58].

205. sz.

Az érkezés ideje 1943 november 12.

A MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Igen hálás vagyok Önnek rendkívül kellemes ajándékáért, továbbá az Eden úr iránt tanúsított szívélyességéért. Nagy megelégedéssel tölt el, hogy az értekezlet[59] olyan eredményes volt.

A brit és az amerikai vezérkari főnököknek november 22-e körül kell találkozniok Kairóban, hogy részletesen megvitassák az angol—amerikai csapatok hadműveleteit, valamint a Japán elleni háborút. Jelenleg hosszú időre szóló terveket készítünk a Japán elleni háborúra. Remélhető, hogy az utóbbi kérdés megvitatásánál esetleg jelen lesz személyesen Csang Kaj-sek és egy kínai katonai delegáció.

Reméljük, hogy miután ezeket a belső ügyeinkkel és a távolkeleti ügyekkel kapcsolatos tárgyalásokat befejeztük, sor kerülhet a három kormányfő találkozására. Emellett és ezenkívül szó van arról, hogy a háború egészének tüzetes megvitatása céljából össze kell hívni a szovjet, az amerikai és a brit vezérkar hármas értekezletét, amelynek úgy november 25-én vagy 26-án kell megkezdenie munkáját. Ezért erősen reméljük, hogy Önök teljhatalmú katonai delegációt küldenek majd erre az értekezletre, ha lehetséges, Molotov úrral együtt. Minderre a három kormányfő találkozása mellett és annak kiegészítéseképpen kerül sor. Nagy örömmel értesültem arról, hogy az Elnök haj-

landó Teheránba repülni. Én hosszú időn át, állhatatosan kértem őt erre. Ami engem illet, én a legutóbbi hónapok folyamán többször kijelentettem, hogy hajlandó vagyok bármely helyre, bármelyik időpontban elutazni, ha arról van szó, hogy mi hárman találkozzunk.

206. sz.

Az érkezés ideje 1943 november 12.

A MINISZTERELNÖK
SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE
SZTÁLIN MARSALLNAK

Előző táviratomat az Elnök még nem erősítette meg, de minden okom megvan annak feltételezésére, hogy meg fogja erősíteni. Ha tévedek, akkor mindent elölről kell kezdenünk. Nem kételkedem abban, hogy meg lehet találni a kielégítő megoldási módot, de igen nehéz a kérdéseket hármas üzenetváltással megoldani, különösen akkor, amikor az üzenetet váltó emberek éppen tengeri vagy légi úton vannak.

207. sz.

SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK
W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Ma kaptam meg az Ön két üzenetét.

Az Elnöknek ugyan azt írtam, hogy V. M. Molotov november 22-re Kairóban lesz, most azonban meg kell mondanom, hogy bizonyos komoly okoknál fogva Molotov, sajnos, nem utazhat Kairóba. November végén Teheránban lehet, s velem együtt érkezik majd oda. Néhány katonai személy is jön majd velem.

Magától értetődik, hogy Teheránban megállapodásunk értelmében csak a három kormány fejének kell találkoznia. Más

hatalmak képviselőinek részvételét feltétlenül ki kell zárni.

Sikert kívánok a kínaiakkal a távol-keleti ügyekről folytatandó tanácskozásukhoz.

1943 november 12.

208. sz.

Az érkezés ideje 1943 november 15.

W. CHURCHILL I. V. SZTÁLINNAK*

November 12-i üzenetét megkaptam. Teljes mértékben megértem az álláspontját és tökéletesen egyetértek kívánságaival. Jelenleg a tengeren vagyok. Kívánom a legjobbakat az Önök megállás nélküli győzelmes támadásához.

209. sz.

SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN BIZALMAS I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

November 15-én megkaptam válaszát. Köszönöm jókívánságait a szovjet csapatok támadásához, amelyeknek most Kievtől nyugatra nagy nyomást kell kiállniok, mivel a németek itt friss erőket és harckocsikat vetettek be.

1943 november 17.

210. sz.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Az Elnök megmutatta nekem a találkozásunkra vonatkozóan Önhöz intézett táviratát. Úgy tudom, hogy Önök a Szovjet Nagykövetség épületében akarják elhelyezni küldöttségüket.

Az Elnök ezért jobbnak látja, ha a Brit Misszió épületében száll meg, amely az előbbihez közel van. Ezután mindkét Misszió épülete körül őrséget állítanánk fel. A legkevésbé sem kívánatos, hogy a kormányfők Teherán utcáin utazgassanak. Jobb lesz megállapodni egy megfelelő helyben, ahonnan azután nem távozunk.

2. Az én kíséretemben a Külügyminiszter és a Brit Nagykövet lesz. Ezenkívül az Elnökhöz hasonlóan én is magammal viszem vezérkari főnökeimet. Remélem, annyi ideig lehetünk együtt Önnel, ameddig csak lehet, hogy teljes lehetőségünk legyen a személyes találkozásra és a vélemények kicserélésére a háború minden vonatkozását illetően.

1943 november 23.

211. sz.

SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK
W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Kairói üzenetét megkaptam. Szolgálatára állok Teheránban november 28-án este.

1943 november 25.

212. sz.

Az érkezés ideje 1943 december 7.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES
AZ ELNÖK ÉS A MINISZTERELNÖK
SZTÁLIN MARSALLNAK

A Kairóban most véget ért tanácskozásokon a Németország ellen 1944-ben folytatandó háborúval kapcsolatban azoknak a megállapodásoknak kiegészítéséül, amelyekre mi hárman Teheránban jutottunk, a következő határozatokat hoztuk.

A német katonai, gazdasági és ipari rendszer dezorganizálása, a német légierők megsemmisítése és a Csatornán[36] való átkeléssel kapcsolatos hadművelet előkészítése céljából most a Németország elleni bombatámadásoké lesz a stratégiai elsőbbség.

A Bengál-öbölben márciusra tervezett hadműveletek méreteit csökkentettük, hogy lehetővé tegyük a Dél-Franciaország elleni hadművelethez szükséges partraszállási eszközök gyarapítását.

Elrendeltük, hogy az Egyesült Államokban és Nagy-Britanniában a legnagyobb erőfeszítéseket tegyék a partraszállási eszközök gyártásának növelésére, a Csatornán való átkeléssel kapcsolatos küszöbönálló hadművelet minél nagyobb arányainak biztosítása céljából. Utasítást adtunk, hogy ugyanebből a célból bizonyos számú partraszállási hajót irányítsanak át a Csendes-óceánról.

213. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES ROOSEVELT ELNÖKNEK ÉS CHURCHILL MINISZTERELNÖKNEK SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL

Köszönöm közös üzenetüket, amelyben értesítettek a Németország ellen 1944-ben folytatandó háborúval kapcsolatos kiegészítő határozatokról. Üdvözlettel.

1943 december 10.

214. sz.

Az érkezés ideje 1943 december 20.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS

WINSTON CHURCHILL ÚR ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Születésnapja alkalmából szívélyesen üdvözlöm Önt, barátom. Legyen a jövő év a közös ellenség elleni harcunk legteljesebb kibontakozásának tanúja.

215. sz.

Az elküldés ideje 1943 december 22.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK ÜZENETE
W. CHURCHILL MINISZTERELNÖKNEK

Szívből köszönöm Önnek születésnapom alkalmából küldött baráti üdvözletét. Tiszta szívből kívánok Önnek mielőbbi gyógyulást és teljes felépülést, amire oly nagy szükségünk van az ellenségre mérendő döntő csapás megvalósításához.

216. sz.

Az érkezés ideje 1943 december 26.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS

CHURCHILL ÚR ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Nagyon köszönöm üzenetét.

Gyógyulásom jó úton van, és most már ismét teljes erővel dolgozom a mindkettőnket egyformán érdeklő kérdésen. Kívánok Önnek és az Önök hős csapatainak 1944-ben további sikereket.

217. sz.

Az érkezés ideje 1943 december 27.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS

WINSTON CHURCHILL ÚR ÜZENETE
SZTÁLIN MARSALLNAK

Az Oroszországba tartó északi konvojok[2] sikert hoztak számunkra. Tegnap az ellenség a „Scharnhorst" sorhajóval megkísérelte elzárni az utat. Fraser tengernagy, főparancsnok a „Duke of York" nevű (35 000 tonnás) sorhajóval elvágta a

„Scharnhorst" visszavonulási útját, és tengeri harc után elsüllyesztette.

Jobban érzem magam, és egészségem teljes visszanyerése érdekében délre utazom.

218. sz.

SZTÁLIN MARSALL ÜZENETE W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Köszönöm a „Scharnhorst"-tal kapcsolatban küldött üzenetét.

Üdvözletemet küldöm személy szerint Önnek, továbbá Fraser tengernagynak és a „Duke of York" hős tengerészeinek a nagyszerű fegyvertény és a „Scharnhorst" német sorhajó elsüllyesztése alkalmából.

Örülök gyógyulásának.

Kézszorításomat küldöm Önnek.

1943 december 27.

219. sz.

Az érkezés ideje 1944 január 1.

WINSTON CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Igen hálás vagyok Önnek. Fraser tengernagynak, tisztjeinek és matrózainak átadom az Ön üdvözletét. Örülni fognak a bátor és dicső szövetségestől kapott dícséretnek. Nagyon örülök, hogy Önök visszaszerezték Korosztyenyt, amelynek elvesztését Teheránban közölte velem. Csak azt kívánom, hogy hetenként találkozhassunk. Kérem, adja át üdvözletemet Molotov úrnak. Ha Ön elküldené nekem az új szovjetorosz himnusz kottáját, gondoskodni tudnék arról, hogy a brit rádió minden alkalommal közvetítse, amikor fontos orosz győzelmekről ad hírt.

220. sz.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÜZENETE WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Az új szovjet himnusz kottáját a legközelebbi postával elküldöm Önnek. V. M. Molotov az üdvözletért köszönetét és legjobb kívánságait küldi Önnek. Teljes mértékben osztom azt a véleményét, hogy gyakori találkozásunk kívánatos lenne.

1944 január 2.

221. sz.

Az érkezés ideje 1944 január 5.

SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN BIZALMAS

WINSTON CHURCHILL ÚR ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Az a nagyszerű támadás, amelyet Önök Vityebszk mellett, valamint Kievtől nyugatra és délnyugatra folytatnak, örömmel tölti el szívünket. Remélem, a hónap végéig én is hozzájárulok az ügyhöz azzal a kisebb akcióval, amelyen most dolgozom. Addig is teljes gőzzel folynak az előkészületek az „Overlord"-ra[43]. Montgomery tábornok, útban ahhoz az expedíciós hadseregcsoporthoz, amelynek vezénylését most átveszi, itt járt. Természetesen a terv részleteit illetően megvannak a maga elgondolásai, de teljesen áthatja őt az a törekvés, hogy harcba bocsátkozzék az ellenséggel, és egészen biztos a harc kimenetelében.

2. Beneš elnök ma ideérkezik, hogy találkozzon velem. Ő bölcs ember és segítenie kell abban, hogy Lengyelországot belátásra bírjuk.

3. Gyógyulásom napról napra halad előre. Beaverbrook velem van és legforróbb üdvözletét küldi. Randolph fiam Maclean dandárparancsnokkal, missziónk vezetőjével ejtőernyőn leereszkedik Titóhoz, úgyhogy jól leszek informálva. A tisztek-

nek azt az utasítást adtuk, hogy a legszorosabb egyetértésben dolgozzanak minden Önöktől érkező misszióval. Nagyon köszönöm segítségét a görögök tekintetében[60].

222. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

1. Január 5-i üzenetét megkaptam. Örülök annak a közlésének, hogy az „Overlord"[43] előkészületei teljes gőzzel folynak, s hogy Ön még e hónap folyamán más intézkedéseket is tesz.

2. Meg kell mondanom, ha már Ön érintette ezt a kérdést, hogy a lengyel emigráns kormány legutóbbi nyilatkozata és lengyel politikusok egyéb kijelentései alapján ítélve, úgy látszik nem számíthatunk arra, hogy ezeket a köröket sikerül jobb belátásra bírni. Ezek az emberek javíthatatlanok.

3. Kérem, adja át köszönetemet és jókívánságaimat lord Beaverbrooknak.

4. Támadásunk egyelőre határozottan sikeresen folyik, különösen délen, bár a németek mindenütt, ahol csak tudnak, szívós ellenállást fejtenek ki.

1943 január 7.

223. sz.

Az érkezés ideje 1944 január 12.

SZIGORÚAN BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES
CHURCHILL ÚR ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Missziónkkal, amely a legközelebbi napokban fog ejtőernyőn leereszkedni, Tito nevére a következő levelet küldtem. Csak az Ön személyes tudomására küldöm meg ennek a levélnek a szövegét:

„Afrika, 1944 január 8.

Uram,

Nagyon hálás vagyok Önnek azért a kedves üzenetért, amelyet egészségi állapotommal kapcsolatban a saját, valamint a jugoszláv hazafiak és partizánok hős hadseregének nevében küldött. Az Önök hősies erőfeszítéseiről részletesen beszámolt nekem Ashkin őrnagy, aki barátom. A legőszintébben törekszem arra, hogy minden lehetséges segítséget megadjak Önöknek, tengeri szállítások útján, légi támogatással és „commandos"[61] hadműveletek révén, amelyekkel a szigeteken folytatott harcaikat segíthetjük. Maclean dandárparancsnok ugyancsak barátom, és kollégám az Alsóházban. Vele együtt az Ön főhadiszállásán rövidesen jelentkezni fog szolgálatra fiam, Randolph Churchill őrnagy, aki ugyancsak tagja a parlamentnek. Egyetlen nagy cél áll előttünk: Európa földjének megtisztítása a förtelmes nácifasiszta fekélytől. Ön biztos lehet abban, hogy mi, angolok nem kívánjuk előírni Jugoszlávia jövendő kormányformáját. Ugyanakkor reméljük, hogy valamennyien a lehető legnagyobb egyetértésben fognak munkálkodni a közös ellenség feletti győzelem érdekében, s a továbbiak során a nép akaratának megfelelően döntenek majd a kormányforma kérdéséről.

Elhatároztam, hogy a Brit Kormány a jövőben semmiféle katonai segítséget nem fog nyújtani Mihajlovicsnak, és csakis Önt fogja segíteni, s örülnénk, ha a Jugoszláv Királyi Kormány többé nem avatná őt be az ügyeibe. Csakhogy II. Péter király, kisfiú létére, kitépte magát Pál régens herceg hitszegő kezei közül, s eljött hozzánk, mint Jugoszlávia képviselője és mint fiatal uralkodó, akit szerencsétlenség ért. Nagy-Britannia nem járt volna el lovagiasan és becsületesen, ha kiutasította volna őt. Arra sem kérhetjük őt, hogy szakítson meg minden kapcsolatot országával. Ezért remélem, Ön megérti, hogy mi mindenesetre továbbra is fenntartjuk vele a hivatalos kapcsolatokat, ugyanakkor azonban minden lehetséges katonai támogatást megadunk Önnek. Remélem azt is, hogy mindkét részről megszűnik a polemizálás, hiszen ez csak a németeknek használ.

Biztos lehet benne, hogy én a legszorosabb összeköttetésben fogok dolgozni barátaimmal: Sztálin Marsallal és Roosevelt Elnökkel; őszintén remélem, hogy az a katonai misszió, amelyet

a Szovjet Kormány küld az Ön főhadiszállására, ugyanilyen egyetértésben fog dolgozni a Maclean dandárparancsnok által vezetett angol—amerikai misszióval. Kérem, írjon nekem Maclean dandárparancsnok útján, és hívja fel figyelmemet mindenre, amit az Ön véleménye szerint megtehetek a segítségnyújtás érdekében, mert én természetesen igyekszem minden lehetőt megtenni.

Türelmetlenül várom, hogy az Önök szenvedései véget érjenek, s egész Európa felszabaduljon a zsarnokság alól.

Bízzon bennem,

őszinte híve

Winston S. CHURCHILL"

224. sz.

Az érkezés ideje 1944 január 12.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS

CHURCHILL ÚR ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Szünet nélkül figyelemmel kísérjük a szovjet seregek bámulatos előrenyomulását. Nekem — aki nem vagyok szakértő — úgy tűnik, hogy Zsmerinkának igen nagy lehet a jelentősége. Ha ismét Teheránban lennénk, most azt mondanám Önnek az asztal fölött: „Kérem, közölje velem idejében, mikor kell abbahagynunk Berlin rombolását, hogy elegendő helyiség maradjon a szovjet seregek elszállásolására."

Olaszországi hadjáratunk valamennyi tervének kidolgozása itt kielégítő eredménnyel befejeződött.

Az Ön kézszorítására a saját, erős és őszinte kézszorításommal válaszolok.

225. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Január 12-i üzenetét megkaptam. Seregeink az utóbbi időben valóban érnek el sikereket, de Berlintől még nagyon messze vagyunk. Ráadásul a németek most meglehetősen komoly ellentámadásokat indítanak, különösen a Vinnyicától keletre fekvő térségben. Ez természetesen nem veszélyes, mindamellett a németeknek itt sikerült visszaszorítani előretolt egységeinket és ideiglenesen feltartóztatni előrenyomulásunkat. Önök tehát csak ne csökkentsék Berlin bombázását, sőt inkább a lehetőség szerint minden módon fokozzák. A németeknek Berlinbe való közös megérkezésünkig még lesz idejük felépíteni bizonyos, a mi számunkra és az Önök számára szükséges helyiségeket.

Titónak küldött üzenete, akit Ön annyira buzdít támogatásával, nagy jelentőségű lesz.

Remélem, hogy az amerikaiakkal együtt folytatott előkészületei az „Overlord"-ra[43] sikeresen haladnak előre.

1944 január 14.

226. sz.

Az érkezés ideje 1944 január 15.

WINSTON CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

A január 2-i üzenetében megígért kottákat megkaptam, s a himnuszt a Brit Rádió teljes szimfónikus zenekara fogja játszani a vasárnap esti 9 órai hírek előtt.

227. sz.

SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN BIZALMAS

CHURCHILL ÚR ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Arra a következtetésre jutottam, hogy fő hadműveleteink károsodása nélkül egy húsz hajóból — főként amerikai hajókból — álló további északi konvojt[2] tudok összeállítani, amely az Egyesült Királyságból indul majd útnak március 15-e és 18-a között. Remélem, ez kellemesen érinti Önt.

Nagyon megörültem, amikor Fraser tengernagytól — aki Őfelsége „Duke of York" nevű hajóján tartózkodott — értesültem a Golovka tengernaggyal és Önöknek a Kolai-öbölben állomásozó tisztjeivel és tengerészeivel a „Scharnhorst" elsüllyesztése előtt történt őszinte és szívélyes találkozásról. Fraser tengernagy elmondta, milyen sok jóindulat nyilvánult meg haditengerészeti flottáink minden rangfokozatú katonájánál.

Örülök, hogy tetszett Önnek Tito marsallnak küldött üzenetem. Természetesen mi szakadatlanul folytatni fogjuk Berlin bombázását. Jelenleg éppen a tengeren vagyok, de meg lehet győződve arról, hogy hazaérkezésem után első dolgom lesz biztosítani az „Overlord"[43] sikerét.

1944 január 17.

228. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL

W. CHURCHILL MINISZTERELNÖKNEK

Fogadja hálám kifejezését azon elhatározásának közléséért, hogy március közepén a korábban előirányzottakon felül egy húsz hajóból álló további konvojt[2] küld a Szovjetunióba. Ez igen értékes lesz frontunk számára.

1944 január 20.

229. sz.

Az érkezés ideje 1944 január 22.

SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN BIZALMAS

CHURCHILL ÚR ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Megindítottuk a Rómát védő német csapatok elleni nagy támadást, amelyről Teheránban beszéltem Önnek. A meteorológiai viszonyok úgy látszik kedvezőek. Remélem, hogy rövid időn belül jó híreim lesznek az Ön számára.

2. Az Elnök nevében és a saját nevemben közös táviratot küldök Önnek az olasz hajókra vonatkozóan. Nem kevés erőfeszítésembe került, hogy rendbehozzuk ezt a dolgot, és remélem, hogy a javaslatok elfogadhatók lesznek az Ön számára. Ha nem, közölje velem személyesen, és én megnézem, tehetünk-e még valamit.

3. Külön fogok Önnek táviratozni a lengyelekkel folytatott megbeszéléseimről.

230. sz.

Az érkezés ideje 1944 január 23.

SZIGORÚAN BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES

CHURCHILL ÚR ÉS ROOSEVELT ELNÖK ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Azzal kapcsolatban, hogy olasz hajókat adjunk át Szovjet-Oroszországnak, amit a Szovjet Kormány a Moszkvai Értekezleten[59] kért, s amire vonatkozóan Teheránban megegyeztünk egymással, az Egyesített Vezérkartól[37] memorandum érkezett hozzánk, amelyet beveszünk közvetlenül ezt követő táviratunkba. Az ebben a memorandumban kifejtett meggondolások alapján úgy látjuk, hogy mindhármunk érdekei szempontjából veszélyes lenne, ha ebben a pillanatban bármilyen formában hajókat adnánk át, vagy akár csak beszélnénk erről az olaszokkal mindaddig, amíg együttműködésüknek hadműveleti jelentősége van.

Mindamellett, ha a kérdés alapos megvizsgálása után Ön mégis azt kívánja, hogy további lépéseket tegyünk, akkor mi bizalmasan Badoglio marsallhoz fordulunk a szükséges egyezmények megkötése céljából, anélkül hogy azokról az olasz haditengerészeti erők szélesebb körben tudomást szereznének. Ha ezen az úton megegyezést lehetne elérni, akkor azt javasolhatnám neki, hogy állapodjon meg az olasz haditengerészeti hatóságokkal a szükségesnek mutatkozó rendszabályok tekintetében. Ilyen rendszabály lenne többek között az, hogy az átadásra kijelölt olasz hajókat a szövetségesek megfelelő kikötőibe irányítanák, ahol azokat orosz legénység venné át és kifutna velük az északi orosz kikötők — az egyedüli olyan nyílt kikötők felé, ahol a hajók felszerelésének mindennemű szükséges módosítását el lehet majd végezni.

Emellett azonban nagyon világosan látjuk a fenti eljárás veszélyességét az Önnel ismertetett meggondolások szempontjából, s ezért elhatároztuk, hogy a következő változatot javasoljuk, amelynek katonai szempontból sok előnye van.

Az Egyesült Államokban nemrégiben fejeződött be a „Royal Sovereign" brit sorhajó felszerelésének korszerűsítése. A hajót minden fegyvertípushoz használható rádiólokációs berendezéssel szerelték fel. Az Egyesült Államok körülbelül ugyanebben az időben fog átadni egy könnyű cirkálót.

Őfelsége Kormánya és az Egyesült Államok Kormánya a maguk részéről készséggel beleegyeznek abba, hogy ezeket a hajókat brit kikötőkben szovjet legénység vegye át és az északi orosz kikötőkbe vigye. Önök azután elvégezhetik rajtuk azokat a módosításokat, amelyeket az északi viszonyok szempontjából szükségesnek tartanak.

Ezeket a hajókat ideiglenesen kölcsönadnánk Szovjet-Oroszországnak, és szovjet zászló alatt hajóznának mindaddig, amíg a hadműveletek károsodása nélkül az olasz hajókat átadhatnánk.

Őfelsége Kormánya és az Egyesült Államok Kormánya lépéseket tesz annak érdekében, hogy mindegyik külön-külön 20 000 tonnának megfelelő kereskedelmi hajót adjon át a lehető legrövidebb időn belül és arra az időre, amíg a tervezett fontos hadműveletek, az „Overlord"[43] és az „Anvil"[62] károsodása nélkül a Szovjetunió az olasz kereskedelmi hajókat meg nem kaphatja.

Ez a változat azzal az előnnyel jár, hogy a Szovjet Kormány sokkal hamarabb vehetné használatba a hajókat, mint abban az esetben, ha valamennyinek a felszerelését módosítani kellene az északi vizeknek megfelelően. Ilyen módon, ha a törökökkel kapcsolatos erőfeszítéseink kedvező fordulatot vennének és a Tengerszorosok megnyílnának, ezek a hajók készen lennének a Feketetengeren végrehajtandó hadműveletekre. Reméljük, hogy Ön a leggondosabban megvizsgálja ezt a változatot, amely véleményünk szerint minden tekintetben előnyösebb az első javaslatnál.

CHURCHILL
ROOSEVELT

231. sz.

Az érkezés ideje 1944 január 23.

SZIGORÚAN BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES

CHURCHILL ÚR ÉS ROOSEVELT ELNÖK ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Előző táviratunkkal kapcsolatosan.

Egyesített Vezérkarunk[37] a következő előterjesztést tette, az azokat alátámasztó konkrét adatokkal együtt:

a) a jelenlegi időpont, tekintettel a szövetségesek küszöbönálló hadműveleteire, nem alkalmas a zsákmányul ejtett olasz hajók átadására;

b) a jelenlegi időpontban az átadás kötelezővé tétele azt jelentené, hogy elviszik a folyamatban levő hadműveletekben jelenleg felhasznált nélkülözhetetlen olasz hajókat, és megakadályozzák azt a segítséget, amelyet jelenleg az olasz hajójavító támaszpontok nyújtanak nekünk. Az átadás az olasz hadihajók elsüllyesztésére és az olasz együttműködés elvesztésére vezethetne, tehát veszélyeztetné az „Overlord"[43] és az „Anvil"[62] sikerét;

c) az olasz hajók átadását a legrövidebb időn belül meg lehet valósítani, amint a hadműveletek ezt megengedik.

CHURCHILL
ROOSEVELT

232. sz.

Az érkezés ideje 1944 január 24.

SZIGORÚAN BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES

CHURCHILL ÚR ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Haladéktalanul visszaküldjük Önhöz Clark Kerr Nagykövetet, hogy megvilágíthassa Önnek azokat a nehézségeket, amelyek — bár első pillantásra szükségeseknek látszanak — igen nagy fejfájást okozhatnak mindkettőnknek.

2. Nem hallgathatom el, milyen rendkívül rossz benyomást keltett itt a „Pravda" közleménye[63], amelyet a Szovjet Kormány olyan széles körben hozott hivatalosan nyilvánosságra. Angliában még Szovjet-Oroszország legjobb barátai is zavarba jöttek. Ez a közlemény annál is inkább bántó, mert nem tudjuk megérteni a hátterét. Ön meggyőződésem szerint tudja, hogy sohasem kezdenék különtárgyalásokat a németekkel, s hogy minden javaslatról, amit a németek tesznek, értesítjük Önt, ahogyan Ön is értesített bennünket. Még abban az évben sem gondoltunk különbéke kötésére, amikor teljesen egyedül álltunk és könnyen köthettünk volna ilyen békét — a Brit Birodalom szempontjából komolyabb veszteségek nélkül és jelentős mértékben az Önök rovására. Miért gondolnánk hát erre most, amikor hármunk dolgai a győzelem felé haladnak? Ha valami történt, vagy olyasmi jelent meg az angol lapokban, ami megharagította Önt, akkor miért nem táviratozik nekem, vagy miért nem bízza meg az Önök Nagykövetét, hogy jöjjön el hozzánk, látogasson meg bennünket ebben az ügyben? Így el lehetett volna kerülni az egész bajt, amit ez a dolog okozott, és a gyanúsításokat, amelyek szárnyra keltek.

3. Naponta hosszú kivágásokat kapok „A háború és a munkásosztály" című folyóiratból[64], amely úgylátszik állandó baloldali támadásokat intéz olaszországi katonai közigazgatásunk és görögországi politikánk ellen. Figyelembe véve, hogy Önöknek képviselőjük van az Olaszország ügyeivel foglalkozó bizottságban, azt kellene remélnünk, hogy ezek a panaszok ott kerülnek megvitatásra, s nekünk hallanunk kellene ezeket a panaszokat, és a

kormányok közötti véleménycsere útján kellene tisztáznunk álláspontunkat. Minthogy ezek a támadások nyíltan történnek, olyan szovjet lapokban, amelyek a külügyek terén — mint helyesen vagy helytelenül feltételezik — nem térnek el a Szovjetunió politikájától, a kormányaink közti nézeteltérés komoly parlamenti kérdéssé válik. Az Alsóházban tartandó beszédemet elhalasztottam addig, amíg nem értesülök az olaszországi — meglehetősen jól haladó — csata eredményeiről, de egy hét vagy tíz nap múlva beszédet kell tartanom az Alsóházban, s foglalkoznom kell azzal a kérdéssel, amelyet ebben a táviratomban említettem, mert nem engedhetem meg, hogy a vádak és bírálatok válasz nélkül maradjanak.

4. Igen felbátorított jó kapcsolatainknak az a kézzelfogható érzékelése, amelyet Teheránból hoztam magammal, továbbá az az üzenet, amelyet Beneš úr révén juttatott el hozzám, s éjjel-nappal azon igyekszem, hogy a dolog úgy haladjon, ahogy Ön kívánja és hármunk érdekei megkövetelik. Biztos vagyok abban, hogy ha együtt lennénk, ezek a nehézségek nem merültek volna fel. Most állandóan azon dolgozom, hogy biztosítsam a második front sikerét, és sokkal nagyobb méretekben hozzuk létre ezt a frontot, de közben munkámat mindenféle tűszúrások nehezítik, amelyekről megemlékeztem. Persze, ha Ön szólna néhány szót, ez tisztázná az egész ügyet. Mindig egyetértettünk abban, hogy nyíltan írunk egymásnak, mint most is teszem. Egyben remélem, hogy Ön fogadja majd Clark Kerrt, amikor megérkezik, és lehetővé teszi számára, hogy alaposabban, úgy ismertesse a helyzetet, ahogy illik olyan szövetségesek között, akiket nemcsak a háború forrasztott egybe, hanem húsz évre szóló szerződés is összefűz egymással.

5. Még nem volt módomban táviratozni Önnek a lengyelekkel folytatott tárgyalásokról, mert ilyen nagy fontosságú kérdésben tudnom kell, mi az Egyesült Államok álláspontja. Remélem azonban, hogy néhány napon belül küldhetek Önnek üzenetet.

6. Maclean dandártábornok és Randolph fiam ejtőernyőn sikeresen leereszkedtek Tito főhadiszállására.

233. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK ÉS FRANKLIN D. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

Megkaptam az olasz hajóknak a Szovjetunió használatába adásával kapcsolatos mindkét január 23-i közös üzenetüket, amelyeket Ön, Miniszterelnök Úr és Ön, Elnök Úr írt alá.

Meg kell mondanom, hogy miután Önök Teheránban mindketten pozitív választ adtak arra az általam felvetett kérdésre, hogy 1944 január végéig olasz hajókat adjanak át a Szovjetuniónak, én ezt a kérdést megoldottnak tekintettem, és fel sem merült bennem az a gondolat, hogy lehetséges ennek a hármunk által egyetértésben hozott döntésnek bárminemű felülvizsgálása. Annál is inkább, mert akkori megállapodásunk szerint ezt a kérdést december és január folyamán az olaszokkal is teljes egészében rendezni kellett volna. Most azt látom, hogy ez nem így van, s az olaszokkal még csak nem is beszéltek erről a kérdésről.

Mindamellett, hogy ne húzódjék tovább ez a kérdés, amelynek oly nagy a jelentősége Németország elleni közös harcunk szempontjából, a Szovjet Kormány kész elfogadni Önöknek azt a javaslatát, hogy a „Royal Sovereign" sorhajót és egy cirkálót brit kikötőkből a Szovjetunióba irányítanak át és ideiglenes használatra, addig a Szovjetunió haditengerészeti parancsnokságának engednek át, amíg a Szovjetunió meg nem kapja a megfelelő olasz hajókat. Hasonlóképpen készek vagyunk elfogadni az Egyesült Államoktól és Angliától egyenként 20 000 tonnának megfelelő kereskedelmi hajót, s ezeket ugyancsak addig az időpontig fogjuk használni, amíg át nem adják nekünk az ugyanennyi tonnának megfelelő olasz hajókat. Fontos, hogy ebben az ügyben most már ne legyen huzavona, és hogy valamennyi szóbanforgó hajót még február folyamán átadják nekünk.

Az Önök válaszában azonban egyetlen szó sincs annak a nyolc olasz torpedórombolónak és négy tengeralattjárónak a Szovjetunió részére történő átadásáról, amelyeknek január végéig való átadásához Ön, Miniszterelnök Úr, és Ön, Elnök Úr, Teherán-

ban hozzájárult. Márpedig a Szovjetunió számára éppen ez a kérdés a legfontosabb, a torpedórombolók és tengeralattjárók kérdése, amelyek nélkül nincs jelentősége az 1 sorhajó és 1 cirkáló átadásának. Önök is megértik, hogy a cirkáló és a sorhajó tehetetlen a kísérő torpedórombolók nélkül. Minthogy Olaszország egész haditengerészeti flottája az Önök rendelkezésére áll, nem ütközhet nehézségekbe annak a Teheránban elfogadott határozatnak végrehajtása, hogy ebből a flottából 8 torpedórombolót és 4 tengeralattjárót adjanak át a Szovjetunió használatába. Ahhoz is hozzájárulok, hogy az olasz torpedórombolók és tengeralattjárók helyett ugyanilyen számú amerikai vagy angol torpedórombolót és tengeralattjárót adjanak át használatra a Szovjetuniónak. Hozzáteszem, hogy a torpedórombolók és tengeralattjárók átadásának kérdését nem lehet elhalasztani, hanem a hármunk között Teheránban létrejött megállapodás értelmében a sorhajó és a cirkáló átadásával egyidejűleg kell megoldani

1944 január 29.

234. sz.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Január 24-i üzenetét megkaptam.

Némi késéssel válaszolok, mert a front ügyei nagyon túlterhelnek.

Ami a „Pravda" közleményét[63] illeti, annak nem kell túlzott jelentőséget tulajdonítani, s emellett semmi olyan ok nem forog fenn, amelynek alapján el lehetne vitatni egy újságtól azt a jogot, hogy kipróbált sajtótudósítóktól kapott hírekkel kapcsolatban közleményeket jelentessen meg. Legalábbis mi, oroszok sohasem tartottunk igényt ilyenfajta beavatkozásra a brit sajtó ügyeibe, holott erre hasonlíthatatlanul több okunk lett volna és lenne. A mi TASZSZ hírügynökségünk az angol lapokban megjelent és megcáfolásra szoruló közleményeknek csak igen kis részét cáfolja meg.

Ha pedig a kérdés lényegéről beszélünk, nem tudok egyetérteni

Önnel abban, hogy Anglia annak idején könnyen köthetett volna különbékét Németországgal, jelentős mértékben a Szovjetunió rovására, a Brit Birodalom szempontjából komolyabb veszteségek nélkül. Úgy gondolom, hogy ez elhamarkodott kijelentés volt, mert én emlékszem az Ön egészen másfajta kijelentéseire. Emlékszem például arra, hogy egy Anglia számára nehéz időszakban, még mielőtt a Szovjetunió háborúba került volna Németországgal, Ön hangoztatta annak lehetőségét, hogy a Brit Kormánynak át kell költöznie Kanadába, s az óceánon túlról kell harcolnia Németország ellen. Másrészt Ön elismerte, hogy Hitler elleni nagyarányú harcával éppen a Szovjetunió hárította el a Németország oldaláról Nagy-Britanniát kétségtelenül fenyegető veszélyt. Ha pedig valaki mégis azt hangoztatná, hogy Anglia meglehetett volna a Szovjetunió nélkül, akkor ezt nem kisebb mértékben a Szovjetunióról is el lehet mondani. Nem akartam ezekről a dolgokról beszélni, de kénytelen voltam megmondani mindezt, és emlékeztetni a tényekre.

„A háború és a munkásosztály"[64] című folyóiratról csak annyit mondhatok, hogy ez szakszervezeti lap, amelynek cikkeiért a Kormány nem lehet felelős. Egyébként ez a lap, mint többi lapunk is, hűséges alapelvünkhöz — a szövetségesekkel való barátság erősítéséhez, ami nem zárja ki, hanem éppenséggel feltételezi a baráti bírálatot is.

Akárcsak Önben, bennem is jó benyomásokat hagyott teheráni találkozásunk és közös munkánk.

Kerr úr megérkezése után természetesen találkozom majd vele.

1944 január 29.

235. sz.

Az érkezés ideje 1944 február 1.

SZIGORÚAN BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES

CHURCHILL ÚR ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Múlt csütörtökön a Külügyminiszter kíséretében, miután a Háborús Kabinet felhatalmazott erre, találkoztam a londoni Lengyel Kormány képviselőivel. Közöltem velük, hogy Orosz-

ország határainak biztonsága a Németország részéről fenyegető veszély ellen olyan kérdés, amelynek nagy jelentősége van Őfelsége Kormánya számára, és hogy mi természetesen támogatjuk a Szovjetuniónak minden olyan lépését, amelyet szükségesnek tartunk e cél eléréséhez. Megjegyeztem, hogy Oroszország két szörnyűséges, hatalmas véráldozattal és pusztításokkal járó támadást ért meg Németország részéről, hogy Lengyelország nemzeti függetlenségét és nemzeti létét az első világháború után állították helyre, s a nagy szövetségesek politikája az, hogy a jelenlegi háború után ismét visszaállítsák Lengyelországot. Megmondtam, hogy bár mi Lengyelország miatt léptünk háborúba, ez nem valami meghatározott határvonal miatt, hanem egy erős, szabad és független Lengyelország fennállása érdekében történt, amit — saját kijelentése szerint — Sztálin Marsall is támogat. Ezenkívül, bár Nagy-Britannia mindenesetre akár több éven át is mindaddig folytatná a háborút, amígcsak Németországgal valami nem történik, Lengyelországnak a német iga alóli felszabadítása főként az orosz seregek roppant áldozatai árán valósul meg. Ezért a szövetségeseknek joguk van azt követelni, hogy Lengyelország jövő területének határai kérdésében jelentős mértékben alkalmazkodjék a szövetségesek véleményéhez.

2. Ezután azt mondtam, hogy szerintem a Szovjet Kormány a Teheránban történtek alapján hajlandó lesz beleegyezni abba, hogy Lengyelország keleti határa megfeleljen a Curzon-vonalnak[65], azzal a feltétellel, hogy az etnográfiai szempontokat meg kell vitatni, s azt tanácsoltam nekik, hogy a megvitatás alapjául fogadják el a Curzon-vonalat. Beszéltem azokról a kompenzációkról, amelyeket Lengyelország északon és nyugaton kapna. Északon ez Kelet-Poroszország lenne. De ezzel kapcsolatban nem érintettem Königsberg kérdését. Nyugaton biztonságban lennének, és támogatnánk őket abban, hogy az Odera-vonalig elfoglalják Németországot. Megmondtam nekik, hogy miután a szövetséges csapatok felszabadították őket, magukra kell vállalniok ezt a feladatot, s meg kell védelmezniök határukat a kelet elleni német agresszióval szemben. Azt mondtam, hogy ennek a feladatnak teljesítéséhez szükségük lesz egy mögöttük álló baráti Oroszországra, és hogy véleményem szerint a három

nagyhatalom garanciája biztosítja majd őket az újabb német támadás ellen. Nagy-Britannia hajlandó lenne ilyen garanciát adni, ha ehhez szövetségese — Szovjet-Oroszország hozzájárul. Nem tudhatom előre, hogyan fog eljárni az Egyesült Államok, de feltételezhető, hogy a három nagyhatalom együttesen szembeszáll majd minden békebontóval, legalábbis a háború befejezését követően huzamos időn át. Megmagyaráztam, hogy a Lengyel Kormányt csak abban az esetben kötelezzük a Curzon-vonalnak a megvitatás alapjául való elfogadására, ha ez része lesz egy olyan egyezménynek, amely — mint fentebb említettem — megfelelő kompenzációt nyújt majd számára északon és nyugaton.

3. Végül azt mondtam, hogy ha az oroszok politikája az általam felvázolt irányban fejlődik, a Lengyel Kormányt nyomatékosan az ilyen alapon való megállapodásra fogom kérni, s Őfelsége Kormánya azt az ajánlatot teszi majd, hogy a kérdés ilyen értelmű megoldását hagyják jóvá a békekonferencián, illetve azokon a konferenciákon, amelyek a hitlerizmus megsemmisítése utáni Európa rendjének kérdését eldöntik, de Őfelsége Kormánya a fentieken felül Lengyelország semmilyen területi igényét nem támogatja. Ha a lengyel miniszereknek az lesz a meggyőződésük, hogy el lehet érni megegyezést ezen az alapon, akkor a megfelelő időben nemcsak az lesz a kötelességük, hogy hozzájáruljanak ehhez, hanem az is, hogy bátran ajánlják ezt népüknek, még akkor is, ha ezzel azt kockáztatják, hogy a szélsőséges elemek szembefordulnak velük.

4. A lengyel miniszterek igen messze voltak attól, hogy elutasítsák a feltárult perspektívákat, de időt kértek arra, hogy többi kollégájukkal együtt megvizsgálják a kérdést, és számos kérdést tettek fel, amelyek közül szerintem egyik sincs ellentétben az általam nekik tett javaslatok általános jellegével. Többek között szeretnék, ha biztosítanák őket arról, hogy Lengyelország a részére kijelölt új területen belül szabad és független lesz; hogy megkapja a nagyhatalmak hatékony garanciáját a német revanssal szemben; hogy ezek a nagyhatalmak egyben segítenek a németeket kiűzni azokról az új területekről, amelyeket Lengyelországnak kell átadni; és hogy a Szovjet-Oroszországnak átadandó területeken azoknak a lengyeleknek,

akik ezt kívánják, segítséget nyújtanak az új lakóhelyükre költözésben. Arra vonatkozóan is kérdést tettek fel, hogy milyen lesz a helyzetük, ha Lengyelországnak a Curzon-vonaltól nyugatra fekvő jelentős részét az előrenyomuló szovjet csapatok elfoglalják. Megengedik-e majd nekik, hogy visszatérjenek, s a nép kívánságával összhangban szélesebb alapokon nyugvó kormányt alakítsanak, és megengedik-e majd nekik, hogy a felszabadított területeken közigazgatási funkciókat gyakoroljanak, úgy mint más olyan kormányok, amelyek országa támadás áldozata lett? Többek között mélységesen aggasztja őket az a kérdés, hogy milyen lesz a viszony a lengyel földalatti mozgalom és az előrenyomuló szovjet csapatok között, s ezzel kapcsolatban természetesen legfőbb kívánságuk, hogy hozzájáruljanak a németek kiűzéséhez. Ezzel a földalatti mozgalommal kapcsolatban olyan kérdések merülnek fel, amelyek nagy jelentőségűek közös katonai erőfeszítéseink szempontjából.

5. Nagy jelentőséget tulajdonítunk annak is, hogy összeegyeztessük akcióinkat az általunk felszabadítani remélt különböző területeken. Ön ismeri Olaszországban követett politikánkat. Ezt illetően teljes mértékben beavattuk Önt ügyeinkbe, s ugyanezt kívánjuk tenni Franciaország és más olyan országok tekintetében, amelyek felszabadítására számítunk. Úgy gondoljuk, hogy akcióink ilyen egyöntetűségének nagy jelentősége lesz most is, és a jövőben az Egyesült Nemzetek ügyei szempontjából is.

6. A legnagyobb mértékben kívánatos, hogy az új lengyel állam határait illetően minél hamarabb elvi megegyezést érjünk el, s ilyenformán kielégítő megoldást találjunk ebben a két igen fontos kérdésben.

7. Azzal mindenki egyetért, hogy Szovjet-Oroszországnak joga van elismerni valamely külföldi kormányt, illetőleg megtagadni az elismerését, s vajon Ön nem ért-e egyet azzal, hogy ha valaki átalakításokat ajánl egy külföldi kormány összetételében — az igen közel jár a szuverén belügyekbe való beavatkozáshoz, ami ellen mind Ön, mind én állást foglaltunk? Megjegyezhetem, hogy Őfelsége Kormánya szilárdan ragaszkodik ehhez a felfogáshoz.

8. Erről a beszélgetésről, amely híven tükrözi azt a politikát,

amelyet Őfelsége Kormánya jelenleg ebben a nehéz kérdésben követ, nyomban értesítettem Önt, barátom és bajtársam, Sztálin Marsall. Őszintén remélem, hogy ezek a tervek hasznosaknak bizonyulnak. Mindig azt reméltem, hogy a határkérdések megvitatását elhalasztjuk a háború befejezéséig, amikor a győztesek majd együtt lesznek a kerekasztal körül. A veszélyek, amelyek Őfelsége Kormányát arra késztették, hogy eltérjen ettől az elvtől, nagyok és elháríthatatlanok. Ha, mint joggal remélhetjük, a szovjet csapatok sikeres előrenyomulása tovább folytatódik, és Lengyelország nagy részét megtisztítják a német betolakodóktól, feltétlenül szükséges lesz, hogy jó viszony alakuljon ki a Szovjetunió és minden olyan erő között, amely majd Lengyelország nevében beszélhet. Ha Varsóban más lengyel kormányt hoznának létre, mint amelyet mi eddig elismertünk, akkor — azonkívül, hogy Lengyelországban forrongások lennének — Nagy-Britannia és az Egyesült Államok olyan kérdés elé kerülne, amely ártana ama három nagyhatalom teljes egyetértésének, amelytől a világ jövője függ.

9. Szeretném leszögezni: nincs szó arról, hogy ez az üzenet beavatkozás lenne a Szovjetunió és Lengyelország Kormánya közti viszonyba. Ez az üzenet általános jellegű nyilatkozat Őfelsége Nagy-Britanniai Kormányának álláspontját illetően egy olyan kérdésben, amely a kormányt rendkívül nyugtalanítja.

10. Szeretném Öntől személyesen megtudni, milyen lépéseket hajlandók Önök tenni annak érdekében, hogy valamennyiünknek segítségünkre legyenek e komoly probléma megoldásában. Önök mindenesetre számíthatnak jószolgálatainkra, amennyiben azok értékesek lehetnek az Önök számára.

11. Ennek az üzenetemnek másolatát megküldöm az Egyesült Államok Elnökének, azzal a kéréssel, hogy teljes titoktartással kezelje.

236. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK
WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

A lengyel kérdésre vonatkozó üzenetét átvettem a napokban Moszkvába érkezett Kerr úrtól, akivel már hasznos beszélgetésem volt.

Látom, hogy Ön nagy figyelmet szentel a szovjet—lengyel viszony kérdésének. Mi valamennyien nagyra értékeljük ezeket az erőfeszítéseket.

Szerintem az első kérdés, amelyben már most teljes világosságot kell teremteni — a szovjet—lengyel határ kérdése. Ön természetesen helyesen jegyezte meg, hogy Lengyelországnak ebben a kérdésben a szövetségeseket kell követnie. Ami a Szovjet Kormányt illeti, már nyíltan és világosan kifejtette véleményét a határkérdéssel kapcsolatban. Kijelentettük, hogy az 1939-es határt nem tekintjük változhatatlannak, és hozzájárultunk a Curzon-vonalhoz[65], igen nagy engedményeket téve ezzel a lengyeleknek. Ugyanakkor a Lengyel Kormány a Curzon-vonallal kapcsolatos javaslatunkat illetően kitért a válasz elől, és hivatalos állásfoglalásai során továbbra is olyan nyilatkozatokat tesz, hogy a rigai szerződésben[66] ránkerőszakolt határt változhatatlannak tekinti. Az Ön leveléből azt a következtetést lehet levonni, hogy a Lengyel Kormány kész elismerni a Curzon-vonalat, erről azonban a lengyelek, mint ismeretes, sehol sem nyilatkoztak.

Úgy vélem, hogy a Lengyel Kormánynak hivatalos nyilatkozatban kell kijelentenie, hogy a rigai szerződésben megállapított határvonalon változtatni kell, s hogy a Szovjetunió és Lengyelország között a Curzon-vonal az új határ. Erről ugyanúgy hivatalosan kell nyilatkozatot tennie, mint ahogy megtette ezt a Szovjet Kormány, amikor kijelentette, hogy az 1939-es határvonalon változtatni kell, s hogy az új szovjet—lengyel határnak a Curzon-vonalat kell tekinteni.

Ami a lengyeleknek tett ama kijelentését illeti, hogy Lengyelország nyugaton és északon lényegesen előretolhatja határait,

ezzel, mint Ön tudja, egy módosítással egyetértünk. Erről a módosításról Teheránban beszéltem Önnel és az Elnökkel. Igényt tartunk arra, hogy Kelet-Poroszország északkeleti része, beleértve Königsberg kikötőjét, mint fagymentes kikötőt, a Szovjetunióhoz kerüljön. A német területnek ez az egyetlen darabkája az, amelyre igényt tartunk. A Szovjetunió e minimális igényének kielégítése nélkül az a szovjet engedmény, amely a Curzon-vonal elismerésében jutott kifejezésre, minden értelmét elveszti, mint erről már beszéltem Önnek Teheránban.

Végül, a Lengyel Kormány összetételéről. Azt hiszem, Ön megérti, hogy a jelenlegi Lengyel Kormánnyal nem állíthatjuk helyre a kapcsolatokat. És csakugyan. Mi értelme lenne helyreállítani a kapcsolatokat ezzel a kormánnyal, amikor egyáltalán nem lehetünk biztosak abban, hogy holnap nem leszünk-e kénytelenek ismét megszakítani vele a kapcsolatokat holmi, a „katinyi-ügyhöz"[67] hasonló következő fasiszta provokációja miatt. A Lengyel Kormány, amelyben Sosnkowski a hangadó, az egész legutóbbi időszak folyamán változatlanul folytatja ellenséges kirohanásait a Szovjetunió ellen. Közismertek a mexikói és a kanadai lengyel követ megnyilatkozásai, Anders tábornoknak a Szovjetunióval szemben rendkívül ellenséges közel-keleti kirohanásai, a németek által megszállt területeken megjelenő lengyel illegális sajtótermékek minden határt túllépő ellenséges magatartása a Szovjetunióval szemben, a hitleri megszállók ellen küzdő lengyel partizánok megsemmisítése a Lengyel Kormány utasítására, valamint a Lengyel Kormány sok más fasisztabarát lépése. Ilyen helyzetben a Lengyel Kormány összetételének gyökeres megjavítása nélkül semmi jót nem lehet várni. Ha viszont kizárnák a kormányból a fasisztabarát imperialista elemeket és demokratikus gondolkodású embereket vonnának be, ez remélhetőleg megteremtené a jó szovjet—lengyel viszony kialakításához, a szovjet—lengyel határ kérdésének megoldásához és általában Lengyelország erős, szabad, független államként való újjászületéséhez szükséges feltételeket. A Lengyel Kormány összetételének ilyen megjavítása mindenekelőtt maguknak a lengyeleknek, a lengyel nép legszélesebb rétegeinek érdeke. Mellesleg, emlékeztetem Önt a múlt év májusában küldött üzenetére, amelyben azt írta nekem, hogy a Lengyel

Kormány összetételének megjavításáról szó lehet, s hogy Ön lépéseket fog tenni ebben az irányban. Akkor Önnek nem az volt a véleménye, hogy ez beavatkozás Lengyelország szuverén belügyeibe.

A lengyel miniszterek által felvetett kérdéseket illetően, amelyekről az Ön levelének 4. pontjában van szó, azt hiszem, nem lesz nehéz megállapodásra jutni.

1944 február 4.

237. sz.

Az érkezés ideje 1944 február 24.

SZIGORÚAN BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES

ROOSEVELT ELNÖK ÉS CHURCHILL ÚR EGYÜTTES SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Igazoljuk, hogy megkaptuk az olasz hajóknak a Szovjetunió részére történő átadásával kapcsolatos üzenetét.

Az a szándékunk, hogy az átadás, amelyre vonatkozóan Teheránban megegyezés jött létre, a lehető legrövidebb időn belül megtörténjék, de úgy, hogy ne tegyük kockára az „Anvil"[62] és az „Overlord"[43] sikerét, mert hiszen a Németország mielőbbi legyőzésére irányuló közös erőfeszítéseink közül jelenleg — ebben valamennyien egyetértünk — ezeket a hadműveleteket illeti az elsőbbség.

Még csak a gondolata sem merült fel annak, hogy elmulasszuk átadni mindazokat a hajókat, amelyekre vonatkozóan Teheránban megegyezés jött létre. A brit sorhajót és az amerikai cirkálót késedelem nélkül át tudjuk engedni, s haladéktalanul erőfeszítéseket teszünk arra is, hogy az angol flotta állományából rendelkezésre bocsássunk nyolc torpedórombolót. Továbbá Nagy-Britannia négy tengeralattjárót is rendelkezésre bocsát — ideiglenes használatra. Meggyőződésünk szerint az az elégedetlenség, amelyet az olasz flotta körében jelenleg előidéznénk, az

lenne, amit Ön oly találóan felesleges erőpazarlásnak nevezett, és ez végzetes kihatással lenne franciaországi sikerünk kilátásaira.

1944 február 7.

238. sz.

Az érkezés ideje 1944 február 9.

SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN BIZALMAS

WINSTON CHURCHILL ÚR ÜZENETE
SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Nagyon hálás vagyok Önnek a lengyel ügyekkel kapcsolatos részletes táviratáért. Eden úr és én vasárnap sokáig dolgoztunk a lengyelekkel, és kitartóan folytatjuk ezt a munkát. Két-három napon belül értesítem Önt a továbbiakról.

2. Az Önök frontján a közelmúltban történt események mély benyomást tettek katonai tanácsadóimra. Átadom Önnek őszinte szerencsekívánataikat.

3. Az olaszországi csata nem úgy alakult, ahogyan reméltem és számítottam. Habár a partraszállás ragyogó teljesítmény volt, és a rajtaütés is teljes mértékben sikerült, a fölényt elvesztettük, és most szívós harcok folynak. Az ellenség a Rómától délre fekvő területre további öt hadosztályt dobott át, s jelenleg tizenhét hadosztály ellen folytatunk hadműveleteket. Erősen reménykedünk a kielégítő kimenetelben, s mindenesetre mostantól fogva a fronton nem fog lanyhulni a harci tevékenység.

4. Éppen most sikerült megállapodnom a Brit Tengernagyi Hivatallal és az amerikai Haditengerészeti Hivatallal, hogy márciusban egy további konvojt[2] indítunk útnak Észak-Oroszországba. Remélem, ténylegesen tizennyolc vagy húsz hajó indul, csaknem mind amerikai. Ha ez nem jelenti is azt, hogy a szállítások mennyisége nagyobb lesz a Jegyzőkönyvben[68] előirányzottnál, ezáltal sokkal gyorsabban, mégpedig az északi úton juttatjuk el Önökhöz a szállítmányokat, amit Ön tudtom-

mal előnyben részesít a perzsiai úttal szemben. Az arktiszi konvojok szerencsésen átjutottak, s a tengeralattjárók a legutóbbi alkalommal kísérőhajóinktól megkapták a magukét.

Legjobb kívánságaimat küldöm.

239. sz.

I. V. SZTÁLIN MARSALLNAK

Tisztelt Sztálin Marsall,

A Szovjet Nagykövettől megkaptam a szovjet állami himnusz szövegét és kottáját, amelyet Ön volt olyan szíves az én kérésemre elküldeni.

Ennek a himnusznak magával ragadó zenéjét a Brit Rádió már többször közvetítette, s közvetíteni fogja a jövőben is, amikor orosz győzelmeket ad hírül. Ezért nem kételkedem, hogy a brit nép hamarosan igen jól fogja tudni a himnuszt. Büszke vagyok arra, hogy birtokomban van ennek a himnusznak egy példánya.

Őszinte híve

Winston CHURCHILL

1944 február 10.

240. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Február 9-i üzenetét megkaptam.

Köszönöm szerencsekívánatait. Csapataink egyes frontszakaszokon még tovább nyomulnak előre, de a németek nem hagynak fel szívós ellentámadásaikkal.

Elolvastam Olaszországgal kapcsolatos értesítését. Remélem, a szövetségesek ügyei már a legközelebbi időben rendbejönnek.

A Szovjet Kormány hálás Önnek azért a közlésért, hogy

márciusban egy további konvojt[2] indítanak útnak a Szovjetunióba.

Fogadja őszinte jókívánságaimat.

1944 február 11.

241. sz.

Az érkezés ideje 1944 február 19.

SÜRGŐS, BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES

CHURCHILL ÚR ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Szünet nélkül csatáztunk a lengyelekkel, és örömmel jelenthetem ki, hogy végre elértünk bizonyos eredményeket. Remélem, két napon belül távirati úton megvizsgálás végett elküldhetem Önnek a javaslatokat. Előre figyelmeztetnem kell Önt arra, hogy ezek a javaslatok valószínűleg szakadást idéznek majd elő a Lengyel Kormányban.

2. Eden úr és én örülünk annak, hogy Önök felszámolták a déli zsákot. Nehéz és szakadatlan harcokat folytatunk az olasz fronton, és bizonyos vagyok venne, hogy végül is jó eredményt érünk el. Közben jól haladnak az „Overlord"[43] előkészületei is.

242. sz.

Az érkezés ideje 1944 február 27.

WINSTON CHURCHILL ÚR
SZIGORÚAN TITKOS ÉS SZEMÉLYES ÜZENETE
SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Az Önnek szóló következő táviratot előzőleg megmutattam a Lengyel Miniszterelnöknek és Külügyminiszternek; a távirat a velük való beható tanácskozás alapján íródott, s elküldése az ő egyetértésükkel történt. Erősen remélem, hogy olyan eszköznek bizonyul, amely a háború folyamán való együttműködést illetően lehetővé teszi a megállapodást Lengyelország és Szovjet-

Oroszország között, s alapja lesz a két ország közötti tartós békének és barátságnak az európai békés rendezés során.

2. Az említett távirat másolatát megküldöm az Egyesült Államok Elnökének.

3. Eden úr és én legjobb kívánságainkat küldjük Önnek.

London, 1944 február 20.

243. sz.

Az érkezés ideje 1944 február 27.

WINSTON CHURCHILL ÚR SZIGORÚAN TITKOS ÉS SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

A Külügyminiszter és én számos hosszantartó megbeszélést folytattunk a Lengyel Miniszterelnökkel és Külügyminiszterrel. Nem kísérlem meg elismételni az általunk felhasznált valamennyi érvet, csupán azt próbálom meg kifejteni, ami véleményem szerint végeredményben a Lengyel Kormány álláspontjának tekinthető.

A Lengyel Kormány kész kijelenteni, hogy a rigai vonal[69] ma már nem felel meg a valóságos helyzetnek, s hogy a mi részvételünkkel hajlandó megvitatni a Szovjet Kormánnyal — az általános rendezés részeként — a Lengyelország és a Szovjetunió közti új határ kérdését, Lengyelország jövendő északi és nyugati határainak kérdésével együtt. Mivel azonban azokat a kompenzációkat, amelyeket Lengyelország északon és nyugaton kapni fog, ez idő szerint nem lehet nyilvánosságra hozni, illetőleg pontosan megjelölni, világos, hogy a Lengyel Kormány nem tehet közzé haladéktalanul nyilvános nyilatkozatot arra vonatkozóan, hogy — mint fent leszögeztük — hajlandó bizonyos területeket átengedni, mert ennek az egyezménynek közzététele teljesen egyoldalú aktus látszatát keltené, ami azzal járna, hogy a külföldön élő lengyelek jelentős része és a lengyelországi földalatti mozgalom, amellyel a kormány állandó kapcsolatot tart fenn, nyomban dezavuálná a Lengyel Kormányt.

Ezért nyilvánvaló, hogy a lengyel—szovjet területi egyezményt, amelynek az általános európai területi rendezés szerves részét kell képeznie, formálisan csak akkor lehet megkötni és ratifikálni, amikor a győztes hatalmak összegyűlnek az asztal körül, hogy kidolgozzák a fegyverszüneti, illetőleg a békefeltételeket.

A Lengyel Kormány ezeknél az okoknál fogva nyilvánvalóan nem mondhat le formálisan Lengyelországnak — abban a formájában, ahogyan eddig fennállt — bizonyos részeihez való jogáról mindaddig, amíg vissza nem tér lengyel területre, és nem lesz lehetősége tanácskozni a lengyel néppel, de a Németország elleni háború erélyes folytatását — a szovjet csapatokkal együttműködve — jelentős mértékben megkönnyítené, ha a Szovjet Kormány elősegítené a Lengyel Kormány mielőbbi visszatérését a felszabadult területre, s ha a Szovjet Kormány, brit és amerikai szövetségesével tanácskozva, az orosz csapatok előrenyomulása arányában időről időre megállapodna a Lengyel Kormánnyal a Lengyel Kormány polgári közigazgatási szerveinek meghatározott területeken való kiépítésére vonatkozóan. Ez az eljárás nagyjából megfelelne annak, amelyet más országokban is követni kell, felszabadításuk arányában. Természetesen a Lengyel Kormány számára igen kívánatos lenne, ha a lengyel polgári közigazgatásnak átadandó területek magukban foglalnának olyan helyeket is, mint Vilna és Lemberg, ahol sok lengyel él, s ha a demarkációs vonaltól keletre eső területeket a szovjet katonai hatóságok az Egyesült Nemzetek megbízottainak közreműködésével igazgatnák. A Lengyel Kormánynak, mint hangoztatja, így lenne a legkedvezőbb lehetősége arra, hogy minden fizikailag alkalmas lengyel férfit bevonjon a katonai erőfeszítésekbe. Én közöltem velük, és ők világosan megértik, hogy Önök Vilnát és Lemberget illetően nem járulhatnak hozzá a lengyel közigazgatáshoz. Másrészt azonban szeretném, ha biztosítani tudnám őket arról, hogy a lengyel polgári közigazgatás kezelésébe átadandó terület magában fogja foglalni legalább a Curzon-vonaltól[65] nyugatra eső egész Lengyelországot.

A Lengyel Kormány a fenti második bekezdésben említett határmegállapítási tárgyalások folyamán, figyelembe véve Kelet-Lengyelország lakosságának vegyes összetételét, helyesléssel fogadná olyan határ megállapítását, hogy az mindkét oldalon

biztosítsa a lakosság legmesszebbmenő egyöntetűségét, s egyszersmind a lehetőség szerint csökkentse a lakosságcsere szükségességét és az ezzel összefüggő nehézségeket. Én személy szerint nem kételkedem abban — különösen azokra az azonnali gyakorlati lépésekre való tekintettel, amelyeket a Lengyel Kormány tervbe vett, s amelyeket fentebb, a harmadik bekezdésben ismertettem —, hogy ezek a tárgyalások a jövendő lengyel—szovjet határ tekintetében mindenképpen az Önök által kívánt eredményre fognak vezetni, de ezt jelenleg nyilvánosan hangoztatni véleményem szerint szükségtelen és nem kívánatos.

A Németország elleni háborút illetően, amit a Lengyel Kormány a legnagyobb erőllyel kíván folytatni, a Lengyel Kormány belátja, hogy rendkívül szükséges a közte és a Szovjet Kormány közötti gyakorlati egyetértés, tekintettel a felszabadító csapatok előrenyomulására a lengyel területen, amelyről ezek a csapatok űzik ki a német betolakodókat. A Lengyel Kormány határozottan biztosított engem arról, hogy a földalatti mozgalomnak sohasem adott utasítást a „partizánok" megtámadására. Ellenkezőleg, a földalatti mozgalmuk vezetőivel és ezekkel az emberekkel folytatott tanácskozás után a következő tartalmú parancsot adta minden jelenleg fegyverben álló vagy a hitleri zsarnokság ellen felkelni készülő lengyelnek:

> Az orosz hadseregnek Lengyelország bármely körzetébe való bevonulása után a földalatti mozgalom köteles jelentkezni, és eleget tenni a szovjet katonai parancsnokok követeléseinek, még akkor is, ha a lengyel—szovjet kapcsolatok nem állnak helyre. A helyi lengyel katonai parancsnoknak, a helyi földalatti polgári megbízott kíséretében fogadnia kell a bevonuló szovjet csapatok parancsnokát, és ki kell jelentenie előtte, hogy a Lengyel Kormány utasításainak megfelelően, amely kormányhoz hívek maradnak, készek összehangolni velük tevékenységüket a közös ellenség elleni harcban.

Ezt a parancsot, amely már érvényben van, én igen fontosnak és nagyjelentőségűnek látom, és biztos vagyok abban, hogy Ön is annak látja.

Február 6-án közöltem első ízben a Lengyel Kormánnyal, hogy a Szovjet Kormány Kelet-Poroszország határát úgy kívánja megállapítani, hogy Königsberg orosz területre kerüljön. Ez a közlés csapásként hatott a Lengyel Kormányra, amely szerint ez a megoldás nagyság és gazdasági jelentőség tekintetében lényegesen csökkenti azt a német területet, amelyet kompenzációként Lengyelországhoz kell majd csatolni. De én megmondtam, hogy Őfelsége Kormányának véleménye szerint ez jogos igény Oroszország részéről. Ezt a német agresszió elleni háborút egységes egésznek, 1914-ben kezdődött harmincéves háborúnak tekintve — ahogy én teszem —, emlékeztettem Mikołajczyk urat arra a tényre, hogy Kelet-Poroszország e részének földjét szovjet vér festette pirosra, amely bőségesen ömlött a közös ügyért. Az orosz csapatok, amelyek itt 1914-ben támadást indítottak, miután megnyerték a Gumbinnen melletti ütközetet és más csatákat, ezzel a támadásukkal, saját mozgósításuk rovására, arra kényszerítették a németeket, hogy két hadtestet vonjanak el a Párizs elleni támadástól, ami lényeges szerepet játszott a marne-i győzelemben. A tannenbergi kudarc semmiképpen nem tette semmissé ezeket a nagy sikereket. Ezért úgy látom, hogy az oroszoknak történelmileg jól megalapozott jogcímük van erre a német területre.

Ami a Lengyel Kormány összetételét illeti, a Lengyel Kormány ebben a kérdésben semmilyen külföldi beavatkozást nem ismerhet el jogosnak. Mindamellett biztosíthatja az Orosz Kormányt arról, hogy mire diplomáciai kapcsolatba lép a Szovjet Kormánnyal, csakis olyan személyeket fog magában foglalni, akiket a Szovjetunióval való együttműködés eltökélt szándéka hat át. Nekem az a véleményem, hogy sokkal jobb, ha az ilyen változások természetes úton, s annak eredményeképpen mennek végbe, hogy a lengyelek ismét felülvizsgálják általános érdekeiket. Ami a diplomáciai kapcsolatok formális felújításának időpontját illeti, szerintem célszerű lenne megvárni Varsó felszabadítását, amikor is a Lengyel Kormány ilyen újjászervezése az e dicső eseményből fakadó körülmények természetes következményének tűnne.

Összhangban lenne mindazokkal a megnyugtató kijelentésekkel, amelyeket Ön nekem tett, ha a fent megjelölt pontokat

magában foglaló egyezményben a Szovjet Kormány és Őfelsége Kormánya együttesen kötelezettséget vállalnának egymással szemben és Lengyelországgal szemben aziránt, hogy először is, elismerik és tiszteletben tartják az újjáalakult Lengyelország szuverenitását, függetlenségét és területi épségét, valamint mindegyikük jogát ahhoz, hogy beavatkozás nélkül intézzék belügyeiket; másodszor, minden tőlük telhetőt megtesznek, hogy annak idején biztosítsák Danzig szabadvárosnak, Oppelnnek, Sziléziának, Kelet-Poroszország Königsbergtől nyugatra és délre fekvő részének, továbbá az Oderáig terjedő terület azon részének Lengyelországhoz csatolását, amelyet a Lengyel Kormány célszerűnek tart átvenni; harmadszor, megvalósítják a német lakosság áttelepítését Lengyelországból, s ezen belül a Lengyelországhoz csatolandó német területekről is; és negyedszer, összeegyeztetik a Lengyelország és a Szovjetunió közti lakosságcsere módozatait, valamint az ezen államok állampolgárainak hazatelepítése során követendő eljárásokat. Lengyelország, a Szovjetunió és az Egyesült Királyság egymással szemben vállalt kötelezettségeit véleményem szerint kivétel nélkül úgy kell megfogalmazni, hogy lehetséges legyen azokat egy okmányba foglalni, vagy pedig levélváltás útján rögzíteni.

Közöltem a lengyel miniszterekkel, hogy ha a táviratváltás nyomán mostanra tervbe vett megegyezés létrejön, és a felek valamennyien ennek szellemében járnak el, Őfelsége Kormánya támogatni fogja ezt az egyezményt a Hitler legyőzése után összeülő konferencián, továbbá, hogy az azt követő években erejétől telhetően kész garantálni ezt az egyezményt.

London, 1944 február 20.

244. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL W. CHURCHILL MINISZTERELNÖKNEK

Február 19-i üzenetét megkaptam. Köszönetet mondok Önnek közléseiért.

Egyúttal kénytelen vagyok emlékeztetni Önt, hogy mind a mai napig sem kaptam választ arra a nyolc angol—amerikai torpedórombolóra és egyéb hajókra vonatkozóan, amelyeket a Szovjetuniónak az olasz hadihajók és kereskedelmi hajók helyett — mint Teheránban Ön, az Elnök és én közösen elhatároztuk — ideiglenes használatra meg kell kapnia. Érthetetlen számomra ez a hosszú huzavona ebben a kérdésben.

Várom válaszát január 29-i üzenetemre.

1944 február 21.

245. sz.

SZIGORÚAN BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES

CHURCHILL ÚR ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Az olasz hajók.

Február 7-én saját aláírásommal és az Elnök aláírásával üzenetet küldtem Önnek, ezenkívül személyes levelet intéztem Clark Kerr Nagykövethez, amelynek tartalmát neki személyesen kell az Ön tudomására hoznia. Arról van szó, hogy a brit hajóállományból átadok 8 torpedórombolót és 4 tengeralattjárót, valamint egy sorhajót és 20 000 tonnának megfelelő kereskedelmi hajót. Az Egyesült Államok egy cirkálót és 20 000 tonnának megfelelő kereskedelmi hajót fog átadni. Csodálkoztam, miért nem kaptam Öntől ennek tudomásul vételét igazoló üzenetet, ugyanis azt reméltem, hogy Ön meg lesz elégedve azokkal az erőfeszítésekkel, amelyeket ebben az ügyben kifejtettem. Közben megtudtam, hogy Clark Kerr Nagykövet személyesen akarta átadni Önnek az üzenetet, Ön azonban a fronton volt. Megtáviratoztam neki, hogy hozza helyre ezt a dolgot. A hajók előkészítését illetően semmiféle késlekedés nem volt.

1944 február 22.

246. sz.

Az érkezés ideje 1944 február 23.

CHURCHILL ÚR ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

A Vörös Hadsereg fennállásának mostani, 26. évfordulója alkalmából Önnek és a Vörös Hadsereg valamennyi katonájának dicsőséges eredményeik láttán érzett nagy elragadtatásom kifejezését küldöm. A Vörös Hadsereg katonái az orosz föld iránti szeretetük lelkesítő hatására, az Ön irányításával, parancsnokaik képességeibe és eltökéltségébe vetett hittel haladnak előre a győzelem felé, s a győzelem révén — a méltó béke felé.

247. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK ÉS F. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

Két üzenetüket, az olasz hajókra vonatkozó február 7-i üzenetüket is beleértve, február 24-én kaptam meg. Ezenkívül Kerr úrnak erről a kérdésről V. M. Molotovhoz írt levelét[70] is elolvastam.

Köszönetet mondok Önnek és az Elnök úrnak azért a közlésért, hogy elhatározták Nagy-Britannia részéről 8 torpedóromboló és 4 tengeralattjáró, valamint egy sorhajó, és 20 000 tonnának megfelelő kereskedelmi hajó, az Egyesült Államok részéről pedig egy cirkáló és 20 000 tonnának megfelelő kereskedelmi hajó átadását a Szovjetuniónak ideiglenes használatra. Mivel Kerr úr külön figyelmeztetett arra, hogy valamennyi torpedóromboló régi, vannak bizonyos aggályaim e torpedórombolók harci értékét illetően. Ugyanakkor szerintem az angol és az amerikai flottának nem okozna nehézséget, ha a nyolc torpedórombolónak legalább a felét a korszerű, nem pedig a régi hajók közül jelölné ki. Még mindig remélem, hogy Ön és

az Elnök lehetőnek fogja találni, hogy az átadandó torpedórombolók közül legalább négy korszerű legyen. Németország és Olaszország ellenünk folytatott hadműveletei következtében torpedórombolóink jelentős része elpusztult. Ezért nagy jelentősége van számunkra annak, hogy legalább részben pótoljuk ezeket a veszteségeket.

1944 február 26.

248. sz.

Az elküldés ideje 1944 február 29.

I. V. SZTÁLIN MARSALL ÜZENETE
W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Kérem, fogadja hálámat és a Szovjetunió Fegyveres Erőinek háláját a Vörös Hadsereg 26. évfordulója alkalmából küldött üdvözletéért és a közös ellenségünk — a hitleri Németország ellen vívott harcban elért eredményeinek nagyra értékeléséért.

249. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

A lengyel kérdésre vonatkozó mindkét február 20-i üzenetét Kerr úrtól, február 27-én kaptam meg.

Miután elolvastam a lengyel emigráns kormány tagjaival folytatott megbeszéléseinek részletes ismertetését, ismételten arra a következtetésre jutottam, hogy ilyen emberek nem képesek normális kapcsolatokat létesíteni a Szovjetunióval. Elég rámutatni arra, hogy nemcsak hogy nem akarják elismerni a Curzon-vonalat, hanem még Lembergre és Vilnára is igényt tartanak. Ami viszont azt a törekvésüket illeti, hogy egyes szovjet területek közigazgatását külföldi ellenőrzés alá helyezzék,

az ilyen igényekről nem is tárgyalhatunk, mert a hasonló kérdésnek már a felvetését is sértőnek tartjuk a Szovjetunióra nézve.

Az Elnöknek már megírtam, hogy ami a szovjet—lengyel kapcsolatok kérdésének megoldását illeti, ennek még nincs itt az ideje. Most újra meg kell állapítani e következtetés helyességét.

1944 március 3.

250. sz.

SZIGORÚAN BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES

CHURCHILL ÚR ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Köszönöm a lengyel kérdéssel kapcsolatos március 3-i üzenetét.

2. Én megmagyaráztam a lengyeleknek, hogy nem kapják meg sem Lemberget, sem Vilnát, s az említett városokra való utalás, mint levelemből látható, csak az e körzetek tekintetében követendő eljárásra volt javaslat, amelynek révén a lengyelek, saját véleményük szerint, segíteni tudtak volna a közös ügynek. Természetesen sem a lengyeleknek nem állt szándékukban, sem nekem nem volt szándékom, hogy a javaslatok sértőek legyenek. Amennyiben azonban az Ön megítélése szerint ezek akadályt jelentenek, kérem, tekintse a dolgot úgy, mintha nem is lennének az üzenetben.

3. Az általam Ön elé terjesztett javaslatok a Curzon-vonal[65] Oroszország által történő *de facto* elfoglalását, mihelyt az Önök csapatai elérik ezt a vonalat, a lengyelekkel való megállapodás értelmében realitássá teszik, s azt is közöltem Önnel, hogy amennyiben a kérdést a tárgyalásaink és üzenetváltásaink során Önök által és általunk körvonalazott módon oldják meg, Őfelsége Kormánya ezt a megoldást a fegyverszüneti konferencián, illetőleg a békekonferencián támogatni fogja. Nem kételkedem abban, hogy az Egyesült Államok ugyancsak támogatni fogja az ilyen javaslatot. Önök tehát a Curzon-vonalat, mihelyt elérik, *de facto* a lengyelek hozzájárulásával kapnák meg, az

általános rendezésnél pedig az Önök nyugati szövetségesei áldásukat adnák rá.

4. Erővel sok mindent el lehet érni, de az egész világ jóakarata által támogatott erővel még többet. Őszintén remélem, hogy Önök nem teszik be végképpen az ajtót a lengyelekkel való együttműködésre vonatkozó egyezmény kötése előtt, mert ez az egyezmény a háború idején segítené közös ügyünket, a békekötésnél pedig mindent tartalmazna, amire Önöknek szükségük van. Ha egyáltalán nem lehetne elérni megegyezést s Önöknek semmiféle kapcsolatuk nem lesz a Lengyel Kormánnyal, amelyet mi továbbra is azon szövetségesünk kormányaként ismerünk el, amely miatt a háborút Hitlernek megüzentük, az engem nagyon el fog keseríteni. A háborús kabinet arra kér, közöljem Önnel, hogy a maga részéről szintén osztani fogja ezt a sajnálkozást. Egyedüli vigasztalásunk az lesz, hogy mi minden tőlünk telhetőt megtettünk.

5. Ön Clark Kerr Nagykövetnek említette azt a veszélyt, hogy a lengyel kérdés egyenetlenséget idézhet elő köztem és Ön között. Én ezt minden módon igyekezni fogok megakadályozni. A világ jövőjébe vetett minden reményem a nyugati demokráciáknak Szovjet-Oroszországgal való barátságán és együttműködésén alapul.

London, 1944 március 7.

251. sz.

Az érkezés ideje 1944 március 9.

SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN BIZALMAS

CHURCHILL ÚR ÉS ROOSEVELT ELNÖK ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Jóllehet a Miniszterelnök megbízta Clark Kerr Nagykövetet annak az Ön tudomására hozásával, hogy a torpedórombolók, amelyeket Önöknek kölcsönadunk, régiek, ez csak a teljes őszinteség kedvéért történt. Valójában ezek a torpedórombolók jó, megbízható hajók, amelyek tökéletesen alkalmasak a kísérőszolgálatra. Az egész olasz haditengerészeti flottában csak hét

torpedóromboló van; a többi mind régebbi torpedóhajó és torpedónaszád. Emellett ezek az olasz torpedórombolók, amikor megkapjuk őket, egyáltalán nem lesznek alkalmasak az északi vizekre előzetes átalakítás nélkül, ami viszont igen hosszú időt vesz igénybe. Ezért azt gondoltuk, hogy a Brit Kormány által kijelölt nyolc torpedóromboló a leggyorsabb és legjobb formája lesz az Önök megsegítésének. A Miniszterelnök sajnálja, hogy jelenleg nem tud új torpedórombolókat kijelölni. Két héttel ezelőtt két torpedórombolót veszített, közülük az egyiket az Oroszország felé haladó konvojnál[2], s csupán az „Overlord"[43] keretében végrehajtandó partraszállási hadműveletek során nem kevesebb, mint negyvenkét torpedórombolót kell a tüzérségi ütegek ellen, partmenti tevékenységre beállítania, amelyek jelentős részét esetleg elsüllyesztik. A rendelkezésére álló ilyen osztályú hajókat a közös ügy érdekében mind a vésőkig kihasználják. A japán flottának Szingapurba irányítása mindkettőnk számára új helyzetet teremt az Indiai-óceánon. Az anziói hídfőállás térségében és általában az egész földközi-tengeri térségben teljes erővel tombolnak a harcok. Az Egyesült Államok felszabadító hadseregével megrakott hatalmas konvojok szelik át az Atlanti-óceánt. Az Oroszországba irányuló konvojokat — igen nagy torpedóromboló erők kíséretében — az „Overlord" megkezdése előtti legutolsó percig fogjuk küldeni. Végül, magáról az „Overlord"-ról is szó van. Az Elnöknél is nagyon feszült a helyzet, de ebben az esetben főként a csendes-óceáni hadműveletek nagy arányai és hevessége miatt. Az a közös szándékunk, hogy olasz hajókat adjunk át Önöknek, amihez Moszkvában és Teheránban hozzájárultunk, továbbra is változatlan, s hivatalosan fel fogjuk vetni ezt a kérdést az Olasz Kormány előtt, amint kibővítik és amint az új miniszterek megkezdik munkájukat. Semmi kétely nem férhet ahhoz, hogy jogunk van rendelkezni az olasz haditengerészeti flottával, itt csak arról van szó, hogyan éljünk ezzel a joggal úgy, hogy közös érdekeinket minél kisebb károsodás érje. Addig is valamennyi megjelölt hajónkat előkészítik, hogy a már meglevő megállapodás értelmében kölcsönképpen átadják Önöknek.

ROOSEVELT
CHURCHILL

252. sz.

Az érkezés ideje 1944 március 10.

SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN BIZALMAS

CHURCHILL ÚR ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Ön örülni fog, ha megtudja, hogy az Oroszországba küldött legutóbbi konvoj[2] már szerencsésen megérkezett rendeltetési helyére, és hogy útközben a kísérőhajók egészen bizonyosan elsüllyesztettek négy tengeralattjárót, abból a csoportból, amely a konvoj ellen támadást intézett.

253. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Köszönöm értesítését a legutóbbi konvojról[3], amely szükséges rakományokat hozott a Szovjetuniónak. Nagy megelégedéssel értesültem az Ön táviratából arról, hogy a konvoj útközben négy ellenséges tengeralattjárót elsüllyesztett.

1944 március 13.

254. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

A lengyel kérdéssel kapcsolatos március 7-i üzenetét március 12-én Kerr úrtól kaptam meg.

Köszönöm Önnek az ebben az üzenetében adott felvilágosításokat.

Annak ellenére, hogy üzenetváltásunkat titkosnak és személyesnek tekintjük, egy idő óta az angol sajtó közölni kezdi az

Ön nevére küldött üzeneteim tartalmát, méghozzá nagy ferdítésekkel, amelyeket nincs módomban megcáfolni. Ezt a titkosság megszegésének tekintem. Ez a körülmény megnehezíti számomra azt, hogy szabadon fejtsem ki véleményemet. Remélem, Ön megértett engem.

1944 március 16.

255. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK
ÉS F. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

Megkaptam azzal kapcsolatos üzenetüket, hogy a Brit Kormány nyolc torpedórombolót átad a Szovjetuniónak. Kész vagyok elismerni, hogy ezek a torpedórombolók tökéletesen alkalmasak kísérőszolgálatra, de Önök természetesen megértik, hogy a Szovjetuniónak olyan torpedórombolókra van szüksége, amelyek más harci műveletek végrehajtására is alkalmasak. A szövetségeseknek az a joga, hogy rendelkezzenek az olasz haditengerészeti flottával, magától értetődően teljesen vitathatatlan s az Olasz Kormánynak ezt értésére kell adni, többek között a Szovjetuniónak átadandó olasz hajókat illetően is.

1944 március 17.

256. sz.

SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN BIZALMAS
CHURCHILL ÚR ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Március 16-i táviratára.

1. Először is, mégegyszer gratulálnom kell Önöknek hadseregeik nagyszerű győzelmeihez, valamint a finnek tekintetében követett igen mérsékelt eljárásukhoz. Szerintem a kilenc német

hadosztály internálása Finnországban nagy gondot okoz nekik, mert attól félnek, hogy ez a kilenc német hadosztály őket internálhatja. Igen hálásak vagyunk Önnek, amiért tájékoztatott bennünket az e hadszíntéren végrehajtott műveleteikről.

2. Ami a lengyeleket illeti, én a legcsekélyebb mértékben sem vagyok hibás az Ön titkos üzeneteinek nyilvánosságra kerülésében. Mind az amerikai „Herald Tribune" tudósítójának, mind a londoni „Times" tudósítójának a londoni Szovjet Nagykövetség adta az információt. Az utóbbi esetben személyesen Guszev Nagykövet.

3. Az Alsóházban igen rövid időn belül nyilatkoznom kell a lengyel kérdésben. Eszerint meg kell majd mondanom, hogy a Szovjet és a Lengyel Kormány közötti megegyezés létrehozására irányuló kísérletek hajótörést szenvedtek; hogy mi továbbra is elismerjük azt a Lengyel Kormányt, amellyel Lengyelország 1939-ben bekövetkezett megtámadása óta állandó kapcsolatban vagyunk; hogy most szerintünk a területi változtatásokkal összefüggő minden kérdést el kell halasztani a fegyverszünetig, illetőleg a győztes hatalmak békekonferenciájáig, s addig nem ismerhetünk el semmiféle olyan területátadást, amelyet erővel hajtottak végre.

4. E távirat másolatát megküldöm az Egyesült Államok Elnökének. Mindannyiunk érdekében szerettem volna, ha jobb híreim vannak számára.

5. Végül, legyen szabad kifejeznem azt az őszinte reményemet, hogy a köztünk Lengyelországgal kapcsolatban bekövetkezett kudarcnak semmilyen befolyása sem lesz együttműködésünkre más területeken, ahol fellépésünk egységének megőrzése óriási fontosságú kérdés.

London, 1944 március 21.

257. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Az utóbbi időben két üzenetet kaptam Öntől a lengyel kérdésben, ezenkívül megismerkedtem annak a nyilatkozatnak tartalmával, amelyet Kerr úr V. M. Molotovnak az Ön megbízásából ugyanezzel a kérdéssel kapcsolatban tett[71]. Nem tudtam idejében válaszolni, mert a front ügyei gyakran elvonnak a nem katonai jellegű kérdésektől.

Válaszolok a kérdésekre.

Szembeötlő, hogy mind az Ön üzeneteiben, mind pedig különösen Kerr nyilatkozatában se szeri se száma a Szovjetunióval szembeni fenyegetéseknek. Szeretném felhívni a figyelmét erre a körülményre, mivel a fenyegetések módszere a szövetségesek közti kapcsolatokban nemcsak hogy nem helyes, hanem káros is, hiszen ellenkező eredményekre vezethet.

A Szovjetuniónak a Curzon-vonal[65] megvédésére és megvalósítására irányuló erőfeszítéseit Ön egyik üzenetében erőpolitikának minősíti. Ez azt jelenti, hogy Ön most megpróbálja a Curzon-vonalat igazságtalannak, az érte folytatott harcot pedig jogtalannak minősíteni. Semmiképpen sem érthetek egyet ezzel az állásponttal. Hadd emlékeztessek arra, hogy Teheránban Ön, az Elnök és én olyan megállapodásra jutottunk, amely szerint a Curzon-vonal igazságos. Ön akkor tökéletesen helyesnek tartotta a Szovjet Kormánynak ebben a kérdésben elfoglalt álláspontját, a lengyel emigráns kormány képviselőit pedig őrülteknek nevezte, ha nem fogadják el a Curzon-vonalat. Most viszont Ön homlokegyenest ellenkező álláspont mellett száll síkra.

Nem azt jelenti-e ez, hogy Ön nem ismeri el többé teheráni megállapodásunkat, s ezzel megszegi a teheráni egyezményt? Nem kételkedem abban, hogy ha Ön továbbra is szilárdan ragaszkodna Teheránban vallott álláspontjához, akkor a konfliktus a lengyel emigráns kormánnyal már megoldódott volna. Én és a Szovjet Kormány továbbra is a teheráni álláspon-

vagyunk, s nem is szándékozunk attól eltérni, mert az a véleményünk, hogy a Curzon-vonal megvalósítása nem az erőpolitika megnyilvánulása, hanem annak a politikának a megnyilvánulása, melynek célja visszaállítani a Szovjetunió törvényes jogait azokon a területeken, amelyeket még Curzon és a Szövetséges Hatalmak Főtanácsa is — már 1919-ben nem lengyel területeknek minősített.

Március 7-i üzenetében Ön kijelenti, hogy a szovjet—lengyel határ kérdését el kell halasztani a fegyverszüneti konferencia összehívásáig. Úgy gondolom, hogy itt valamilyen félreértésről van szó. A Szovjetunió nem visel hadat és nem is szándékozik hadat viselni Lengyelország ellen. A Szovjetuniónak semmi néven nevezendő konfliktusa nincs a lengyel néppel, s Lengyelország és a lengyel nép szövetségesének tekinti magát. A Szovjetunió éppen ezért ontja vérét Lengyelországnak a német elnyomás alóli felszabadításáért. Ezért furcsa dolog lenne a Szovjetunió és Lengyelország közötti fegyverszünetről beszélni. De a Szovjet Kormánynak konfliktusa van az emigráns lengyel kormánnyal, amely nem képviseli a lengyel nép érdekeit, és nem a lengyel nép kívánságait juttatja kifejezésre. Még furcsább dolog lenne a Lengyelországtól elszakadt londoni emigráns lengyel kormányt Lengyelországgal azonosítani. Még azt is nehezen tudnám megmondani, hogy mi a különbség Lengyelország emigráns kormánya és Jugoszlávia ugyancsak emigráns kormánya között, valamint a lengyel emigráns kormány egyes tábornokai és Mihajlović szerb tábornok között.

Március 21-i üzenetében Ön közli, hogy az Alsóházban olyan nyilatkozatot szándékozik tenni, amely szerint a területi változtatásokkal összefüggő minden kérdést el kell halasztani a fegyverszünetig, illetőleg a győztes hatalmak békekonferenciájáig, s addig Önök nem ismerhetnek el semmiféle olyan területátadást, amelyet *erővel hajtottak végre*. Én ezt úgy értelmezem, hogy Ön a Szovjetuniót Lengyelországgal szemben ellenséges erőnek tünteti fel, és lényegében tagadja annak a háborúnak felszabadító jellegét, amelyet a Szovjetunió a német agresszió ellen folytat. Ez egyértelmű azzal a kísérlettel, hogy a Szovjetuniónak olyasmit rójanak fel, amiről nincs szó a valóságban, s ezzel diszkreditálják. Nem kételkedem abban, hogy a Szovjet-

unió népei és a világ közvéleménye Önnek ezt a megnyilatkozását úgy fogadják majd, mint meg nem érdemelt sértést a Szovjetunióval szemben.

Természetesen Önnek szabadságában áll bármilyen beszédet mondani az Alsóházban — ez az Ön dolga. De ha ilyen beszédet mond, ezt úgy fogom tekinteni, hogy Ön a Szovjetunióval szemben igazságtalan és barátságtalan lépésre ragadtatta magát.

Üzenetében Ön azt a reményét fejezi ki, hogy a lengyel kérdésben bekövetkezett kudarc nem befolyásolja együttműködésünket más területeken. Ami engem illet, én az együttműködés mellett voltam, és továbbra is az együttműködés mellett vagyok. De attól tartok, hogy a fenyegetések és a diszkreditálás módszere, ha a jövőben is folytatódni fog, nem válik javára együttműködésünknek.

1944 március 23.

258. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Szigorú vizsgálatot folytattam annak a közlésének ügyében, amely szerint üzenetváltásunk nyilvánosságra kerülésében a londoni Szovjet Nagykövetség és személyesen F. T. Guszev Nagykövet a vétkes. Ez a vizsgálat bebizonyította, hogy mind a Nagykövetség, mind pedig személyesen F. T. Guszev teljesen ártatlan ebben, sőt egyik-másik azok közül a dokumentumok közül, amelyeknek tartalmát az angol sajtó nyilvánosságra hozta, egyáltalán nem is volt meg a Nagykövetségnek. Eszerint a nyilvánosságra hozatal nem szovjet részről, hanem angol részről történt. Guszev hajlandó bármilyen nyomozáshoz hozzájárulni ebben az ügyben, s hajlandó bebizonyítani, hogy sem neki, sem apparátusa embereinek semmi köze üzenetváltásunk tartalmának nyilvánosságra kerüléséhez. Én úgy látom, Önt félrevezették Guszevvel és a Szovjet Nagykövetséggel kapcsolatban.

1944 március 25.

259. sz.

SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN BIZALMAS

CHURCHILL ÚR ÉS ROOSEVELT ELNÖK ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Teheráni tárgyalásainknak megfelelően a tengeren való általános átkelés az „R" időpont körül történik; Dean és Burrows tábornok a közelmúltban megbízást kapott, hogy ezt az időpontot közölje a Szovjet Vezérkarral[72]. A hadműveleteket a részünkről lehetséges legnagyobb erőkkel fogjuk folytatni.

2. Körülbelül május közepén a lehető legnagyobb erőkkel támadást indítunk az olasz szárazföldön.

3. Teherán óta az Önök seregei a közös ügy szempontjából számos nagyszerű győzelmet arattak. Még abban a hónapban is nagy győzelmeket arattak, amikor Ön úgy gondolta, hogy nem fognak aktív hadműveleteket folytatni. Legjobb kívánságainkat küldjük Önöknek, és hisszük, hogy az Önök seregei és a mi seregeink teheráni egyezményünknek megfelelően egyetértésben eljárva, szétzúzzák a hitleristákat.

ROOSEVELT

1944 április 18. CHURCHILL

260. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK ÉS F. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

Április 18-i üzenetüket megkaptam. A Szovjet Kormányt kielégíti Önöknek az a közlése, hogy a teheráni megegyezésnek megfelelően a tengeren való átkelés a kijelölt időpontban fog megtörténni, amelyről Dean és Burrows tábornok Vezérkarunkat már tájékoztatta[72], és hogy Önök a lehető legnagyobb erőkkel fogják végrehajtani a hadműveletet. Bízom a tervezett hadművelet sikerében.

Remélem továbbá, hogy olaszországi hadműveleteik is sikerrel fognak járni.

Teheráni megállapodásunk értelmében a Vörös Hadsereg ugyanabban az időpontban fogja megindítani új támadását, hogy így a lehető legmesszebbmenően támogassa az angol—amerikai hadműveleteket.

Kérem, fogadják köszönetemet a Vörös Hadsereg sikereivel kapcsolatban kifejezett jókívánságaikért. Csatlakozom ahhoz a kijelentésükhöz, hogy az Önök seregei és a mi seregeink egymást támogatva szétzúzzák a hitleristákat és teljesítik történelmi feladatukat.

1944 április 22.

261. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS

CHURCHILL ÚR ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. A múlt év őszén utasítást adtam arra, hogy indítsanak útnak az Önök északi kikötőibe egy négy konvojból[2] álló konvojsorozatot, minden konvojonként 35 brit és amerikai hajóval; később az eredeti programba két további, egyenként 20 hajóból álló fél-konvojt illesztettem be, s így a küldendő hajók tervezett számát összesen 180 egységre emeltem, 1 millió tonna rakomány szállítását tartva szem előtt. Az e sorozatba tartozó konvojok útnak indítása most befejeződött, s örömmel tájékoztathatom Önt erőfeszítéseink eredményeiről.

2. A mentőhajókon kívül a Királyi Haditengerészeti Flotta 191 hajót juttatott el konvojok keretében az Önök északi kikötőibe, amelyek közül 49 brit és 118 amerikai hajó száraz rakományt, egy hajó kirakodáshoz szükséges darukat, 5 hajó amerikai hadianyagot szállított, 18 pedig tartályhajó volt. Az odaszállított rakomány a következőkből állt (tonnákban):

	Tonna
Brit rakomány	232 600
Amerikai rakomány	830 500

Repülőgép-benzin, autóbenzin és nehézolaj-üzemanyag	171 500
Amerikai hadianyag	25 000
Összesen	1 259 600

3. A Királyi Haditengerészeti Flottának a leskelődő ellenség elkeseredett támadásai ellenére három kivételével valamennyi útnak indított hajót sikerült szerencsésen eljuttatnia az Önök kikötőibe. Emellett örömmel közlöm Önnel, hogy veszteségünk csak két torpedóromboló és egy vadászgép volt, s ezekért megfelelő kárpótlást jelent az, hogy az ellenség elvesztette a „Scharnhorst"-ot, továbbá elvesztett nyolc tengeralattjárót és öt repülőgépet. Komolyan megrongáltuk ezeken a vizeken a „Tirpitz"-et is.

4. Mindez nagy siker volt, s szívemet örömmel tölti el, hogy ez a hadifelszerelés olyan időben érkezett meg az Önök hős seregeihez, amikor hatalmas győzelmeket aratnak. Mihelyt túl leszünk az „Overlord"[43] kritikus időszakán, terveket állítok majd össze az Önökhöz útnak indítandó további szállítmányokra. Már utasítást adtam a dolog tanulmányozására, hogy megállapodhassunk Önökkel egy további konvoj útnak indítására vonatkozóan, amennyiben ezt a harcok menete megengedi. Én valóban komoly tengeri veszteségekre számítok ebben az „Overlord" csatában, amelynek során a hadihajók hosszas harcokat fognak folytatni a parti ütegekkel, s az aknák folytán minden hajó nagy veszedelemben fog forogni. Az a véleményünk, hogy az ellenség tengeralattjáróit és repülőgépeit eléggé sikeresen leküzdöttük, de az „E"-típusú kis torpedónaszádok, nagy sebességük következtében, éjjel veszélyesek lesznek. Az északi szállításokat elsősorban irányító Lyttelton Termelési Miniszter úr iránti kötelességemnek tartottam tudomására hozni Önnek azt a tényt, hogy sikereink felülmúlták várakozásunkat.

Legjobb kívánságaimat küldöm.

1944 május 3.

262. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Május 3-i üzenetét megkaptam. A szovjet északi kikötőkbe rakományokat szállító konvojok[2] megszervezése valóban elismerést és dicséretet érdemel. Köszönöm azt a különös figyelmet, amelyet Ön ennek a dolognak szentelt. Van-e kifogásuk az ellen, hogy a Szovjet Kormány szovjet rendjellel való kitüntetésre terjessze fel Lyttelton urat, aki oly sokat tett ebben az ügyben? Szívesen terjesztenénk fel kitüntetésre a konvojok szervezésében és vezetésében kitűnt más személyeket is.

Üzenetéből megelégedéssel értesültem arról, hogy Ön megbízást adott további konvojok kérdésének tanulmányozására, ezekre ugyanis nekünk még mindig igen nagy szükségünk van.

Megértem, mennyire leköti most az Ön figyelmét az „Overlord"[43], amely természetesen hatalmas erőfeszítést igényel, de egyben óriási pozitív következményekkel is jár majd a háború egész menetére.

Fogadják jókívánságaimat.

1944 május 8.

263. sz.

Az érkezés ideje 1944 május 14.

ROOSEVELT ELNÖK ÉS CHURCHILL MINISZTERELNÖK EGYÜTTES ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Partraszállási eszközeink egy részét a Földközi-tengerről Angliába irányítottuk, hogy minél nagyobb erővel tudjuk megindítani az Észak-Franciaország elleni támadást a tengeren át. Ez, továbbá az a körülmény, hogy földközi-tengeri szárazföldi erőinket be kell vetnünk a jelenlegi olaszországi csatába, megvalósíthatatlanná teszi az „Overlord"-dal[43] egyidejű támadást

Franciaország földközi-tengeri partja ellen. Ilyen támadást később szándékozunk végrehajtani, s ebből a célból az Egyesült Államok további partraszállási eszközöket küld a Földközi-tengerre. Annak érdekében, hogy minél nagyobb létszámú német haderőt vonjunk el Észak-Franciaországból és a keleti frontról, nyomtan a lehető legnagyobb arányú támadást indítjuk a németek ellen Olaszországban, s ugyanakkor továbbra is támadással fenyegetjük Franciaország földközi-tengeri partját.

ROOSEVELT
CHURCHILL

264. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK
ÉS F. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

Együttes üzenetüket megkaptam. Önök tudják a legjobban, hogyan és milyen sorrendben osszák el erőiket. A legfontosabb persze az, hogy biztosítsák az „Overlord"[43] teljes sikerét. Egyben kifejezem azt a meggyőződésemet, hogy a németek ellen Olaszországban megindult támadás sikeres lesz.

1944 május 15.

265. sz.

SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN BIZALMAS

WINSTON CHURCHILL ÚR ÜZENETE
SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Igen hálás vagyok Önnek május 8-i üzenetéért. Lyttelton úr megtiszteltetésnek fogja tekinteni szovjet rendjellel való kitüntetését, és én szívesen eljárok a Királynál, hogy engedélyezze neki a rendjel elfogadását. Van még egy vagy két más személy is, akik igen eredményesen dolgoztak ezen a téren, s

az Ön ajánlatára való tekintettel behatóbban szeretnék ezzel foglalkozni, ami eddig nem volt módomban. Talán megengedi, hogy még egyszer táviratozzak ebben az ügyben.

2. Az olaszországi csata igen sikeresen alakul. A lengyelek bátran harcoltak, de visszavetették őket Cassinótól északra elfoglalt állásaikból, s közben nagy veszteségeket szenvedtek. Több ezer embert veszítettek. Mégis újra rohamra indultak, és sikert értek el. A franciák szintén kitüntették magukat. Alexander tábornok nagy határozottsággal vezette a csatát, s a jutalom — Cassino elfoglalása. Veszteségünk május 17-ig mintegy 13 000 fő volt. 7000 németet foglyul ejtettünk, és sokat megöltünk. Most érjük majd el az „Adolf Hitler" vonal erődítményeit, amelyekbe teljes erővel remélünk betörni.

3. Elhatároztuk, hogy az Anzio hídfőállásból azonnalra tervezett támadás megkezdését elhalasztjuk mindaddig, amíg a fő csatában be nem következik egy erre megfelelőbb pillanat. De onnan hamarosan jókora csapásnak kell kiindulni.

4. Remélem, hogy ez a 17 vagy 18 hadosztályból álló német hadsereg, amelynek öt vagy hat hadosztályát máris szétvertük, a csata befejeződésének idejére igen siralmas állapotban lesz. Ez lehetővé teszi majd számunkra, hogy haladéktalanul megszervezzük a szárazföldi és tengeri erők kombinált hadműveletét, amely a Génuai- és a Lyoni-öböl egész partvidékét veszélyeztetni fogja. Még nem lehet eldönteni, hogy pontosan hol mérjük a csapást. Az amerikaiak segítettek nekünk azzal, hogy további partraszállási eszközöket küldtek erre a célra. Remélem, hogy ezen a hadszíntéren hamarosan sikerül majd 30—35 német hadosztályt elvonnunk az „Overlord"-tól[43].

5. Alkalmasint Ön is teljes mértékben megérti, hogy most minden gondolatunkat ez foglalja le. A parancsnokokat mind a bizonyosság, a csapatokat pedig a teljes odaadás érzése hatja át.

6. Megkértem a Külügyminisztériumot, hogy Molotov úr útján küldje el Önnek Tito marsallhoz intézett táviratomat[73], amelyből Ön megismeri majd az álláspontunkat. Randolph fiam, akivel Ön Teheránban találkozott, Tito marsallnál tartózkodik, s azt írja, hogy a szovjet misszió és a mi missziónk között a legjobb viszony áll fenn. Legyen így továbbra is.

1944 május 19.

266. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Május 19-i üzenetét megkaptam.

Várom tehát az Ön végleges értesítését mind Lyttelton úr, mind pedig a kitüntetésre jelölt többi személy tekintetében.

Üdvözletemet küldöm Önöknek a szövetséges csapatok olaszországi támadásának Alexander tábornok vezetésével elért sikeres kibontakozása alkalmából. Most nagyon fontos, hogy a szövetségeseknek Olaszországban a német csapatok ellen folytatott hadműveletei valóban jelentős német erőket vonjanak el az „Overlord"-tól[43].

Tito marsallhoz intézett táviratát elolvastam. Én is örülök a jugoszláviai misszióink között kialakult jó viszonynak, és remélem, hogy ez a jövőben is ilyen marad.

1944 május 22.

267. sz.

Az érkezés ideje 1944 május 24.

SZIGORÚAN BIZALMAS

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Az olaszországi ütközet teljes erővel tart. A május 22-ről 23-ra virradó éjjel mi (britek és franciák) együttes támadást indítottunk a fő fronton, jelentős amerikai erőket pedig Anzióból kiindulva az összeköttetési vonalak ellen vetettek be támadásra. Az ellenség a Rómától északra fekvő területről odavonta a 278. gyaloghadosztály egy ezredét, továbbá a 29. és a 90. páncélgránátos hadosztályt. Hitler egyáltalán nem szándékozik erős utóvédek fedezete alatt visszavonulni — mint az amerikai

vezérkarok gondolták —, hanem nyilvánvalóan konokul eltökélte, hogy Rómától délre megvívja az ütközetet. Ha Kesselring hadserege itt vereséget szenved, és részben megsemmisül, ez kedvező feltételeket teremt a jövőre nézve. A „Hermann Göring" hadosztályt, amely Hitler különleges tartalékának részét alkotja, még bevethetik ellenünk. Ha így lesz, akkor mindez az „Overlord"-ot[42]" fogja segíteni. Az ütközetet rendkívül komolynak kell tekinteni; a mi fegyveres erőink nem sokkal haladják meg az ellenség erőit.

2. Remélem, elkészíthetem majd az Ön részére az arktiszi konvojok[2] újabb programját, de előbb tudnom kell, milyen veszteségeink lesznek torpedórombolókban és cirkálókban az „Overlord" tengeri műveletei során. A brit és az amerikai csapatok sok egységét meglátogattam, s azt tapasztaltam, hogy élénk harci vágy tölti el őket. A legkülönfélébb vízi járműveket készítették abból a célból, hogy lehetővé tegyék nagy tömegű katonának és közlekedési eszköznek egyidőben történő partratevését, a tengerről nyitott példátlan erejű tüzérségi tűz védelme alatt. 11 000 első vonalbeli repülőgéppel rendelkezünk, amelyek készen állnak arra, hogy egy és ugyanazon a napon harcba szálljanak.

3. Legjobb kívánságaimat küldöm annak a nagy hadműveletnek sikeréhez, amelyet Önök most készítenek elő. Még nem gratuláltam Önnek Odessza és Szevasztopol bevételéhez. Most megteszem.

268. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Hálás vagyok Önnek, hogy legutóbbi üzenetében tájékoztatott az olaszországi ütközetről. Mindannyian lelkesedéssel figyeljük az Önök sikereit.

Az „Overlord"[43] nagyarányú előkészítéséről szóló közlései igen nagy reményeket keltenek bennünk. Különösen fontos, hogy a brit és az amerikai csapatokat ilyen elszántság hatja át.

Örömmel hallom, hogy bizonyos idő múlva foglalkozni kíván az arktiszi konvojok[2] újabb programjával.

Szerencsekívánatait köszönöm. Erősen készülünk az újabb nagy hadműveletekre.

1944 május 26.

269. sz.

SZIGORÚAN BIZALMAS

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Nagyon hálás vagyok Önnek a táviratáért. Az olaszországi ütközet sikeresen alakul, s erősen remélem, hogy az ellenség csapatainak egy bizonyos részét elvágjuk. Rómára csak úgy gondolunk, mint mellékes eredményre. Fő célunk az, hogy minél több németet vonjunk be a csatába és semmisítsünk meg. E csata megnyerése után nyomban átállítjuk földközi-tengeri fegyveres erőinket, hogy a szárazföldi és tengeri erők a lehető legmegfelelőbb kombinált hadműveleteivel segítsék az „Overlord"-ot[43].

2. Itt mindent az „Overlord"-ra összpontosítottunk, s amire emberi erő képes, mindent megteszünk, vagy legalábbis megkockáztatunk.

1944 május 28.

270. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Köszönöm Önnek az olaszországi ütközetről szóló legutóbbi közlését. Mi itt ugyancsak reméljük annak sikeres befejezését, ami kétségtelenül megkönnyíti majd az „Overlord"[43] megvalósítását.

Kívánunk Önöknek további sikereket.

1944 május 30.

271. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Bizonyára örült, amikor megtudta, hogy a szövetségesek bevonultak Rómába. Mi mindig azt tekintettük a legfontosabbnak, hogy minél több ellenséges hadosztályt vágjunk el. Alexander tábornok most erős páncélos kötelékeket küld északra, Terni felé, s ezzel nagyjából befejeződik mindazoknak a hadosztályoknak a bekerítése, amelyeket Hitler a Rómától délre vívott ütközetbe küldött. Az Anziónál és Nettunónál végrehajtott kombinált partraszállási hadművelet ugyan nem hozta meg azonnal azokat az eredményeket, amelyeket a tervezésnél reméltem, de helyes stratégiai manővernek bizonyult, s végül is eredményesnek bizonyult. Először, tíz hadosztályt vont el a következő helyekről:

egyet Franciaországból, egyet a Rajnai tartományból,
négyet Jugoszláviából és Isztriából,
egyet Dániából és hármat Észak-Olaszországból.

Másodszor, védelmi ütközethez vezetett, amelyben ugyan mintegy 25 000 embert vesztettünk, de a németeket visszavetettük, s hadosztályaik állományának jelentős részét harcképtelenné tettük, amikor is az ellenség körülbelül 30 000 főnyi veszteséget szenvedett. Végül, az anziói partraszállás lehetővé tette, hogy még nagyobb méretekben valósuljon meg az a hadmozdulat, amelynek érdekében eredetileg tervbe vettük. Alexander tábornok most minden erejével azon van, hogy csapdába ejtse a Rómától délre levő hadosztályokat. Néhány, nagy mennyiségű nehézfegyverét hátrahagyva, a hegyekbe vonult vissza, de reméljük, hogy sok fogoly és hadianyag kerül a kezünkbe. Mihelyt ezekkel a hadosztályokkal végeztünk, eldöntjük, hogyan használhatjuk fel legjobban olaszországi seregeinket a fő hadművelet támogatására. Britek, amerikaiak, szabad franciák és lengyelek — a velük szemben álló német csapatokat mind tönkreverték vagy frontális támadásban széjjelszórták, s nekünk hamarosan komolyan meg kell fontolnunk, hogy melyiket válasszuk az előállt lehetőségek közül.

2. Éppen most tértem vissza kétnapos tartózkodás után Eisenhower tábornok főhadiszállásáról, ahol megszemléltem a behajózó csapatokat. Igen nehéz elcsípnünk a megfelelő időjárást, mert a megfelelő időjárás fogalmát különböző, mégpedig olyan tényezők összessége határozza meg, amelyektől — például a dagálytól, a hullámzástól, a ködtől és a felhőzettől — az függ, hogy ki tudjuk-e használni a lehető legnagyobb mértékben hatalmas tengeri és szárazföldi erőinket. Eisenhower tábornok legnagyobb sajnálatára kénytelen volt egy éjszakával elhalasztani a hadműveletet, de az időjárásjelentés igen kedvező változást helyez kilátásba, s ma éjjel nekivágunk. 5000 hajót vetünk be, s 11 000 repülőgép várja teljes készenlétben a parancsot.

1944 június 5.

272. sz.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Üdvözlöm Önöket a szövetséges angol—amerikai csapatok nagy győzelme — Róma bevétele alkalmából.

Ezt a hírt nagy örömmel fogadták a Szovjetunióban.

1944 június 5.

273. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Minden jól kezdődött. Az aknákat, az akadályokat és a parti ütegeket már javarészben leküzdöttük. Nagy arányokban és igen eredményesen vetettünk be ejtőernyős csapatokat. A gyalogság partraszállása gyorsan halad, sok harckocsi és motorosságyú már a parton van.

Az időjárási kilátások elviselhetőek, javuló tendenciát mutatnak.

1944 június 6.

274. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Az „Overlord"[43] hadművelet kezdetének sikeréről szóló értesítését megkaptam. Ez a hadművelet mindannyiunkat megörvendeztet, s további sikerekre nyújt reményt.

A szovjet csapatok nyári támadása a teheráni konferencián létrejött egyezménynek megfelelően június közepén kezdődik az egyik fontos frontszakaszon. A szovjet csapatok általános támadása szakaszonként fog kibontakozni — a hadseregek egymás után következő támadásba lendülése útján. A támadó hadműveletek június végén és július folyamán a szovjet csapatok általános támadásába csapnak majd át.

Kötelezem magam, hogy idejében tájékoztatom Önt a támadó hadműveletek menetéről.

1944 június 6.

275. sz.

WINSTON CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Köszönöm Önnek üzenetét és Róma bevétele alkalmából küldött üdvözletét. Az „Overlord"[43] tekintetében teljes mértékben meg vagyok elégedve a ma, június 7-én délig kialakult helyzettel. Csak egyetlen parti körzetben voltak komoly nehézségek, ahol amerikaiak szálltak partra, de már itt is megszűntek. Az ellenség hátában, a szárnyakon szerencsésen földet értek húszezer főnyi ejtőernyős csapatok, s minden egységük kapcsolatot teremtett a tenger felől partraszállt amerikai és brit csapatokkal. Veszteségeink csekélyek. Mintegy 10 000 ember elvesztésével számoltunk. Reméljük, ma estig a parton lesz a negyed millió ember nagyobbik része, speciális hajókkal partratett vagy saját szerkezetükkel, úszva partot ért jelentős számú páncélos erőkkel (harckocsikkal) együtt. Ez utóbbi harckocsitípusban különösen az amerikai frontszakaszon meglehetősen

jelentős veszteségeket szenvedtünk annak következtében, hogy a hullámok felborították ezeket az úszó harckocsikat. Most erős ellentámadások várhatók, de számítunk páncélos fölényünkre, no meg természetesen légi fölényünkre, valahányszor felhőtlen lesz az ég.

2. Tegnap késő este tankcsatára került sor Caen körzetében a mi frissen partraszállt páncélos erőink és az ellenség 21. páncélgránátos hadosztályának ötven harckocsija közt, amelynek eredményeképpen az ellenség megfutamodott, s otthagyta a csatamezőt. Most akcióba lép a brit 7. páncélos hadosztály, s néhány nap alatt feltétlenül megszerzi nekünk a fölényt. Arról van szó, hogy mekkora erőt tudnak bevetni ellenünk a következő héten. Az időjárás a Csatorna[36] körzetében, úgy látszik, nem akadályozza majd partraszállásunk folytatását. Valójában az időjárás biztatóbbnak látszik, mint azelőtt. A parancsnokok mind meg vannak elégedve, mert a csapatok partratétele valójában jobban ment, mint vártuk.

3. K ü l ö n ö s e n b i z a l m a s . Úgy tervezzük, hogy igen rövid idő alatt két nagy előregyártott kikötőt rendezünk be a Szajna torkolatának széles öblében. Ezekhez a kikötőkhöz hasonlót még nem látott a világ. Nagy óceánjárók is kirakodhatnak majd itt, s a sok kikötőhelyen keresztül utánpótlást juttathatunk el a harcoló csapatokhoz. Ez az ellenség számára teljesen váratlanul történik majd, s lehetővé teszi, hogy az időjárási viszonyoktól függetlenül igen jelentős készleteket halmozzunk fel. Reméljük, hogy a hadműveletek során hamarosan elfoglaljuk Cherbourg-t.

4. Másfelől az ellenség gyorsan és nagymértékben összpontosítja majd erőit, s a harc elkeseredett lesz, arányai pedig egyre növekedni fognak. Változatlanul reméljük, hogy a D + 30[74] időpontig mintegy 25 hadosztályt vethetünk be, segédcsapataikkal együtt, amikor is frontunk mindkét szárnya a tengerre fog támaszkodni, és a frontnak legalább három jó kikötője lesz: Cherbourg s a két előregyártott kikötő. Ezt a frontot állandóan ellátjuk majd utánpótlással és egyre szélesíteni fogjuk, s reméljük, hogy később hozzákapcsolhatjuk a Bresti-félszigetet. De mindez függ a háború véletlenszerűségeitől, amelyeket Ön, Sztálin Marsall, olyan jól ismer.

5. Reméljük, hogy ez a sikeres partraszállás és a római győzelem — amelynek gyümölcseit még be kell gyűjtenünk az elvágott hun hadosztályoktól — megörvendezteti az Önök vitéz katonáit, mindazon terhek után, amelyek rájuk nehezedtek, s amelyeket az Önök országának határain túl senki nem érzett át jobban, mint én.

6. A fentebb elmondottak lediktálása után kaptam meg az „Overlord" sikeres kezdetéről szóló üzenetét, amelyben a szovjet csapatok nyári támadásáról ír. Szívélyesen köszönöm. Remélem, figyelembe veszi, hogy mi soha egyetlen kérdést sem tettünk fel Önöknek, mert teljesen megbízunk Önben, az Önök népében és az Önök csapataiban.

1944 június 7.

276. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Június 7-i üzenetét, amelyben az „Overlord"[43] hadművelet sikeres kibontakozásáról értesít, megkaptam. Mindannyian köszöntjük Önt, s a bátor brit és amerikai csapatokat, és szívből kívánunk további sikereket.

A szovjet csapatok nyári támadásának előkészületei befejezéshez közelednek. Holnap, június 10-én kezdődik nyári támadásunk első szakasza a leningrádi fronton.

1944 június 9.

277. sz.

SZIGORÚAN BIZALMAS

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÜZENETE
SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Nagy örömmel vettem üzenetét, amelyet közöltem Eisenhower tábornokkal. Az egész világ láthatja, hogyan válnak valóra a közös ellenség elleni összehangolt támadásainkban a teheráni

tervek. Kísérje mindenütt siker és szerencse a szovjet seregek útját.

2. Ma, 10-én éjszakáig már bizonyára partraszállítunk mintegy 400 000 embert, fölényben levő nagy páncélos erőkkel együtt, s gyorsan gyarapítjuk a tüzérséget és a teherautók számát. Felfedeztünk három kis halászkikötőt, amelyek számunkra váratlanul alkalmasak teherrakományok partratételére. Ezenkívül sikeresen halad előre a két nagy előregyártott kikötő szerelése. A közlések szerint az ütközet menete a frontokon kielégítő. Úgy gondoljuk, hogy Rommel a taktikai ellentámadásokban apránként elfecsérelte stratégiai tartalékainak egy részét. Valamennyit visszavertük. Az ellenség stratégiai reagálása a legközelebbi jövőben várható.

3. Alexander tábornok gyorsan üldözi északi irányban Kesselring hadseregének szétvert maradványait. Lehet, hogy megállanak a Rimini—Pisa vonalon, ahol folytak bizonyos munkálatok. Alexander tábornok közli, hogy a húsz német hadosztály harci értéke erősen csökkent. Hat-hét hadosztály vonul vissza északi irányban utóvédek és romhalmazok védelme alatt. Alexander tábornok a terület megtisztításának folytatásával egyidejűleg üldözi őket.

1944 június 10.

278. sz.

Az érkezés ideje 1944 június 11.

SZIGORÚAN BIZALMAS

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Megdöbbenéssel hallottam, mi történt Badoglio marsallal[75]. Azt hiszem, elvesztettük az egyetlen kompetens embert, akivel dolgunk volt, s aki mindenki másnál jobb szolgálatokat tehetett volna nekünk. A kiöregedett és mohó politikai törtetőknek ez a mostani kis csoportja természetesen igyekszik majd előtérbe

tolni az olasz igényeket, s még igen nagy kellemetlenséget okozhat. Ön sokat segíthetne nekem, ha közölné, hogyan vélekedik a dologról.

279. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

1. Badoglio távozásáról szóló üzenetét megkaptam. Engem is váratlanul ért Badoglio távozása. Az volt a véleményem, hogy a szövetségesek, az angolok és az amerikaiak beleegyezése nélkül nem történhetett meg Badoglio menesztése és Bonomi kinevezése. Az Ön üzenetéből azonban kitűnik, hogy mindez a szövetségesek akarata ellenére történt. Feltehető, hogy egyes olasz körök megpróbálják majd a maguk javára módosítani a fegyverszüneti feltételeket. Mindenesetre, ha a körülmények folytán Önök és az amerikaiak úgy látják, hogy Olaszországnak más kormány kell, nem a Bonomi-kormány, számíthatnak rá, hogy szovjet részről ennek nem lesz akadálya.

2. Június 10-i üzenetét ugyancsak megkaptam. Köszönöm az értesítést. Úgy látszik, a nagyszabásúnak tervezett partraszállás tökéletesen sikerült. Kollégáimmal együtt el kell ismernünk, hogy a háborúk története nem ismer még egy ilyen méretű, ilyen nagyvonalúan elgondolt és ilyen mesterien végrehajtott vállalkozást. Tudjuk, hogy Napóleon annakidején szégyenteljes kudarcot vallott azzal a tervével, hogy átkeljen a La-Manche csatornán. A hisztérikus Hitler, aki két éven át kérkedett azzal, hogy át fog kelni a La-Manche-on, még kísérletet sem mert tenni arra, hogy beváltsa fenyegetését. Csak a mi szövetségeseinknek sikerült becsülettel végrehajtani a La-Manche-on való átkelés nagyszabású tervét. A történelem a legnagyobb vívmányok közt tartja majd számon ezt a harci tettet.

1944 június 11.

280. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Június 11-i üzenete nagy örömmel töltötte el velem együtt az egész kormányt, amelynek felolvastam. Az Ön első pontja egyezik azzal, amit Roosevelt Elnök is elfogadott, hogy tudniillik a kérdést utaljuk az általános Tanácsadó Bizottság elé, s megvitatás után adjuk át a három kormánynak, amelyek megtanácskozzák majd egymással, hogy milyen álláspontot foglaljanak el az új olasz kormányt illetően. Közben Badoglio, aki nyilván baráti viszonyban van Bonomival, egy ideig tovább folytatja majd tevékenységét.

2. Hétfőn, mint Ön az újságokból talán már tudja is, meglátogattam a brit frontszakaszt. A harcok szünet nélkül folynak, akkor is tizennégy hadosztályunk volt harcban a mintegy hetven mérföldes fronton. Velük szemben az ellenségnek tizenhárom hadosztálya áll, de ezek korántsem olyan erősek, mint a mieink. Az ellenség sietve erősítéseket vet be a hátországból, de mi véleményünk szerint a tengeren jóval gyorsabban szállítjuk az erősítést. Csodálatos látványt nyújt a part mentén csaknem 50 mérföldre terjedő hajóváros, amely a jelek szerint biztonságban van a légitámadásoktól, sőt az egészen közel ólálkodó tengeralattjáróktól is. Reméljük, hogy bekerítjük Caent, s ott esetleg foglyokat is ejtünk. A foglyok száma két nappal ezelőtt tizenháromezer volt, ami több, mint amennyi veszteséget addig elesettekben és sebesültekben szenvedtünk. Ezért elmondhatjuk, hogy az ellenség csaknem még egyszer annyi veszteséget szenvedett, mint mi, noha mi az egész idő alatt támadtunk. A tegnapi nap folyamán az előrehaladás teljesen kielégítő volt, bár az ellenség ellenállása a stratégiai tartalékok bevetésének arányában erősödik. Egészen valószínűnek tartom az ütközet olyan arányúvá fejlesztését, hogy júniusban és júliusban mindkét fél részéről körülbelül egymillió ember vesz majd benne részt. Számításunk szerint augusztus közepére kétmillió emberünk lesz ott.

3. Kívánok Önöknek minden jót, és sok sikert Karéliában.

1944 június 14.

281. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Június 14-i üzenetét megkaptam.

Helyesnek tartom azt a javaslatát, amely szerint az új olasz kormány kérdését előzetesen vitassa meg az olaszországi kérdésekkel foglalkozó Tanácsadó Bizottság, hogy azután a mi három kormányunk közös véleményre jusson ebben a kérdésben.

Nagy érdeklődéssel olvastam az észak-franciaországi hadműveletek menetéről szóló közlését. Kívánom, hogy Caen tervezett bekerítése és a normandiai hadműveletek további kiterjesztése teljes sikerrel járjon.

Köszönöm, hogy sikert kíván támadásunkhoz. Hadműveleteink a kidolgozott terv szerint haladnak előre, s nagy jelentőségük lesz egész általános szövetséges frontunk szempontjából.

1944 június 15.

282. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Remélem, augusztus 10-e körül újra útnak indíthatunk Oroszországba északi konvojokat[2]. Írtam erről Roosevelt Elnöknek, s ő teljesen egyetért vele. Reméljük, hogy már a legközelebbi jövőben megkezdődik mintegy harminc kereskedelmi hajó rakodása, amelyek harmad része amerikai hajó lesz. A hivatalos üzenetváltás a szokott úton fog történni.

2. Olaszországgal foglalkozó június 15-i táviratához. Ön bizonyára ismeri a Külügyminisztérium június 14-i 285. számú táviratát, amelyet a nápolyi Politikai Főbiztoshoz intézett, s másolatban 1796 számmal[76] Moszkvába is elküldött. Igen hálás vagyok Önnek, hogy így fogja fel ezt a váratlanul előállott

helyzetet. Most meg kell mondanom Önnek, hogy miután megkaptam az Egyesült Államok Elnökének és a mi helyi képviselőinknek értesítését, meggyőződtem arról, hogy lehetetlen lesz visszaállítani Badoglio kormányát, s ő maga is úgy gondolja, hogy elég volt belőle. Jó szolgálatokat tett nekünk. Egyetértek azzal, hogy ezeket a kérdéseket most vizsgálja meg az olaszországi kérdésekkel foglalkozó Tanácsadó Bizottság, s így a mi három kormányunk egyidejűleg hozhassa nyilvánosságra álláspontunkat ebben a kérdésben. Fontos, hogy az új Olasz Kormánynak pontosan értésére adjuk, milyen kötelezettségeket örökölt.

3. A csata Normandiában hetven mérföldes fronton most már teljesen kibontakozott, s arányait és hevességét tekintve állandóan fokozódni fog. A dolgok jelenlegi állása szerint alakulását inkább annak alapján kell megítélni, hogy hogyan fokozódik arányaiban és hevességében, semmint az elfoglalt terület nagysága alapján. Veszteségeink mintegy harmincezer főre tehetők, s mi minden bizonnyal jelentősebb veszteségeket okoztunk az ellenségnek. Három nappal ezelőtt tizenháromezer foglyunk volt, s azóta is sok foglyot ejtettünk. Mintegy ötszázötvenezer emberünk van a parton, ez eddig húsz hadosztályt jelent, parancsnoksági alakulatokkal és egyebekkel. Az ellenségnek mintegy tizenhat van, de gyengébbek. Épp most tanácskoztam az Egyesült Államok hadseregét vezénylő Marshall tábornokkal, aki azt mondta nekem, hogy feltétlen bizakodással nézi a helyzetet, s hogy az ellenség a következő néhány napon belül aligha lesz képes nagy ellentámadást indítani, mert Rommel idő előtt bevetette stratégiai tartalékait az első vonal támogatására.

4. Hitler megkezdte titkos fegyverének alkalmazását London ellen. Zajos éjszakánk volt. Az a véleményünk, hogy harcba tudunk majd szállni ellene. Kívánok minden jót ezekben a nagy eseményekben bővelkedő időkben.

1944 június 17.

283. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

1. Köszönöm Önnek és az Elnöknek arra a szándékára vonatkozó értesítését, hogy augusztus 10-e körül újra megkezdik északi konvojok[2] útnak indítását a Szovjetunióba. Ez jelentős segítség lesz számunkra.

Az olaszországi ügyeket illetően Ön már valószínűleg ismeri a Tanácsadó Bizottság[77] határozatát az új olasz kormánnyal kapcsolatban. A Szovjet Kormánynak nincs kifogása ez ellen a határozat ellen.

Mindannyian nagyon örülünk, hogy a brit és az amerikai csapatok normandiai hadműveletei ilyen sikeresen alakulnak, s máris ilyen komoly arányokban és erővel folynak. Szívből kívánok csapataiknak további sikereket.

2. Legkésőbb egy hét múlva megkezdődik a szovjet csapatok nyári támadásának második szakasza. Ebben a támadásban a páncélos hadosztályokkal együtt 130 hadosztály vesz részt. Én és kollégáim komoly sikerekre számítunk. Remélem, hogy támadásunk jelentős támogatást nyújt a szövetséges csapatok franciaországi és olaszországi hadműveleteihez.

1944 június 21.

284. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Nagyon fellelkesített június 21-i táviratában küldött értesítése. Mi most örülünk nagyszerű hadműveleteik első eredményeinek, minden emberi erőtől telhető módon tovább fokozzuk az ellenség ellen folytatott hadműveleteinket, s mindent elkövetünk annak érdekében, hogy a harc minél erőteljesebb legyen.

2. Az amerikaiak remélik, hogy néhány nap alatt beveszik

Cherbourg-t. Cherbourg eleste rövidesen három amerikai hadosztályt szabadít fel déli irányú támadásunk fokozására, s lehet, hogy Cherbourg-ban huszonötezer foglyot is ejtünk.

3. Volt három vagy négy, júniusban teljesen szokatlan viharos napunk, ami visszatartotta erőink gyarapítását, és nagy kárt tett előregyártott kikötőinkben, amelyek szerelése még nem fejeződött be. Kijavításuk és megerősítésük felől intézkedtünk. A két előregyártott kikötőből a terület belsejébe vezető utak — bulldozerek segítségével és acélhálók lefektetése révén — igen gyors ütemben épülnek. Így Cherbourg-ral együtt létrejön majd az a nagy támaszpont, amely igen jelentős hadseregeket is elláthat, függetlenül az időjárástól.

4. A brit fronton, ahol az öt német páncélos hadosztályból négyet bevetettek, heves harcokat vívtunk. Az újabb brit támadást ott pár nappal elhalasztottuk, mert a rossz időjárás késleltette néhány hadosztály kiegészítését. A támadás holnap kezdődik.

5. Olaszországban az előrenyomulás gyors ütemben folyik, s reméljük, hogy júniusban elfoglaljuk Firenzét, július közepéig vagy végéig pedig elérjük a Pisa—Rimini vonalat. Az ezzel kapcsolatban előálló stratégiai lehetőségeket illetően hamarosan táviratot küldök Önnek. A fő elv, amelyhez véleményem szerint ragaszkodnunk kell, az legyen, hogy minél több hitleristát vonjunk be állandóan a harcba, a lehető legszélesebb és a lehető legtöbb eredménnyel kecsegtető frontokon. Csak kitartó küzdelemmel vehetjük le az Önök válláról a teher egy részét.

6. Nyugodtan figyelmen kívül hagyhatja mindazt a sületlenséget, amit a németek repülő bombájuk hatásáról összehordanak. A bomba nincs érezhető hatással a termelésre vagy London életére. Áldozatainak száma hét nap alatt, amióta alkalmazzák, tíz-tizenegyezer. Az utcák és a parkok változatlanul népesek, az emberek munkájuk vagy szolgálatuk végeztével élvezik a nap sugarait. A parlamenti ülések a riadók idején is folytatódnak. A rakétafegyver veszélyesebb is lehet, ha majd tökéletesítik. A nép büszke rá, hogy egy kicsit megosztja a veszélyt katonáinkkal és az Önök katonáival, akikért Britanniában úgy lelkesednek. Kísérje szerencse az Önök újabb támadását.

1944 június 25.

285. sz.

W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SAJÁT KEZÉBE

Fogadja forró üdvözletemet Cherbourg-nak a német megszállók uralma alóli felszabadítása alkalmából. Köszöntöm a vitéz brit és amerikai csapatokat a ragyogó siker alkalmából.

I. SZTÁLIN

1944 junius 27.

286. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Június 25-i üzenetét megkaptam.

A szövetséges csapatok közben felszabadították Cherbourg-t, s ilyenformán újabb nagy győzelmet arattak normandiai erőfeszítéseik során. Köszöntöm az észak-franciaországi és olaszországi hadműveletek során egyre több sikert arató bátor brit és amerikai csapatokat.

Ugyanakkor, amikor az észak-franciaországi hadműveletek arányai egyre hatalmasabbá és Hitler számára egyre fenyegetőbbé válnak, a szövetségesek olaszországi támadásának sikeres előrehaladása szintén megérdemel minden figyelmet és elismerést. Kívánunk Önöknek újabb sikereket.

A mi támadásunkról elmondhatjuk, hogy lélegzetvételnyi időt sem hagyunk majd a németeknek, egyre szélesebb fronton fogjuk folytatni támadó hadműveleteinket, s egyre fokozzuk nyomásunkat a német hadseregekre. Ön bizonyára egyetért velem abban, hogy ez elengedhetetlen közös ügyünk szempontjából.

Ami Hitler bomba-repülőgépét illeti, máris látnivaló, hogy ennek az eszköznek nem lehet komoly jelentősége sem a normandiai hadműveletek, sem a köztudomásúan bátor londoni lakosság tekintetében.

1944 június 27.

287. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Június 27-i üzenetéhez. Büszkék vagyunk Cherbourg felszabadításával kapcsolatban küldött üdvözletére és e rendkívül fontos győzelem alkalmából az amerikai és brit csapatoknak küldött üdvözlő szavaira.

1944 június 29.

288. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Június 27-i üzenete nagyon fellelkesített valamennyiünket, és mindnyájunknak igen nagy örömet szerzett. Elküldöm az Elnöknek, s biztos vagyok benne, hogy megörvendezteti.

2. Éppen ideje, hogy megmondjam Önnek, milyen óriási hatással van mindannyiunkra itt Angliában az orosz seregek nagyszerű támadása, amely erősödésének arányában hovatovább nyilván pozdorjává zúzza az Önök és Varsó, majd Berlin közt álló német seregeket. Itt nagy figyelemmel kísérjük minden győzelmüket. Világosan látom, hogy mindez második szakasza Teherán óta vívott harcaiknak, miután az első szakasz eredményeként visszafoglalták Szevasztopolt, Ogyesszát, a Krimet, s előhadaik elérték a Kárpátokat, a Szeretet és a Prutot.

3. Normandiában heves harcok dúlnak. Júniusban igen kedvezőtlen volt az időjárás. Nálunk a partvidéken nemcsak vihar volt — mégpedig rosszabb, mint amilyet a nyári időszakban hosszú évek óta feljegyeztek —, hanem erős felhőképződés is. Ezért nem tudjuk teljes mértékben kihasználni jelentős légi fölényünket, s a repülő bombák is könnyebben elérik Londont. Remélem azonban, hogy a július javulást hoz. Mindamellett a nagy hevességgel folyó harcok kedvezően alakulnak, s habár nyolc páncélos hadosztály áll a brit frontszakasszal szemben, nem csekély fölényünk van harckocsikban. Jóval több, mint

háromnegyed millió brit és amerikai katonánk van a parton, fele-fele arányban. Az ellenség egyszerre lángol és vérzik minden fronton, s én egyetértek Önnel abban, hogy csak legyen így mindvégig.

1944 július 1.

289. sz.

Az érkezés ideje 1944 július 3.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Kitűnően sikerült fényképét megkaptam, a dedikációval, amely jelentősen fokozta örömömet. Nagyon köszönöm.

290. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Július 1-i üzenetét megkaptam.

Hálámat fejezem ki Önnek, amiért ily sokra becsüli a nyári támadás második szakaszának harcait vívó Vörös Hadsereg sikereit.

Mi mind biztosak vagyunk benne, hogy az említett átmeneti nehézségek ellenére a brit és az amerikai csapatok jól kihasználják légi és harckocsi fölényüket normandiai támadó hadműveleteik sikeres továbbfejlesztésére. Fogadja mindnyájunk üdvözletét és legjobb kívánságait.

1944 július 4.

291. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Nagy örömmel értesültem dicső győzelmükről — Minszk bevételéről — és a legyőzhetetlen orosz seregeknek oly széles fronton végrehajtott hatalmas előretöréséről.

1944 július 5.

292. sz.

SZEMÉLYES
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Köszönöm Minszknek a szovjet csapatok általi bevétele alkalmából küldött meleghangú üdvözletét.

1944 július 7.

293. sz.

SZEMÉLYES
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Szerencsekívánataimat küldöm Önnek a Caen városát felszabadító brit csapatok újabb dicső győzelme alkalmából.

1944 július 11.

294. sz.

Az érkezés ideje 1944 július 12.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Néhány héttel ezelőtt Eden úr azt javasolta az Önök Nagykövetének, hogy a Szovjet Kormány ragadja magához a kezdeményezést Romániában, s közölte, hogy a britek ugyanezt

teszik majd Görögországban. Nem volt szó másról, mint az együttműködésre vonatkozó megegyezésről annak érdekében, hogy lehetőleg elkerüljük a háromoldalú táviratváltások vontatott és nehézkes módszerét, amely megbénítja a cselekvést. Molotov úr azután igen helyénvalóan azt javasolta, hogy informáljam az Egyesült Államok Kormányát, amit meg is tettem, és az egész idő alatt tenni akartam, s az Elnök némi vita után beleegyezett, hogy három hónapon át tartó kísérlet formájában megvalósítsuk elgondolásunkat. Ezek a hónapok — július, augusztus és szeptember — igen fontos hónapok lehetnek, Sztálin Marsall. Most azonban azt veszem észre, hogy Ön bizonyos nehézségeket lát a dologban. Szeretném megkérdezni, hogy nem egyezne-e Ön bele ennek a tervnek három hónapon át tartó kipróbálásába. Senki sem mondhatja, hogy ártalmára van Európa jövőjének vagy megosztja Európát. De így biztosíthatjuk minden területen a világos politikát, s mindig közölni fogjuk egymással, mit teszünk. Ha azonban Ön azt közli velem, hogy ez reménytelen, közlését nem fogom majd fel rossz értelemben.

2. Van még egy kérdés, amelyet fel akarok vetni Ön előtt. Törökország hajlandó nyomban megszakítani kapcsolatait a tengelyhatalmakkal. Én egyetértek Önnel abban, hogy Törökországnak hadat kell üzennie, de attól tartok, hogy ha ezt megmondjuk, makacskodni fog, repülőgépeket követel majd városai védelmére, márpedig mi ez idő szerint nehezen küldhetünk oda repülőgépeket, továbbá együttes katonai akciókat követelhet Bulgáriában és az Égei-tengeren, amikor most nincsenek meg a szükséges eszközeink. Ezenkívül újra mindenféle fegyvert követelhet, mi pedig nem adhatunk, mivel az év elején neki szánt készleteket már másutt használtuk fel. Ezért szerintem okosabb, ha első lépésként elfogadjuk a Németországgal való kapcsolatok megszakítását. Később küldhetünk oda egyet-mást, hogy segítsük a bosszúból végrehajtott légitámadások elleni védekezésben, s ha közösen járunk el, elérhetjük háborúba lépését. A török szövetség az előző háborúban nagyon értékes volt a németeknek, s az a tény, hogy Törökország megszakítja velük kapcsolatait, lélekharang kongása lesz a német fülnek. Szerintem éppen most igen alkalmas az idő arra, hogy megkondítsuk a lélekharangot.

3. Én csak egyéni elgondolásaimat fejtem ki Önnek ezekben a kérdésekben, amelyekről Eden úr ugyancsak informálja Molotov urat.

4. Normandiában mintegy 1 050 000 emberünk van, hatalmas mennyiségű felszereléssel, s naponta újabb 25 000 érkezik. A harcok nagyon súlyosak, s már a közelmúlt ütközetei előtt — amelyekről egyelőre nem érkeztek veszteségjelentések — az amerikaiakkal együtt 64 000 főnyi veszteségünk volt. De adataink szerint az ellenség legalább ugyanennyit veszített, s mi ezenkívül 51 000 foglyot is ejtettünk. S figyelembe véve, hogy mi támadtunk és a tengerről szálltunk partra, azt hiszem, erősen megtépáztuk az ellenséget. A frontok továbbra is szélesedni fognak, s a harcokban nem lesz megállás.

5. Alexander Olaszországban ugyancsak erős nyomást fejt ki. Reméli, hogy áttöri a Pisa—Rimini vonalat és behatol a Pó völgyébe. Ilyenformán vagy magára von néhány további német hadosztályt, vagy jó stratégiai pozíciókat nyer.

6. A londoniak kitartással viselik a bombázásokat, amelyek eddig mintegy 22 000 áldozatot követeltek, s azt a benyomást keltik, hogy állandó jelenséggé válnak.

7. Hadd gratuláljak a Vilna térségében való ragyogó előretörésükhöz.

295. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Megbízható értesülések szerint a németek hosszabb időn át rakétalövedék-kísérleteket folytattak Lengyelországban, a dębicai kísérleti állomáson. Értesülésünk szerint ennek a lövedéknek robbanóanyag-töltete körülbelül tizenkétezer font, s ellenintézkedéseink hatékonysága jórészt attól függ, hogy mennyit tudhatunk meg erről a fegyverről, mielőtt ellenünk alkalmaznák. Dębica az Önök győzelmesen támadó csapatainak útjában fekszik, s teljes mértékben lehetséges, hogy a legközelebbi néhány hét alatt birtokukba kerül.

2. Jóllehet csaknem biztos, hogy a németek annyi felszerelést rombolnak le Dębicában, illetve szállítanak el onnan, amennyit

csak tudnak, valószínűleg sok értesülést lehet majd szerezni, ha ez a körzet orosz kézben lesz. Többek közt reméljük, hogy megtudhatjuk, hogyan lövik ki a rakétát, mert ennek alapján megállapíthatjuk, hol vannak rakétakilövő helyek.

3. Ezért hálás lennék Önnek, Sztálin Marsall, ha utasítást adna, hogy őrizzék meg azokat a dębicai készülékeket és berendezéseket, amelyekhez csapataik a körzet elfoglalása után esetleg hozzájutnak, s ha majd lehetővé tenné, hogy szakembereink tanulmányozzák ezt a kísérleti állomást.

1944 július 13.

296. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Üzenetét, szerencsekívánataival együtt, nagyon köszönöm. Másolatban átadtam Montgomery tábornoknak, s tudomására hoztam, hogy közölheti csapataival.

1944 július 13.

297. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Július 12-i üzenetét megkaptam.

1. Romániát és Görögországot illetően nem szükséges itt megismételnem azt, amit Ön londoni Nagykövetünk és Eden úr jegyzékváltásából már ismer. Egy világos előttem, nevezetesen, hogy az Amerikai Kormánynak bizonyos aggályai vannak ebben a kérdésben, s ezért jobb, ha akkor térünk vissza rá, amikor megkeresésünkre megkaptuk az amerikai választ. Mihelyt ismerjük az Amerikai Kormány észrevételeit, feltétlenül visszatérek erre a kérdésre.

2. Törökország kérdését azoknak a tényeknek alapján kell

megvizsgálnunk, amelyeket Nagy-Britannia, a Szovjetunió és az Egyesült Államok kormánya még a múlt év végéről, a Török Kormánnyal folytatott tárgyalások idejéből jól ismer. Természetesen Ön is emlékszik, milyen kitartóan javasolta a három ország kormánya Törökországnak, hogy még 1943 novemberében vagy decemberében lépjen háborúba a szövetségesek oldalán a hitleri Németország ellen. Mindebből semmi sem lett. Ön is tudja, hogy a Török Kormány kezdeményezésére ez év május—júniusában újra tárgyaltunk a Török Kormánnyal, s kétszer is javasoltuk ugyanazt, amit a három szövetséges kormány a múlt év végén javasolt. Ebből sem lett semmi. Ami viszont Törökország ilyen vagy olyan felemás lépését illeti, jelenleg nem látom be, mennyiben használna ez a szövetségeseknek. Miután a Török Kormány kitérő és homályos álláspontot foglal el Németország tekintetében, jobb, ha békében hagyjuk és saját elhatározására bízzuk Törökországot, s nem alkalmazunk ellene újabb nyomást. Ez természetesen azt jelenti, hogy Törökországnak, miután kitér a Németország elleni háború elől, a háború utáni ügyekkel kapcsolatos külön jogokat illetően támasztott igényei is elesnek.

3. Szívesen teljesítjük július 13-i üzenetében a dębicai kísérleti állomással kapcsolatban előterjesztett kérését, ha ez az állomás kezünkbe kerül. Kérjük, jelölje meg pontosan, hogy melyik Dębicáról van szó, mert azt mondják, több ilyen nevű helység van Lengyelországban.

4. A normandiai és olaszországi helyzettel kapcsolatos értesítését és Vilna térségében való előrenyomulásunk alkalmából küldött szerencsekívánatait köszönöm.

1944 július 15.

298. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. A dębicai kísérleti állomásra vonatkozó július 15-i táviratához. Alább közlöm az említett állomás fekvéséről a hivatalos brit értesüléseket.

2. A bennünket érdeklő körzet, ahol nagy rakéták kilövésével kísérleteznek, a Krakkó—Lemberg vasútvonal mentén, az északi szélesség 50°05′ és a keleti hosszúság 21°25′ alatt fekvő Debicétől vagy Dębicától északkeletre van. A kísérleti állomás területe mintegy tízszer három és fél mérföld, s a következő pontok közt húzódik:

A. ész. 50°07′ kel. 21°27′
B. ész. 50°12′ kel. 21°36′
C. ész. 50°11′ kel. 21°39′
D. ész. 50°04′ kel. 21°32′

3. Lehetséges, hogy ezer ilyen típusú, egyenként mintegy öt tonnás rakétájuk is van. Ha ez igaz, súlyos napok várnak ránk Londonban. Most körülbelül harmincezer halottunk és sebesültünk van, de az egész lakosság csodálatos kitartást tanúsít. A parlament határozott nyilatkozatot követel abban a tekintetben, hogy minden lehetőt megteszünk. Így segítséget jelentene számomra, ha Ön hozzájuthatna néhány fellelhető adathoz, s erről értesítene bennünket, hogy valaki a mieink közül odautazhasson és megismerkedjék velük. Sokat nyertünk egy rakétával, amely Svédországban esett le és nem robbant fel, de a lengyelországi kísérletek nyomai felbecsülhetetlen újabb adatokkal szolgálnának. A rakétának, amely Svédországban esett le, van egy speciális rádiómechanizmus-része, amelyet különösen szeretnénk megtalálni, habár ez a rész egészen jelentéktelen apróságnak látszik. Ha Ön összeköti tisztjeit Burrows tábornokkal és Dean tábornokkal, s parancsot ad, hogy legyenek segítségükre, nem kell többet foglalkoznia ezzel a kérdéssel.

4. Bizonyára örült, amikor megtudta, hogy hét—nyolcszáz harckocsiból, bizonyos számú erősen gépesített dandárból és megfelelő tüzérségből álló nagy erőkkel kijutottunk a normandiai síkságra, a hátukba kerültünk, s frontvonaluk a sok napon át tartó harcok következtében már a végsőkig megfeszült. Ezért meglehetősen derűlátón ítélem meg a helyzetet, s remélem, hogy felgöngyölítjük az ellenség egész frontját. De mindenkit ért már csalódás ebben a háborúban; így hát

nem mondhatok egyebet, mint hogy remélem, hamarosan jó híreket közölhetek. Holnap odautazom, s néhány napig ott is maradok.

1944 július 19.

299. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Május 8-i táviratában említette, hogy Önök különböző érdemrendekkel tüntetnek ki egyes, az arktiszi konvojok[2] szervezésében és lebonyolításában részt vett polgári személyeket és tiszteket. Sokáig nem válaszoltam, mert előbb meg kellett érdeklődnöm egyet-mást. Javasolnám, hogy tüntessék ki Lord Beaverbrookot ugyanazzal az érdemrenddel, amelyet Lyttelton úrnak szántak. Ő volt az első, aki hangoztatta, hogy konvojokat kell szervezni, s főként az ő erélyének köszönhető, hogy nem veszítettünk még néhány hónapot. Mindjárt kezdetben Önökhöz utazott egy misszióval, s meggyőződésem, hogy nagyon hízeleg majd neki, ha orosz kitüntetést kap. Tehát mind a két miniszter büszkén fogadja majd a kitüntetést. Vannak néhányan, akik hasznos munkát végeztek az alsóbb szervekben. De ezeket illetően nem akarok visszaélni az Önök jóindulatával, ha úgy érzi, hogy nincs módjukban néhány alacsonyabb beosztású személyt is kitüntetni. Ezek az emberek nagy munkát végeznek, s igen gyakran mellőzik őket a kitüntetésnél. A mi érdemrendjeink közt sok a hasonló jellegű kitüntetés, amelyet észszerűen el lehet osztani. Meg is küldhetném Önnek e személyek névsorát.

2. Az újonnan szervezett konvojok közül az első augusztusban indul útnak. Utána számításom szerint rendszeresen indítjuk majd útnak a konvojokat, s ezt abba sem hagyjuk, hacsak alaposan meg nem indokolom Önnek, hogy a torpedórombolókra másutt van szükség. De nem hiszem, hogy erre sor kerül. Hamarosan rövidebb útvonalakat vehetünk majd igénybe.

3. Lengyelországot illetően kerültem minden megjegyzést,

mert bízom benne, hogy Ön megbarátkozik az illegális mozgalommal, ha csakugyan erős és biztos csapásokat mér a németekre. Ha Mikołajczyk engedélyt kér az Önhöz utazásra, remélem beleegyezik.

4. Az egész világ lelkesen figyeli a Németország ellen három irányból indított összehangolt támadást. Remélem, hogy Ön, az Elnök és én még a tél beállta előtt találkozhatunk valahol. Ezt a találkozót érdemes megrendezni, mindenfelé sok szerencsétlen ember érdekét szolgálná.

1944 július 20.

300. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Legutóbbi üzenetével kapcsolatban a dębicai kísérleti állomást illetően kiadtam a szükséges utasításokat. Szlavin tábornok, a Vezérkar megbízottja felveszi a kapcsolatot ebben az ügyben Burrows és Dean tábornokkal. Megértem, hogy a Brit Kormányt erősen érdekli ez a kérdés. Ezért megígérem Önnek, hogy személyesen ellenőrzöm majd ezt az ügyet, s kívánságának megfelelően minden tőlünk telhetőt megteszünk.

Az Ön közléséből nagy megelégedéssel értesültem arról, hogy csapataik Normandiában a németek hátába kerültek. Kívánok Önöknek további sikereket.

1944 július 22.

301. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Július 20-i üzenetét megkaptam. Most csak a lengyel kérdésről írok.

A mi frontunkon igen gyors ütemben követik egymást az

események. Csapataink ma elfoglalták Lengyelország egyik nagy városát, Lublint, s tovább nyomulnak előre.

Ebben a helyzetben gyakorlatilag merült fel előttünk a lengyel terület közigazgatásának kérdése. Nem akarunk és nem fogunk saját közigazgatást létrehozni Lengyelország területén, mert nem akarunk beavatkozni Lengyelország belügyeibe. A közigazgatást maguknak a lengyeleknek kell intézni. Ezért szükségesnek tartottuk, hogy érintkezésbe lépjünk a Lengyel Nemzeti Felszabadítási Bizottsággal, amelyet nemrég hívott életre a Lengyel Nemzeti Tanács. Ez a Tanács a múlt év végén alakult meg Varsóban a demokratikus pártok és csoportok képviselőiből, s megalakulásáról Önt moszkvai Nagykövetünk már bizonyára tájékoztatta. A Lengyel Nemzeti Felszabadítási Bizottság hozzá akar látni a lengyel terület közigazgatásának megszervezéséhez, s remélem, hogy ez sikerül is. Nem találtunk Lengyelországban más erőt, amely megteremthetné a lengyel közigazgatást. Az úgynevezett földalatti szervezetekről, amelyeket a Londonban működő Lengyel Kormány irányít, kiderült, hogy kérész életűek és nincs semmi befolyásuk. A Lengyel Bizottságot nem tekinthetem Lengyelország kormányának, de lehet, hogy később ez lesz a demokratikus erőkből alakuló ideiglenes lengyel kormány magva.

Ami Mikołajczykot illeti, fogadását természetesen nem utasítom el. De jobb volna, ha a Lengyel Nemzeti Bizottsághoz fordulna, ahol jóindulattal vannak iránta.

1944 július 23.

302. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Dębicáról szóló július 22-i táviratát köszönöm. Nagyon örülök, hogy személyes figyelmet szentel ennek a kérdésnek.

2. Bizonyára megkapta már az Elnök táviratát, amelyben azt javasolja, hogy találkozzunk ismét mi hárman Észak-Skóciában, úgy szeptember második hetében. Nem is kell

mondanom, mennyire őszintén reméli Őfelsége Kormánya, s mennyire remélem én magam is, hogy eljöhet. Jól ismerem az Önök nehézségeit, tudom, mennyire meghatározza az Ön utazásait a front helyzete, de kérem, vegye figyelembe, hogy egy hármas találkozó előnyökkel járna, leegyszerűsítené ügyeink intézését, ahogy Teherán után is történt. Szerintünk Invergordon a legjobb hely, s mi vagy három külön sorhajón helyezkednénk el, vagy a parton gondoskodnánk megfelelő helyről, esetleg egybekapcsolnánk a kettőt. A kívánatosnak mutatkozó titoktartás és a biztonság céljából könnyen megtehetnénk minden szükséges intézkedést. A szeptemberi időjárás Észak- és Északnyugat-Skóciában gyakran a legjobb. Ebben a tekintetben azonban nem adhatok Önnek semmiféle garanciát. Addig is előkészítem az Elnök útját, és a magamét is, mivel ő már közölte velem azt a szándékát, hogy ideutazik. Kérem, közölje velem elgondolásait és kívánságait.

3. Éppen most tértem vissza háromnapos normandiai utamról. Támadásunk nem volt olyan gyors és jelentős, mint reméltem, de az időjárás igen gyakran lehetetlenné tette légi fölényünk kihasználását, és nagyon megnehezítette a hadműveleteket. A legelső szép napon, remélem, hogy már holnap, 25-én újabb ütközet kezdődik. A partraszállás kezdetétől mostanáig 110 000 embert vesztettünk, az ellenség vesztesége pedig számításaink szerint legalább 160 000 fő, a 60 000 fogollyal együtt. Több mint 1 400 000 embert tettünk partra. Egyik előregyártott kikötőnket júniusban tönkretette a tomboló vihar, de a megmaradt kikötőn keresztül mintegy napi 11 000 tonnás forgalmat bonyolítottunk le, s ez a munka bámulatos látványt nyújt. Minden eszközzel erősítjük ezt a kikötőt, hogy bátran nézhessen szembe a téli viharokkal. Cherbourg kikötőjét az amerikaiak gyors ütemben állítják helyre és bővítik, úgyhogy jelentős hajóforgalmat bonyolít majd le. Kiderült, hogy féltucatnyi kisebb kikötő is jól használható, s maga Caen 6000 tonnás kikötő lesz, mihelyt elég messzire űztük kelet felé az ellenséget.

4. Ön bizonyára tudja már, hogy az „Anvil"[62] augusztus 15-én kezdődik. A lehető legtöbb erősítést szedtük össze valamennyi földközi-tengeri egységtől, hogy támogathassuk Alexandernek az Appennineken át a Pó völgyének déli része

felé irányuló támadását. Alexander mintegy huszonhét német hadosztály ellen hajt végre támadást, de ezek közül sok jóval kisebb a megállapított létszámnál. Alexandernek hét ország mintegy huszonnégy hadosztálya áll rendelkezésére. Reméli, hogy a tél beállta előtt eléri Triesztet. Akkor kezet fog Tito marsallal, akit minden lehető módon támogatunk.

5. Végül engedje meg, hogy szívélyes jókívánságaimat fejezzem ki a szovjet seregek lebírhatatlan támadásával és az Önök által aratott óriási jelentőségű győzelmekkel kapcsolatban.

1944 július 24.

303. sz.

CHURCHILL ÚR SÜRGŐS, SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Mikołajczyk úr, az Ön július 23-i üzenetének utolsó bekezdésében foglalt javaslat értelmében, holnap éjjel utazik. Magával viszi Romer urat és Grabski urat. Őfelsége Kormánya biztosítja utazását Teheránig, illetve — amennyiben szükséges — Moszkváig. Kimerítő és baráti beszélgetést óhajt személyesen Önnel. Valamennyi kollégájának teljes támogatását élvezi a Lengyel Kormányban, amelyet mi természetesen továbbra is elismerünk.

2. Őszinte kívánságunk, hogy minden lengyel összefogjon a németek kiűzésére, s annak a szabad, erős, független és Oroszországgal barátian együttműködő Lengyelországnak a megteremtésére, amelynek létrehozását Önök célul tűzték ki.

3. Értesítettem az Egyesült Államok Elnökét az Ön táviratáról, s elküldtem neki a távirat másolatát. Bizonyára kapcsolatba lép majd Önnel.

1944 július 25.

304. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

1. Teljesen egyetértek Önnel abban, hogy Lyttelton úron kívül tüntessük ki Lord Beaverbrookot is, aki oly sokat tett a konvojok[2] eredményes megszervezéséért, s valóban méltó a magas kitüntetésre. A Szovjet Kormány támogatni fogja a Legfelsőbb Szovjet előtt, hogy Lord Beaverbrooknak és Lyttelton úrnak a Szuvorov-rend I. fokozatát adományozzuk. A Szovjet Kormány egyetért Önnek azzal az elgondolásával, hogy az alsóbb szervekből is ki kell tüntetni olyan személyeket, akik sikerrel vettek részt a konvojok szervezésében és lebonyolításában, s erre százhúsz érdemrendet és ötven érdemérmet szánt. Ezzel kapcsolatban a konkrét értesítést diplomáciai úton továbbítjuk.

2. Megelégedéssel értesültem üzenetéből az augusztusi konvojról, amelyet, mint Ön írja, folyamatosan további konvojok követnek majd. Erre valóban nagy szükségünk van.

3. Ami az Ön, Roosevelt Elnök és jómagam közötti találkozást illeti, amelyről Ön július 24-i üzenetében is írt, az ilyen találkozást én is kívánatosnak tartanám. De most, amikor a szovjet seregek ilyen széles fronton harcolnak, egyre tovább fejlesztik támadásukat, nincs lehetőségem arra, hogy akár a legrövidebb időre is elutazzak a Szovjetunióból és megváljak a seregek irányításától. Valamennyi kollégámnak az a véleménye, hogy ez teljességgel lehetetlen.

4. Közli, hogy újabb támadást terveznek Normandiában. Ha ez a támadás megindul, Németország jelenlegi helyzetét tekintve óriási jelentősége lesz, s igen komoly helyzetet teremt Hitler számára.

5. Az „Anvil"[62] sikere meggyorsítja majd Hitler szétzúzását, mindenesetre leküzdhetetlen nehézségek elé állítja Hitlert. Remélem, hogy ezzel a feladattal Önök éppoly jól megbirkóznak, mint a normandiai invázióval.

Köszönöm a szovjet seregek sikerei alkalmából küldött baráti jókívánságait.

1944 július 26.

305. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Mikołajczyk úr kollégáival együtt elutazott. Meggyőződésem szerint Mikołajczyk úr nagyon szeretne segíteni minden lengyel összefogásában — azon az alapon, amelyben Ön feltevésem szerint — megegyezett az Elnökkel. Szerintem az Oroszország irányában baráti érzéseket tápláló lengyeleknek össze kell fogniuk a Nagy-Britannia és az Egyesült Államok irányában baráti érzéseket tápláló lengyelekkel egy olyan erős szabad, független Lengyelország létrehozása érdekében, amely jó szomszédja Oroszországnak, s fontos gát az Önök országa és egy esetleges újabb német agresszió között. Mindhármunknak megfelelő gondja lesz rá, hogy más gátak is legyenek.

2. Igen sajnálatos, sőt szerencsétlen dolog volna, ha a nyugati demokráciák olyan helyzetbe kerülnének, hogy a lengyelek egyik szervét ismernék el, Önök pedig egy másik szervét. Ez állandó súrlódásokra vezetne, sőt talán akadálya is lenne azoknak a nagy tetteknek, amelyeket világviszonylatban végre kell hajtanunk. Ezért kérem, hogy fogadja ezt a néhány sort abban a szellemben, ahogyan küldöm, vagyis az őszinte barátság, húsz éves szövetségünk szellemében.

1944 július 27.

306. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Mikołajczyk elutazásával kapcsolatos július 25-i és 27-i üzenetét megkaptam. Mikołajczyk úrnak és útitársainak megadjuk Moszkvában a szükséges támogatást.

Ön tudja, mi az álláspontunk Lengyelország kérdésében. Lengyelország szomszédunk, s a vele való viszony különösen

fontos a Szovjetunió szempontjából. Örömmel üdvözöljük a Lengyelország területén demokratikus erőkből megalakult Nemzeti Bizottságot, s én úgy gondolom, hogy ennek a Bizottságnak a megalakulása jó kiindulópont a Nagy-Britannia, a Szovjetunió és az Egyesült Államok irányában baráti érzéseket tápláló lengyelek összefogásához, s az olyan lengyel elemek ellenállásának leküzdéséhez, akik nem képesek összefogni a demokratikus erőkkel.

Tudom, mennyire fontos a lengyel kérdés a szövetségesek közös ügye szempontjából, s éppen ezért kész vagyok támogatást nyújtani minden lengyelnek, és közvetíteni köztük a megegyezést. A szovjet csapatok mindent megtettek és mindent megtesznek annak érdekében, hogy meggyorsítsák Lengyelország felszabadítását a német területrablók uralma alól, s hogy segítsék a lengyel népet szabadsága visszanyerésében és hazája felvirágoztatásában.

1944 július 28.

307. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Igen hálás vagyok Önnek azért, amit az első pontban a kitüntetéseket illetően közöl, továbbá azért a nagylelkűségért, amelyet Önök az alacsonyabb beosztású emberek irányában tanúsítanak. A dolgot — mint közli — diplomáciai úton bonyolítjuk majd le. A leggondosabban megvizsgáljuk, kiket ajánlunk kitüntetésre.

2. Ami most következik — egyáltalán nem tartozik rám. Ön azonban kétségtelenül emlékezni fog arra, hogy Harry Hopkins betegen is elrepült Önökhöz[78], s persze holtfáradtan érkezett vissza Angliába. És biztosan volt néhány amerikai azon a rengeteg kereskedelmi hajón, amelyet Önökhöz küldtek. Talán figyelemmel lesz az ő munkájukra is, amely ugyancsak jó volt.

3. Mélységes sajnálattal, de teljes megértéssel kell fogadnom,

amit esetleges találkozónkról mond. Feltételezem, hogy erről az Elnököt is tájékoztatta.

4. Sikereik napról napra nagyszerűbbek.

Kívánom a legjobbakat.

1944 július 29.

308. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

A konvojok[2] szervezésében és lebonyolításában érdemeket szerzett személyek kitüntetésénél természetesen az amerikaiakról sem feledkeztünk meg. Köszönöm Önnek a baráti tanácsot.

Arról, hogy a találkozás Önnel és az Elnökkel ez idő szerint lehetetlen, azonnal értesítettem az Elnököt, megmagyarázva az indokokat.

Jókívánságaiért fogadja köszönetemet.

1944 augusztus 1.

309. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Ön július 22-i üzenetében szíveskedett közölni velem, hogy a dębicai kísérleti állomást illetően kiadta a szükséges utasításokat.

A brit szakemberek csoportja néhány napja Teheránban várja a szovjet beutazási vízumot, jóllehet Sir A. Clark Kerr Nagykövetet már július 28-án megbíztuk annak a kérésnek a Szovjet Kormány elé terjesztésével, hogy utasítsa a teheráni szovjet megbízottat a vízumok kiadására.

Ön nagyon szívélyesen közölte velem, hogy személyesen ügyel majd fel erre a dologra. Szabad-e ezért megkérnem Önt a szük-

séges utasítások kiadására, hogy szakembereink nyomban folytathassák útjukat?

1944 augusztus 3.

310. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

A kísérleti állomásra vonatkozó augusztus 3-i üzenetét megkaptam. A teheráni szovjet követ megbízást kapott, hogy haladéktalanul adja ki a brit szakembereknek a szovjet beutazási vízumot.

1944 augusztus 4.

311. sz.

CHURCHILL ÚR SÜRGŐS, TITKOS ÉS SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

A földalatti lengyel hadsereg sürgős kérésére az időjárástól függően mintegy hatvan tonna felszerelést és hadianyagot dobunk le Varsó délnyugati negyedében, ahol — mint közlik — németek ellen fellázadt lengyelek elkeseredett harcot folytatnak. Ugyancsak közlik, hogy orosz segítséget kérnek, ami igen közelinek látszik. Másfél német hadosztály támadja őket. Ez esetleg segítheti az Önök hadműveleteit.

1944 augusztus 4.

312. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Kérésemre épp most az alábbi választ kaptam a Tengernagyi Hivatal Első Lordjától. Figyelembe véve, hogy Önök nagy létszámú német csapatokat vágnak el Finnországban és

a balti országokban, arra gondoltam, hogy esetleg szívesen vennék, ha néhány tengeralattjárónk segítene a németek baltitengeri hajóinak megsemmisítésében és a hitleristák bekerítésében.

2. Ha ön hasznosnak tartja ezt a tervet, értesítsen, s mi nyomban akcióba lépünk. Ha viszont úgy gondolja, hogy nem járna haszonnal, alkalmatlan vagy már elkésett, mondja meg habozás nélkül.

3. A feljegyzés kezdete:

„Ha az oroszok meg tudnák nyitni a Fehér-tenger—Baltitengeri csatornát, vagy hat tengeralattjárót küldhetnénk valamelyik balti-tengeri kikötőbe. Jelenlegi értesülésünk szerint az oroszok szeptember előtt nem tudják megnyitni a csatornát, mert a németek júniusban, visszavonulásuk előtt, erősen megrongálták a zsilipeket. A csatorna október után nem hajózható, s a hajók áthaladásához általában mintegy tizennégy nap szükséges. A tengeralattjárók minden valószínűség szerint decemberig működhetnének a Balti-tengeren, amíg működésüket a jég lehetetlenné nem teszi.

Ideiglenesen átadtunk az oroszoknak egy S osztályhoz és három U osztályhoz tartozó tengeralattjárót, amelyeket maguk is átvihetnek a Balti-tengerre.

Minden tengeralattjáró csak csökkentett terheléssel haladhat át a csatornán, tehát pótalkatrészeket és a tartalék hajtóművet külön kell vinni."

A feljegyzés vége.

1944 augusztus 4.

313. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Varsóról szóló üzenetét megkaptam.

Úgy gondolom, hogy a lengyelektől kapott értesülése erősen túlzott és nem megbízható. Erre a következtetésre kell jutnunk, ha figyelembe vesszük, hogy az emigráns lengyelek már-már Vilna bevételét is a Honi Hadsereg bizonyos alakulatainak

tulajdonították, sőt a rádióban is ezt jelentették. Ez természetesen egyáltalán nem felel meg a valóságnak. A lengyel Honi Hadsereg néhány, helytelenül hadosztálynak nevezett osztagból áll. Nem rendelkezik sem tüzérséggel, sem repülőgépekkel, sem harckocsikkal. Nem tudom elképzelni, hogyan vehetnék be ilyen osztagok Varsót, amelyet a németek négy páncélos hadosztállyal — köztük a „Hermann Göring" hadosztállyal — védelmeznek.

1944 augusztus 5.

314. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Hat angol tengeralattjárónak a Balti-tengerre küldésével kapcsolatban a következőket kell mondanom. A németek erősen megrongálták a Fehér-tenger—Balti-tengeri Csatornát, úgyhogy ebben az évben nem lesz használható. Ha azonban az angol tengeralattjárók a Skagerrakon és a Kattegaton keresztül be tudnának hatolni a Balti-tengerre, mint a múlt világháborúban tették, az kitűnő akció volna, s újabb csapást jelentene a németekre.

1944 augusztus 5.

315. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Tájékoztatni akarom Önt Mikołajczykkal, Grabskival és Romerral való találkozásomról. A Mikołajczykkal folytatott beszélgetés meggyőzött engem arról, hogy nincsenek kellő értesülései a lengyelországi helyzetről. Egyszersmind az a

benyomás alakult ki bennem, hogy Mikołajczyk nincs a lengyelek összefogása, az összefogás útjának megtalálása ellen.

Miután nem tartom lehetségesnek bárminemű döntés ráerőszakolását a lengyelekre, azt javasoltam Mikołajczyknak, hogy kollégáival együtt találkozzék a Lengyel Nemzeti Felszabadítási Bizottsággal, s maguk vitassák meg a lengyeleket érintő kérdéseket, mindenekelőtt azt a kérdést, hogyan valósíthatnák meg mielőbb valamennyi lengyel demokratikus erő összefogását a felszabadított lengyel területen. Ezek a találkozások létre is jöttek. Mind a két fél tájékoztatott róluk. A Nemzeti Bizottság küldöttsége azt javasolta, hogy a Lengyel Kormány tevékenységének alapjául fogadják el az 1921-es Alkotmányt, s megegyezés esetére négy tárcát ajánlott fel Mikołajczyknak, köztük a Mikołajczyknak szánt miniszterelnöki tárcát. Mikołajczyk azonban nem tudta elszánni magát a megegyezésre. Sajnos, ezek a találkozások eddig nem hozták meg a kívánt eredményt. Mégis hasznosak voltak, mert lehetővé tették, hogy Mikołajczyk, valamint Morawski és a Varsóból éppen megérkezett Bierut tüzetesen tájékoztassák egymást nézeteikről, s különösen arról, hogy mind a Lengyel Nemzeti Bizottság, mind pedig Mikołajczyk, egyaránt óhajtja az együttműködést, s keresi ennek a gyakorlati lehetőségeit. Ezt a Lengyel Bizottság, valamint Mikołajczyk és kollégái közti kapcsolat első szakaszának tekinthetjük. Reméljük, hogy a többi már jobban megy majd.

1944 augusztus 8.

316. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. A lengyelekről szóló augusztus 8-i táviratával igen lekötelezett. Nagyon örülök, hogy közelebb hozta egymáshoz a két felet. Kétségtelenül tettünk egy lépést közös célunk felé. Osztom azt a reményét, hogy a többi jobban megy majd.

2. Lengyel pilóták tegnap este újra megkísérelték, hogy lőszert juttassanak el Varsóba. Értesüléseink szerint a szállítmány célhoz ért. Nagy örömmel hallom, hogy Önök is küldenek

fegyvert. Mindenért, amit tehetnek, igen hálásak lesznek az Önök brit barátai és szövetségesei.

3. A nyugati csatáról jó híreket közölhetek. Az ellenség, egészen helyesen, öt páncélos hadosztállyal támadást intézett Avranches ellen, Cherbourg és a Bretagne-félsziget között. De az amerikaiak erősen tartják magukat. Az ellenség páncélos erői összpontosított bombázásaink következtében és a harcokban ezen a ponton minden valószínűség szerint állományuknak több mint egyharmadát elvesztették. Nem szeretnénk, ha az ellenség nagyon hamar eltakarodna, mert az amerikaiak, akiknek nagy erői vannak akcióban a németek balszárnya körül, Alençonon és Argentanon keresztül egyesülni szándékoznak a Caen felől Falaise irányában támadó britekkel, kanadaiakkal és lengyelekkel. Montgomery tábornok reméli, hogy bekeríthetjük a németek fő erőit. Amennyiben ez a bekerítés csupán részben sikerül és — mint gyakran megesik — igen sokan áttörik magukat, még akkor is a Szajnának szoríthatjuk őket, ahol légi erőink minden hidat vagy megsemmisítettek, vagy meg fognak semmisíteni. Nem túlzás hát, ha fényes győzelmet remélek. Összesen egymillió főnyi amerikai és háromnegyed millió főnyi brit, kanadai, s egyéb szövetséges haderő van Franciaországban. A holland és a belga dandár egységei már partra szálltak. Biztos vagyok benne, hogy Ön sikert kíván nekünk.

4. Ma este indulok a Földközi-tenger körzetébe rövid időre, amelynek folyamán találkoznom kell Titóval. Találkozónkról értesítést küldök Önnek.

Kívánok minden jót és további sikereket.

1944 augusztus 10.

317. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Olvastam azoknak a varsói lengyeleknek szomorú táviratát, akik tíz nap óta még mindig harcolnak a várost három részre szakító nagy német erők ellen. Könyörögnek, hogy adjunk

géppuskákat és lőszert. Nem adhatnának-e nekik még valami segítséget, miután a távolság Olaszországból igen nagy?

1944 augusztus 12.

318. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Megvizsgáltam azt a kérdést, hogy behatolhatnak-e tengeralattjáróink a Skagerrakon és a Kattegaton keresztül a Baltitengerre, de mint mondják, ez a javaslat a sok saját és ellenséges akna, valamint a hálózárak miatt nem valósítható meg.

Nagyon sajnálom, hogy a csatorna meg van rongálva. Segíteni szerettünk volna Önöknek.

1944 augusztus 12.

319. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Nagy érdeklődéssel olvastam értesítését az észak-franciaországi fronthelyzetről és arról a tervükről, hogy bekerítik és megsemmisítik a németek fő erőit. Kívánok teljes sikert e terv megvalósításához.

Köszönöm Önnek, hogy sikereket kíván nekünk, s hogy értesített Tito marsallal való közeli találkozásáról.

1944 augusztus 14.

320. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Az utóbbi két nap folyamán többször találkoztam Tito marsallal és a Jugoszláv Miniszterelnökkel. Mind a két jugoszláv vezetőnek megmondtam, hogy mi tőlük csupán erőforrásaik

egyesítését, a jugoszláv népnek a németek elleni harc tüzében való egybeforrasztását akarjuk. Célunk az, hogy elősegítsük egy szilárd és független Jugoszlávia megteremtését, s egy egységes jugoszláv kormány megalakulása egy lépés a cél felé.

2. A két vezető kielégítő megegyezésre jutott több gyakorlati kérdésben. Megegyeztek arra vonatkozóan, hogy most minden jugoszláv haditengerészeti erő közös zászló alatt egyesül a harcban. A Jugoszláv Miniszterelnöknek és Tito marsallnak ez a megegyezése lehetővé teszi számunkra, hogy több biztonsággal küldjünk a jugoszláv fegyveres erőknek hadianyagszállítmányokat.

3. Megállapodtak arra vonatkozóan, hogy néhány nap múlva egyidejűleg nyilatkozatot tesznek közzé, s ez — remélem — csökkenti majd a belső harcot, s a jugoszláv katonai erőfeszítések fokozásához vezet. Ma Visbe utaznak, tárgyalásaik folytatása céljából.

4. Roosevelt Elnököt tájékoztatom a találkozások eredményeiről.

1944 augusztus 14.

321. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

1. Mikołajczyk úrral való beszélgetésem után intézkedtem, hogy a Vörös Hadsereg Parancsnoksága fokozottan dobjon le fegyvereket Varsó körzetében. Ejtőernyős összekötőt is ledobtunk, de a parancsnokság jelentése szerint nem jutott el a megjelölt helyre, mert megölték a németek.

Továbbá, miután tüzetesebben tanulmányoztam a varsói dolgot, meggyőződtem róla, hogy a varsói akció meggondolatlan és szörnyű kaland, amely nagy áldozatokat követel a lakosságtól. Mindez nem történik, ha a szovjet parancsnokságot kezdettől fogva tájékoztatják a varsói akcióról, s ha a lengyelek kapcsolatot tartanak vele.

A kialakult helyzetben a szovjet parancsnokság arra a következtetésre jutott, hogy el kell határolnia magát a varsói kalandtól, mivel sem közvetlenül, sem közvetve nem viselheti a felelősséget a varsói akcióért.

2. Közlését Tito marsallal és Subasics Miniszterelnökkel való találkozásáról megkaptam. Köszönöm az értesítést.

3. Nagyon örülök a szövetséges csapatok sikeres dél-franciaországi partraszállásának. Szívből kívánom, hogy minden jól menjen.

1944 augusztus 16.

322. sz.

ROOSEVELT ELNÖK ÉS CHURCHILL ÚR SÜRGŐS ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Arra gondolunk, hogyan reagál majd a világközvélemény, ha a varsói antinácistákat lényegében sorsukra hagyjuk. Véleményünk szerint mind a hármunknak minden tőlünk telhetőt el kell követni, hogy az ottani hazafiak közül minél többet megmentsünk. Reméljük, hogy Önök ledobják a legszükségesebb lőszert és fegyvert a varsói lengyel hazafiaknak. Ellenkező esetben nem járulna-e hozzá, hogy a mi repülőgépeink az Önök segítségével ezt percnyi késedelem nélkül megtegyék? Reméljük, hogy ezt jóváhagyja. Ennél az idő rendkívül nagy jelentőségű tényező.

ROOSEVELT
CHURCHILL

1944 augusztus 20.

323. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK ÉS F. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

Az Ön és Roosevelt úr Varsóról szóló üzenetét megkaptam. Ki akarom fejteni észrevételeimet.

Előbb vagy utóbb, de mindenki megtudja az igazságot

arról a maroknyi gonosztevőről, akik a varsói kalandot kieszelték, hogy magukhoz ragadják a hatalmat. Ezek az emberek, kihasználva a varsóiak hiszékenységét, sok embert dobtak csaknem fegyvertelenül a német ágyúk, harckocsik és repülőgépek tüzébe. Olyan helyzet alakult ki, amikor minden újabb nap nem a Varsó felszabadításáért küzdő lengyeleknek kedvez, hanem a hitleristáknak, akik embertelenül irtják a varsói lakosságot.

Katonai szempontból a kialakult helyzet, amely a németek figyelmét fokozottan Varsóra tereli, ugyancsak igen hátrányos mind a Vörös Hadsereg, mind pedig a lengyelek számára. Ennek ellenére a szovjet csapatok, amelyek az utóbbi időben újabb jelentős német ellentámadási kísérletekkel kerültek szembe, minden lehetőt elkövetnek, hogy megtörjék ezeket a hitlerista ellentámadásokat, és széles fronton újra támadásba menjenek át Varsó alatt. A Vörös Hadsereg bizonyára nem fogja kímélni az erejét, hogy Varsó alatt szétzúzza a németeket, s felszabadítsa Varsót a lengyelek számára. Ez lesz a legjobb, az igazi segítség a lengyel antinácistáknak.

1944 augusztus 22.

324. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Ma, augusztus 24-én reggel szerencsésen megérkezett Angliából az Ön által ismert szovjet kikötőbe az az egy sorhajóból és nyolc torpedórombolóból álló hajóraj, amelyet Nagy-Britannia átadott a Szovjetuniónak.

Engedje meg, hogy a magam és a Szovjet Kormány nevében őszinte hálámat fejezzem ki Nagy-Britannia Kormányának ezért a Szovjetunió fegyveres erőinek nyújtott fontos segítségért.

1944 augusztus 24.

325. sz.

AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK KORMÁNYÁNAK ÉS ŐFELSÉGE KORMÁNYÁNAK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Most végetért quebeci tanácskozásunkon a hadműveleteket illetően a következő döntéseket hoztuk:

1. Északnyugat-Európa. Szándékunk az, hogy gyors előrenyomulással megsemmisítsük a német fegyveres erőket, és behatoljunk Németország szívébe. Az ellenség leverésének legjobb módja nyugaton az, ha csapást mérünk a Ruhr- és a Saarvidékre, mivel az ellenség ezeknek a létfontosságú körzeteknek a védelmére összpontosítja erőinek maradványait. Az északi felvonulási útvonal nyilvánvalóan előnyösebb a délinél, s még a rossz idő beállta előtt feltétlenül meg kell nyitnunk az északi kikötőket, többek közt Rotterdamot és Antwerpent. Ezért fő erőinket a balszárnyon összpontosítjuk.

2. Olaszország. Jelenlegi olaszországi hadműveleteink eredményeként: (A) vagy tönkreverjük Kesselring erőit, s ebben az esetben lehetővé válna az erők gyors átcsoportosítása és a ljubljanai szoros irányában történő üldözés megszervezése, (B) vagy sikerül Kesselringnek rendben visszavonulni, s ebben az esetben talán be kell érnünk ezidén a Lombardiai Alföld megtisztításával.

Az ütközet alakulása határozza majd meg további teendőinket. Tervek készülnek egy kombinált szárazföldi és tengeri hadművelethez, amely — ha a helyzet követeli — az Isztriai-félszigeten kerül megvalósításra.

3. A Balkán. Folytatjuk légierőink hadműveleteit és a „commandos"[61] típusú hadműveleteket.

4. Japán. A végső célt, a japán anyaországba való behatolást szem előtt tartva, megállapodtunk a következő hadműveletekben, amelyek révén valamennyi hadszíntéren fokozzuk támadásainkat a japánok ellen.

5. Összehangoltuk azokat a terveket, amelyek szerint Német-

ország összeomlása után az erőket gyorsan a csendes-óceáni hadszíntérre dobjuk át.

ROOSEVELT
CHURCHILL.

1944 szeptember 19.

326. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS CHURCHILL ÚR SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Igen örültem, amikor Sir A. Clark Kerr Nagykövettől megtudtam, hogy milyen dicsérettel emlékezett meg Ön a Franciaországban folyó brit és amerikai hadműveletekről. A hős orosz seregek vezérének ilyen nyilatkozatát mi igen sokra becsüljük. Megragadom az alkalmat, s holnap az Alsóházban megismétlem azt, amit már korábban is mondtam, hogy tudniillik az orosz hadsereg roppantotta össze a német hadigépezetet, s most is az ellenség aránytalanul nagyobb részét tartja lekötve a maga frontján.

2. Éppen most érkeztem haza, miután hosszú beszélgetéseket folytattam az Elnökkel, s biztosíthatom Önt arról a szilárd meggyőződésünkről, hogy az egész világ a mi három országunk — Britannia, az Egyesült Államok és a Szovjetunió — egyetértésébe veti minden reményét. Nagyon elszomorított, amikor megtudtam, hogy az utóbbi időben gyengélkedett, s orvosai ellenzik, hogy hosszabb légiútra induljon. Az Elnök úgy vélekedett, hogy Hága megfelelő hely lenne találkozásunk számára. Ezt a várost még nem foglaltuk el, de lehetséges, hogy a háború alakulása talán már karácsonyig annyira megváltoztatja a balti partvidék mentén a helyzetet, hogy utazása nem lesz sem kimerítő, sem nehéz. Addig azonban, amíg ilyesmit tervezhetünk, még sok súlyos harc áll előttünk.

3. Szigorúan bizalmas. Az Elnök a választások után, tekintet nélkül arra, hogy győz-e vagy megbukik, el akar látogatni Angliába, majd Franciaországba, Belgiumba, Luxemburgba és Hollandiába. A rendelkezésemre álló értesülések alapján feltehető, hogy győzni fog.

4. Őszintén kívánom, s tudtommal az Elnök is kívánja, hogy a Szovjetek mindjárt a német hadsereg leverése és megsemmisítése után beavatkozzanak a japán háborúba, ahogy Önök Teheránban megígérték. A japánok elleni orosz front létrehozása tűz- és véráradatot zúdítana rájuk, különösen a levegőből, s így lényegesen meggyorsítaná vereségüket. Annak alapján ítélve, amit Japán belső helyzetéről és a népet nyomasztó reménytelenségről tudok, teljes mértékben lehetségesnek tartom, hogy amennyiben a három nagyhatalom nyomban a nácik veresége után együttes kapitulációs felhívást intéz Japánhoz, ez eldönti a háború sorsát. Természetesen mindezeket a terveket együtt kell gondosan megvizsgálnunk. Örömmel utaznék októberben Moszkvába, ha szabadulni tudok majd innen. Ha pedig nem tudok, Eden szívesen helyettesítene. Addig is legőszintébb jókívánságaimat küldöm Önnek és Molotov úrnak.

1944 szeptember 27.

327. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Az Ön és Roosevelt úr üzenetét a quebeci tanácskozásról, a további haditerveikről szóló tájékoztatással megkaptam. Közlésükből látható, milyen fontos feladatok várnak az amerikai és a brit fegyveres erőkre. Engedje meg, hogy sok sikert kívánjak Önnek és csapataiknak.

A szovjet csapatokat jelenleg a jobbszárnyunkon elvágott balti német hadseregcsoport likvidálása foglalkoztatja. Ennek likvidálása nélkül lehetetlen előrenyomulnunk Kelet-Németország belsejébe. Ezenkívül csapatainkra két közvetlen feladat vár: ki kell ütni Magyarországot a háborúból, s támadás révén ki kell tapogatni, illetve kedvező körülmények esetén fel kell göngyölíteni a keleti fronton a németek védelmi állásait.

1944 szeptember 29.

328. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Szeptember 27-i üzenetét megkaptam.

Osztom azt a meggyőződését, hogy a három vezető hatalom tartós egyetértése biztos garanciája az eljövendő békének, s megfelel valamennyi békeszerető nép legszebb reményeinek. Ha kormányaink olyan következetesen alkalmazzák majd ezt a politikát a háborút követő időszakban, mint ahogy ebben a nagy háborúban alkalmaztuk, ennek véleményem szerint döntő jelentősége lesz.

Természetesen én is nagyon szívesen találkoznék Önnel és az Elnökkel. Ennek közös ügyünk szempontjából nagy jelentőséget tulajdonítok. Kénytelen vagyok azonban tekintettel lenni önmagamra: az orvosok nem tanácsolják, hogy nagyobb utazásokat tegyek. Ezzel egy ideig számolnom kell.

Igen örülök annak, hogy októberben Moszkvába szeretne jönni. Nagy fontosságú katonai és egyéb kérdések várnak megvitatásra. Ha valami akadályozná Moszkvába jövetelét, természetesen Eden urat is szívesen látjuk.

Az Elnök Európába utazásának tervéről szóló közlését nagy érdeklődéssel olvastam. Újabb választási sikerében én is biztos vagyok.

Ami Japánt illeti, álláspontunk ugyanaz, ami Teheránban volt.

Én és Molotov legjobb kívánságainkat küldjük.

1944 szeptember 30.

329. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Az Önök embereit nagyon nyugtalanítja a nekem ajánlott útvonal. Nem tesz jót nekem, ha több mint 8000 láb magasságban repülök, bár szükség esetén vagy egy órára megengedhetem

magamnak. Szerintünk a legkevésbé kockázatos, ha az Égeitengeren és a Fekete-tengeren át repülök. Általában meggyőződtem róla, hogy ez az út a legjobb, s egyszersmind nem túlságosan kockázatos.

Amennyiben szükség esetén biztonságosan leszállhatunk üzemanyag felvétel céljából Szimferopolban vagy a partvidék bármely más repülőterén, amelyet Önök rendelkezésünkre bocsáthatnak, én tökéletesen meg leszek elégedve az ott helyben biztosítható ellátással. Repülőgépemen megvan minden, ami szükséges. Csak az a fontos, hogy előreküldhessünk egy repülőgépet olyan közös jelzőállomás Önökkel együtt való létesítése céljából, amely repülésünket és leszállásunkat irányítja. Kérem, adja ki a szükséges utasításokat.

Előre élvezem, hogy 1942 augusztusa óta a legszerencsésebb körülmények között újra Moszkvában lehetek.

1944 október 4.

330. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Október 4-i üzenetét megkaptam.

A leszállás Szimferopol közelében, a szarabuzi repülőtéren biztosítva van. Küldje jelzőgépét erre a repülőtérre.

1944 október 5.

331. sz.

SZTÁLIN MARSALL ÉS CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÜZENETE ROOSEVELT ELNÖKNEK

1. Nem hivatalos megbeszélésünkön előzetesen megvizsgáltuk a helyzetet olyan mértékben, amennyire bennünket illet, s összeállítottuk mind a protokolláris, mind pedig egyéb találkozásaink programját. Meghívtuk Mikołajczyk, Romer és

Grabski urakat, hogy nyomban jöjjenek Moszkvába, velünk és a Lengyel Nemzeti Bizottsággal folytatandó további tárgyalások céljából. Megegyeztünk abban, hogy megbeszéléseinken nem érintjük a dumbarton-oaksi kérdéseket, s hogy ezeket akkor vitatjuk majd meg, amikor mind a hárman találkozhatunk. Meg kell vizsgálnunk azt a kérdést, hogy miképpen egyeztessük össze a legjobban politikánkat a balkáni országok tekintetében, Magyarországot és Törökországot is ide sorolva. Megállapodtunk arra vonatkozóan, hogy Harriman úr megfigyelőként részt vesz minden olyan találkozón, amelyen fontos dolgokról lesz szó, s hogy Dean tábornok jelen lesz a katonai kérdések megtárgyalásánál. Megállapodtunk arra vonatkozóan, hogy a katonai jellegű problémákat illetően összeköttetést létesítünk a mi magasabb rangú tisztjeink és Dean tábornok között minden olyan találkozón, amelyre később a mi részvételünkkel szükség lehet, valamint a két Külügyminiszter és Harriman úr találkozóin. Állandóan teljes mértékben tájékoztatni fogjuk Önt mi magunk is dolgaink alakulásáról.

2. Megragadjuk az alkalmat, hogy legszívélyesebb jókívánságainkat küldjük Önnek, és üdvözöljük az Egyesült Államok haderőit a nyugati harcokban tanúsított bátorságával és Eisenhower tábornok kiváló vezetésével kapcsolatban.

CHURCHILL
SZTÁLIN

1944 október 10.

332. sz.

SZIGORÚAN BIZALMAS

SZTÁLIN MARSALLNAK

Nagyrabecsült Sztálin Marsall!

Javasolom, ha Önnek alkalmas, hogy a katonai jellegű kérdésekkel kapcsolatos tárgyalásokat szombaton, 14-én este 10 órára tűzzük ki. Eden és én, ha az Ön óhajának megfelel, Brook tábornagy és a Honvédelmi Minisztérium két tisztje — Ismay tábornok és Jacob vezérőrnagy társaságában mennénk a Kremlbe.

Javasolnám Averell Harrimannek, hogy ő is hozza magával Dean tábornokot. Brook tábornagy készséggel ismertetné térkép alapján a nyugati front helyzetét, s kifejtené a brit és az amerikai hadvezetés terveit és szándékait, mégpedig sokkal részletesebben, mint az Elnök és én közös quebeci üzenetünkben tehettük. Ezután ismerteti az olaszországi helyzetet, s ennek összefüggését az Önök déli seregeinek nyugati irányú támadásával. Ő vagy én szívesen válaszolunk bármilyen kérdésre, amelyet akár Ön, akár az Önök tisztjei esetleg fel kívánnak tenni. Mi is örömmel hallgatnánk meg bármilyen tájékoztatást, amelyet Önök nyújtani kívánnak a jövőre vonatkozó terveikről a keleti frontot illetően, amely természetesen nagy jelentőségű mind a nyugati, mind pedig a déli angol—amerikai támadás szempontjából.

Az európai ügyekre vonatkozó tárgyalások befejezése után Brook tábornagy röviden ismerteti a japánok ellen Burmában folytatott hadjáratunkat, valamint ottani terveinket és szándékainkat. Harriman úr teljes mértékben egyetért azzal, hogy ezután Dean tábornok ismertesse a szövetségesek csendesóceáni hadműveleteit és további terveit, s fejtse ki, hogy milyen természetű segítség lenne az Önök részéről a leghasznosabb. Mi szívesen meghallgatnánk mindazt, amit Önök a távol-keleti szovjet csapatok elhelyezéséről vagy bármilyen más ottani rendszabályról közölhetnek, arra az időre vonatkozóan, amikor a német hadsereg már feltétel nélkül kapitulált, illetve csupán egyszerű partizánosztagok maradtak meg belőle. Rendkívül fontosnak tartom, hogy előzetes véleménycserét folytassunk ezekben a kérdésekben.

Harriman úr most, miközben ezt írom, itt van nálam, s egyetért az elmondottakkal.

Bízzék bennem,

őszinte barátja

Winston CHURCHILL

Moszkva, 1944 október 12.

333. sz.

CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Nagyrabecsült Churchill úr!

Megkaptam október 12-i levelét, amelyben Ön azt javasolja, hogy a katonai jellegű tárgyalásokat 14-én este 10 órára tűzzük ki. Javaslatával és az ajánlott napirenddel egyetértek. A tárgyalások helyéül javasolom a Kremlt, Molotov dolgozószobáját.

Őszinte nagyrabecsüléssel

I. SZTÁLIN

1944 október 12.

334. sz.

SZTÁLIN MARSALLNAK

Nagyrabecsült Sztálin Marsall!

Bizonyára emlékszik azokra a táviratokra, amelyeket e nyáron brit szakembereknek Lengyelországba, a dębicai német rakétakísérleti állomásra utazását illetően váltottunk; Ön akkor kegyeskedett segítségünkre lenni.

Most jutott tudomásomra, hogy a szakemberek olyan becses értesülésekkel tértek vissza Angliába, amelyek kitöltötték a távhatású rakétákkal kapcsolatos ismereteinkben mutatkozó bizonyos hézagokat.

Kérem, fogadja köszönetemet az utazás kitűnő megszervezéséért, s azért a segítségért, amelyet missziónknak a szovjet hatóságok nyújtottak.

Őszinte nagyrabecsüléssel

az Ön

Winston CHURCHILLJE

1944 október 16.

335. sz.

SZTÁLIN MARSALLNAK

Nagyrabecsült Sztálin Marsall!

Visszatérésemkor ezek a táviratok[79] vártak, s ha más forrásokból nem kapta meg ezeket az értesítéseket, esetleg érdekelni

fogják. Visszaküldésük, kérem, ne aggassza, mert vannak másodpéldányaink.

Őszinte nagyrabecsüléssel

az Ön

Winston CHURCHILLJE

Moszkva, 1944 október 16.

336. sz.

SZTÁLIN MARSALLNAK

Nagyrabecsült Sztálin Marsall!

További megbeszéléseket folytattunk Mikołajczykkal, s eredményre jutottunk. Jobban meggyőződtem róla, mint valaha, hogy kétségtelen nehézségei ellenére őszintén óhajtja a kölcsönös megértést Önnel és a Nemzeti Bizottsággal. Mikołajczyk nagyon szeretne négyszemközt találkozni Önnel, hogy közölje jelenlegi terveit, és hogy tanácsot kapjon Öntől. Azok a megbeszélések, amelyeket Önnel való találkozásom után vele folytattam, arra késztetnek, hogy a legerélyesebben támogassam ezt a kérést.

Előre élvezem ma esti megbeszélésünket Németország felosztásának kérdéséről. Véleményem, amellyel — azt hiszem — tegnap Ön is egyetértett, az, hogy világosabban beszélhetünk, s pontosabban megfogalmazhatjuk elképzeléseinket, mint Teheránban, amikor persze a győzelem még jóval távolibbnak tetszett, mint most.

Végül legyen szabad közölnöm Önnel, milyen óriási örömömre szolgált az, hogy ilyen fesztelenül és kölcsönös megértéssel beszélgettünk nehéz és gyakran elkerülhetetlenül kényes állampolitikai kérdésekről.

Sarah lányom el lesz ragadtatva Miss Sztálin pompás ajándékától, s legkedvesebb és legbecsesebb emléktárgyai közt fogja azt őrizni.

Maradok őszinte nagyrabecsüléssel, s a legjobbakat kívánva

az Ön barátja és bajtársa

Winston CHURCHILL

Moszkva, 1944 október 17.

337. sz.

WINSTON CHURCHILL ÚRNAK, NAGY-BRITANNIA MINISZTERELNÖKÉNEK

Moszkva.

Nagyrabecsült Churchill úr!

Most, amikor elhagyja Moszkvát, kérem fogadja tőlem a szovjet fővárosban való tartózkodása emlékéül e szerény ajándékokat. Mrs. Churchill részére a „Kormányos a sajkán" vázát, s az Ön részére a „Medvevadász íjjal" vázát.

Kívánok még egyszer jó egészséget és szellemi frisseséget.

I. SZTÁLIN

1944 október 19.

338. sz.

SZTÁLIN MARSALLNAK

Nagyrabecsült Sztálin Marsall!

Most kaptam meg a két gyönyörű vázát, amelyet Ön feledhetetlen moszkvai látogatásom emlékére nekem és hitvesemnek ajándékozott. Ezt a két vázát mindenkor legkedvesebb emléktárgyaink közt fogjuk őrizni.

Ez alkalommal igen sok volt a munkám, hiszen légipostát is naponta kaptam, s így otthoni belső ügyekben is kellett döntenem. Ezért nem tekinthettem meg Moszkvát, a főváros történelmi nevezetességeit. De az egész látogatás, elejétől végig, így is igazi örömömre szolgált, hála a szívélyes fogadtatásnak, különösen pedig nagyon kellemes beszélgetéseinknek.

Soha nem fűztem még ilyen nagy reményeket népeink jövendő szövetségéhez. Remélem, Önnek hosszú élet jut osztályrészül, hogy helyreállíthassa a háborús pusztításokat, s a viharok időszakából dicsőséges derűs napok felé vezethesse egész Oroszországot.

Barátja és harcostársa

Winston CHURCHILL

Moszkva, 1944 október 19.

339. sz.

Az érkezés ideje 1944 október 21.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Eden úr és én az Önnel, Sztálin Marsall, és kollégáival folytatott tárgyalásoktól felfrissülve és új erőre kapva utaztunk el a Szovjetunióból. Ez az emlékezetes moszkvai találkozó megmutatta, hogy nincs olyan kérdés, amelyet őszinte és bizalmas beszélgetés során ne rendezhetnénk, ha találkozunk egymással. A híres orosz vendégszeretet látogatásunk alkalmával felülmúlta önmagát. Mind Moszkvában, mind pedig a Krimben, ahol néhány kellemes órát töltöttünk, a legnagyobb figyelemmel gondoskodtak arról, hogy én és kísérő csoportom kényelemben érezzük magunkat. Rendkívül hálás vagyok Önnek és mindenkinek, aki felelős volt ezért a gondoskodásért. Reméljük, hogy hamarosan újra találkozunk.

340. sz.

Az érkezés ideje 1944 október 24.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Ön Moszkvában azt mondta, hogy közli velem, nem lehetnénk-e valamiképpen a segítségükre Észak-Norvégiában. Most értesültem, hogy egy kétszáz főnyi szimbolikus norvég osztagot küldenek. Kérem, közölje velem, ha szükségük van még valamire, s nyomban utánajárok, hogy eleget tehetünk-e a kérésnek és milyen mértékben.

Legjobb kívánságaimat és őszinte üdvözletemet küldöm.

341. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Megkaptam október 24-i üzenetét, amelyben Ön közli, hogy a norvégok egy kétszáz főnyi szimbolikus osztagot szándékoznak Észak-Norvégiába küldeni. Meg kell mondanom, hogy a moszkvai Norvég Nagykövet Molotovnak hathatósabb németellenes intézkedésekről beszélt a norvégok részéről.

Ha Önök valamilyen tengeri hadműveleteket tudnának végrehajtani a németek ellen Norvégiában, az természetesen hasznos dolog lenne.

Üdvözlöm Önt Londonba való szerencsés visszaérkezése alkalmából és a legjobb kívánságaimat küldöm.

1944 október 24.

342. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Csak Londonba érkezésem után tudtam meg, milyen értékesek azok az orosz műtárgyak, amelyeket Ön nekem és misszióm tagjainak ajándékozott. Kérem, fogadja szívből jövő háláját mindazoknak, akik köszönettel vették az orosz vendégszeretetnek ezt az újabb jelét.

1944 október 29.

343. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Most értesültem, hogy a moszkvai Norvég Nagykövet megállapodott Molotov úrral a szimbolikus norvég katonai osztag létszámában, amelynek 120 fővel kellett indulnia Angliából, s

hogy később, ennek a létszámnak tanulmányozása után, az Angliában állomásozó norvég katonai hatóságok az osztag létszámát 230 főre növelték. Ez az osztag már elhajózott.

2. Hangsúlyoznom kell, hogy Angliában csak jelentéktelen létszámú norvég csapatok állomásoznak. Mindössze három, egyenként 200 főnyi hegyivadász század, egy 170 főnyi ejtőernyős század, továbbá egy ugyancsak 170 főnyi tábori üteg van. Eszerint az a szimbolikus osztag, amely már elindult Murmanszkba, egyharmada az Angliában állomásozó gyalogos egységek létszámának. A Norvég Kormány mindeddig azt akarta, hogy a többi egység maradjon Angliában, s a németek visszavonulása után a mi csapatainkkal térjen vissza Norvégiába, ha azonban Ön jobbnak látná, hogy ezeknek a csapatoknak egy része a Vörös Hadsereggel működjék együtt, beszélnék erről a Norvég Miniszterelnökkel.

3. Ami a tengeri hadműveleteket illeti, anyaországi flottánk egy vagy más módon állandóan támadja az Észak-Norvégiába és visszafelé tartó ellenséges hajókat. Ennek során jelentős eredményeket értünk el. Szívesen megvizsgálnám azt a kérdést, hogy milyen további és közvetlenebb haditengerészeti segítséget nyújthatnánk, ha Ön nagy vonalakban vázolná tervezett hadműveleteiket.

1944 október 31.

344. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Üdvözletemet küldöm Budapest felé való előrenyomulásuk alkalmából.

2. Mi most hatásosan ellenőrizzük az Antwerpen felé vezető utakat, s remélem, hogy a partmenti hajók tíz nap múlva, az óceánjárók három-négy hét múlva érinthetik a várost. Ez megoldja a Németország elleni támadás északi szárnyának problémáját. Belgiumban és Hollandiában súlyos harcok voltak, s csupán a 21. brit hadseregcsoport több mint 40 000 főnyi vesz-

teséget szenvedett Brüsszel bevétele óta, a brit és a brit parancsnokság alatt álló egyéb csapatok állományából. A sok zsák, valamint az ostromlott kikötőkben még mindig ellenálló csapatok likvidálása során jóval több foglyot ejtünk majd, mint ez a szám.

3. A szélcsend alatt az angol—amerikai fronton minden előkészület megtörtént a nagy támadásra.

4. A szörnyű felhőszakadások rengeteg hídunkat elvitték az olasz fronton, s ez idő szerint minden áll.

5. Jugoszláviát illetően várom, hogy Subasics dr. milyen eredménnyel számol be visszatérése után Péter Királynak. Nagy örömmel hallottam, hogy Péter Királyra kedvező benyomást gyakoroltak az eddig kapott közlések. Maclean dandárparancsnok most itt van nálam, s közli velem, mennyire megjavult a légkör a partizánok főhadiszállásán, amikor ismeretessé vált Oroszország és Britannia együttműködése.

6. Bár Lengyelországot illetően semmit sem közöltem Önnel, biztos lehet benne, hogy nem tétlenkedtem. Ez idő szerint még mindig tárgyalnak az Egyesült Államok Kormányával, és nem tudom, milyen választ sikerül kapnom. Mindamellett megragadom az alkalmat, s biztosítom Önt arról, hogy ugyanaz az álláspontom, ami elválásunk idején volt, s hogy Őfelsége Kormánya minden fegyverszüneti tárgyaláson, illetve békekonferencián támogatni fogja a szovjet igényeket annak a vonalnak tekintetében, amelyben megállapodtunk. Nagy megkönnyebbülés lesz, ha az Egyesült Államokban már véget érnek a választások.

Kívánom a legjobbakat.

1944 november 5.

345. sz.

Az érkezés ideje 1944 november 6.

A MINISZTERELNÖK ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Nagy örömmel küldöm Önnek jókívánságaimat a Szovjet Állam megalapításának évfordulója alkalmából. Kívánok az Önök országának és személyesen Önnek békés és háborús idők-

ben egyaránt sok sikert, s imádkozom, hogy az angol—szovjet szövetség sok jó forrása legyen mindkét ország, az Egyesült Nemzetek és az egész világ számára.

346. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Október 31-i üzenetét megkaptam.

A Norvég Kormány kérésére, valamint az Ön előző üzenetének megfelelően intézkedtem, hogy a szovjet katonai hatóságok fogadják az Angliából Murmanszkba érkező norvég katonai osztagot, s indítsák tovább a felszabadított norvég területre, ahol a Szovjet Parancsnokság általános irányítása alá fog tartozni.

Ami a többi norvég katonai egységet illeti, ezek tekintetében a döntést a Norvég Kormány ügyének tartom.

Nincsenek konkrét javaslataim a brit haditengerészeti erőknek Norvégia felszabadításában való részvételét illetően. Minden lépést üdvözölnék, amelyet Önök e cél érdekében tesznek.

1944 november 7.

347. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Köszönetet mondok Önnek november 5-i üzenetéért.

Örömmel értesültem üzenetéből, hogy biztosan ellenőrzik az Antwerpen, e fontos kikötő felé vezető utakat. Remélem, hogy az újabb támadás előkészületei eredményesen haladnak, s hogy a németek hamarosan újra érzik majd az angol—amerikai csapatok hatalmas csapásainak erejét.

Jugoszlávia tekintetében én is úgy értesültem, hogy a helyzet a szövetségeseknek kedvező irányban fejlődik. Subasics dr.

Moszkvába készül, hogy tájékoztasson Tito marsallal való legutóbbi találkozásainak eredményéről. Azt hiszem, hogy már hamarosan számíthatunk egy egyesített jugoszláv kormány megalakulására.

A lengyel ügyeket illetően meg kell állapítanom, hogy Mikołajczyk úr sok drága időt fecsérel, s ezzel csökkenti esélyeit.

Köszönöm a szovjet csapatok Budapest felé való előrenyomulása alkalmából küldött üdvözletét. Csapataink Magyarországon előrehaladnak, de útjukon nem csekély nehézségeket kell leküzdeniök. A Lettországban maradt 32 német hadosztályt illetően minden szükséges intézkedést megteszünk likvidálásuk meggyorsítása érdekében. Az esőzés és a köd a legutóbbi napokban ebben a térségben erősen akadályozta hadműveleteinket. Ugyanakkor azonban lehetővé tette számunkra, hogy fokozott ütemben készítsük elő a küszöbönálló döntő akciókat.

Most már megállapítható, hogy az Elnök győzött a választásokon, mégpedig nagy sikert aratott. A Szovjetunióban ezt úgy fogadjuk, mint újabb közös győzelmünket.

1944 november 9.

348. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

A Királyi Légierők bombázói elsüllyesztették a „Tirpitz"-et. Örüljünk ennek együtt.

Itt minden nagyon jól ment, s a legutóbbi táviratomban említett nagy hadműveletek gyorsan haladnak előre. Ma este indulok először a francia, azután az amerikai főhadiszállásra.

Kívánom a legjobbakat.

Párizs, 1944 november 12.

349. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Az a hír, hogy brit repülőgépek elsüllyesztették a „Tirpitz"-et, igen megörvendeztetett bennünket. A brit pilóták joggal lehetnek büszkék erre a tettükre.

Kívánok sikert azokhoz a nagy hadműveletekhez, amelyeknek megindulásáról értesített.

Legjobb kívánságaimat küldöm.

1944 november 13.

350. sz.

Az elküldés ideje 1944 november 16.

CHURCHILL ÚRNAK, NAGY-BRITANNIA MINISZTERELNÖKÉNEK

Köszönöm Önnek a Szovjet Állam megteremtésének évfordulója alkalmából küldött jókívánságait. Biztos vagyok benne, hogy a két ország erősödő szövetsége javára válik a közös ellenség fölötti győzelem és a tartós világbéke ügyének.

I. SZTÁLIN

351. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Ön bizonyára szeretné, ha némi tájékoztatást kapna párizsi utunkról. Engem valósággal csodálatos fogadtatásban részesített mintegy fél millió francia a Champs-Elysées-n, valamint az Ellenállási Mozgalom vezérkara, az Hôtel de

Ville-ben. Ami de Gaulle-t illeti, vele felelevenítettem személyes baráti kapcsolataimat.

2. Észrevettem, hogy a francia lapok és más források olyan híreket terjesztenek, amelyek szerint mi Párizsban különféle dolgokban döntést hoztunk. Biztos lehet benne, mi a fontos kérdések tárgyalása során abból indultunk ki, hogy mindent, amiről beszélünk, a három nagyhatalom elé kell terjeszteni megvizsgálás végett. Eden és én a 11-i villásreggeli után kétórás beszélgetést folytattunk de Gaulle-lal és a környezetéhez tartozó két-három személlyel. De Gaulle több kérdést tett fel, s ezek elárulták nekem, hogy milyen kevéssé tájékozottak a franciák a döntéseket és az eseményeket illetően. Olyan teljesen korszerű felszerelést szeretne kapni további nyolc hadosztály részére, amilyet csak az amerikaiak szállíthatnak. A szövetséges expedíciós erők főhadiszállása nem ok nélkül hangoztatja, hogy ezek a hadosztályok nem lesznek idejében készen a Németország katonai leverésében való részvételre, s hogy a hajóteret azoknak a hadrakelt seregeknek az ellátására kell összpontosítani, amelyekre a téli és tavaszi ütközetek megnyerésének feladata hárul. Én támogattam ezt az érvet.

3. Egyszersmind érzem, hogy a franciák szívesen vállalnának még egyes frontszakaszokat, szívesen vennének részt a lehető legnagyobb erővel a harcban, illetve a harc még hátralevő részében — ami még huzamos ideig tarthat —, s nem szeretnének mondvacsinált, a harcból kimaradt győztesként lépni Németország földjére. Észrevettem, hogy ez érzelmi kérdés, mindamellett figyelembe kell venni. Fontos, hogy Franciaországnak kész hadserege legyen annak a feladatnak teljesítéséhez, amelyet csakugyan vállalnia kell, nevezetesen: először is köteles fenntartani Franciaországban, csapataink hátában, a békét és a rendet, másodszor pedig később köteles segíteni Németország bizonyos részeinek alárendeltségben tartását.

4. Ebben az utóbbi kérdésben igen erősen ragaszkodtak ahhoz, hogy ne egyszerűen a brit vagy a szövetséges parancsnokság alá rendelt félként vegyenek részt Németország megszállásában, hanem francia parancsnokság alatt működő megszálló erőként. Kijelentettem, hogy együttérzek velük, s nyomatékosan kértem őket, hogy tanulmányozzák azt a hadsereg-

típust, amely alkalmas erre a célra, vagyis a hadsereg olyan típusát, amely minden tekintetben erősen különbözik a hadosztályokba szervezett, s a korszerű, harcedzett seregek ellenállásának megtöréséhez szükséges hadseregtől. Ez az érv hatott rájuk, mindamellett ragaszkodtak álláspontjukhoz.

5. Láttam azt a kétségtelenül nem hivatalos párizsi Reuter-jelentést, amely szerint megállapodás jött létre arra vonatkozóan, hogy átengedünk Franciaországnak egyes körzeteket — a Ruhrvidéket, a Rajnai tartományt stb. —, s ezeket francia helyőrségek szállják meg. Ez nem felel meg a valóságnak, s világos, hogy semmiféle ehhez hasonló határozat nem lehetséges ebben a kérdésben, amíg az Elnökkel és Önnel meg nem állapodtunk. Mindössze annyit mondtam de Gaulle-nak ezzel kapcsolatban, hogy Németországot orosz, brit és amerikai övezetre osztottuk; általánosságban szólva az oroszoké — kelet, a briteké — észak, az amerikaiaké — dél. Továbbá Őfelsége Kormánya nevében kijelentettem, hogy mi természetesen szívesebben vennénk, ha a franciák lehetőségeikhez képest vállalnák a megfelelő részt, de mindennek a szövetségesek közötti tárgyalások asztalánál kell eldőlnie. Ugyanebben a szellemben táviratozom az Elnöknek. Meg sem kíséreltük, hogy bármit is végleg eldöntsünk vagy konkrét megállapodásokat kössünk.

6. Világos azonban, hogy számos olyan kérdés van, amely sürgetően követeli a főparancsnokságoknál magasabb szintű megoldást, s ilyen megoldás nélkül nem adhatunk majd a főparancsnokságoknak semmiféle iránymutató utasítást. Ez pedig, szerintem, még kívánatosabbá teszi, hogy a legközelebbi jövőben találkozzunk, mi hárman és a franciák. Ebben az esetben a franciák egyes kérdések megvitatásában részt vennének, más kérdések megvitatásában nem.

7. Általában éreztem, hogy széles alapokon nyugvó és gyorsan erősödő szervezett kormánnyal van dolgom, s meggyőződésem szerint fölöttébb ésszerűtlenül járnánk el, ha bármit is tennénk, ami ezekben a nehéz, kritikus időkben gyengítené ezt a kormányt Franciaország szemében. Határozottan éreztem a stabilitást, s arra gondoltam, hogy nyugodtan beavathatjuk őket jobban is a dolgainkba.

1944 november 16.

352. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Köszönöm Önnek a de Gaulle-lal folytatott megbeszélésekről küldött tájékoztatást. Közléseit érdeklődéssel olvastam. Semmi kifogásom az ellen a javaslata ellen, hogy mi hárman esetleg találkozzunk a franciákkal, ha az Elnök is egyetért ezzel, de előbb pontosan meg kell állapodnunk hármunk találkozásának idejét és helyét illetően.

De Gaulle tábornok nemrégiben azt az óhaját fejezte ki, hogy szeretne Moszkvába utazni és kapcsolatot létesíteni a Szovjet Kormány vezetőivel. Mi beleegyező választ adtunk. A franciák Moszkvába érkezése e hónap végére várható. Még nem közölték, hogy milyen kérdéseket szeretnének megvitatni. Mindenesetre, miután de Gaulle-lal beszéltem, tájékoztatom Önt erről.

1944 november 20.

353. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Subasics doktor ma rövid itt tartózkodás után, elutazik Moszkvából. Beszéltem vele, valamint Kardeljjel, a Nemzeti Bizottság elnökhelyettesével, és Szimics Jugoszláv Nagykövettel. A beszélgetés során kiderült, hogy az az egyezmény, amelyet Tito marsall és Subasics egy egyesített jugoszláv kormány megalakítására vonatkozóan kötött, hasznára válhat Jugoszláviának, s nem kell halogatni ennek az egyezménynek hatályba lépését. Önt bizonyára tájékoztatták erről az egyezményről, s remélem, egyetért ezzel, különösen ha már beszélt Subasiccsal, aki most tér vissza Londonba. Most, amikor Belgrád felszabadult a németek uralma alól, s a jugoszlávok — a szerbek,

a horvátok, a szlovének és a többiek egyaránt — készek összefogni és együttműködni, újabb csapás lesz a hitleristákra és nem kis mértékben segíti majd elő a szövetségesek közös ügyét, ha kormányaink támogatják Jugoszlávia népeinek ezt az egyesült erőfeszítését.

1944 november 24.

354. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. November 20-i üzenetéhez. Örülök, hogy de Gaulle Önhöz utazik, s remélem, hogy minden kérdést megtárgyalnak. A sajtóban szó esett a nyugati tömbről. Én még nem gondolkoztam erről. Mindenekelőtt remélem, hogy az Egyesült Államokkal való szövetségi szerződésünk és szoros együttműködésünk bástyája lesz az elgyötört világ békéjének biztosítására és fenntartására hivatott világszervezetnek. Csakis ilyesfajta nemzetközi szervezet létrehozása után és az alája tartozás alapján létesülhetnének a szorosabb barátság céljából európai egyesülések, ezekben a kérdésekben pedig nem lesz titkunk Önök előtt, s egészen biztosak vagyunk benne, hogy Önök is állandóan tájékoztatnak majd bennünket elgondolásaikról és szükségleteikről.

2. A nyugati csata elkeseredett jelleget ölt; borzalmas a sár. A fő összecsapás színtere az Aix-la-Chapelle—Köln tengely. Ez még semmi esetre sem dőlt el a mi javunkra, bár Eisenhowernek még jelentős bevethető tartalékai vannak. Északnyugati irányban Montgomery csapatai, arccal északnak, a Maas holland szakaszának vonalán tartóztatják fel a németeket. Ez a folyó lehetővé teszi, hogy takarékoskodjunk az erővel ezen a fronton. Keleten lassan, de állandóan nyomulunk előre, s szüntelen harcokban lekötjük az ellenséget. Metz elfoglalását és az ellenségnek a Rajna felé való visszaszorítását az amerikaiak nagyszerű győzelmeként kell üdvözölnünk. Délen a franciák ragyogó sikereket arattak, egyebek közt széles fronton elérték a Rajnát és elfoglalták Strasbourg-t. Ezek a fiatal, 18—20 éves

francia katonák méltóképpen élnek azzal a dicső lehetőséggel, hogy megtisztíthatják Franciaország földjét. Igen jó véleménnyel vagyok Delattre de Tassigny tábornokról. De Gaulle és én odautaztunk, hogy egy áttekintésre alkalmas pontról megfigyeljük ennek az ütközetnek kezdetét. Éjjel azonban egy láb vastag hó esett, s az ütközetet három nappal elhalasztották.

3. Egy hét, esetleg tíz nap múlva valószínűleg meg lehet majd állapítani, hogy döntő vereséget szenved-e a német hadsereg a Rajnától nyugatra. Ha igen, az időjárás ellenére is tovább folytathatjuk a harcot. Ellenkező esetben a zord téli időszak folyamán beállhat némi szélcsend, hogy utána egy újabb nagy lökés megtörje nyugaton a németek szervezett ellenállását.

4. Gondolja-e, hogy kemény tél lesz, s hogy ez kedvez az Önök stratégiájának? Mindannyiunknak nagyon tetszett legutóbbi beszéde. Kérem, feltétlenül értesítsen soron kívül, ha valamilyen nehézség merülne fel, hogy megszüntethessük, s minél nagyobb erővel szorítsuk a nácizmust a harapófogóba, amely már összezárulóban van.

1944 november 25.

355. sz.

Az elküldés ideje 1944 november 29.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Szívélyesen köszöntöm Önt születésnapján. Baráti jókívánságaimat küldöm Önnek, éljen sokáig jó egészségben és frisseségben, közös ügyünk javára.

356. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. A Tengernagyi Hivatal megkért, hogy forduljak Önhöz segítségért egy csekély, de fontos dologban. A Szovjet Haditengerészeti Flotta értesítette a Tengernagyi Hivatalt, hogy egy Tallinban zsákmányolt tengeralattjárón két német T-5-ös akusztikus torpedót fedezett fel. Ez az egyetlen ismert torpedótípus, amelynek irányítása az akusztika elvein alapul, és igen hatásos nemcsak kereskedelmi hajók, hanem kísérőhajók ellen is. Noha ezt a torpedót még nem alkalmazzák nagy arányokban, segítségével máris 24 brit kísérőhajót süllyesztettek el vagy rongáltak meg, köztük 5 hajót az Észak-Oroszországba tartó konvojok[2] állományából.

2. Szakembereink feltaláltak egy különleges műszert, amely némi védelmet nyújt ezzel a torpedóval szemben, s amelyet a jelenleg a Szovjet Haditengerészeti Flotta használatában levő brit torpedórombolókra is felszereltek. A T-5 típusú torpedók tanulmányozása azonban rendkívül hasznos lenne a védekező eszközök kutatása szempontjából. Archer tengernagy kérte a szovjet haditengerészeti hatóságokat, hogy a két torpedó közül az egyiket bocsássák haladéktalanul az Egyesült Királyság rendelkezésére, tanulmányozás és gyakorlati kipróbálás céljából. Most közlik velem, hogy a szovjet haditengerészeti hatóságok nem zárkóznak el ez elől, de a kérdés még mindig eldöntésre vár.

3. Meggyőződésem szerint Ön belátja, milyen nagy segítséget nyújthat a Szovjet Haditengerészeti Flotta a Királyi Haditengerészeti Flotta részére, az egyik torpedónak haladéktalanul az Egyesült Királyságba küldésével, ha felhívom a figyelmét arra, hogy az ellenség hosszú hónapok óta újabb nagyarányú tengeralattjáró-háborúra készül, a víz alatt különösen gyors járású új tengeralattjárók bevetésével. Ez mindenképpen megnehezítené, hogy az Egyesült Államok az óceánon keresztül átdobja a két hadszíntérre s ott ellássa a csapatait. Mi az egyik T-5 torpedó megkapását olyan sürgős dolognak tartjuk, hogy szívesen küldenénk érte brit repülőgépet az Önök által megjelölt bármely alkalmas helyre.

4. Ezért kérem Önt, méltassa jóakaratú figyelmére ezt a dolgot, amelynek fontosságát még növeli az, hogy a németek ennek a torpedónak a tervrajzát esetleg a japán haditengerészetnek is átadták. A Tengernagyi Hivatal örömmel bocsátja a Szovjet Haditengerészeti Flotta rendelkezésére a torpedóval végzett kísérleteinek és kutatásainak eredményeit, valamint mindazokat az új védelmi berendezéseket, amelyeket utóbb konstruál.

1944 november 30.

357. sz.

CHURCHILL ÚR SÜRGŐS, SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Nagyon sajnáljuk a november 7-én Jugoszláviában történt szerencsétlenséget, amelynek következtében értékes orosz emberek pusztultak el a szövetséges légierők hibájából[80]. Hogy ilyen eset a jövőben, a fennálló körülmények közt, meg ne ismétlődhessék, az Egyesített Vezérkar[37] az angol—amerikai fegyveres erők hadmozdulatait széles fronton a Szerajevótól délkeleti irányban Prilepen keresztül a jugoszláv—görög határig húzódó vonaltól délre korlátozta. Ez a korlátozás ténylegesen megbénította azokat a hatásos hadműveleteket, amelyeket eddig a németek Jugoszláviából való visszavonulásának útvonalai ellen végrehajtottunk, s kétségtelenül sok németnek teszi lehetővé, hogy északra meneküljön. Ez a helyzet csak közös ellenségünknek kedvez.

2. Abból a célból, hogy a szövetséges fegyveres erőknek a németekkel szemben kivétel nélkül a legnagyobb cselekvési szabadságot biztosítsuk, s egyben csökkentsük a szerencsétlenségek lehetőségét, a moszkvai Brit és Amerikai Katonai Misszió megtárgyalja az Önök vezérkarával a kérdést, s újból megállapodnak annak a területnek határaira vonatkozóan, ameddig légitámadások végrehajthatók. A javasolt új határ jól kivehető földi tájékozódási pontok mentén húzódik, s ugyanakkor, amikor garantálja az orosz fegyveres erők biztonságát, egy-

szersmind lehetővé teszi, hogy légitámadásokat hajtsunk végre az ellenség összeköttetési vonalai és visszavonulási útjai ellen.

3. Meggyőződésem szerint Ön sem kívánja, hogy korlátozzuk a visszavonuló ellenség ellen folytatott hadműveleteinket, ha ezek a baráti fegyveres erők megtámadásának kockázata nélkül végrehajthatók, s remélem, hogy utasítja vezérkarukat ennek az új határnak, mint olyan ideiglenes megoldásnak elfogadására, amely értesülésem szerint kellő biztonságot nyújt az orosz fegyveres erőknek.

4. Később még táviratozni fogok abban a kérdésben, hogy miképpen teremthetnénk állandóbb és kielégítőbb kapcsolatot a Balkánon az angol—amerikai és az orosz fegyveres erők között, ami igen fontos, ha a lehető legnagyobb kárt akarjuk okozni az ellenségnek, s ezzel egyidejűleg el akarjuk kerülni annak lehetőségét, hogy baráti fegyveres erők ellen intézzünk támadást.

1944 december 1.

358. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Ami a nyugati tömböt illeti, erről egyelőre kevés értesülésem van, a hírlapi közlések pedig ellentmondók. Hálás vagyok Önnek az ígéretért, amely szerint tájékoztatni fog ennek a kérdésnek az alakulásáról, s kész vagyok ugyanezt megtenni.

Érdeklődéssel olvastam a nyugati hadműveletekről küldött értesítését. Az időjárás most valóban igen erősen akadályozza a hadműveletek kibontakozását.

Nem mulasztom el, hogy éljek az Ön jótanácsával, és értesítsem Önt, ha valami különösebb figyelmet érdemlő dolog történik.

1944 december 1.

359. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Forró köszönetet mondok Önnek a születésnapom alkalmából küldött igen szívélyes üzenetéért. Ezt a napot tavaly úgy ünnepeltem meg, hogy együtt voltam Önnel és az Egyesült Államok Elnökével. Azóta óriási sikereket arattunk és bízvást remélhetjük, hogy ha továbbra is a lehető legnagyobb gyorsasággal, eréllyel és céltudatossággal fejtjük ki erőfeszítéseinket, ez a jövő évben a hitlerizmus végleges megsemmisítésére vezet. Különösen örülök az üzenetében kifejezett ama kívánságának, hogy barátságunk és személyes kapcsolatunk a jövőben is fennmaradjon, mégpedig nemcsak a veszélyekben bővelkedő háborús körülmények között, hanem a béke problémáinak megoldása során is.

1944 december 2.

360. sz.

SZIGORÚAN BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Értesüléseink szerint de Gaulle és a Szovjetunióba érkezett francia barátai két kérdést fognak felvetni.

1. Az angol—szovjet egyezményhez hasonló francia—szovjet kölcsönös segélynyújtási egyezmény kötésének kérdését.

Ezt nehezen utasíthatjuk vissza. De szeretném ismerni az Ön véleményét erről a kérdésről. Kérem, adjon tanácsot.

2. De Gaulle valószínűleg felveti majd a keleti francia határ megváltoztatásának, a Rajna balpartjáig való kiterjesztésének kérdését. Ismeretes azonban, hogy van egy olyan tervezet, amely szerint nemzetközi ellenőrzés alatt álló Rajna—Vesztfália tartományt kell alakítani[81]. Ebben az ellenőrzésben a tervek szerint esetleg Franciaország is részt venne. Ilyenformán a franciáknak az a javaslata, hogy határukat terjesszék ki a

Rajnáig, konkurrálni fog a nemzetközi ellenőrzés alatt létesítendő Rajna-tartomány tervezetével.

Kérem adjon tanácsot ebben a kérdésben is.

Hasonló üzenetet küldtem az Elnöknek.

1944 december 2.

361. sz.

CHURCHILL ÚR SÜRGŐS, SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Kérem Önt, hogy olvassa el személyesen a mellékelt táviratot, amely Dean tábornoknak és a dologban illetékes más személyeknek szól[82], különösen az 1. és a 2. pontot. Nem lenne jó, ha ezek a hitlerista menetoszlopok megugranának a hegyi utakon, amelyekre pedig jelentékeny mennyiségű bombát tudnánk ledobni. Ezért kérem Önt, terjessze ki az általunk bombázható terület határát. Az új határ lehetővé teszi, hogy hatalmas, sőt megsemmisítő légitámadásokat intézhessünk a visszavonuló ellenség ellen. Kérem, tegye ezt most rögtön lehetővé számunkra.

2. De a legjobb lenne, ha ésszerű és bajtársi kapcsolat létesülne frontparancsnokságaink között. Minden olyan ellenséges csapategység, amelynek most sikerül megugrani, később erős állásokban fogad majd mindkettőnket. Csapjunk le rájuk, amíg megtehetjük. Reméljük, az Önök emberei meg fogják érteni, hogy a továbbiakban a mellékelt távirat 3. és 4. pontjában kifejtettek alapján kell eljárnunk. Úgy gondolom, hogy időtakarítás céljából küldjön Ön utasításokat, illetve válaszokat a megfelelő szerveknek, még mielőtt nekem vagy másoknak újból írna.

Legjobb kívánságaimat küldöm.

1944 december 2.

362. sz.

A MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Találkoztam Mikołajczyk úrral, aki megmagyarázta nekem lemondása okát. Röviden szólva, a helyzet olyan volt, hogy kormányának befolyásos csoportjai részéről nem számíthatott politikájának támogatására, s így nem volt abban a helyzetben, hogy ez idő szerint a legutóbbi moszkvai találkozásunk alkalmával folytatott tárgyalásaink alapján megköthesse az egyezményt.

2. Most kísérletek történnek egy másik lengyel kormány alakítására, amelyben azonban Mikołajczyk úr, Romer úr és Raczinski Nagykövet nem hajlandó részt venni. A miniszterelnökök változása nem érinti az államok közötti hivatalos kapcsolatokat. Őfelsége Kormányának az a törekvése, hogy visszaállítsa az erős és független, s egyben Oroszországgal baráti viszonyban álló Lengyelországot, továbbra is változatlan. Nekünk a Lengyel Kormánnyal gyakorlati kérdésekben kell értekeznünk, mindenekelőtt a mi operatív parancsnokságunk alatt álló, több mint 80 000 kitűnő harcost számláló jelentős lengyel fegyveres erők irányításának kérdésében. Ezek a csapatok most számottevő segítséget nyújtanak az Egyesült Nemzetek katonai erőfeszítéseihez Olaszországban, Hollandiában és másutt. Ezért bármilyen új lengyel kormánnyal való kapcsolatunknak korrektnek kell lennie, bár persze egyben hűvös is lesz. Ilyen kormánnyal természetesen nem lehetnek olyan szoros, meghitt kapcsolataink, amilyenek Mikołajczyk úrral vagy elődjével, az elhúnyt Sikorski tábornokkal voltak, s minden erőnktől telhetőt megteszünk annak biztosítása érdekében, hogy ennek a kormánynak a tevékenysége ne veszélyeztesse a szövetségesek egységét.

3. Feltételezik, hogy hasonló kormány még akkor sem tarthatja magát sokáig, ha megalakul. És Mikołajczyk úrral folytatott megbeszéléseim után valóban nem csodálkoznék, ha újra kormányon látnám őt, megnövekedett presztizzsel, s a Moszkvában általunk megvitatott program végrehajtásához szükséges meghatalmazással felruházva. Az ilyen megoldás annál

is kedvezőbb lenne, mert Mikołajczyk úr lemondásával a legmeggyőzőbb módon bizonyította be, hogy ő és barátai a Lengyelország és Oroszország közti jó viszony hívei.

4. Ezért remélem, Ön egyetért azzal, hogy az itteni lengyelekre és a lublini lengyelekre gyakorolt befolyásunkat latba kell vetnünk mindegyik fél minden olyan lépésének megakadályozása érdekében, amely fokozhatná köztük a feszültséget, s ilyenformán megnehezíthetné Mikołajczyk úr feladatát, amikor a közeljövőben — mint remélem — ismét hozzáfog majd megoldásához. Mikołajczyk derűlátó hangulatban van, s továbbra is nagyon szeretné elérni a kérdés kielégítő megoldását. Nem látom, miért ne kerülhetne ki ebből a válságból olyan államférfiként, aki Lengyelország visszaállításának ügye szempontjából még nélkülözhetetlenebb, mint annak előtte.

1944 december 3.

363. sz.

SÜRGŐS

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Tekintettel a Jugoszláviát illető közös politikával kapcsolatos megállapodásunkra, megküldöm Önnek annak a táviratnak másolatát, amelyet legnagyobb sajnálatomra kénytelen voltam Tito marsallhoz intézni[88]. Igen örülnék, ha megismerhetném az Ön véleményét.

1944 december 3.

364. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

A találkozás de Gaulle tábornokkal lehetővé tette, hogy baráti eszmecserét folytassunk a francia—szovjet viszony kérdéseiről. De Gaulle tábornok a beszélgetés során, mint előre sejtettem,

két fő kérdésre tért ki: Franciaország rajnai határának kérdésére és az angol—szovjet szerződés mintájára kötendő francia—szovjet kölcsönös segélynyújtási egyezmény kérdésére.

Ami Franciaország rajnai határát illeti, olyan értelemben nyilatkoztam, hogy erről a kérdésről nem lehet dönteni fő szövetségeseink tudomása és beleegyezése nélkül, amelyeknek csapatai Franciaország területén felszabadító harcot folytatnak a németek ellen. Hangsúlyoztam e kérdés megoldásának bonyolultságát.

A francia—szovjet kölcsönös segélynyújtási egyezményre vonatkozó javaslattal kapcsolatban leszögeztem, hogy ezt a kérdést behatóan kell tanulmányozni, tisztázni kell a hasonló egyezmény jogi oldalát, különösen azt a kérdést, hogy a jelenlegi körülmények között Franciaországban ki fogja ratifikálni az ilyen egyezményt. Eszerint a franciáknak még számos felvilágosítást kell adniok, s ezeket egyelőre nem kaptuk meg tőlük.

Ezt az értesítést küldöm Önnek, s hálás leszek, ha válaszol és megteszi észrevételeit ezekre a kérdésekre.

Ugyanilyen szövegű üzenetet küldtem az Elnöknek.

Legjobb kívánságaimat küldöm Önnek.

1944 december 3.

365. sz.

CHURCHILL ÚR SÜRGŐS, SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Hivatkozom a de Gaulle tábornok látogatásáról és az általa felvetett két kérdésről küldött táviratára. Semmi kifogásunk az angol—szovjet egyezmény mintájára kötendő francia—szovjet kölcsönös segélynyújtási egyezmény ellen. Ellenkezőleg, Őfelsége Kormánya kívánatosnak tartja, és az országaink közötti újabb összekötő kapcsot lát benne. Sőt arra is gondolunk, hogy talán az lenne a legjobb, ha mi hárman háromhatalmi szerződést kötnénk, amely bizonyos javításokkal magában foglalná a köztünk érvényben levő angol—szovjet szerződést. Ily módon mindegyikünk kötelezettségei azonosak és össze-

hangoltak lennének. Kérem értesítsen, tetszik-e Önnek ez az elgondolás. Remélem, tetszeni fog Önnek. Természetesen mindkettőnknek tájékoztatnunk kell majd az Egyesült Államokat.

2. Annak a kérdésnek eldöntését, hogy Franciaország keleti határát kiterjesszük-e a Rajna balpartjáig, vagy pedig nemzetközi ellenőrzés alatt álló Rajna—Vesztfália tartományt hozzunk-e létre, más hasonló kérdésekkel együtt el kellene halasztani a békekonferenciáig. Arra azonban semmi okunk, hogy a három kormányfő találkozása során ne vonjunk le jóval konkrétabb következtetéseket mindezekkel a kérdésekkel kapcsolatban, mint eddig tettük. Mint Ön is tudja, Roosevelt elnöknek nem az a véleménye, hogy de Gaulle tábornoknak részt kell vennie a hármas találkozón. Szeretném remélni ennek olyan értelmű megváltoztatását, hogy később vegyen részt, amikor a Franciaországot különösen érintő határozatokat fogjuk megvitatni.

3. Addig is nem lenne-e célszerű megbízni a Londonban székelő Európai Tanácsadó Bizottságot, amelynek Franciaország is tagja, hogy vizsgálja meg valamennyiünk számára a kérdést, anélkül, hogy ez bármilyen módon is kötné a kormányfőket.

4. Az Elnököt állandóan tájékoztatom az ügy állásáról.

1944 december 5.

366. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

A francia—szovjet egyezménnyel és Franciaország rajnai határával kapcsolatos üzenetemre küldött válaszát megkaptam. Köszönöm a tanácsot.

Mire az Ön válaszát megkaptam, már megkezdtük a tárgyalásokat a franciákkal az egyezményről. Én és kollégáim helyesléssel fogadtuk az Ön javaslatát, amely szerint jobb lenne angol—francia—szovjet háromhatalmi egyezményt kötni, az angol—szovjet egyezményhez képest bizonyos javításokkal.

De Gaulle-nak javaslatot tettünk egy ilyen háromhatalmi egyezmény kötésére, de választ még nem kaptunk tőle.

Az Ön többi üzenetére késik a válaszom. Remélem, hamarosan válaszolni tudok.

1944 december 7.

367. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Mikołajczyk úrra vonatkozó üzenetét megkaptam.

A Mikołajczyk úrral történt legutóbbi moszkvai találkozásom óta eltelt idő alatt világossá vált, hogy ő nem képes elősegíteni a lengyel ügyek megoldását. Ellenkezőleg, kitűnt, hogy szerepe negatív. Kiderült, hogy a Lengyel Nemzeti Bizottsággal folytatott tárgyalásai álcázásul szolgálnak ama elemek számára, akik az ő háta mögé bújva Lengyelország területén bűnös terrorista cselekményeket hajtottak végre szovjet tisztek és általában szovjet emberek ellen. Mi nem nyugodhatunk bele az ilyen helyzetbe. Nem nyugodhatunk bele abba, hogy a lengyel emigránsok által bátorított terroristák Lengyelországban gyilkolják embereinket, bűnös harcot folytatnak a Lengyelországot felszabadító szovjet csapatok ellen. Ezeket az embereket mi közös ellenségünk szövetségeseinek tekintjük, s Mikołajczyk úrral váltott rádióüzeneteik, amelyeket a lengyel emigránsok Lengyelország területén letartóztatott ügynökeinél megtaláltunk, nemcsak az ő aljas terveiket leplezik le, hanem magára Mikołajczyk úrra és embereire is árnyékot vetnek.

A lengyel emigráns kormányban végrehajtott miniszterváltozások most nem tarthatnak igényt komoly érdeklődésre. Nem más ez, mint a nemzettől elszakadt, a lengyel néppel kapcsolatban nem levő emberek egyhelyben topogása. Ugyanakkor a Lengyel Nemzeti Felszabadítási Bizottság komoly sikereket ért el Lengyelország területén működő nemzeti, demokratikus szervezeteinek erősítésében, a parasztok javára

szolgáló földreform gyakorlati keresztülvitelében, valamint a saját lengyel katonai alakulatok gyarapításában, s nagy tekintélynek örvend a lengyel lakosság körében.

Véleményem szerint feladatunk most az, hogy támogassuk a lublini Lengyel Nemzeti Bizottságot és mindazokat, akik akarnak és tudnak együttműködni vele. Ez különösen fontos a szövetségesek számára, ha szem előtt tartjuk azt a feladatot, hogy meg kell gyorsítani a németek szétzúzását.

1944 december 8.

368. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Mindkét december 2-i üzenetét megkaptam. Természetesen biztosítanunk kell a németek ellen Jugoszláviában folytatott hadműveleteink teljes összehangoltságát és hatékonyságát. Jelentették nekem, hogy november 29-én javaslat érkezett az Egyesített Vezérkarok Főnökeitől a jugoszláviai szovjet és szövetséges légierők hadműveleti területe közötti új határvonal megállapítására vonatkozóan. Mint Ön valószínűleg már tudja, a mi Vezérkarunk már december 3-án beleegyezett abba, hogy ezt a határt a Szerajevo—Mokro—Szakolac—Babrun—Uvac—Priepolje—Szjenica—Pecs vonal mentén, Prilepen át Jugoszlávia déli határáig vonják meg, amikor is Pecs és Prilep, s onnan kezdve egészen Bulgária déli határáig terjedő terület a szovjet légierők tevékenységi körében marad. Úgy gondolom, hogy ez a határ megfelel az Önök kívánságainak.

A többi kérdését, remélem, katonai megbízottaink rendezni tudják maguk között.

1944 december 8.

369. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Igen hálás vagyok Önnek december 8-i két táviratáért, amelyeket gondosan tanulmányozni fogunk. Biztosítanunk kell, hogy állandó és lojális kapcsolatainkat ne zavarja az, ha másodrendű fontosságú események nem egészen simán alakulnak. Újabb táviratot küldök majd Önnek a lengyel ügyekkel kapcsolatban, miután tanácskoztam a Külügyminiszterrel.

2. Most közölték velem, hogy a bombázási vonal megállapítását katonai szakértőink végzik. Néhány nap múlva ismét írok Önnek. Szerencsekívánataimat küldöm az Önök seregeinek déli sikerei alkalmából.

1944 december 10.

370. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Közöltem de Gaulle tábornokkal, hogy az Ön véleménye szerint jobb lenne angol—francia—szovjet kölcsönös segélynyújtási egyezményt kötni, s magam is az Ön javaslatának elfogadása mellett nyilatkoztam. De Gaulle tábornok azonban francia—szovjet egyezmény kötéséhez ragaszkodott, s annak a véleményének adott kifejezést, hogy hármas egyezményt egy következő szakaszban kössünk, mivel ez a kérdés előkészítést igényel. Erre az időre megérkezett az Elnök üzenete is, aki közölte, hogy nincs kifogása egy francia—szovjet egyezmény ellen. Ennek következtében megállapodtunk az egyezményre vonatkozóan, s ma alá is írtuk. Az egyezményt de Gaulle tábornok Párizsba érkezése után fogjuk nyilvánosságra hozni.

Úgy gondolom, de Gaulle látogatása pozitív eredményekkel járt, s nemcsak a francia—szovjet kapcsolatok erősödését

fogja előmozdítani, hanem a szövetségesek közös ügyét is előre lendíti.

1944 december 10.

371. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

1. Üzenetét, Tito marsallhoz intézett levelének másolatával együtt, megkaptam.

Mielőtt a Tito marsallhoz intézett üzenetben Ön által érintett kérdésekkel kapcsolatban véleményt mondanék, szeretném megismerni magának Tito marsallnak véleményét ezekről a kérdésekről. Megerősítem Önnek azt a kijelentését, amely szerint a Szovjet és a Brit Kormány Moszkvában megállapodott arra vonatkozóan, hogy amennyire lehetséges, közös politikát fog folytatni Jugoszlávia irányában. Remélem, hogy Ön megegyezésre tud majd jutni Tito marsallal, és támogatni fogja a közte és Subasics úr között létrejött egyezményt[84].

2. Megkaptam a T-5-ös német torpedóról szóló üzenetét. A szovjet tengerészeknek valóban kezükbe került két német akusztikus torpedó, amelyeket szakembereink most tanulmányoznak. Sajnos, nincs módunkban az említett torpedók közül az egyiket már most elküldeni Angliába, mert mindkét torpedón robbanás okozta sérülések vannak, s ennek folytán a torpedók tanulmányozásához és kipróbálásához az egyik torpedó sérült alkatrészeit pótolnunk kellett a másik torpedó alkatrészeivel, máskülönben a tanulmányozása és a kipróbálása lehetetlen. Így most két lehetőség van: vagy az, hogy a torpedó tanulmányozása arányában készített tervrajzokat és leírásokat nyomban átadjuk a Brit Katonai Missziónak, a torpedót pedig a tanulmányozás kipróbálása befejeztével a Brit Tengernagyi Hivatal rendelkezésére bocsátjuk, vagy pedig az, hogy haladéktalanul brit szakemberek utaznak a Szovjetunióba, s a helyszínen tüzetesen tanulmányozzák a torpedót és rajzokat készítenek

róla. A két lehetőség közül bármelyik biztosítására hajlandók vagyunk.

1944 december 14.

372. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Igen hálás vagyok Önnek a jugoszláv ügyekkel kapcsolatban küldött 14-i üzenetéért. Tito marsalltól még nem kaptam választ legutóbbi üzenetemre, de mihelyt megkapom, értesítem Önt.

Subasics doktor közlése szerint Ön neki és Tito marsall megbízottjának, aki őt kísérte, tudomására hozta, hogy a Szovjet és a Brit Kormány közös politikát folytat Jugoszlávia irányában. Biztos vagyok benne, hogy ez nagymértékben megkönnyíti majd a Tito marsall és a Jugoszláv Kormány közötti kielégítő megállapodás elérését.

Eden úr találkozott Subasics doktorral, aki megvilágította előtte a közte és Tito marsall között létrejött egyezményt[84]. Ez az egyezmény, azokkal a kiegészítésekkel együtt, amelyekhez Tito marsall Subasics doktornak Moszkvából Belgrádba való visszatérése után hozzájárult, a mi megítélésünk szerint kielégítő alapul szolgál az új, föderatív Jugoszlávia felépítéséhez, ahol minden lojális jugoszláv megfelelő szerepet tölthet majd be. Meggyőződésem szerint Ön egyetért annak fontosságával, hogy az egész jugoszláv nép, mihelyt a körülmények megengedik, teljesen szabadon dönthessen mind a monarchia kérdését, mind pedig az új, föderációs alkotmányt illetően. Ha a jugoszlávokban megvan a jóakarat és a lojalitás, akkor a Tito—Subasics-egyezmény feltehetően biztosítja a szabad döntésnek ezt a lehetőségét. Eden úr és én ezen a héten találkozni fogunk a Királlyal, hogy megvitassuk vele ezt az egész kérdést, s természetesen értesíteni fogom Önt az eredményről.

Addig is megvilágítom ezeket az ügyeket az Egyesült Államok Kormánya előtt, s remélem, meg tudom majd győzni arról, hogy ugyanazt a vonalat kövesse, amit mi.

1944 december 19.

373. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Tegnap este másodszor is megnéztem a „Kutuzov" című filmet, amelyet Öntől kaptam ajándékba. Amikor először láttam, nagy elragadtatást váltott ki belőlem, de mivel teljes egészében orosz nyelvű volt, nem értettem meg mindent pontosan. Tegnap este angol feliratokkal néztem meg a filmet, amelyek mindent érthetővé tettek számomra, s azt kell mondanom Önnek, hogy véleményem szerint ez egyike a legragyogóbb filmeknek, amelyeket valaha is láttam. Még sohasem mutatták meg világosabban két jellem harcát. Filmkockák még sohasem rögzítették le szemléltetőbben, hogy mennyire fontos a parancsnokok és a közlegények odaadása. A művészetnek ez a formája még sohasem mutatta be a brit népnek ilyen nagyszerűen az orosz katonákat és az orosz népet. Soha nem láttam még a fényképezés művészetének ilyen mesteri kezelését.

Hálás lennék Önnek, ha célszerűnek találná, hogy magánúton tolmácsolja elragadtatásomat és köszönetemet azoknak, akik ezt a művészi és morális szempontból egyaránt kimagasló művet megalkották. Egyelőre pedig Önnek gratulálok.

Kellemes arra gondolnom, hogy abban az élethalálharcban is éppúgy együtt voltunk, mint ahogy együtt vagyunk a jelenlegi harminc éves háborúban. Nem hiszem, hogy Ön ezt a filmet bemutatta de Gaulle-nak, és azt hiszem, én sem fogom neki bemutatni a „Lady Hamilton"-t[85], amikor majd idejön, hogy szerződést kössön velünk, az Ön által vele kötött szerződés és a mi közös szerződésünk mintájára.

Üdvözlöm!

1944 december 19.

374. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Születésnapja alkalmából a legőszintébb jókívánságaimat küldöm Önnek. Meggyőződésem, hogy az Ön élete igen értékes az egész világ jövője és az országainkat egyesítő kötelékek állandó erősítése szempontjából. Ezért nem szónoki frázis, ha születésnapja alkalmából jókívánságaimat fejezem ki Önnek.

1944 december 20.

375. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

A német torpedóval kapcsolatos üzenetére válaszolva közlöm Önnel, hogy teljesen megértem, ha a két torpedó közül az egyiket nem tudja haladéktalanul Angliába küldeni. Az Ön által javasolt két lehetőség közül a másodikat tartom jobbnak, vagyis azt, hogy brit szakemberek utazzanak a Szovjetunióba a torpedónak a helyszínen való tanulmányozása céljából. Értesülésem szerint a Szovjet Haditengerészeti Flotta január elején gondolja elvégezni a kísérleteket, s a Tengernagyi Hivatal úgy véli, hogy igen jó lenne, ha a Tengernagyi Hivatalból kiküldött tiszt a következő konvojjal[2] útnak indulhatna, s így idejében megérkezhetne a kísérletekhez.

Nagyon hálás vagyok Önnek az ebben az ügyben nyújtott segítségéért, s megkérem a Tengernagyi Hivatalt, hogy a Brit Misszió útján állapodjon meg a részletekben.

1944 december 23.

376. sz.

CHURCHILL ÚR SÜRGŐS, SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Nyugaton a helyzetet nem tartom rossznak, de egészen nyilvánvaló, hogy Eisenhower nem tudja megoldani feladatát, ha nem ismeri az Önök terveit. Roosevelt Elnök, akivel már eszmecserét folytattam ebben az ügyben, azt javasolta, hogy küldjünk Önökhöz egy teljesen beavatott vezérkari tisztet, az Önök elgondolásainak megismerése céljából, amelyeket nekünk a hadvezetéshez feltétlenül ismernünk kell. Számunkra kétségtelenül igen fontos, hogy ismerjük az Önök hadműveleteinek vázlatos tervét és időpontjait. Mi annyira biztosak vagyunk az orosz hadsereg támadásaiban, hogy eddig sohasem tettünk fel Önnek egyetlen kérdést sem, és most is meg vagyunk győződve a megnyugtató válasz felől; egyszersmind a titoktartás követelményéből kiindulva úgy véljük, hogy Ön szívesebben fogja a tájékoztatást egy tökéletesen megbízható tisztnek megadni, mint valamilyen más úton közölni.

1944 december 24.

377. sz.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÜZENETE W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Köszönöm Önnek születésnapom alkalmából küldött üdvözletét és jókívánságait. Baráti megnyilatkozásai mindig igen becsesek számomra.

1944 december 25.

378. sz.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÜZENETE W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Én természetesen üdvözölni fogom az angol—francia szerződés megkötését.

Igen nagyra értékelem azt a diszéretet, amelyet Ön a „Kutu-

zov" című filmről mondott, és nem mulasztom el, hogy az Ön értékelését tolmácsoljam azoknak, akik a filmet megalkották.

1944 december 25.

379. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Megkaptam arra vonatkozó üzenetét, hogy Eisenhower tábornok egy beavatott tisztet küld Moszkvába.

Az Elnököt már értesítettem beleegyezésemről és arról, hogy kész vagyok kicserélni az információkat az említett tiszttel.

1944 december 25.

380. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Megkaptam azt az üzenetét, amelyben közli, hogy jobbnak látja brit szakembereket küldeni a Szovjetunióba a német torpedónak helyszínen való tanulmányozására. Ezzel kapcsolatban megadtuk a szükséges utasításokat az illetékes szovjet katonai hatóságoknak.

1944 december 27.

381. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

1. Ön természetesen tud már arról, hogy a lublini Lengyel Nemzeti Tanács határozatot hozott és tett közzé a Lengyel Nemzeti Felszabadítási Bizottságnak a Lengyel Köztársaság

Ideiglenes Nemzeti Kormányává való átalakításáról. Ön jól ismeri kapcsolatunkat a Lengyel Nemzeti Bizottsággal, amely véleményünk szerint már nagy tekintélyt vívott ki magának Lengyelországban, s a lengyel nép akaratának törvényes képviselője. A Lengyel Nemzeti Bizottságnak Ideiglenes Kormánnyá való átalakítását teljesen időszerűnek tartjuk, különösen azután, hogy Mikołajczyk kilépett a lengyel emigráns kormányból, és így az végképp nem nevezhető többé kormánynak. Úgy gondolom, hogy Lengyelországot nem lehet kormány nélkül hagyni. Ennek megfelelően a Szovjet Kormány elismerte az Ideiglenes Lengyel Kormányt.

Nagyon sajnálom, hogy a lengyel kérdést illetően nem sikerült Önt teljesen meggyőznöm a Szovjet Kormány álláspontjának helyességéről. Mindamellett remélem, hogy a további események megmutatják majd a helyességét, megmutatják, hogy a lublini Nemzeti Kormány részünkről történt elismerése összhangban van a szövetségesek közös ügyének érdekeivel és hozzájárul Németország szétzúzásának meggyorsításához.

Tájékoztatás végett mellékelem a lengyel kérdéssel kapcsolatban az Elnöknek küldött két üzenetemet.

2. Értesülésem szerint az Elnök már megkapta az Ön hozzájárulását ahhoz, hogy mi hárman e hónap végén vagy február elején találkozzunk. Örömmel látom Önt és az Elnököt országunk területén, s remélem, hogy együttes munkánk eredményes lesz.

Felhasználom az alkalmat, hogy jó egészséget és sikereket kívánva újévi üdvözletet küldjek Önnek.

1945 január 3.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
F. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

A lengyel ügyekre vonatkozó üzenetét december 20-án kaptam meg.

Ami Stettinius úr december 18-i nyilatkozatát[86] illeti, erről szívesebben mondanék véleményt személyes találkozásunk alkal-

mával. Mindenesetre Lengyelországban az események az említett nyilatkozathoz képest már lényegesen előbbre haladtak.

Mikołajczyk úr legutóbbi moszkvai látogatása óta a tények egész sora, többek között az a Mikołajczyk-kormánnyal váltott számos rádióüzenet, amelyet a Lengyelországban letartóztatott terroristáknál — a lengyel emigráns kormány illegális ügynökeinél találtunk, teljesen nyilvánvalóan bizonyítja, hogy Mikołajczyknak a Lengyel Nemzeti Bizottsággal folytatott tárgyalásai álcázásul szolgáltak azoknak az elemeknek, akik Mikołajczyk mögé bújva Lengyelország területén bűnös terrorcselekményeket követtek el szovjet tisztek és katonák ellen. Mi nem nyugodhatunk bele olyan helyzetbe, amikor a lengyel emigránsok által felbujtatott terroristák Lengyelországban gyilkolják a Vörös Hadsereg tisztjeit és katonáit, bűnös harcot folytatnak a Lengyelországot felszabadító szovjet csapatok ellen, s közvetlenül segítik ellenségeinket, akiknek gyakorlatilag szövetségeseiül szegődtek. Mikołajczyknak Arciszewskivel való felváltása és egyáltalán a lengyel emigráns kormányban bekövetkezett miniszterváltozások tovább rontották a helyzetet, s oda vezettek, hogy most szakadék tátong Lengyelország és az emigráns kormány között.

Ugyanakkor a Lengyel Nemzeti Bizottság komoly sikereket ért el Lengyelország területén a lengyel állam és államapparátus erősítése, a Lengyel Hadsereg fejlesztése és megszilárdítása, valamint számos fontos állami rendszabály, elsősorban a parasztok javára szolgáló földreform gyakorlati keresztülvitele tekintetében. Mindez konszolidálta Lengyelország demokratikus erőit, s erősen megnövelte a Nemzeti Bizottság tekintélyét Lengyelország nagy néptömegei és a külföldi lengyel társadalmi körök szemében.

Szerintem most az az érdekünk, hogy támogassuk a Lengyel Nemzeti Bizottságot és mindazokat, akik akarnak és tudnak együttműködni vele, ami különösen fontos a szövetségesek számára, közös feladatunk megoldása — a hitleri Németország szétzúzásának meggyorsítása szempontjából. A Szovjetunió számára, amely a Lengyelország felszabadításáért, a német területrablóktól való megtisztításért vívott harc egész terhét egymaga viseli, a jelenlegi körülmények között a Lengyelországgal való kölcsö-

nös kapcsolat kérdése egy olyan hatalommal való állandó, szoros és baráti kapcsolat formájában jelentkezik, amelyet a lengyel nép hozott létre saját területén, amely már megszilárdult, s amelynek a Vörös Hadsereg oldalán a németek ellen harcoló csapatai vannak.

Nyíltan meg kell mondanom, hogy ha a Lengyel Nemzeti Felszabadítási Bizottság Ideiglenes Lengyel Kormánnyá alakul át, a Szovjet Kormánynak, tekintettel a tentebb elmondottakra, nem lesz komoly oka arra, hogy halogassa e kormány elismerésének kérdését. Figyelembe kell venni, hogy a szövetségesek oldalán álló és demokratikus Lengyelország megszilárdulása a Szovjetuniónak minden más államnál fokozottabb mértékben érdeke, nemcsak azért, mert a Szovjetunió viseli a Lengyelország felszabadításáért vívott harc fő terhét, hanem azért is, mert Lengyelország a Szovjetunióval határos állam, s Lengyelország problémája elválaszthatatlan a Szovjetunió biztonságának problémájától. Ehhez hozzá kell még tenni, hogy Lengyelországban a Vörös Hadsereg sikerei a németek elleni harcban sok tekintetben függnek a nyugodt és megbízható lengyelországi mögöttes területtől, s a Lengyel Nemzeti Bizottság ezt a körülményt teljes mértékben figyelembe veszi, ezzel szemben az emigráns kormány és annak illegális ügynökei terrorcselekményeikkel a polgárháború veszélyét idézik fel a Vörös Hadsereg hátában, s a Vörös Hadsereg sikereinek meghiúsítására törekednek.

Másrészt, a Lengyelországban kialakult viszonyok között semmi ok nincs arra, hogy tovább folytassuk az emigráns kormány támogatásának politikáját, mert ez a kormány teljesen elvesztette az országban a lengyel nép bizalmát, ráadásul pedig a polgárháború veszélyét idézi fel a Vörös Hadsereg hátában, s ezzel a németek elleni sikeres harchoz fűződő közös érdekeinket veszélyezteti. Úgy gondolom, hogy természetes, igazságos és közös ügyünk szempontjából előnyös lenne, ha a szövetséges hatalmak kormányai első lépésként már most megbízottakat cserélnének a Lengyel Nemzeti Bizottsággal, hogy azután egy bizonyos idő elteltével — a Nemzeti Bizottság Ideiglenes Lengyel Kormánnyá való átalakulását követően — Lengyelország törvényes kormányának ismerjék el. Ellenkező esetben attól

tartok, hogy a lengyel népnek a szövetséges hatalmak irányában táplált bizalma esetleg megrendül. Úgy gondolom, hogy nem engedhetjük odáig fejlődni a dolgot, amikor a lengyel nép azt mondhatja, hogy Lengyelország érdekeit feláldozzuk egy maroknyi londoni lengyel emigráns érdekeinek.

1944 december 27.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
F. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

December 31-i üzenetét megkaptam.

Igen sajnálom, hogy a lengyel kérdést illetően nem tudtam Önt meggyőzni a Szovjet Kormány álláspontjának helyességéről. Mindamellett remélem, az események meggyőzik majd Önt arról, hogy a Lengyel Nemzeti Bizottság mindvégig igen fontos segítséget nyújtott és nyújt továbbra is a szövetségeseknek, különösen a Vörös Hadseregnek a hitleri Németország elleni harcban, míg a londoni emigráns kormány dezorganizálja ezt a harcot, s ezzel a németeket segíti.

Én persze tökéletesen megértem Önnek azt a javaslatát, hogy a Szovjetunió halassza el egy hónapra Lengyelország Ideiglenes Kormányának elismerését. De van itt egy körülmény, amely lehetetlenné teszi számomra, hogy eleget tegyek az Ön kívánságának. Ugyanis a Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetjének Elnöksége a lengyelek ezzel kapcsolatos kérdésére december 27-én már közölte, hogy szándékában áll elismerni Lengyelország Ideiglenes Kormányát, mihelyt az megalakul. Ez a körülmény teszi lehetetlenné számomra, hogy teljesítsem az Ön kívánságát.

Engedje meg, hogy üdvözöljem Önt Újév alkalmából, s jó egészséget és sikereket kívánjak Önnek.

1945 január 1.

382. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. 1945 január 3-i személyes és bizalmas üzenetére válaszolva: Köszönetet mondok Önnek azért, hogy elküldte a lengyel kérdésben az Elnökhöz intézett két üzenetét. Én és háborús kabinetbeli kollégáim természetesen el vagyunk keseredve az események ilyen fordulata láttán. Tökéletesen megértem, hogy a legjobb az lesz, ha mi hárman találkozunk és megvitatjuk mindezeket az ügyeket, nemcsak mint egymástól elszigetelt problémákat, hanem mind a háborúval, mind pedig a béke helyreállításával kapcsolatos általános nemzetközi helyzet összefüggésében. Álláspontunk, amelyet Ön ismer, addig is változatlan marad.

2. Várom ezt a nagyon fontos találkozást és örülök, hogy az Egyesült Államok Elnöke vállalkozik erre a nagy utazásra. Megállapodtunk abban, hogy — amennyiben Ön hozzájárul — fedőnévül az „Argonauta"[87] szót választjuk, s remélem, hogy az Önök részéről ezt a fedőnevet fogják használni minden közlésben, amelyet az előkészítő intézkedések kidolgozásával foglalkozó felelős személyek egymással váltanak.

3. Éppen most tértem vissza Eisenhower tábornok vezérkaránál és Montgomery tábornagy vezérkaránál külön-külön tett látogatásomról. A belgiumi csata igen nehéz, de szerintük mi vagyunk a helyzet urai. Az az elterelő támadás, amelyet a németek Elzászban indítottak, ugyancsak nehézségeket okoz a franciákkal való kapcsolatokban, s az a célja, hogy lekösse az amerikai erőket. Továbbra is azon a véleményen vagyok, hogy a szövetséges hadseregek létszáma és fegyverzete, ideértve a légierőket is, arra készteti majd von Rundstedtet, hogy megbánja azt a merész és jól előkészített kísérletét, amelyet frontunk kettészakítására és a most létfontosságú Antwerpen kikötőjének elfoglalására tett.

4. Szívélyes újévi jókívánságaira hasonlókkal válaszolok. Vessen véget az új év az általunk szolgált nagy népek szenvedései nek, és hozza meg az együttes garanciánk által biztosított tartós békét.

1945 január 5.

383. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Nyugaton nagyon súlyos harcok folynak, és a Főparancsnokságnak esetleg bármely pillanatban nagy döntéseket kell hoznia. Ön a saját tapasztalatából is bizonyára jól tudja, mennyire nyugtalanító az olyan helyzet, amikor a kezdeményezés ideiglenes elvesztése után nagyon hosszú frontot kell védelmezni. Eisenhower tábornok számára igen kívánatos és szükséges lenne nagy vonalakban ismerni az Önök szándékait, minthogy ezek természetesen befolyásolják valamennyi fontos döntését és döntésünket. A kapott értesülések szerint kiküldöttünk, Tedder repülőmarsall tegnap este Kairóban volt, mivel az időjárás akadályozta a továbbutazásban. Utazása — nem az Önök hibájából — erősen kitolódott. Amennyiben még nem érkezett meg Önhöz, hálás lennék, ha Ön közölni tudná velem, hogy számíthatunk-e január folyamán, illetve bármilyen más időpontban, amelyről Ön esetleg említést kíván tenni, a Visztula-fronton vagy valahol másutt nagy orosz támadásra. Brook tábornagyon és Eisenhower tábornokon kívül senkivel sem fogom közölni ezt a rendkívül bizalmas tájékoztatást, s velük is csak a legszigorúbb titoktartás mellett. A dolgot sürgősnek tartom.

1945 január 6.

384. sz.

SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN BIZALMAS I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Január 7-én este megkaptam az Ön 1945 január 6-i üzenetét. Sajnos, Tedder repülőmarsall úr még nem érkezett meg Moszkvába.

Nagyon fontos, hogy kihasználjuk a németekkel szemben tüzérségi és légi fölényünket. Ezeket a fegyvernemeket illetően a légierőnek tiszta időre, a tüzérségnek pedig arra van szüksége,

hogy ne legyenek alacsonyan ülő ködök, amelyek akadályozzák a célpontra tüzelésben. Mi támadásra készülünk, de az időjárás most nem kedvez támadásunknak. A Főhadiszállás azonban, szövetségeseinknek a nyugati fronton kialakult helyzetét figyelembe véve elhatározta, hogy gyorsított ütemben fejezi be az előkészületeket, s tekintet nélkül az időjárásra, legkésőbb január második felében az egész középső fronton nagyarányú támadó hadműveletet indít a németek ellen. Ne kételkedjék benne, hogy mi minden lehetőt elkövetünk a dicső szövetséges csapatok megsegítése érdekében.

1945 január 7.

385. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Igen hálás vagyok Önnek megindító üzenetéért. Elküldtem Eisenhower tábornoknak, csakis személyes tájékoztatására. Kísérje teljes siker az Önök nemes vállalkozását!

2. A nyugati csata tekintetében már nem olyan rossz a helyzet. Igen könnyen lehetséges, hogy a hunokat visszaszorítjuk ékállásukból, és nagyon súlyos veszteségeket okozunk nekik. Ezt a csatát főképpen amerikaiak vívják; csapataik nagyszerűen harcoltak, és súlyos veszteségeket szenvedtek. Mi és az amerikaiak mindent harcba vetünk, amit csak tudunk. Az a hír, amit Ön velem közölt, igen meg fogja örvendeztetni Eisenhower tábornokot, mert bizonyosságot nyújt neki abban a tekintetben, hogy a németeknek meg kell majd osztaniok tartalékaikat két lángban álló frontunk között. A nyugati csatában, az azt irányító tábornokok kijelentései szerint, nem lesz szünet.

1945 január 9.

386. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Hozzájárulok ahhoz, hogy a találkozásra vonatkozó mindennemű közlésben az „Argonauta"[87] szó legyen a fedőnév, mint Ön január 5-i üzenetében javasolta.

Az Elnöktől érkezett javaslatnak megfelelően kérem az Ön hozzájárulását ahhoz, hogy a találkozás helyéül Jaltát, időpontjául pedig február 2-át véglegesen megállapítottnak tekinthessük.

1945 január 10.

387. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Eden úr és én ismételten minden erőnket latba vetettünk, hogy Péter Királyt meggyőzzük. Ő önfejű fiatalember és azt gondolja, hogy a Tito—Subasics-egyezmény[84] gyakorlatilag a trónról való lemondást jelenti számára. Az általa most közzétett nyilatkozat[88] a velünk való megbeszélés nélkül, sőt tanácsunk ellenére készült. Ő úgy véli, hogy ha a legközelebbi néhány év folyamán távoltartja magát mindentől, ami Jugoszláviában történik, akkor majd újra feljön a napja. Nagy elragadtatást érez Ön iránt, megítélésem szerint nagyobbat, mint bármelyikünk iránt.

2. Javasolom, hogy ezek után léptessük érvénybe a Tito—Subasics-egyezményt, s egyszerűen mellőzzük II. Péter Királyt. Nyilatkozatához egyetlen miniszterelnök tanácsát sem kérte ki, s minthogy ő alkotmányos uralkodóként szerepel, nyilatkozata nem tekinthető állami ténykedésnek. Tehát mi üdvözöljük az egyezményben kifejtett gondolatot, elismerjük Tito marsall kormányát, régenstanáccsal az élén, Királyi Jugoszláv Kormányként, követet küldünk Belgrádba és elfogadjuk a hozzánk

küldendő követet. Remélem, hogy Ön ezt megfelelő kivezető útnak fogja tartani a nehéz helyzetből mindaddig, amíg a nép szabadon és objektíve ki nem nyilvánítja akaratát.

3. Mielőtt azonban véglegesen állást foglalhatnánk ebben a kérdésben, a dolgot az Egyesült Államok tudomására kell hoznunk, mert nagyon megsértődne, ha nem tájékoztatnánk. Természetesen mi a legcsekélyebb mértékben sem vagyunk kötelesek egyetérteni az Egyesült Államok döntésével. Táviratozni fogok Önnek, mielőtt bármit is közölnék Tito marsallal, kivéve azt, hogy kérem, várja be értesítésemet, amelyet a Szovjet Kormánnyal folytatott tanácskozás után küldök majd neki.

1945 január 11.

388. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Január 10-i keltezésű táviratára.
Oké[89] és legjobb kívánságaim.

1945 január 12.

389. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

A jugoszláv kérdésre vonatkozó üzenetét megkaptam. Köszönöm a tájékoztatást.

Egyetértek azzal a javaslatával, hogy érvénybe kell léptetni a Tito—Subasics-egyezményt[84]. Ezzel elejét vehetjük az esetleges bonyodalmaknak. Remélem, Ön már tájékoztatta az Elnököt.

1945 január 13.

390. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Azóta, hogy Jugoszláviával kapcsolatos január 11-i táviratomat elküldtem Önnek, újabb esemény történt, nevezetesen Subasics úr abból kiindulva, hogy Péter Király elvben elfogadta az egyezményt[84], megpróbálja megállapítani, nincs-e valamilyen mód a Király ellenvetésének elhárítására. Nekünk kétségtelenül időt kell adnunk Subasics úrnak, hogy ezt tisztázza, ha ugyan megteheti addig, amíg mi magunk nem teszünk valamilyen lépést.

2. Péter Király megfogadta Eden úr tanácsát, legalábbis *egy* fontos kérdésben, tudniillik leszögezte, hogy nem ellenzi magát a régensi intézményt, hanem csak annak javasolt formáját. Ez azt mutatja, hogy a nézeteltérések Subasics úr és a Király között talán nem lesznek kibékíthetetlenek.

3. Az eredményről lehetőleg mielőbb tájékoztatni fogom Önt.

1945 január 14.

391. sz.

SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN BIZALMAS I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Ma megbeszélést folytattam Tedder marsallal és a kíséretében levő tábornokokkal. Azt hiszem, hogy sikerült eléggé teljes kölcsönös tájékoztatást elérnünk, amiről Önnek Tedder marsall bizonyára jelentést fog tenni. Meg kell mondanom, hogy Tedder marsall nagyon jó benyomást tett rám.

A szovjet csapatok támadása a kedvezőtlen időjárás ellenére a megállapított terv szerint fejlődik. Mozgásba lendültek az egész középső front csapatai — a Kárpátoktól a Balti-tengerig. A németek dühödt ellenállást fejtenek ki, de visszavonulásra kényszerülnek. Remélem, hogy ez a körülmény megkönnyíti és

meggyorsítja a nyugati fronton Eisenhower tábornok által tervezett támadás megindítását.

1945 január 15.

392. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

A jugoszláv kérdésre vonatkozó január 14-i üzenetét megkaptam.

Meg kell mondanom, nem látok okot arra, hogy elhalasszuk annak a határozatunknak a megvalósítását, amelyről múlt alkalommal írtam. Szerintem nem szabad időt veszteni és az ügyet a halogatással járó megpróbáltatások veszélyének kitenni.

1945 január 16.

393. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Jugoszláviáról.

Megkaptam január 13-i üzenetét, melyben 11-i üzenetemre válaszol. Nagyon hálás vagyok Önnek. 14-én egy további üzenetet küldtem Önnek, amelyhez most a következőket fűzöm hozzá.

Javaslatunk értelmében Péter Király Subasics doktorral megvitatja, hogy nincs-e mód olyan megoldásra, amely lehetővé teszi számára a Tito—Subasics-egyezmény[84] elfogadását.

Úgy gondolom, valamivel több időt kell nekik adnunk arra, hogy megállapodásra juthassanak egymással.

1945 január 16.

394. sz.

Az érkezés ideje 1945 január 17.

CHURCHILL ÚR LEVELE SZTÁLIN MARSALLNAK

Tisztelt Sztálin Marsall!

A londoni Spanyol Nagykövet nemrégiben egy levelet juttatott el hozzám, amelyet Franco tábornoktól kapott, s amely az Egyesült Királyság és Spanyolország közti kapcsolatokkal foglalkozott. Most válaszoltam Franco tábornoknak, olyan megfogalmazásban, amelyet a Háborús Kabinet gondosan mérlegelt és teljes mértékben jóváhagyott. Kollégáim és én úgy gondoljuk, hogy az Ön számára nem lesz érdektelen megismerni ezt a levélváltást, annál is inkább, mert szó esik benne Nagy-Britannia és a Szovjetunió barátságáról, s ezért mindkét levelet mellékelem, tájékoztatásul az Ön számára[90].

Őszinte híve

Winston S. CHURCHILL

395. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Nagyon hálás vagyok Önnek az üzenetéért, és nagyon örülök, hogy Tedder repülőmarsall olyan kedvező benyomást tett Önre.

Őfelsége Kormánya nevében tiszta szívből hálánkat fejezem ki, s egyben szerencsét akarok kívánni Önöknek ahhoz a gigászi támadáshoz, amelyet a keleti fronton indítottak.

Ön most már bizonyára tud Eisenhower tábornok terveiről és arról, hogy milyen mértékben hátráltatta ezek megvalósítását Rundstedt megelőző támadása. Biztos vagyok benne, hogy egész frontunkon megszakítás nélkül fognak folytatódni a harcok. A Montgomery tábornagy parancsnoksága alatt álló 21. brit hadseregcsoport Roermondtól délre ma megindította a támadást.

1945 január 17.

396. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Köszönetet mondok Önnek a jugoszláv kérdésre vonatkozó január 16-i üzenetéért.

Mindamellett örülnék, ha beleegyezne abba, hogy néhány napig semmilyen lépést ne tegyünk.

Subasics doktor és kormánya minden lehetőt elkövet, hogy Péter Királyt alkotmányos kötelességének tudatára ébressze, s így alapjában véve jelenlegi formájában fogadja el az egyezményt[84]. Ha ez sikerül, ez megkönnyíti a dolgot a mi számunkra, s meggyőződésem szerint az amerikaiak számára is. Egyetértek Önnel abban, hogy ennek a dolognak a rendezése sürgős, s ennek megfelelően járok el.

1945 január 17.

397. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Javasolom, hogy a sajtó képviselőit ne engedjük be az „Argonautá"-ra[87], de mindegyikünknek joga legyen legfeljebb három vagy négy katonai egyenruhás fotoriportert magával hozni fénykép- és filmfelvételek készítése céljából. A fényképek és filmek akkor kerüljenek a nyilvánosság elé, amikor azt alkalmasnak találjuk. Kérem, közölje velem, egyetért-e ezzel.

Természetesen, közzé fogjuk tenni a szokásos egy vagy több összeegyeztetett közleményt.

Ugyanilyen táviratot küldök Roosevelt Elnöknek.

1945 január 21.

398. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Január 21-i táviratát megkaptam.

Egyetértek azzal a javaslatával, hogy az „Argonautá"-n[87] ne legyenek ott a sajtó képviselői. Nincs kifogásom az ellen, hogy mindegyik fél részéről beengedjünk néhány fotoriportert.

Az Elnöknek, az ő megkeresésére ugyanilyen választ adtam.

1945 január 23.

399. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Péter Király, anélkül hogy szándékáról bennünket tájékoztatott volna, tegnap este visszavonta a megbízatást Subasicstól és Kormányától.

Mi felvilágosítjuk Subasics doktort arról, hogy a Királynak ez a lépése nem változtat Őfelsége Kormányának azon a szándékán, hogy gondoskodjék a Tito—Subasics-egyezmény[84] érvénybe léptetéséről, s ezért hajlandók vagyunk őt és Kormányát eljuttatni Belgrádba.

Javasolom, hogy a három nagyhatalom határozza most el a Tito—Subasics-egyezmény érvénybe léptetését, s tájékoztassa Titót arról, hogy amennyiben megállapodik Subasiccsal és Kormányával az egyezmény végrehajtását illetően, a három nagyhatalom elismeri majd az egyezmény értelmében létrehozott egyesített kormányt és követeket akkreditál a Régenstanács mellé. Javasolom továbbá, hogy ennek az egyesített kormánynak megalakulásáig semmiféle olyan kormányt ne ismerjünk el, amelyet Péter Király, illetve Tito marsall egyedül alakít.

Ezt a javaslatot az Egyesült Államok Kormányának is megteszem, és remélem, hogy Ön a saját részéről egyetért vele. Mihelyt az amerikaiak állásfoglalását megtudom, értesíteni fogom Önt, hogy megállapodhassunk az egyidejű lépések tekintetében.

1945 január 23.

400. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

A jugoszláv kérdésre vonatkozó január 23-i üzenetét megkaptam.

Egyetértek azzal, hogy minden további halogatás nélkül érvénybe kell léptetni a Tito—Subasics-egyezményt[84], mint abban megállapodtak, és hogy a három nagyhatalomnak el kell ismernie ezt az egyesített kormányt. Véleményem szerint e terv végrehajtásával kapcsolatban semmiféle kikötést nem kell tenni.

1945 január 25.

401. sz.

CHURCHILL ÚR TITKOS ÉS SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Úgy gondoljuk, hogy amennyiben Subasics dr. nem tud kielégítő megegyezésre jutni a Királlyal, neki és egész kormányának — akár visszavonják tőle a megbízatást, akár nem — lehetőleg már a jövő héten vissza kell térnie Belgrádba, s Tito marsallal együtt meg kell alakítania a régenstanácsot, amelynek felügyelete alatt a Királyi Jugoszláv Kormány nevében a Tito—Subasics-egyezményt[84] végrehajtják, tekintet nélkül arra, hogy mit szól ehhez a Király. Remélem, hogy a legközelebbi jövőben minden további eseményt vagy részletet meg tudunk majd vitatni. Addig is igyekezni fogunk megkapni az Egyesült Államok Kormányának hozzájárulását ehhez a tervhez. Önök esetleg közvetlenül is tárgyalni kívánnak az amerikaiakkal.

A közös ellenségünkön aratott dicső győzelmeik és azok az óriási erők, amelyeket Önök felvonultattak ellene, bámulatba ejtettek bennünket. Fogadja legforróbb hálánkat és szerencsekívánatainkat történelmi jelentőségű haditetteik alkalmából.

1945 január 27.

402. sz.

CHURCHILL ÚR SÜRGŐS, A LEGSZIGORÚBBAN TITKOS ÉS SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Minthogy az Elnök február 2-a előtt nem érkezik meg Máltára, február 3-a előtt nem lehetünk Jaltában. De újabb táviratot küldök majd, mihelyt lehetséges lesz pontosabb időt megjelölni. Természetesen kötve vagyunk az időjáráshoz.

Külön repülőgépeken fogunk utazni, de a gépek csoportosan repülnek majd.

Előre élvezem az Önnel való találkozást.

1945 február 1.

403. sz.

SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN BIZALMAS I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Üzenetét megkaptam.

Én kollégáimmal együtt már a találkozás helyén tartózkodom.

1945 február 1.

404. sz.

CHURCHILL ÚR TITKOS ÉS IGEN SÜRGŐS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

A Szakiba érkezés tervezett időpontja február 3, moszkvai idő szerint 12 óra. Leszállás előtt a repülőgépen megreggelizünk.

Jaltába gépkocsin folytatjuk az utat.

1945 február 3.

405. sz.

BIZALMAS

SZTÁLIN MARSALLNAK

Tisztelt Sztálin Marsall!

Mellékelten megküldöm Önnek:

1) a nyugati fronton folyó harcokról Londonból érkezett legfrissebb értesítést[91];

2) egy memorandumot, amely Görögország helyzetét ismerteti, a legfrissebb adatok alapján[92].

Remélem, hogy ezek az anyagok nem lesznek érdektelenek az Ön számára.

Őszinte híve

Winston CHURCHILL

Voroncov-kastély, 1945 február 9.

406. sz.

Az érkezés ideje 1945 február 18.

CHURCHILL ÚR ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Őfelsége Kormánya nevében forró köszönetet mondok Önnek azért a vendégszeretetért és baráti fogadtatásért, amelyben a brit delegációt a krími értekezleten részesítették. Mély benyomást tett ránk az a mesteri szervezés és improvizálás, amelynek eredményeképpen az értekezlet olyan kellemes és megnyerő légkörben zajlott le, s mi valamennyien a legkellemesebb emlékekkel távoztunk. Ehhez még hozzá kell fűznöm személyes hálám és elismerésem kifejezését. Egyetlen előző találkozás sem mutatta meg ennyire világosan, milyen nagy eredményeket lehet elérni, ha a három kormányfő azzal a szilárd eltökéltséggel találkozik egymással, hogy bátran szembenéznek a nehézségekkel és leküzdik azokat. Ön maga mondta, hogy az együttműködés nehezebb lenne, ha nem léteznének a közös ellenség elleni harc bennünket egyesítő kötelékei. Engem az a szilárd eltökéltség hat át — éppúgy, mint meggyőződésem szerint az Elnököt és Önt is —, hogy a győzelem után ne engedjük meg a barátság és az együttműködés oly erőssé vált kötelékeinek lazulását. Imádkozom az Ön hosszú életéért, hogy sokáig irányíthassa hazájának, annak az országnak sorsát, amely az Ön vezetésével megmutatta egész nagyságát, s legjobb kívánságaimat és őszinte köszönetemet küldöm Önnek.

1945 február 17.

407. sz.

SZEMÉLYES
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Február 18-i üzenetét megkaptam. Nagyon örülök annak, hogy meg volt elégedve a krimi körülményekkel.

1945 február 20.

408. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÜZENETE
SZTÁLIN MARSALLNAK

Szomorúan értesültem arról a veszteségről, amely Önöket a harcban kapott sebeibe belehalt Csernyahovszkij tábornok elhúnytával érte. Ennek a ragyogó és bátor tisztnek tehetségét és működését Őfelsége Kormánya és a brit hadsereg nagy elragadtatással figyelte.

1945 február 20.

409. sz.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÜZENETE
W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Kérem, fogadja hálámat I. D. Csernyahovszkij hadseregtábornoknak — a Vörös Hadsereg egyik legkiválóbb hadvezérének — elhúnyta alkalmából kifejezett részvétéért.

1945 február 21.

410. sz.

Az érkezés ideje 1945 február 23.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÜZENETE
SZTÁLIN MARSALLNAK

A Vörös Hadsereg olyan diadallal ünnepli meg fennállásának huszonhetedik évfordulóját, amely határtalan elragadtatást keltett szövetségeseiben, s amely eldöntötte a német militariz-

mus sorsát. A jövő nemzedékek ugyanúgy fenntartás nélkül el fogják ismerni kötelességüket a Vörös Hadsereggel szemben, mint mi, akik megértük, hogy tanúi lehettünk e nagyszerű győzelmeknek. Kérem Önt, a nagy hadsereg vezetőjét, hogy ma, a végső győzelem küszöbén, üdvözölje nevemben ezt a hadsereget.

411. sz.

Az elküldés ideje 1945 február 27.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÜZENETE W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Kérem, fogadja köszönetemet azért, hogy olyan nagyra értékeli a Vörös Hadsereg hozzájárulását a német fegyveres erők szétzúzásához.

Üdvözletét örömmel tolmácsolom a Vörös Hadseregnek, fennállása huszonhetedik évfordulóján.

412. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Éppen most kaptam meg Szevasztopolból érkezett hajónkról azt az orosz készítményekből álló ajándékot, amelyet Ön küldött nekem.

Kérem, fogadja legforróbb köszönetemet ezért az igen nagylelkű ajándékért. Ez az ajándék majdnem akkora örömet szerzett nekem, mint elismerésem azokért a meleg érzelmekért, amelyek Önt az elküldésére indították.

1945 március 9.

CHURCHILL ÚR SZIGORÚAN TITKOS ÉS SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Eden úr megmutatta nekem azt az üzenetet, amelyet Molotov úrtól az Önök seregei által megmentett hadifoglyokra vonatkozóan kapott[93], valamint a Jaltában e hadifoglyokat illetően kötött egyezményt[94]. Igen nyugtalanít bennünket az a helyzet, amelyről a fentemlített üzenetben szó esik. Nincs olyan kérdés, amelynek tekintetében a brit nemzet érzékenyebb lenne, mint a németek kezében levő hadifoglyaink sorsának, a fogságból való mielőbbi szabadulásuknak és hazatérésüknek kérdése. Nagyon hálás lennék, ha Ön személyesen vizsgálná meg ezt a kérdést, mert meggyőződésem, hogy Ön a mi embereinkért szívesen tesz meg minden Öntől telhetőt, mint ahogy — erről biztosíthatom Önt — mi is mindent megteszünk majd az Önök embereiért, mihelyt a Rajna mentén a mi ellenőrzésünk alá kerülnek.

2. Az a támadás, amelyet a britek és a kanadaiak február 8-án indítottak, mintegy 16 000 emberünkbe került. Reméltük, hogy az amerikai kilencedik és első hadsereg déli, azaz jobbszárnyunkon február 10-e körül támadást indít, de az árvíz miatt, amelyet az ellenség a gátak átvágásával idézett elő, mindkét amerikai hadsereg számára fizikailag lehetetlenné vált az előrenyomulás mindaddig, amíg a vízállás nem csökkent. Ez arra kényszerítette hadseregeinket, hogy északon, igen nehéz és mocsaras terepen további tizenöt napon át folytassák támadásukat, mielőtt még az Egyesült Államok csapatai komolyabb támadást tudtak indítani. Mi teljesen egyetértünk azzal, hogy támadásuk időpontjának eltolódása indokolt volt, de ez a körülmény a Rajnától nyugatra megmaradt válogatott német katonai alakulatok zömét ténylegesen ránk zúdította. Amikor március első napjaiban az amerikai kilencedik, első és harmadik hadsereg akcióba lépett, a többi frontszakaszon az ellenség sebezhetősége, Eisenhower szavaival élve, erősen megnövekedett. De ez a három amerikai hadsereg olyan eredményeket ért el, amelyek messze felülmúlták várakozásainkat, s most ragyogó és merész hadműveletekkel a Rajnától nyugatra

teljesen megtörték az ellenség védelmét, úgy hogy a folyót mi végül is lényegesen északabbra értük el. A harctér most már elő van készítve a támadás következő szakaszára, s én Montgomery főhadiszállására utazom, hogy ennek szemtanúja lehessek. Montgomery parancsnoksága alatt lesz a kanadai hadsereg, a brit második hadsereg és az amerikai kilencedik hadsereg, s remélem, hogy hamarosan jó újságokat közölhetek Önnel. Örömmel figyelem az Önök támadását az egyre kisebbedő kelet-poroszországi német zsák ellen. Véleményem szerint, ha majd Németország egész északi részét elfoglaljuk, s az orosz seregek egyesülnek a mieinkkel, Hitler meg fogja kísérelni, hogy életre-halálra tovább folytassa a háborút Dél-Németországban és Ausztriában, lehetőleg fenntartva az összeköttetést az Alpokon keresztül észak-olaszországi hadseregével. A budapesti, most pedig a Balaton melletti könyörtelen és szívós ütközet, más előkészületekkel együtt, alátámasztják ezt a feltevést. Addig is döntő hadműveleteket várok nyugaton és északon, s kétségtelenül Önök is mihamar megkezdik az előnyomulást keleten. Mindaz, amit a 2. pontban kifejtettem, csak az Ön személyes tudomására szolgál.

. 3. Úgy látszik, mióta Jaltában elváltunk egymástól, eléggé sok zavaró mozzanat merült fel közöttünk, de szilárd meggyőződésem, hogy mindezek eloszlanának, ha ismét találkozhatnánk.

1945 március 21.

414. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Üzenetét megkaptam.

Ami a brit hadifoglyokat illeti, Önnek nincs oka aggodalomra. Jobb körülmények között vannak, mint a szovjet hadifoglyok voltak az angol táborokban, ahol számos esetben egészen a verésig menő inzultusok érték őket. Emellett az angol hadi-

foglyok már nincsenek is a táborainkban — útban vannak Odessza felé, hogy onnan haza induljanak.

Köszönöm Önnek a nyugati front helyzetéről adott tájékoztatást. Bízom Montgomery tábornagy hadvezéri tehetségében.

1945 március 23.

415. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Montgomery tábornagy főhadiszállásán tartózkodom. Éppen most adta ki a parancsot, hogy kezdjék meg a fő ütközetet Wesel térségében a Rajnán széles fronton való átkelés érdekében, egy ejtőernyős hadtest és mintegy 2000 ágyú bevetésével.

Remélhető, hogy az átkelés ma este és a holnapi nap folyamán megtörténik, s hídfőállásokat létesítenek. Igen nagy páncélos tartalékok állanak készenlétben, hogy nyomban az átkelés után tovább fejleszthessük a sikert.

Holnap újabb táviratot küldök Önnek. Montgomery tábornagy kér, hogy adjam át Önnek üdvözletét.

1945 március 24.

416. sz.

Az érkezés ideje 1945 április 1.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

1. Remélem, most már megkapta az Egyesült Államok Elnökének üzenetét, amelyet elküldés előtt szíveskedett nekem megmutatni. Kötelességemnek tartom Önnek Őfelsége Kormánya nevében és a Háborús Kabinet kívánságának megfelelően tudomására hozni, hogy mi tökéletesen egyetértünk az Elnöknek ezzel az üzenetével, s ahhoz teljes mértékben csatlakozunk.

2. Van két vagy három kérdés, amelyet szeretnék különösen aláhúzni. Először, nekünk nem az a véleményünk, hogy a

moszkvai tárgyalások[95] folyamán ragaszkodtunk a jaltai egyezmény szelleméhez, sőt néhány kérdésben a betűjéhez. Sohasem feltételeztük, hogy a Bizottság, amelyet mindhárman igen nagy készséggel neveztünk ki, ne tudná munkáját — kölcsönös engedmények alapján — gyorsan és könnyen elvégezni. Persze, mi akkor feltételeztük, hogy az „új" és „újjászervezett" Lengyel Kormány most már meglesz, és az Egyesült Nemzetek mind elismerik. Ez az egész világnak bebizonyítaná, hogy képesek vagyunk és el vagyunk szánva együtt dolgozni a jövőjéért. Még nem késő elérni ezt.

3. A Bizottság azonban olyan megállapodásra jutott, hogy még ennek az új és újjászervezett Lengyel Kormánynak a megalakítása előtt neves lengyel személyeket hívnak meg — mind magából Lengyelországból, mind pedig külföldről — nem feltétlenül a kormányba való belépés végett, hanem csupán kötetlen és őszinte tanácskozásokra. Csakhogy még ezt az előzetes lépést sem lehet megtenni, mert vétójogot követelnek minden olyan meghívás — még tanácskozásra való meghívás esetében is, amelyet a Szovjet Kormány vagy a Lublini Kormány nem hagy jóvá. Semmiképpen sem egyezhetünk bele abba, hogy hármunk közül bármelyikünknek is ilyen vétójoga legyen. E vétó felhasználásának legszemléltetőbb példája Mikołajczyk úr esete, akit pedig a brit és amerikai világban Lengyelország határain kívül élő tekintélyes lengyel államférfinak tekintenek.

4. Csodálkozással és sajnálkozással értesültünk továbbá arról, hogy visszavonták Molotov úrnak azt a — saját kezdeményezésére tett — javaslatát, amely szerint megfigyelőknek vagy misszióknak engedélyezni kell Lengyelország meglátogatását. Így most semmi módunk nincs arra, hogy magunk ellenőrizzük azokat a gyakran rendkívül kellemetlen jellegű értesüléseket, amelyeket a londoni Lengyel Kormány csaknem naponta küld nekünk. Nem értjük, miért kell a lengyelországi helyzetet illetően annyira titkolózni. Mi minden lehetőséget megadunk a Szovjet Kormánynak arra, hogy missziókat vagy egyes személyeket küldjön az általunk katonai megszállás alatt tartott bármely területre. A szovjet szervek néhány esetben elfogadták ezt az ajánlatot, s a látogatások kölcsönös megelégedésre szolgáltak. Kérjük, hogy ezekben az ügyekben tartsák be a kölcsönösség

elvét, mert ez előmozdítaná tartós együttműködésünk szilárd alapjának megvetését.

5. Az Elnök azokat az üzeneteket is megmutatta nekem, amelyeket Önök azzal kapcsolatban váltottak, hogy Molotov úr nem tud részt venni a San Franciscó-i konferencián[96]. Mi azt reméltük, hogy a három külügyminiszter ottani jelenléte ki tud majd küszöbölni sok olyan nehézséget, amely jól sikerült és reménytkeltő jaltai találkozásunk óta villámcsapásként szakadt ránk. Mindamellett mi semmiképpen nem vonjuk kétségbe azoknak az állampolitikai meggondolásoknak fontosságát, amelyek Molotov urat arra késztetik, hogy Oroszországban maradjon.

6. Az Elnökhöz hasonlóan engem is megdöbbentett az Ön hozzá intézett üzenetének befejező mondata. Amit az Elnök az amerikai néppel kapcsolatban mondott, az vonatkozik a brit népre és a Brit Nemzetközösség népeire is, azzal a kiegészítéssel, hogy Őfelsége jelenlegi tanácsadói kizárólag az általános választójog alapján választott parlament akaratából töltik be tisztségüket. Ha kudarcra vannak kárhoztatva azok az erőfeszítéseink, hogy Lengyelországot illetően megegyezésre jussunk, akkor én kénytelen leszek ezt nyíltan megmondani a parlamentnek, amikor a húsvéti szünet után újra összeül. Senki sem állt ki Oroszország ügye mellett szenvedélyesebben és nagyobb meggyőződéssel, mint ahogy én igyekeztem ezt megtenni. Én voltam az első, aki 1941 június 22-én felemeltem szavam. Több mint egy év telt el azóta, amikor a világ nagy ámulatára kijelentettem, hogy Oroszország nyugati határaként igazságosnak tartom a Curzon-vonalat[65], s ezt a határt most már elfogadja mind a brit parlament, mind az Egyesült Államok Elnöke. Mint Oroszország őszinte barátja, személyesen fordulok Önhöz és kollégáihoz azzal a felszólítással, hogy jussanak tartós megegyezésre Lengyelország kérdésében a nyugati demokráciákkal, s ne taszítsák el a baráti kezet, amelyet mi most a világ jövendő irányítása ügyében nyújtunk Önöknek.

1945 március 31.

417. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Az Elnök elküldte nekem azokat a leveleket, amelyeket Önök az észak-olaszországi Kesselring-hadsereg esetleges kapitulációját illetően Alexander tábornagy főhadiszállásának egy angol és egy amerikai tisztje, illetve egy Wolf nevű német tábornok között Svájcban létesült kapcsolat ügyében váltottak. Ezért helyénvalónak tartom pontosan ismertetni Ön előtt, hogy milyen lépéseket tett Őfelsége Kormánya ebben az ügyben. Mihelyt erről a kapcsolatról tudomást szereztünk, március 12-én nyomban értesítettük róla a Szovjet Kormányt, s ebben az értesítésben mi és az Egyesült Államok Kormánya mindent becsületesen elmondtunk Önöknek, ami történt. Az egész svájci ügy, amelyről bizonyos vonatkozásban említés történt vagy szó esett, össze-vissza annyiból állt, hogy ellenőrizték a német kiküldött felhatalmazását, s megpróbáltak találkozást létrehozni Kesselring megbízottja és Alexander tábornagy között, a tábornagy főhadiszállásán vagy valamely alkalmas észak-olaszországi helyen. Svájcban semmiféle tárgyalás nem folyt, még a Kesselring-hadsereg katonai kapitulációjáról sem. Még kevésbé tartozott szándékaink közé — amelyek nem olyan gyalázatosak, mint feltételezik —, hogy bármilyen katonai és politikai megállapodást kössünk, mint Ön az Elnökhöz intézett táviratában állítja.

2. Az Önök képviselőit nyomban meghívtuk arra a találkozásra, amelyet Olaszországban próbáltunk létrehozni. Ha a találkozás megtörténik és az Önök képviselői eljönnek, minden ott elhangzott szót hallottak volna.

3. Véleményünk szerint Alexander tábornagynak teljes mértékben joga van ahhoz, hogy olaszországi frontján elfogadja a 25 hadosztályból álló német hadsereg kapitulálását, s megtárgyalja a kapituláció kérdéseit a kapituláció feltételeinek elfogadására felhatalmazott német kiküldöttekkel. Mindamellett mi tervbe vettük az Önök képviselőinek meghívását ezekre a kizárólag katonai jellegű tárgyalásokra, amelyeket Alexander főhadiszállásán kellett volna megtartani, ha egyáltalán sor került volna rájuk. A valóságban azonban a Svájcban létesült kapcso-

latnak semmi folytatása nem lett. Tisztjeink úgy tértek vissza Svájcból, hogy a Kesselring kiküldötteivel Olaszországban való találkozás ügyében semmi eredményt nem értek el. Minderről a Szovjet Kormányt Alexander tábornagy, illetve Sir Clark Kerr útján, valamint az Egyesült Államok megfelelő szervei útján lépésről lépésre teljes egészében tájékoztattuk. Ismétlem, hogy Svájcban semmi néven nevezendő tárgyalást nem folytattunk — sem hivatalosan, sem nem hivatalosan —, sőt erre még csak előkészületek sem történtek.

4. Ugyanakkor lehetséges, hogy Wolf német tábornoknak a tárgyalásokat illetően előterjesztett kérése egyike volt azoknak a kísérleteknek, amelyeket az ellenség abból a célból tesz, hogy bizalmatlanságot keltsen a szövetségesek között. Alexander tábornagy külön felhívta erre a figyelmet március 11-i táviratában, amelyben megjegyezte: „Kérem, figyeljenek fel arra, hogy a két vezető személy az SS és Himmler embere, ami nagy gyanút kelt bennem." Ennek a táviratnak másolatát március 12-én megküldtük a moszkvai Brit Nagykövetnek, hogy nyújtsa át a Szovjet Kormánynak[97]. Ha a németeknek az volt a szándékuk, hogy bizalmatlanságot keltsenek közöttünk, ezt egy időre el is érték.

5. Eden úr megbízta Sir A. Clark Kerrt, hogy március 21-i levelében[98] magyarázza meg Molotov úrnak az egész helyzetet. Molotov úr március 22-i válasza többek közt a következő mondatot tartalmazta: „A Szovjet Kormány ezt az ügyet nem félreértésnek, hanem valami rosszabbnak tekinti." Ebben a válaszban továbbá kifejezte elégedetlenségét amiatt, hogy „Bernben két hete tárgyalások folynak a német hadvezetőség, illetve az angol és amerikai hadvezetőség megbízottai között, a Németország elleni háború fő terhét viselő Szovjetunió háta mögött". Őfelsége Kormánya az angol—orosz kapcsolatok érdekében úgy határozott, hogy erre a rendkívül sértő és alaptalan vádra semmiféle választ nem ad, hanem nem vesz róla tudomást. Ez az oka annak, amit Ön az Elnökhöz intézett üzenetében „az angolok hallgatásának" nevez. Az volt a véleményünk, hogy jobb lesz hallgatni, mint válaszolni egy olyan levélre, amilyet Molotov úr küldött. De biztos lehet abban, hogy nagyon csodálkoztunk ezen a levélen, és mélyen sértett

bennünket az, hogy Molotov úr ilyen magatartást tulajdonít nekünk. Ez azonban semmi kihatással nem volt azokra az Alexander tábornagynak küldött utasításainkra, hogy továbbra is teljes mértékben tájékoztassa Önöket az ügyről.

6. Az sem igaz, hogy ebben az ügyben a kezdeményezés — mint Ön az Elnöknek kijelentette — teljes mértékben az angoloktól indult ki. A valóságban Alexander tábornagy egy amerikai szervtől kapta azt az információt, hogy Wolf német tábornok Svájcban kapcsolatot akar létesíteni.

7. A Bernben vagy akár másutt létesített kapcsolat és a német csapatoknak a nyugati fronton szenvedett teljes veresége között semmiféle összefüggés nincs. A valóságban a német csapatok igen szívósan harcoltak, s februári támadásunk megindulásától március 28-ig több mint 87 000 főnyi veszteséget okoztak nekünk és az amerikai csapatoknak. Ennek ellenére a német seregek, miután a szárazföldön nagy túlerő állt velük szemben, s miután azokat a jelentős fölényben levő angol—amerikai légi haderő — amely csupán márciusban több mint 200 000 tonna bombát dobott le Németországra — a levegőből a szó szoros értelmében lehengerelte, Nyugaton megsemmisítő vereséget szenvedtek. Az a tény, hogy a német csapatok Nyugaton a szárazföldön számbelileg túlerőben levő csapatokkal kerültek szembe, a szovjet seregek erejével és nagyszerű csapásaival magyarázható.

8. Azokat a vádakat illetően, amelyeket Ön az Elnökhöz intézett április 3-i üzenetében hangoztat, s amelyek Őfelsége Kormányát is megrágalmazzák, én és kollégáim egyetértünk az Elnök válaszának utolsó mondatával.

1945 április 5.

418. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

A lengyel kérdésre vonatkozó április 1-i üzenetét megkaptam. Az Elnökhöz ebben a kérdésben intézett üzenetemben, amelyet Önnek is megküldök, válaszolok a Lengyelországgal foglalkozó

Moszkvai Bizottság[95] munkájával összefüggő valamennyi főbb kérdésre. Ami az Ön üzenetében érintett többi kérdést illeti, a következőket kell mondanom:

1. Az Angol és az Amerikai Nagykövet, akik tagjai a Moszkvai Bizottságnak, nem akarnak tudomást venni az Ideiglenes Lengyel Kormányról, s ragaszkodnak ahhoz, hogy hívjanak meg tanácskozás céljából lengyel politikusokat, tekintet nélkül arra, hogy milyen álláspontot foglalnak el a krími értekezlet Lengyelországról szóló határozatai és a Szovjetunió tekintetében. Ragaszkodnak ahhoz, hogy feltétlenül meg kell hívni Moszkvába tanácskozás céljából például Mikołajczykot, s ráadásul ezt ultimátum formájában teszik, nem törődve azzal, hogy Mikołajczyk nyíltan fellépett a krími értekezletnek Lengyelországról szóló határozatai ellen. Egyébként, ha Ön ezt feltétlenül szükségesnek tartja, én hajlandó lennék latbavetni befolyásomat az Ideiglenes Lengyel Kormánynál annak érdekében, hogy vonja vissza Mikołajczyk meghívása ellen emelt kifogásait, feltéve, hogy Mikołajczyk nyilvános nyilatkozatot tesz, amely szerint elismeri a krími értekezletnek a lengyel kérdésben hozott határozatait, és kívánja baráti kapcsolatok létesítését Lengyelország és a Szovjetunió között.

2. Önök nem értik, miért kell a lengyel hadműveleti területet illetően titkolózni. Valójában nincs itt semmiféle titkolózás. Ön szem elől téveszti azt a körülményt, hogy brit megfigyelőknek vagy más külföldi megfigyelőknek Lengyelországba utazását a lengyelek sértőnek tekintik nemzeti önérzetükre, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy a Brit Kormánynak az Ideiglenes Lengyel Kormánnyal szemben jelenleg tanúsított magatartását ez a kormány nem tekinti jóindulatúnak. Ami a Szovjet Kormányt illeti, nem teheti meg, hogy ne számoljon azzal az elutasító álláspontal, amelyre az Ideiglenes Lengyel Kormány külföldi megfigyelők Lengyelországba utazásának kérdésében helyezkedett. Ezenkívül Ön tudja, hogy az Ideiglenes Lengyel Kormány, ha más magatartást tanúsítanak vele szemben, nem gördít akadályokat más államok képviselőinek Lengyelországba utazása elé, és nem állít fel számukra semmiféle korlátot, ami például a Csehszlovák Kormány, a Jugoszláv Kormány és más kormányok képviselőinek esetében világosan kitűnik.

3. Kellemes beszélgetésem volt Mrs. Churchil-lel. Mély benyomást tett rám. Átadta nekem az Ön ajándékát. Engedje meg, hogy szívből jövő köszönetet mondjak Önnek az ajándékért.

1945 április 7.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
F. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

Április 1-i üzenetével kapcsolatban Lengyelország kérdését illetően szükségesnek tartom a következő megjegyzéseket.

A lengyel kérdéssel kapcsolatos ügyek valóban zsákutcába jutottak.

Mi ennek az oka?

Az az oka, hogy az Egyesült Államok és Anglia moszkvai Nagykövetei, akik tagjai a Moszkvai Bizottságnak, eltértek a krími értekezleten elfogadott irányelvektől, s a krími értekezleten szóba sem került új dolgokkal hozakodnak elő.

Nevezetesen:

a) A krími értekezleten mindhárman úgy tekintettük az Ideiglenes Lengyel Kormányt, hogy az Lengyelország jelenleg működő, újjáalakításra szoruló kormánya, amelynek az új Nemzeti Egységkormány magvát kell képeznie. Ezzel szemben az Egyesült Államok és Anglia moszkvai Nagykövetei eltérnek ettől az irányelvtől, nem vesznek tudomást az Ideiglenes Lengyel Kormány létezéséről, nem méltatják azt figyelmükre, s a legjobb esetben egyenlőségi jelet tesznek egyes lengyelországi és londoni magánszemélyek és Lengyelország Ideiglenes Kormánya közé. Emellett véleményük szerint az Ideiglenes Kormány újjáalakítása úgy értelmezendő, hogy azt teljesen fel kell számolni és tökéletesen új kormányt kell létrehozni. A dolog odáig fajult, hogy Harriman úr a Moszkvai Bizottságban kijelentette: lehetséges, hogy az Ideiglenes Kormány egyetlen tagja sem kerül be a Lengyel Nemzeti Egységkormányba.

Érthető, hogy az Amerikai és az Angol Nagykövet ilyen állásfoglalása szükségképpen felháborítja a Lengyel Ideiglenes Kormányt. Ami a Szovjetuniót illeti, természetesen ugyanesak

nem érthet egyet az ilyen állásfoglalással, mert az a krími értekezlet határozatainak egyenes megszegését jelenti.

b) A krími értekezleten mindhárman abból indultunk ki, hogy tanácskozás céljából öt személyt kell meghívni Lengyelországból és három személyt — de nem többet — Londonból. Az Egyesült Államok és Anglia moszkvai Nagykövetei viszont eltértek ettől az álláspontól, s azt követelik, hogy a Moszkvai Bizottság minden egyes tagja korlátlan számban hívhasson meg lengyelországi és londoni személyeket.

Érthető, hogy a Szovjet Kormány ezzel nem érthetett egyet, hiszen az emberek meghívása a krími értekezlet határozata értelmében nem a Bizottság egyes tagjainak, hanem a Bizottság egészének — mint Bizottságnak a feladata. Az a követelés pedig, hogy korlátlan számú személyt hívjanak meg tanácskozásra, ellentmond annak, amit a krími értekezlet előírt.

c) A Szovjet Kormány abból indul ki, hogy a krími értekezlet határozatainak értelmében olyan lengyel politikusokat kell meghívni tanácskozásra, akik először, elismerik a krími értekezlet határozatait, a Curzon-vonallal[65] kapcsolatos határozatot is beleértve, és másodszor, ténylegesen törekszenek arra, hogy baráti kapcsolatokat létesítsenek Lengyelország és a Szovjetunió között. A Szovjet Kormány ragaszkodik ehhez, mert a szovjet csapatoknak Lengyelország felszabadításáért bőségesen kiontott vére és az a tény, hogy a legutóbbi 30 év folyamán az ellenség kétszer is felhasználta Lengyelország területét az Oroszországba való betörésre — mindez kötelezi a Szovjet Kormányt annak elérésére, hogy a Szovjetunió és Lengyelország között baráti viszony álljon fenn.

Az Egyesült Államok és Anglia moszkvai Nagykövetei viszont ezt nem veszik figyelembe, s arra törekednek, hogy lengyel politikusokat a krími értekezlet határozataival és a Szovjetunióval kapcsolatban elfoglalt álláspontjukra való tekintet nélkül hívjanak meg tanácskozásra.

Véleményem szerint ezek azok az okok, amelyek akadályozzák a lengyel kérdésnek a kölcsönös egyetértés szellemében történő megoldását.

Ahhoz, hogy a zsákutcából kijussunk és egyetértő megoldást találjunk, szerintem a következő lépéseket kell tenni:

1) Ki kell mondani, hogy az Ideiglenes Lengyel Kormány újjáalakítása nem felszámolást jelent, hanem a kormánynak kibővítés útján történő újjáalakítását jelenti, s a Lengyel Nemzeti Egységkormány magvát az Ideiglenes Lengyel Kormánynak kell alkotnia.

2) Vissza kell térni a krími értekezleten körvonalazott irányelvhez, s be kell érni nyolc lengyel politikus meghívásával, akik közül ötöt Lengyelországból, hármat Londonból kell meghívni.

3) Ki kell mondani, hogy minden körülmények között tanácskozni kell az Ideiglenes Kormány képviselőivel, s elsősorban ezt a tanácskozást kell megtartani, mert az Ideiglenes Lengyel Kormány Lengyelországban a legnagyobb erő — azokhoz az egyes személyekhez képest, akiket Londonból és Lengyelországból fognak meghívni, és akiknek a befolyása Lengyelország lakosságára semmiképpen sem mérhető ahhoz a hatalmas befolyáshoz, amelynek a Lengyel Ideiglenes Kormány örvend Lengyelországban.

Felhívom a figyelmét erre a pontra, mert véleményem szerint ennek a kérdésnek bármilyen más megoldását Lengyelországban esetleg úgy fogadnák, mint a lengyel nép megsértését, és mint olyan kísérletet, hogy a lengyel közvélemény figyelmen kívül hagyásával létrehozott kormányt kényszerítsenek Lengyelországra.

4) Csakis olyan politikusokat kell meghívni tanácskozásra Lengyelországból és Londonból, akik elismerik a krími értekezletnek Lengyelországgal kapcsolatban hozott határozatait, s ténylegesen törekednek arra, hogy baráti kapcsolatokat létesítsenek Lengyelország és a Szovjetunió között.

5) Az Ideiglenes Lengyel Kormány újjáalakítását úgy kell végrehajtani, hogy az Ideiglenes Kormány jelenlegi miniszteréinek egy részét az Ideiglenes Kormányban eddig részt nem vett lengyel politikusok közül kikerülő új miniszterekkel váltsák fel.

Ami a Lengyel Nemzeti Egységkormány régi és új miniszteréinek számarányát illeti, körülbelül ugyanolyan arányt lehetne megállapítani, mint a Jugoszláv Kormány esetében.

Úgy gondolom, hogy a fent kifejtett megjegyzések figyelembevétele esetén rövid idő alatt egyetértő határozatra juthatunk a lengyel kérdésben.

1945 április 7.

419. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Április 5-i üzenetét megkaptam. Az Elnökhöz intézett április 7-i üzenetemben, amelyet Önnek is megküldök, már válaszoltam az Ön üzenetében a svájci tárgyalásokat illetően érintett minden főbb kérdésre. Ami az üzenetében felvetett többi kérdést illeti, szükségesnek tartom megmondani Önnek a következőket.

1. Sem nekem, sem Molotovnak, egyikünknek sem állt szándékában „befeketíteni" bárkit is. Nem arról van itt szó, hogy „befeketíteni" kívántunk valakit, hanem arról, hogy kiderült álláspontunk különbözősége a szövetséges kötelességeinek és jogainak kérdésében. Az Elnökhöz intézett üzenetemből látni fogja, hogy ebben a kérdésben az orosz álláspont a helyes, mert garantálja minden szövetséges jogait, s megfosztja az ellenséget annak minden lehetőségétől, hogy bizalmatlanságot keltsen közöttünk.

2. Üzeneteim személyesek és szigorúan titkosak. Ez lehetővé teszi, hogy világosan és nyíltan beszéljek. Ez a titkos üzenetváltás előnye. De ha Ön minden őszinte kijelentésemben sértést lát, ez nagyon megnehezíti az ilyen üzenetváltást. Biztosíthatom Önt, hogy nem volt és nincs szándékomban bárkit is megsérteni.

1945 április 7.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
F. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

Április 5-i üzenetét megkaptam.

1. Április 3-i üzenetemben nem a becsületességről és megbízhatóságról van szó. Sohasem kételkedtem az Ön becsületességében és megbízhatóságában, s ugyanúgy a Churchill úr becsü-

letességében és megbízhatóságában. Nálam arról van szó, hogy üzenetváltásunk során kiderült nézeteink különbözősége abban a tekintetben, hogy mit engedhet meg magának az egyik szövetséges a másikkal szemben és mit nem szabad megengednie. Mi oroszok úgy gondoljuk, hogy a frontokon jelenleg kialakult helyzet mellett, amikor az ellenség elkerülhetetlenül kapituláció előtt áll, minden olyan esetben, amikor az egyik szövetséges képviselői találkoznak a németekkel a kapituláció kérdésében, biztosítani kell a másik szövetséges képviselőinek a részvételét ezen a találkozón. Mindenesetre, ez feltétlenül szükséges, ha a szóbanforgó szövetséges törekszik arra, hogy részt vegyen az ilyen találkozón. Az amerikaiak és az angolok viszont másképpen gondolkoznak, s helytelennek tartják az orosz álláspontot. Ebből kiindulva megtagadták az oroszoktól azt a jogot, hogy részt vegyenek a németekkel Svájcban történt találkozón. Már megírtam Önnek, s nem tartom fölöslegesnek megismételni, hogy az oroszok hasonló helyzetben semmi esetre sem tagadták volna meg az amerikaiaktól és az angoloktól az ilyen találkozáson való részvétel jogát. Én továbbra is az orosz álláspontot tartom az egyedül helyesnek, mert kizárja a kölcsönös gyanakvás minden lehetőségét, s nem teszi lehetővé az ellenségnek, hogy bizalmatlanságot keltsen köztünk.

2. Nehéz egyetérteni azzal, hogy a nyugati fronton a németek részéről az ellenállás hiánya csakis azzal magyarázható, hogy szétverték őket. A németeknek a keleti fronton 147 hadosztályuk van. Minden károsodás nélkül elvonhatnának a keleti frontról 15—20 hadosztályt, s átdobhatnák a nyugati fronton levő csapataik megsegítésére. A németek azonban ezt nem tették és nem teszik. Továbbra is dühödten hadakoznak az oroszokkal Zemljanicáért, holmi jóformán ismeretlen csehszlovákiai vasútállomásért, amely úgy kell nekik, mint halottnak a borogatás, de minden ellenállás nélkül feladnak Németország szívében olyan fontos városokat, mint Osnabrück, Mannheim és Kassel. Lássa be, hogy a németeknek ez a viselkedése enyhén szólva furcsa és érthetetlen.

3. Ami informátoraimat illeti, biztosítom Önt, hogy nagyon becsületes és szerény emberek, akik gondosan teljesítik kötelességüket, s nem áll szándékukban megsérteni bárkit is. Ezeket

az embereket mi a tények alapján ismételten ellenőriztük. Ítélje meg maga. Marshall tábornok ez év februárjában több fontos értesülést közölt a szovjet csapatok Vezérkarával, amikor is a rendelkezésére álló adatok alapján figyelmeztette az oroszokat, hogy márciusban két komoly német ellentámadás lesz a keleti fronton, az egyik Pomeránia felől Thorn irányában, a másik Moravska Ostrava térségéből Lodz irányában. A gyakorlatban azonban kiderült, hogy a fő támadást a németek nem a fentemlített körzetekben készítették elő és hajtották végre, hanem egészen másutt, nevezetesen a Balaton környékén, Budapesttől délnyugatra. Ma már tudjuk, hogy a németek ebben a körzetben mintegy 35 hadosztályt, köztük 11 páncélos hadosztályt vontak össze. Ez volt a háború ilyen nagy páncélos erő összpontosításával végrehajtott egyik legkomolyabb támadása. Tolbuhin marsallnak egyebek között azért sikerült elkerülni a katasztrófát, majd pedig tönkreverni a németeket, mert informátoraim, ha bizonyos késéssel is, felfedték a németek fő támadásának ezt a tervét, s nyomban figyelmeztették rá Tolbuhin marsallt. Ilyenformán újra alkalmam volt meggyőződni a szovjet informátorok pontosságáról és jólértesültségéről.

Hogy tájékoztassam Önt ebben a kérdésben, mellékelem Antonov hadseregtábornoknak, a Vörös Hadsereg Vezérkari Főnökének Dean vezérőrnagyhoz intézett levelét.

1945 április 7.

Másolat. TITKOS

JOHN R. DEAN VEZÉRŐRNAGYNAK,
A SZOVJETUNIÓBAN MŰKÖDŐ AMERIKAI KATONAI MISSZIÓ VEZETŐJÉNEK

Tisztelt Tábornok úr!

Kérem, hozza Marshall tábornok tudomására a következőket:

Ez év február 20-án Dean tábornok közvetítésével azt az értesülést kaptam Marshall tábornoktól, hogy a németek két helyen hajtanak végre a keleti fronton csapatösszevonást ellentámadás céljából: Pomerániában — Thorn elleni támadásra, illetve Bécs és Moravska Ostrava térségében — Lodz irányában

való támadásra. Ennek a déli csapatösszevonásnak magában kell foglalnia az „SS" 6. páncélos hadsereget. Hasonló értesüléseket kaptam február 12-én Brinkman ezredestől, az Angol Katonai Misszió hadsereg-szekciójának vezetőjétől.

Rendkívül hálás vagyok és elismeréssel tartozom Marshall tábornoknak, hogy közös céljaink érdekében szíveskedett rendelkezésünkre bocsátani ezt az információt.

Egyszersmind kötelességemnek tartom közölni Marshall tábornokkal, hogy a keleti front harci cselekményei márciusban nem igazolták az általa adott információt, mivel ezek a harcok megmutatták, hogy a német csapatok, köztük az „SS" 6. páncélos hadsereg fő összpontosítási helye nem Pomeránia és nem Moravska Ostrava térsége volt, hanem a Balaton térsége, ahonnan a németek azért támadtak, hogy kijussanak a Dunához és Budapesttől délre átkeljenek rajta.

Ez a tény azt mutatja, hogy a Marshall tábornok által felhasznált információ nem volt összhangban a keleti fronton márciusban végbement események tényleges menetével.

Nincs kizárva annak lehetősége, hogy egyes információs források félre akarták vezetni mind az angol—amerikai, mind pedig a szovjet parancsnokságot, el akarták terelni a szovjet parancsnokság figyelmét arról a térségről, ahol a németek a keleti front fő támadó hadműveletét előkészítették.

Az elmondottak ellenére kérem Marshall tábornokot, ha lehetséges, közölje velem továbbra is az ellenségről rendelkezésére álló értesüléseit.

Ezt a közlést csak azért tartottam kötelességemnek Marshall tábornok tudomására hozni, hogy ezen információ forrását illetően levonhassa a megfelelő következtetéseket.

Kérem, biztosítsa Marshall tábornokot nagyrabecsülésemről és hálámról.

Tisztelője
ANTONOV hadseregtábornok,
a Vörös Hadsereg Vezérkari Főnöke

1945 március 30.

420. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Április 7-i üzenetét megkaptam. Hálás vagyok Önnek az üzenet megnyugtató hangneméért, s remélem, hogy a „Crossword"[99] körüli félreértést most megszűntnek tekinthetjük.

2. Mélységesen elszomorít Roosevelt Elnök halála, hiszen az utóbbi öt és fél évben nagyon szoros barátságba kerültünk egymással. Ez a szomorú esemény még jobban aláhúzza annak a ténynek jelentőségét, hogy bennünket a szívélyesség sok-sok megnyilvánulása és számos kellemes emlék fűz egymáshoz, mindazon veszélyek és nehézségek közepette is, amelyeket leküzdöttünk.

3. Meg kell ragadnom ezt az alkalmat, hogy köszönetet mondjak Önnek azért a szívélyes vendéglátásért, amelyben hitvesemnek moszkvai tartózkodása alatt része volt, s mindazért a gondoskodásért, amelyet oroszországi utazásai során élvezett. Nagy megtiszteltetésnek tekintjük, hogy a Munka Vörös Zászlaja érdemrenddel tüntették ki annak érdekében végzett munkájáért, hogy enyhítse a hős Vörös Hadsereg sebesült harcosainak szörnyű szenvedéseit. A pénzösszeg, amelyet gyűjtött, talán nem nagy, de nemcsak a gazdagok szeretetteljes adományaiból tevődik össze, hanem főként azoknak a szegényeknek hozzájárulásaiból, akik hétről hétre büszkén adták át a felajánlott csekély összeget. A mi népeink tömegeinek barátságától, kormányaink kölcsönös megértésétől és hadseregeink kölcsönös megbecsülésétől függ az egész világ jövője.

1945 április 14.

421. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Gyorsan közeledik a dicső pillanat, amikor az Önök csapatai és a mi csapataink egyesülnek a legyőzött Németországban. Meggyőződésem, hogy ha ezt az eseményt rövid rádiószózatok-

kal tennénk emlékezetessé — Ön, Truman Elnök és én —, ez buzdító hatással lenne népeinkre. Kérem, közölje velem, egyetért-e ezzel a javaslattal.

Hasonló üzenetet küldök Truman Elnöknek.

1945 április 14.

422. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Március 22-i üzenetemben[100] kifejeztem azt a reményemet, hogy Ön és Roosevelt Elnök csatlakoznak ahhoz a felhívásunkhoz, amelyben figyelmeztetjük a németeket a kezükben levő szövetséges hadifoglyok biztonságára. Roosevelt Elnök hozzájárult ehhez azzal a feltétellel, hogy Ön is hozzájárul. Katonai tanácsadóim véleménye szerint esetleg rövidesen szükség lesz ennek a figyelmeztetésnek közzétételére. Ezért remélem, hogy hamarosan közölheti velem válaszát.

1945 április 14.

423. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Április 14-i üzeneteit megkaptam.

1. Egyetértek Önnel, hogy célszerű lenne, ha mi hárman, Ön, az Elnök és én, rövid szózatot intéznénk a csapatokhoz várható egyesülésük alkalmából, természetesen ha Truman Elnöknek nem lesz ellene kifogása. Meg kellene azonban állapodnunk a szózatok elmondásának napjában.

2. Egyetértek azzal is, hogy a három kormány nevében közös figyelmeztetést kell közzétenni a hitlerista kormány kezében levő hadifoglyok biztonságát illetően. A figyelmeztetés Öntől kapott szövege[100] ellen nincs kifogásom. Szíveskedjék

közölni, kellenek-e aláírások a figyelmeztetésre, vagy nem. Közölje a közzététel napját és óráját is.

1945 április 14.

424. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

F. Roosevelt elnök elhunyta alkalmából küldött üzenetét megkaptam.

Franklin Roosevelt Elnökben a szovjet nép olyan kiváló politikust látott, aki következetesen küzdött a három állam szoros együttműködéséért.

F. Roosevelt Elnöknek a Szovjetunió irányában tanúsított baráti magatartását a szovjet nép mindig nagyra fogja becsülni és mindig emlékezni fog rá.

Ami személyesen engem illet, én különösen átérzem e nagy ember — közös barátunk — elvesztésének súlyát.

1945 április 15.

425. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Ma felkeresett Mikołajczyk úr, s beszélgetésünk után a következő nyilatkozatot tette, amelyet haladéktalanul nyilvánosságra óhajt hozni. Remélem, hasznosnak tartja ezt, tekintettel április 7-i személyes táviratára.

1. Véleményem szerint a jövendő lengyel politika sarkköve a szoros és tartós barátság Oroszországgal, az Egyesült Nemzetek szélesebbkörű barátságának keretében.

2. Az én álláspontomat illetően felmerült minden kétely megszüntetése érdekében ki akarom jelenteni, hogy a jövendő Lengyelország, ennek szuverén, független helyzete és a nemzeti

egységet képviselő Ideiglenes Kormány alakítása tekintetében egyetértek a krími határozattal.

3. Támogatom azt a Krímben elfogadott határozatot, hogy össze kell hívni a vezető lengyel politikusok értekezletét egy olyan Nemzeti Egységkormány létesítése céljából, amely a lehető legátfogóbban és legobjektívebb módon képviseli a lengyel népet, s amely elnyeri a három fő hatalom elismerését.

1945 április 15.

426. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Nagyon örülök, hogy beleegyezését adta a három rádiószózat elmondásához. Jó lenne, ha lemezre vennénk, s így azon a napon, amelyben majd megegyezünk, egymás után közvetíthetnénk mind a hármat a szükséges fordításokkal, a legalkalmasabb időben. Javasolnám az Elnöknek, hogy ő legyen az első, utána Ön, s én zárom a sort. Mondanivalóm szövegét majd elküldöm.

2. Ami a figyelmeztetést illeti, természetesen mind a hármunknak alá kell írni, és meg kell állapodni a megfelelő időpontban. Megbízom Eden urat, hogy állapodjék meg ebben a kérdésben Stettinius úrral és — remélem — Molotov úrral Washingtonban[101].

3. Türelmetlenül várom a három külügyminiszter küszöbönálló washingtoni találkozóját.

1945 április 16.

427. sz.

Az elküldés ideje 1945 április 18.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

A csapatokhoz intézendő rádiószózatokra és a közös figyelmeztetésre vonatkozó április 16-i üzenetét megkaptam.

A szózatok javasolt sorrendje ellen nincs kifogásom. A néme-

teknek a hadifoglyok biztonsága érdekében való figyelmeztetését illetően — természetesen nyugodtan megbízhatjuk V. M. Molotovot, Eden urat és Stettinius urat, hogy egyezzenek meg Washingtonban.

428. sz.

Az elküldés ideje 1945 április 18.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Üzenetét, a Mikołajczyk-nyilatkozat ismertetésével, április 16-án megkaptam. Köszönetet mondok Önnek a tájékoztatásért.

A Mikołajczyk-nyilatkozat természetesen nagy lépés előre, de nem világos, elismeri-e Mikołajczyk a krími értekezlet határozatainak azt a részét is, amely Lengyelország keleti határaira vonatkozik. Jó volna, ha először, megkapnám a Mikołajczyk-nyilatkozat teljes szövegét, másodszor, magyarázatot kapnék Mikołajczyktól abban a tekintetben, hogy elismeri-e a krími értekezlet határozatainak azt a részét is, amely Lengyelország keleti határaira vonatkozik.

429. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE
SZTÁLIN MARSALLNAK

Április 16-i üzenetem tartalmazta Mikołajczyk úr nyilatkozatának teljes szövegét.

Mióta üzenetét megkaptam, egészen konkrét adatok alapján tökéletesen meggyőződtem róla, hogy Mikołajczyk úr teljes mértékben elfogadja a krími határozatokat, azzal a részszel együtt, amely Lengyelország keleti határaira vonatkozik. Eszembe se jutott volna, hogy elküldjem nyilatkozatát, ha nem lennék bizonyos benne, hogy ez tény.

1945 április 18.

430. sz.

Az érkezés ideje 1945 április 18.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
A MINISZTERELNÖKTŐL ÉS AZ ELNÖKTŐL

Ezt a közös választ küldjük a lengyel kérdéssel kapcsolatos tárgyalásokra vonatkozó április 7-i üzenetére, hogy jobban tisztázzuk ezt a dolgot, s hogy ne legyen félreértés e kérdésben vallott álláspontunkat illetően. Britannia és az Egyesült Államok Kormányai a legőszintébben igyekeztek konstruktívan és igazságosan eljárni ebben a kérdésben, s továbbra is ezt fogják tenni. Mielőtt azonban ismertetnénk Önnel konkrét és konstruktív javaslatainkat, ami ennek az üzenetnek voltaképpeni célja, szükségesnek tartjuk eloszlatni azt a merőben helytelen benyomást, amely Önben Britannia és az Egyesült Államok Kormányának álláspontja tekintetében nyilván kialakult, miután ezt az álláspontot Nagyköveteink a tárgyalásokon közvetlen utasításaiknak megfelelően kifejtették.

Merőben váratlan Önnek az az állítása, hogy a Varsóban működő jelenlegi Kormányt e tárgyalások idején bizonyos mértékben figyelmen kívül hagyták. Ilyen szándékunk vagy álláspontunk sohasem volt. Önnek bizonyára tudomása van arról a tényről, amely szerint moszkvai Nagyköveteink fenntartás nélkül egyetértettek azzal, hogy a Varsói Lengyel Kormány három vezetőjét fel kell venni azoknak a lengyeleknek a listájára, akik a Lengyel Bizottság moszkvai tanácskozására[95] meghívást kapnak. Mi sohasem tagadtuk, hogy ama három csoport között, amelyből az új kormánynak, az Ideiglenes Nemzeti Egységkormánynak meg kell alakulnia, a jelenlegi Varsói Kormány képviselőinek vitathatatlanul kimagasló szerep jut majd. Ugyanilyen igazságtalan az a megállapítás, hogy a Nagykövetek korlátlan számú lengyel politikus meghívásának jogát követelik. A Bizottságnak az a joga, hogy mind külföldről, mind pedig Lengyelországból egyes lengyel megbízottakat javasoljon a moszkvai tanácskozásra, és jóváhagyja meghívásukat, nem értelmezhető így. Igaz, Roosevelt Elnök április

1-i üzenetében külön kijelentette: „a megegyezés megkönnyítése érdekében a Bizottság először kiválaszthatna kis, de reprezentatív csoportot a lengyel politikusok közül, akik azután más jelölteket javasolhatnának a Bizottságnak megvizsgálásra". A vitás kérdés miközöttünk valójában nem egyéb, mint hogy van-e joga a Varsói Kormánynak vétót emelni a tanácskozásra való egyes meghívások ellen vagy nincs. Véleményünk szerint a krími határozat nem tartalmaz ilyesmit. Szerintünk Ön visszatér a krími szovjet küldöttség eredeti álláspontjához, amely utóbb az egyezményben módosult. A továbbiakban szilárdan szem előtt tartjuk, hogy most csak azokról a lengyelekről van szó, akiket meg kell hívni Moszkvába a tanácskozásra.

Ön azt mondja, hogy kívánatos lenne nyolc lengyelt hívni meg ezekre az első tanácskozásokra (ötöt Lengyelországból, hármat Londonból), s a Miniszterelnökhöz intézett levelében hangoztatja, hogy Mikołajczyk elfogadható, abban az esetben, ha olyan nyilatkozatot tesz, amely szerint támogatja a krími határozatokat. Ezért figyelmébe ajánljuk a következő javaslatokat annak érdekében, hogy elhárítsuk a lengyel kérdés megoldására irányuló erőfeszítéseink csődjét, kiszámíthatatlan következményeivel együtt. Reméljük, hogy a legnagyobb figyelemben részesíti és komolyan megvizsgálja ezeket a javaslatokat.

1. Bízzuk meg képviselőinket a Bizottságban, hogy haladéktalanul küldjenek meghívót a moszkvai tanácskozásokra a következő lengyel politikusoknak: Bierut, Osubka-Morawski, Roul Zmyerski, Sapieha bíboros, az olyan lengyel politikai pártok egy-egy képviselője, amelyek nincsenek kapcsolatban a jelenlegi Varsói Kormánnyal (ha Önöknek elfogadhatók a következő személyek, nekünk is elfogadhatók: Witos, Zulawski, Hanczinski, Jasiukowicz), Londonból pedig — Mikołajczyk, Grabski és Stanczyk.

2. Mihelyt a Bizottság elküldte a tanácskozás meghívóit, a Varsói Kormány képviselői érkezhetnek elsőkként, amennyiben ez kívánatosnak mutatkozik.

3. Állapodjunk meg, hogy ezek a tanácskozásra meghívott lengyel politikusok bizonyos számú más lengyel politikust javasolhatnak a Bizottságnak, mind Lengyelországból, mind

pedig külföldről, s ezek bekapcsolódhatnak a tanácskozás munkájába, hogy minden fontosabb lengyel csoport képviselve legyen a vitában.

4. Nem hisszük, hogy elfogadhatnánk az új kormány, a Nemzeti Egységkormány összetételének bármilyen meghatározását a lengyel politikusokkal való tanácskozás előtt, és semmiesetre sem tartjuk alkalmazhatónak Lengyelországra a jugoszláv precedenst[102].

Kérjük Önt, olvassa el még egyszer gondosan az április 1-i amerikai és brit üzenetet, mivel ott alaposabban fejtjük ki elképzeléseinket, amelyeket még mindig szem előtt tartunk, s amelyekhez ragaszkodnunk kell.

431. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Mivel mind a hárman megegyeztünk abban, hogy rádiószózattal fordulunk fegyveres erőinkhez, amikor majd Németországban találkoznak, a következő eljárást javasolom.

Mindegyik állam közvetítse mind a három szózatot. Szükséges tehát, hogy légiúton kicseréljük a hangfelvételeket. Az én szózatom a következő lesz.

Kezdete: „Hosszú harcok, nehéz fáradalmak, a szárazföldön és az óceánokon aratott győzelmek után a nagy szövetségesek hadseregei sok veszélyes összecsapás közepette keresztülgázoltak Németországon és egyesültek. Feladatuk most az lesz, hogy eltiporják a német katonai ellenállás utolsó kísérleteit, véget vessenek a náci hatalomnak, és meghódolásra kényszerítsék a hitlerista államot. E célok eléréséhez hatalmas erőkkel rendelkezünk, s mi igaz és győzelmes barátsággal és azzal a szilárd elhatározással találkozunk, hogy elérjük célunkat és megtesszük kötelességünket. Fel mindenki az ellenség ellen." *Vége.*

Mihelyt a hangfelvétel elkészült, azonnal elküldöm Önnek repülőgéppel. Jó volna, ha Ön is minél előbb elküldhetné szózatának hangfelvételét, s még előtte megtáviratozná a szöveget,

hogy ismerjük a tartalmát. Ami a sorrendet illeti, a dolog megvitatása után úgy gondolom, hogy elfogadható volna, hogy saját szózatát mindenki elsőnek adhatná le a hazai állomásokon.

Szerintem legjobb, ha mindegyik ország rádióhivatalára bízzuk, hogy állapítsa meg a hangfelvételek közvetítésének pontos idejét. Ezek a hivatalok természetesen addig nem közvetíthetik ezeket a rádiószózatokat, amíg a hivatalos jelentés hírül nem adja az orosz és az angol—amerikai seregek egyesülését. Igen megfelelő volna, ha ezt a hivatalos jelentést mind a három ország egyidejűleg adná ki. Egyetért Ön azzal, hogy erről az eseményről szóló jelentést időben összehangoljuk Eisenhower tábornok hasonló jelentésével? Ha igen, megkérem őt, hogy lépjen érintkezésbe Önökkel ebből a célból.

Hasonló táviratot küldök Truman Elnöknek.

1945 április 19.

432. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Április 19-i táviratomnak három utolsó mondata nem azt jelenti, hogy ami engem illet, ezen üzenet szellemében bármilyen más jelentést teszek a csapatoknak, mint a három érdekelt kormányfő. Az utolsó mondat csak a találkozás tényének bejelentésére vonatkozik, amit a szokott módon hozunk nyilvánosságra.

1945 április 20.

433. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Április 19-i üzenetét — a csapatokhoz intézendő rádiószózatokról — megkaptam. Az Ön által ismertetett eljárással egyetértek.

Az én rádiószózatom a következő lesz: „Az európai felszabadító háborút folytató szövetséges hatalmak győzelmes hadseregei szétzúzták a német hadsereget és egyesültek Németország területén.

Feladatunk és kötelességünk, hogy teljesen leverjük az ellenséget, rákényszerítsük a fegyverletételre és a feltétel nélküli megadásra. A Vörös Hadsereg ezt a feladatát és ezt a kötelességét népünk és valamennyi szabadságszerető nép irányában mindvégig teljesíteni fogja.

Üdvözöljük szövetségeseink dicső haderőit, amelyek most Németország területén vállvetve küzdenek a szovjet haderőkkel és eltökélt szándékuk, hogy mindvégig teljesítik kötelességüket."

Ezt a szózatot lemezre vesszük és haladéktalanul elküldjük Önnek.

Nincs kifogásom az ellen, ha mindegyik ország rádióhivatalára bízzuk, hogy állapítsa meg a közvetítés pontos idejét, mihelyt a hivatalos jelentés hírül adta a szovjet és az angol—amerikai seregek egyesülését. Az ellen sincs kifogásom, hogy összeegyeztessük az egyesülés tényéről szóló jelentésünket Eisenhower tábornok hasonló jelentésével.

Azt a javaslatát, hogy rádiószózataink közül a megfelelő országét közvetítsék elsőnek, ugyancsak elfogadhatónak tartom.

1945 április 20.

434. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Truman Elnök közli velem, hogy a hadseregek egyesüléséről szóló rádiószózat közvetítését nem tartja lehetségesnek. Ezért azt javasolja, hogy a saját nevében tett nyilatkozatként közöljék a sajtóval és a rádióval, s az előre megállapított napon és órában hozzák nyilvánosságra.

Javasoltam, hogy utasítsák Eisenhower tábornokot a közzé-

tétel megfelelő időpontjának a szovjet katonai hatóságokkal való összeegyeztetésére.

Rádiószózatom hangfelvételét repülőgéppel küldöm.

1945 április 21.

435. sz.

A MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Köszönetet mondok Önnek fegyveres erőink egyesülésére vonatkozó április 20-i táviratáért. Egyetértek Truman Elnöknek azzal a javaslatával, hogy a bejelentés egyidejűleg történjék mind a három fővárosban, washingtoni idő szerint déli 12 órakor, a szóbanforgó napon, s ha az Önök részéről nem hallunk ellenvetést, megtesszük a megfelelő előkészületeket.

1945 április 22.

436. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Az alábbiakban közlöm Mikołajczyk úr nyilatkozatát, amelyet lapjában nyilvánosságra hozott. Utolsó mondatában minden kétséget kizáró választ ad az Ön által felvetett kérdésre, nevezetesen elfogadja a Curzon-vonalat[65], beleértve Lemberg átadását a Szovjeteknek. Remélem, hogy ez elég Önnek.

„A három nagyhatalom Oroszország követelésére amellett foglalt állást, hogy Lengyelország keleti határát a Curzon-vonalban kell megállapítani, esetleg kisebb módosításokkal. Az én egyéni álláspontom az volt, hogy legalább Lemberget és az olajvidéket meg kell hagyni Lengyelországnak. Figyelembe véve azonban, hogy először, szovjet részről ez abszolút követelés, másodszor, a két nép egymás mellett élése ennek a feltételnek a teljesítésétől függ, nekünk lengyeleknek fel kell tennünk önmagunkban a kérdést: vessük-e el köztársaságunk úgyneve-

zett integritása nevében, s veszélyeztessük-e ezzel országunk létfontosságú érdekeit. A válasz erre a kérdésre csak »nem« lehet."

1945 április 22.

437. sz.

I. V. SZTÁLIN W. CHURCHILLNEK*

Truman elnök úr szózatának közzétételi módjára vonatkozó üzenetét április 21-én megkaptam. Köszönöm az értesítést.

Rádiószózatom hangfelvételét megállapodásunk értelmében légiúton küldöm, amint a „Moszkito"[103] visszafelé indul.

1945 április 23.

438. sz.

I. V. SZTÁLIN W. CHURCHILLNEK

A hadseregeink németországi találkozásáról szóló bejelentés időpontjára vonatkozó üzenetét április 22-én megkaptam.

Nincs kifogásom Truman Elnök javaslata ellen, hogy tudniillik a hadseregeink egyesüléséről szóló bejelentést a három fővárosban egyidejűleg washingtoni idő szerint déli tizenkét órakor tegyük közzé.

Hasonló üzenetet küldök Truman úrnak.

1945 április 23.

439. sz.

I. V. SZTÁLIN W. CHURCHILLNEK*

Truman Elnök úrral közös április 18-i üzenetét megkaptam.

1. Az üzenetből kitűnik, hogy Önök az Ideiglenes Lengyel Kormányt továbbra sem úgy tekintik, mint a jövendő Lengyel Nemzeti Egységkormány magvát, hanem egyszerűen mint

a többi lengyel csoporttal egyenértékű csoportot. Az Ideiglenes Lengyel Kormány helyzetének ilyen értelmezése és az ilyen magatartás nehezen egyeztethető össze a krími értekezlet Lengyelországra vonatkozó határozatával. A krími értekezleten mind a hárman, Roosevelt Elnököt is beleértve, abból indultunk ki, hogy az Ideiglenes Lengyel Kormánynak, mint a jelenleg Lengyelországban működő s a lengyel nép többségének bizalmát és támogatását élvező kormánynak az új, újjászervezett kormány, a Nemzeti Egységkormány magvát, azaz fő részét kell alkotnia.

Önök nyilván nem értenek egyet a kérdés ilyen értelmezésével. Önök elvetik a jugoszláv példát[102], mint Lengyelországra érvényes mintaképet, s ezzel megerősítik azt a nézetet, hogy az Ideiglenes Lengyel Kormány nem tekinthető a jövendő Nemzeti Egységkormány alapjának és magvának.

2. Figyelembe kell venni továbbá azt a körülményt is, hogy Lengyelország határos a Szovjetunióval, ami nem mondható el Nagy-Britanniáról és az Egyesült Államokról.

Lengyelország kérdése a Szovjetunió biztonsága szempontjából ugyanaz, mint Nagy-Britannia biztonsága szempontjából Belgium vagy Görögország kérdése.

Önök nyilván nem értenek egyet azzal az állásponttal, amely szerint a Szovjetuniónak joga van arra törekedni, hogy Lengyelországnak a Szovjetunióval baráti viszonyban álló kormánya legyen, s hogy a Szovjet Kormány nem járulhat hozzá egy vele ellenséges lábon álló kormány fennállásához Lengyelországban. Erre kötelezi, minden egyébtől eltekintve, az a bőséges véráldozat, amelyet a szovjet emberek lengyel földön, Lengyelország felszabadításáért hoztak. Nem tudom, valóban népképviseleti kormány alakult-e Görögországban, és valóban demokratikus-e a kormány Belgiumban. A Szovjetuniót nem kérdezték meg, amikor ott ezeket a kormányokat létrehozták. A Szovjet Kormány nem is tartott igényt arra, hogy beavatkozzék ezekbe a dolgokba, mert megérti teljes mértékben Belgium és Görögország jelentőségét Nagy-Britannia biztonsága szempontjából.

Érthetetlen, miért nem akarják figyelembe venni a Szovjetunió biztonságának érdekeit is a lengyel kérdés tárgyalásánál.

3. Furcsának kell minősítenünk az olyan helyzetet, amikor két kormány — az Egyesült Államok és Nagy-Britannia kormánya előre megegyezik a lengyel kérdésben, holott itt mindenekelőtt és főképpen a Szovjetunió érdekelt, s elviselhetetlen helyzetbe hozza a Szovjetunió képviselőit azzal, hogy diktálni próbálja nekik feltételeit.

Meg kell állapítani, hogy az ilyen helyzet nem kedvezhet a lengyel kérdés együttes megoldásának.

4. Igen hálás vagyok Önnek, hogy szíveskedett közölni velem Mikołajczyk Lengyelország keleti határára vonatkozóan tett nyilatkozatának szövegét. Kész vagyok ajánlani az Ideiglenes Lengyel Kormánynak, hogy vegye tekintetbe Mikołajczyk e nyilatkozatát, s ne ellenezze tovább Mikołajczyk meghívását a lengyel kormány kérdésével kapcsolatos tanácskozásokra.

Most már csak arról van szó, hogy elismerjék a jugoszláv példa érvényességét Lengyelországra. Azt hiszem, ha ez megtörténik, előbbre lehet vinni Lengyelország ügyét.

1945 április 24.

440. sz.

A MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Elolvastam a Lengyelországról szóló üzenetet, amelyet az Elnök Molotov úr közvetítésével Önnek küldött, s tekintettel annak különös fontosságára, megtanácskoztam a Háborús Kabinettel. Most kötelességemnek tartom értesíteni Önt arról, hogy mi teljes mértékben támogatjuk az Elnök fentebb említett üzenetét. Őszintén remélem, hogy módot találunk azoknak a komoly nehézségeknek áthidalására, amelyek — ha továbbra is fennállanak — beárnyékolják majd a győzelem óráját.

1945 április 24.

441. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Idejében megkaptam és köszönöm Önnek mind a két április 23-i üzenetét. Köszönöm Önnek az üdvözletet is, melyet vitéz seregeik nevében a nyugati demokráciák seregeinek küld, amelyek most találkoztak az Önök csapataival. Biztosíthatom Önt, hogy hasonló rokonszenvvel viszonozzuk ezt az üdvözlést.

1945 április 25.

442. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

A táviratot, amelyet nyomban ez után következő üzenetemben ismertetek, éppen most kaptam a svédországi Brit Nagykövettől. Tartalmáról az Egyesült Államok Elnökét is értesítettem. Ami Őfelsége Kormányát illeti, szó sem lehet kevesebbről, mint a három nagyhatalom előtti egyidejű, feltétel nélküli kapitulációról. Véleményünk szerint Himmlernek tudomására kell hozni, hogy a német fegyveres erők tagjai, akár egyénenként, akár kötelékekben, adják meg magukat mindenütt a helyi szövetséges csapatoknak, illetőleg azok képviselőinek. Amíg ez meg nem történik, a szövetségesek minden oldalról és minden hadszíntéren, ahol ellenállással találkoznak — teljes erővel folytatják támadásaikat.

A fentebb említett távirat semmilyen tekintetben se befolyásolja az egyesülésről szóló beszédeink közzétételét.

1945 április 25.

Az érkezés ideje 1945 április 25.

CHURCHILL ÚR SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

A stockholmi Brit Nagykövettől április 25-i keltezéssel a következő táviratot kaptam.

Szigorúan bizalmas.

1. A svéd Külügyminiszter engem amerikai kollégámmal együtt április 24-én 23 órára magához kéretett. Jelen volt még Boheman úr és gróf Bernadotte, a Svéd Vöröskereszttől.

2. Bernadotte ma este tért vissza Dánián keresztül Németországból. Himmler, aki a keleti fronton tartózkodott, megkérte, hogy Flensburgból, ahol a Vöröskereszt megbízásából tevékenykedett, a vele való találkozás céljából utazzék sürgősen Észak-Németországba. Bernadotte Lübecket javasolta, ahol a találkozás április 24-én éjjel egy órakor meg is történt. Jóllehet Himmler fáradt volt, s elismerte, hogy Németország számára itt a vég, megőrizte lélekjelenlétét és józan ítélőképességét.

3. Himmler elmondta, hogy Hitler reménytelenül beteg, s talán már meg is halt, vagy legalábbis két napon belül meghal. Schellenberg tábornok, Himmler főhadiszállásáról, közölte Bernadotte-tal, hogy agyvérzésről van szó.

4. Himmler kijelentette, hogy amíg Hitler életben volt, ő — Himmler — nem tehette meg a most javasolt lépéseket, de mivel Hitler — elintézett ember, teljes felhatalmazása van a cselekvésre. Azután megkérte Bernadotte-ot, közölje a Svéd Kormánnyal azt a kívánságát, hogy szeretné, ha intézkedéseket tenne Eisenhower tábornokkal való találkozásának megszervezésére, az egész nyugati front kapitulációja céljából.Bernadotte megjegyezte, hogy ilyen találkozóra nem is volna szükség, ha egyszerűen kiadná csapatainak a kapitulációs parancsot. Ő nem kívánja továbbítani a Svéd Kormányhoz Himmler kérését, amennyiben a kapituláció nem terjed ki Norvégiára és Dániára. Ha ez megtörténne, akkor volna bizonyos értelme a találkozás-

nak, mivel külön megállapodásra kellene jutni olyan technikai kérdésekben, mint az a kérdés, hogy milyen módon és ki előtt tegyék le az ott levő németek a fegyvert. Himmler azt felelte, hogy kész parancsot adni a dániai és a norvégiai csapatoknak a brit, az amerikai vagy a svéd csapatok előtti kapitulációra.

5. Himmler remélte, hogy a keleti fronton legalább egy ideig folytatják az ellenállást, de Bernadotte közölte vele, hogy ez aligha lehetséges, s aligha elfogadható a szövetségesek számára. Himmler például olyasmit emlegetett, hogy a nyugati szövetségesek remélhetőleg előbb vonulnak be Mecklenburgba, mint az oroszok, s megmentik a polgári lakosságot. Schellenberg most Flensburgban, a dán határ közelében tartózkodik, türelmetlenül várva, hogy megtudjon valamit, s ő nyomban továbbíthat Himmlerhez bármilyen üzenetet, amelynek közlése kívánatos lehet. Bernadotte megjegyezte nekünk, hogy amennyiben a szövetségesek nem reagálnak erre az ajánlatra, ez esetleg rengeteg fölösleges szenvedésre, sok emberélet pusztulására vezetne.

6. A Külügyminiszter hozzáfűzte, hogy véleménye szerint ez igen fontos újság, s kötelességének tartotta nyomban közölni amerikai kollégámmal és velem. Amerikai kollégám és én megjegyeztük, hogy Himmler vonakodása a keleti frontra vonatkozó kapitulációs parancs azonnali kiadásától úgy fest, mintha még egy utolsó kísérlettel megpróbálna viszályt szítani a nyugati szövetségesek és Oroszország között. Nyilvánvaló, hogy a náciknak egyidejűleg kell kapitulálni valamennyi szövetséges előtt. A Külügyminiszter és Boheman úr elismerték, hogy a hasonló kísérlet nem tekinthető kizártnak, de megállapításuk szerint az a tény, hogy a nácivezér hajlandó parancsot adni a kapitulációra minden csapategységnek az egész nyugati fronton, valamint Norvégiában és Dániában, nagy előnyére válna valamennyi szövetségesnek, Oroszországot is beleértve s gyakorlatilag gyors általános kapitulációhoz vezetne. Mindenesetre a Külügyminiszter úgy vélekedett, hogy Bernadotte információját továbbítani kell Nagy-Britannia és az Egyesült Államok Kormányához, kormányaink pedig — ami a Svéd Kormányt illeti — teljesen saját belátásuk szerint továbbíthatják a Szovjet Kormányhoz, mivel a Svéd Kormány semmi

esetre sem akar eszközül szolgálni olyan kísérlethez, amelynek célja viszályt kelteni a szövetségesek között, s nem akarja, hogy ilyen eszköznek tekintsék. Az egyetlen ok, amiért a Svéd Kormány nem értesíthette közvetlenül a Szovjet Kormányt — Himmlernek az a kikötése, hogy ez az információ csakis a nyugati szövetségeseknek szól.

7. Amerikai kollégám hasonló táviratot küld Kormányának.

444. sz.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Köszönöm Önnek április 25-i közlését, amelyben értesít Himmlernek arról a szándékáról, hogy a nyugati fronton kapitulál.

Azt a javaslatát, hogy követeljünk Himmlertől feltétel nélküli kapitulációt minden fronton, a szovjet frontot is beleértve, az egyetlen helyes megoldásnak tartom. Ismerve Önt, nem kételkedtem, hogy csakis így fog eljárni. Kérem, járjon el javaslata szellemében, a Vörös Hadsereg pedig fokozni fogja nyomását Berlinnél, közös ügyünk érdekében.

Tudomására hozom, hogy hasonló választ adtam Truman Elnöknek, aki ugyanezzel a kéréssel fordult hozzám.

1945 április 25.

445. sz.

Az érkezés ideje 1945 április 26.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Ez az üzenet a „Crossword"-ra[89] vonatkozik. A német megbízottak, akikkel egy idő óta minden kapcsolatot megszakítottunk, most újra megérkeztek a Luzerni-tóhoz. Kijelentették, hogy felhatalmazásuk van az olaszországi hadsereg

kapitulációjának végrehajtására. Ezért közöltük Alexander tábornaggyal, hogy engedélyezheti ezeknek a megbízottaknak megjelenését az olaszországi szövetséges fegyveres erők főhadiszállásán. Ezt könnyen megtehetik, ha átmennek Franciaországba, ahonnan egyik repülőgépünk elviheti őket. Nem lenne szíves haladéktalanul orosz megbízottakat küldeni Alexander tábornagy főhadiszállására?

Alexander tábornagynak jogában áll saját frontszakaszán elfogadni az ellenség jelentékeny erőinek feltétel nélküli kapitulációját, de minden politikai kérdés eldöntése a három kormányra vár.

2. Figyelje meg, hogy az olaszországi kapitulációról nem történt említés azokban a táviratokban, amelyeket Himmler ajánlatáról — a nyugati és az északi kapitulációról — néhány órával ezelőtt küldtem Önnek. Sok vért ontottunk Olaszországban, s a német seregek foglyulejtése az Alpoktól délre olyan jutalom, amely kedves a brit nép szívének, és a brit néppel az Egyesült Államok mindenben, a veszteségekben és a veszélyekben egyaránt osztozott.

3. Az elmondottakat az Ön személyes tájékoztatására szántam. Vezérkarunk értesítette az amerikai vezérkart, hogy az Egyesített Angol—Amerikai Vezérkar ugyanebben a szellemben utasíthassa Alexander tábornagyot, akinek javasolni fogjuk, hogy a moszkvai Angol és Amerikai Katonai Misszió közvetítésével állandóan tájékoztassa az események menetéről az Önök Főparancsnokságát.

446. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

A „Crossword"-ra[99] vonatkozó április 26-i üzenetét megkaptam. Köszönöm Önnek a tájékoztatást.

A magam részéről közlöm, hogy a Szovjet Katonai Parancsnokság az Alexander tábornagy főhadiszállásán az észak-

olaszországi német csapatok kapitulációjával kapcsolatos tárgyalásokon való részvételre Kiszlenko vezérőrnagyot, a Szovjet Kormánynak az olaszországi kérdéssel foglalkozó Tanácsadó Bizottságban működő jelenlegi képviselőjét nevezte ki.

1945 április 26.

447. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Április 25-i táviratára. Nagyon örültem, amikor azt olvastam, hogy Ön nem kételkedett benne, hogyan járnék el és hogyan járok el mindig, ha az Önök nagyszerű országáról és személyesen Önről van szó. A Brit és az Amerikai Kormány a szóbanforgó kérdést illetően biztos a dolgában, s továbbra is az Önök által helyeselt irányban folytatja tevékenységét, és mind a hárman ezután is mindenben tájékoztatni fogjuk egymást.

2. A következő dolog apróság, de megvalósítása hasznos lenne. Hadseregeink nemsokára széles fronton érintkezésbe lépnek egymással. Szükségünk van egy jó légihídra, amit minél előbb meg kell szervezni, s minél jobban ki kell szélesíteni, hogy naponta küldhessünk légi úton üzeneteket, s megkönnyítsük a személyes érintkezést. Megkértem Eisenhower tábornokot, hogy a maga részéről tegyen intézkedéseket ennek a légihídnak a megszervezésére.

1945 április 27.

448. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Az angol—amerikai seregek hamarosan egyesülnek Németországban a szovjet fegyveres erőkkel, s a német ellenállás közeledő megszűnése szükségessé teszi, hogy az Egyesült

Államok, Nagy-Britannia és a Szovjetunió megállapítsák az egyes németországi és ausztriai övezetek fegyveres erőikkel való megszállásának pontos rendjét.

2. Közvetlen feladatunk a német hadsereg végleges leverése. Ebben az időszakban a három szövetséges fegyveres erői közötti határvonalakat a főparancsnokok a hadszíntéren, hadműveleti megfontolások és követelmények alapján állapítják meg. Elkerülhetetlen, hogy ebben az időszakban csapataink át ne lépjék a végleges megszállási övezetek határait.

3. A következő feladat, a harcok befejeztével, az lesz, hogy Berlinben és Bécsben Szövetséges Ellenőrző Bizottságot hozunk létre, s a szövetséges fegyveres erőket a megfelelő megszállási övezetekbe csoportosítjuk át. Az övezethatárok kijelölése Németországban már megtörtént[104], s a küszöbönálló bécsi találkozón[105], amelyet Ön javasolt, haladék nélkül megegyezésre kell jutnunk az ausztriai megszállási övezetek kérdésében.

4. Most már nyilvánvaló, hogy semmiféle aláírt kapitulációs okmány nem lesz. Tehát a kormányokra vár, hogy döntsenek a Szövetséges Ellenőrző Bizottságok haladéktalan megalakításáról, s rájuk bízzák a fegyveres erőknek a kijelölt megszállási övezetekben való elhelyezésére vonatkozó részlet-intézkedések kidolgozását.

5. Hogy eleget tegyünk a 2. pontban vázolt helyzet követelményeinek, vagyis hogy nyomban megtegyük a kialakult helyzetben a taktikai övezetek megállapításához szükséges ideiglenes intézkedéseket, Eisenhower tábornoknak a következő utasításokat adtuk:

„a) A két hadsereg közötti zavarok elkerülése és a másik hadsereg által már elfoglalt körzeteket határoló vonal átlépésének megelőzése érdekében mindkét fél álljon meg, ahol és amikor találkozik, azoktól a front mögötti vagy szárny-mozdulatoktól függően, amelyekre mindegyik fél helyi parancsnokainak véleménye szerint a még meglevő ellenállás leküzdéséhez szükség van.

b) Ami a fegyveres erők csapatmozdulatait illeti olyan körzetben, ahol már megszűntek a hadműveletek, az Ön csapatai a katonai követelményeknek megfelelően helyezkedjenek el, függetlenül az övezethatároktól. Az operatív vagy adminiszt-

ratív megfontolásokból végrehajtandó helyi csapatmozdulatok kivételével Önnek bármilyen lényeges csapatmozdulathoz — amennyiben a helyzet sürgőssége megengedi — idejében meg kell kapnia az Egyesített Vezérkar[37] engedélyét."

6. Nem lenne szíves hasonló utasításokat adni az Önök parancsnokainak a hadműveleti övezetben?

7. Ezt az üzenetet egyidejűleg küldöm el Önnek és Truman Elnöknek.

1945 április 27.

449. sz.

CHURCHILL UR SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Április 27-i személyes üzenetemhez.

Aláírt kapitulációs okmány hiányában a négy hatalomnak nyilatkozatot kell majd kiadni, amelyben leszögezi, hogy Németország vereséget szenvedett és feltétel nélkül kapitulált, s a legfőbb hatalmat Németországban a négy hatalom veszi át. A nyilatkozat szövegének tervezete az Európai Tanácsadó Bizottság előtt van, s megkérném Önt, adjon sürgős utasítást a Bizottságba küldött képviselőjüknek, hogy késedelem nélkül ki lehessen dolgozni a végleges szöveget.

1945 április 28.

450. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Köszönetet mondok Önnek április 24-i üzenetéért. Rendkívül elkeserített az a félreértés, amely köztünk a Lengyelországra vonatkozó krími egyezménnyel kapcsolatban támadt. Én természetesen abban a reményben mentem Jaltába, hogy a Londoni és a Lublini Lengyel Kormány egyaránt lemond, s új kormány alakul jóakaratú lengyelekből, akik közt Bierut úr Kormányának tagjai kiemelkedő helyet foglalnának el.

Önnek azonban nem tetszett ez a terv, s ezért mi az amerikaiakkal beleegyeztünk, hogy a Bierut-kormány ne mondjon le, hanem alakuljon át „új" kormánnyá, „szélesebb demokratikus alapon átszervezett kormánnyá, lengyelországi demokratikus politikusok és külföldön élő lengyelek bevonásával". E célból Molotov úrnak és a két Nagykövetnek össze kellett ülniök Moszkvában[95], hogy a jelenlegi Ideiglenes Kormány tagjaival, valamint Lengyelországban és külföldön élő más demokratikus lengyel politikusokkal való tanácskozás útján megpróbáljanak létrehozni ilyen kormányt.

2. Továbbá, a Bizottságnak hozzá kellett volna látnia a tanácskozásra meghívandó lengyelek kiválasztásához. Mi minden egyes esetben igyekeztünk reprezentatív személyeket találni, s ebben a kérdésben gondosan ügyeltünk arra, hogy távoltartsuk azokat, akik véleményünk szerint rendkívül barátságtalanok Oroszország irányában. A Londoni Lengyel Kormány jelenlegi tagjai közül mindössze három személyt találtunk alkalmasnak, mégpedig: Mikołajczykot, Stanczykot és Grabskit, akik ellenzékbe vonultak a Londoni Lengyel Kormánnyal szemben, mert nem tetszett nekik Oroszország irányában tanúsított magatartása, s különösen az, hogy nem volt hajlandó elfogadni a keleti határt, amelyre vonatkozóan Ön és én már régen megállapodtunk, s amelyről — a Szovjet Kormánytól eltekintve — én jelentettem ki elsőnek országvilág előtt, hogy a nyugati és az északi kompenzációkkal stb. — igazságos. Igaz, hogy Mikołajczyk akkoriban még reményeket táplált Lemberget illetően, de mint Ön is tudja, ma már nyíltan lemondott erről az igényről.

3. A Lengyelországból és külföldről meghívandó jelöltek személyét mi az amerikaiakkal együtt ugyanilyen segítő szándékból javasoltuk. Az első kérdés, amelyben az angoloknak panaszuk van, az, hogy a Moszkvai Bizottság kilenc heti tárgyalása és a három kormány többszöri táviratváltása ellenére a legcsekélyebb előrehaladást sem sikerült elérni, mivel Molotov úr következetesen visszautasítja, hogy véleményt mondjon a Bizottságban az általunk említett lengyelekről, s ennek következtében egyiküknek sem engedélyezték az odautazást akár csak egy előzetes kerekasztal-vitára. Kérem, vegye figyelembe,

hogy mi ezeket a személyeket nem mint olyanokat neveztük meg, akiknek okvetlenül az újjászervezett lengyel kormány tagjaivá kell lenniök, hanem egyszerűen mint olyanokat, akiknek részt kellene venniök a krími nyilatkozatban előírt kerekasztal-megbeszéléseken, egy olyan egyesült ideiglenes kormány létrehozása céljából, amelyben képviselve lennének a lengyel társadalom alapvető rétegei, amely hajlandó volna baráti alapon együttműködni a Szovjet Kormánnyal, s egyszersmind olyan jellegű volna, hogy elismerhetné velünk együtt az egész világ. A mi kívánságunk ez volt, s továbbra is ez. Ennek az ideiglenes kormánynak kellene azután vállalnia együttes krími döntésünknek megfelelően azt a kötelezettséget, hogy mielőbb „szabad és kényszer nélküli választásokat tart, általános és titkos választójog alapján", amelyek során „valamennyi demokratikus és náciellenes pártnak biztosítani kell a részvétel és a jelölt-állítás jogát". De fájdalom! Sem az első, sem a második probléma megoldásában nem történt előrehaladás.

4. Ön üzenetének 1. pontjában arról beszél, hogy fogadjuk el „a jugoszláv példát[102], mint Lengyelországra érvényes mintaképet". Ön mindig azt a kívánságát juttatta kifejezésre, hogy személyes táviratainak őszinték és nyíltak legyenek. Mindjárt meg kell mondanom Önnek, hogy ez a két eset merőben különböző. Lengyelország esetében a három hatalom megállapodott arra vonatkozóan, hogy milyen intézkedéseket kell tenni az új kormány megszervezése érdekében. Ezt a Bierut-kormány képviselői és lengyelországi, illetve külföldön élő demokratikus lengyel politikusok között a Bizottság jelenlétében megtartott tanácskozások révén kell végrehajtani. Jugoszlávia esetében ilyesmiről szó sem volt. Miután a moszkvai Lengyel Bizottságban az Önök képviselője lehetetlenné tette az egyezményünkben előírt tárgyalások megkezdését, Ön most, úgy látom, azt javasolja, hogy mondjunk le a közösen meghatározott eljárási módról. Ilyenformán mi angolok azt gondoljuk, hogy ennyi idő elteltével egy tapodtat sem haladtunk előre az „új" és „újjászervezett" lengyel kormány megalakítása irányában, hanem ellenkezőleg, a Szovjet Kormány éppen most köt húszéves szerződést Bierut jelenlegi Ideiglenes Kormányával, holott ez a kormány még mindig nem tekinthető

sem újnak, sem újjászervezettnek. Úgy érezzük, hogy éppen mi vagyunk azok, akiknek diktálták a feltételeket, s éppen bennünket szorítottak sarokba olyasmiben, amit őszinte meggyőződésünk szerint a Krímben baráti és bajtársi szellemben rendeztünk.

5. Továbbá, a jugoszláviai események menetét illetően, meg kell mondanom, hogy érzésem szerint országaink érdekei nem érvényesülnek 50—50%-ban. Tito marsall abszolút diktátor lett. Kijelentette, hogy elsősorban a Szovjetunió híve. Engedélyezte ugyan a Jugoszláv Királyi Kormány tagjainak, hogy részt vegyenek kormányában, ők azonban csak hatan vannak a Tito által személyesen kinevezett huszonöt taggal szemben. Az a benyomás alakult ki bennünk, hogy a nagypolitika kérdéseiben nem tanácskoznak velük, s hogy ez az egypárt-rendszer kezdete. Én azonban semmiféle panaszt vagy kommentárt nem fűztem mindehhez, s Jaltában és minden más alkalommal hallgatólag hozzájárultam a Jugoszláviában elért döntéshez. Aggályaim ellenére most sem fejezem ki elégedetlenségemet, akármilyen akciót kezdeményeznek Önök Jugoszláviában, s remélem, hogy minden simán megy, és olyan virágzó és szabad néppé teszi a jugoszlávokat, amely egyaránt baráti magatartást tanúsít Oroszország irányában és a mi irányunkban.

6. Ugyanakkor azonban a „jugoszláv példát" nem fogadhattuk el vezérelvül azzal kapcsolatban, aminek Lengyelországban kell történnie. Sem nekünk, sem az amerikaiaknak nincsenek bármi néven nevezendő katonai vagy különleges érdekeink Lengyelországban. Mindazt, amire anyagi kérdésekben törekszünk, baráti államok közt szokásos módon kell megvizsgálni. Itt valamennyiünket megrendített Önnek az a feltevése, mintha mi a Szovjetunióval szemben ellenséges lengyel kormány létrehozásán dolgoznánk. Ez homlokegyenest ellenkezik a mi politikánkkal. Csakhogy Lengyelország volt az az ország, amely miatt az angolok 1939-ben háborúba léptek Németország ellen. Az, ahogyan a nácik Lengyelországgal bántak, a mi szemünkben szimbóluma volt a hitleristák aljasságának, alantas hódítási és leigázási szenvedélyének, s Hitler Lengyelországba való betörése volt az a szikra, amely kirobbanáshoz vezetett. A brit nép nem számításból lép háborúba, mint néha gondolják,

hanem érzelmi felbuzdulásból. A brit nép érezte — s ez az érzés évről évre nőtt —, hogy Hitler minden mesterkedésével, háborús készülődésével fenyegeti országunkat és azokat a szabadságjogokat, amelyeket Európában becsülünk, s amikor München után Csehszlovákia tekintetében oly gyalázatosan megszegte szavát, még a rendkívül békeszerető Chamberlain is garanciákat adott részünkről Lengyelországnak Hitler ellen. Amikor pedig a németek betörése Lengyelországba ezeknek a garanciáknak érvényesítését vonta maga után, az egész nép hadra kelt Hitler ellen, bár nem voltunk felkészülve. Az emberek szívében hasonló tűz lobbant fel, mint amilyen az Önök népét hevítette hazájának a hitszegő, kegyetlen és — mint egy időben látszott — csaknem megsemmisítő német támadás elleni nemes védelme során. Ez a tűz ma is ég, átfogja csaknem valamennyi osztályt és pártot itt a szigeteken és az önkormányzattal rendelkező dominiumokon, s az emberek sohasem lesznek azon a véleményen, hogy ez a háború igazságosan végződött, ha Lengyelországgal nem bánnak igazságosan, a szó teljes értelmében vett szuverenitás, függetlenség és szabadság fogalmának megfelelően, s egyszersmind az Oroszországgal való barátság alapján. Azt hittem, hogy ezt illetően Jaltában megegyeztünk.

7. E mellett a Lengyelország jogai tekintetében érzett erős aggodalom mellett, amelyet nézetem szerint legalább ilyen mértékben osztanak az Egyesült Államokban és az egész angolul beszélő világban, egyszersmind heves és erős törekvés tapasztalható arra, hogy egyenlő és becsületes feltételek alapján barátságban éljünk a hatalmas Oroszországi Szovjet Köztársasággal, s tekintet nélkül gondolkodásmódunk és kormányzati rendszerünk különbözőségére — együttműködjünk Önökkel hosszú és olyan dicső éveken át, amilyeneket csak a mi három államunk biztosíthat az egész világnak. Én, aki ezért az egységért dolgoztam azokban az években, amikor óriási felelősség nyugodott rajtam, természetesen minden rendelkezésemre álló eszköz felhasználásával továbbra is ezt fogom tenni. Egyebek közt biztosíthatom Önt, hogy mi itt Nagy-Britanniában nem fogunk törekedni létrehozni, illetve nem fogunk megtűrni olyan lengyel kormányt, amely barátságtalan érzéseket táplál Oroszország irányában. Ugyanúgy nem ismerhetnénk el azonban olyan

lengyel kormányt, amely valójában nem felelne meg annak, amit Jaltában elfogadott közös nyilatkozatunkban leszögeztünk, beleértve az egyén jogainak kellő tiszteletbentartását, ahogyan mi ezt a nyugati világban értelmezzük.

8. Ami Görögországra és Belgiumra való hivatkozását illeti, elismerem, hogy kifejtette előttem elgondolásait, amikor kénytelenek voltunk nagy fegyveres erőkkel beavatkozni, hogy leverjük az athéni kormányzati központ ellen irányuló EAM—ELASZ támadásokat[106]. Mi nemegyszer adtunk utasításokat, hogy Romániában és Bulgáriában ismerjék el az Önök érdekeinek elsőbbségét. Nem szorulhatunk azonban ki teljesen ezekből az országokból, s nem akarjuk, hogy ott az Önök alárendeltjeinek bánásmódja velünk szemben olyannyira különbözzék attól a szívélyes bánásmódtól, amelyet Önök velünk, magas tisztséget betöltő személyekkel szemben változatlanul tanúsítanak. Görögországnak mi csak a barátságát keressük, amely bennünket hosszú évek óta összeköt, s csak a függetlenségét és az integritását akarjuk. De kísérletet sem szándékozunk tenni annak eldöntésére, hogy monarchia legyen-e vagy köztársaság. Egyetlen politikánk Görögországban az, hogy minél gyorsabban helyreálljanak a normális viszonyok, s igazságos és szabad választásokat tartsanak, amelyekre a következő négy-öt hónapban — remélem — sor is kerül. Ezeknek a választásoknak kell dönteni a rendszer, később pedig az alkotmány kérdésében. Győzzön a nép akarata, amely az általános választójog révén szabadon jut kifejezésre. Ez a mi alapelvünk. Ha a görögök köztársaságot akarnának, ez nem érintené kettőnk viszonyát. Mi felhasználjuk befolyásunkat a Görög Kormánynál, hogy hívjon meg orosz megbízottakat, jöjjenek és tekintsék meg szabadon, mi történik Görögországban, a választásokon pedig — remélem — ott lesznek az orosz, az amerikai és a brit megbízottak, s országszerte részleteiben is meggyőződhetnek róla, hogy nyoma sincs megfélemlítésnek vagy a szabadság egyéb olyan megsértésének, amely akadályozná a népet a versengő pártok közötti választásban. Ezután esetleg arra a megállapításra jutunk majd, hogy Görögországban munkánk véget ért.

9. Ami Belgiumot illeti, mi nem támasztunk semmiféle

feltételeket, habár természetesen nyugtalankodnánk, ha ellenünk irányuló rakétakilövő berendezéseket és más efféléket kezdene felállítani, s reméljük, hogy bármilyen kormányformát választanak a belgák a nép döntése alapján, bekapcsolódnak abba az általános védelmi rendszerbe, amelynek célja a nyugat elleni német támadás elhárítása. Belgium, akárcsak Lengyelország, hadszíntér és közlekedési átjáró, s mindegyiknek tudatában kell lennie, mit jelentenek ezek a tényezők, amelyek nélkül nagy hadseregek nem harcolhatnak.

10. Ami az Ön harmadik bekezdését illeti, tökéletesen igaz, hogy Lengyelország tekintetében mi az amerikaiakkal bizonyos megállapodást értünk el a tennivalókra vonatkozóan. Ez természetesen annak az eredménye, hogy egyetértünk ebben a kérdésben, s mind a ketten őszintén úgy gondoljuk, hogy meglehetősen rosszul bántak velünk, amennyiben arról van szó, ahogyan ezt a dolgot a krími értekezlet után intézték. Ellentétes nézőpontból tekintve ezek a dolgok kétségtelenül másképpen festenek. Mi azonban feltétlenül egyetértünk abban a tekintetben, hogy egy olyan szuverén, szabad és független Lengyelország létrehozását illetően vállalt kötelezettségünk, amelynek kormánya teljes mértékben és megfelelő módon képviseli az összes lengyel demokratikus elemeket — számunkra kötelesség és becsület dolga. Nem hiszem, hogy akár a legcsekélyebb változásra is kilátás volna a két hatalom álláspontjában, s ha már egyszer egyetértünk, ezt kötelességünk nyíltan megmondani. Végeredményben mi 1944 elején — jelentős mértékben az én kezdeményezésemre — szolidárisak voltunk Önökkel, amikor nyilvánosan elismertük az Önök szempontjából kívánatos lengyel—orosz határt, nevezetesen a Curzon-vonalat[65], beleértve Lemberg átadását Oroszországnak. Úgy gondoljuk, hogy Önöknek viszont engedményeket kellene tenniök nekünk a velünk együtt meghirdetett politika másik része, nevezetesen Lengyelország szuverenitása, függetlensége és szabadsága tekintetében, feltéve, hogy Lengyelország baráti magatartást tanúsít majd Oroszország irányában. Őfelsége Kormánya ezért nem egyezhet bele jugoszláv típusú, vagyis olyan kormány létesítésébe, amelyben a többi demokratikus elem minden képviselőjére a jelenlegi Varsói Ideiglenes Kor-

mánynak négy képviselője jutna. A kormányban megfelelő egyensúlynak kell lenni, megfelelően kell elosztani a fontos pozíciókat. Ezt az eredményt — krími megegyezésünk értelmében — a kérdésnek a különböző, nem határozottan oroszellenes beállítottságú lengyel elemek igazi képviselőivel való tárgyalások útján kell elérni.

11. Ez idő szerint nehézségek támadnak a Lengyelországból érkező különféle hírek miatt is, amelyeket illetően Molotov úr többrendbeli kérésünk ellenére egyáltalán nem méltat bennünket tájékoztatásra. Ezeket a híreket élénken figyeli sok parlamenti képviselő, s bármelyik pillanatban nagy lármát csapva tehetnek fel kérdést velük kapcsolatban a parlamentben vagy a sajtóban, annak ellenére, hogy én elítélem az ilyen eljárást. Szó van például 15 lengyelről, akik egyesek szerint több mint négy héttel ezelőtt tárgyalások céljából találkoztak az orosz hatóságokkal, valamint Witos úrral, akiről hasonló, de frissebb hírek érkeztek. Sok más értesülés is van, deportálásokról stb. Hogyan cáfolhatom meg az ilyen híreket, ha Önök nem adnak semmiféle információt, s ha sem én, sem az amerikaiak nem küldhetünk senkit Lengyelországba, hogy magunk győződjünk meg a tényleges helyzetről. Nincs az általunk megszállt vagy felszabadított területnek egyetlen olyan része, ahová Önök nem küldhetnék el szabadon delegációjukat, s az emberek nem tudják megérteni, miért ellenzik Önök, hogy brit delegációk hasonló látogatásokat tegyenek az Önök által felszabadított idegen államokban.

12. Nem valami különösen megnyugtató dolog a jövőbe tekinteni, amikor Önök és azok az országok, ahol Önök az urak, plusz sok más állam kommunista pártjai mind az egyik oldalon állnak, azok az országok pedig, amelyek az angolul beszélő népek, valamint szövetségeseik és dominiumaik köré tömörülnek — a másikon. Teljesen nyilvánvaló, hogy a köztük levő viszály részekre szaggatná a világot, s mi valamennyien, mindegyik oldal vezetői, akiknek ehhez bármi közük volt, szégyenben maradnánk a történelem előtt. A gyanakvások, vádaskodások, ellenvádaskodások és két, egymással szemben álló politikai irányvonal hosszabb időszakának bekövetkezése már önmagában véve is szerencsétlenség volna, mert akadályozná azoknak

a nagy elgondolásoknak a valóra váltását, amelyek világszerte az embertömegek jólétének biztosítására hivatottak, hiszen ez csakis hármunk egysége esetén érhető el. Remélem, hogy ezekben a sorokban, amelyekben kiöntöttem Ön előtt a szívemet, nincs egyetlen szó, egyetlen mondat, amely akaratlanul is bántó lenne. Ha így van, közölje velem. De kérem Önt, Sztálin barátom, ne becsülje le nézeteltéréseinket azokban a kérdésekben, amelyek az Ön szemében talán csekélységnek látszanak, de az angolul beszélő demokratikus népek világnézetét szimbolizálják.

1945 április 28.

451. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Éppen most kaptam meg Alexander tábornagy táviratát, amelyben közli, hogy a találkozó után — melyen az Önök tisztjei is jelen voltak — a németek elfogadták a feltétel nélküli kapitulációt, s a kapitulációs okmány legfontosabb cikkelyeit von Fitinghoff tábornok elé terjesztik, kérve annak a napnak és órának megjelölését, amikor a hadműveletek befejezhetők. Tehát úgy látszik, hogy az Alpoktól délre levő német erők mind szinte azonnal kapitulálnak.

1945 április 29.

452. sz.

SZTÁLIN MARSALL SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Április 28-i üzenetét megkaptam.

Nincs kifogásom az ellen a javaslata ellen, hogy abban az esetben, ha Németországban nem lesz szervezetten működő központi hatalom, a négy hatalom nevében tegyünk közzé nyilatkozatot, amelyben leszögezzük Németország vereségét és feltétel nélküli kapitulációját.

Az Európai Tanácsadó Bizottságba delegált szovjet megbízott utasítást kapott a brit delegáció által előterjesztett nyilatkozat-tervezet bevezető részének olyan kiegészítésére, amely rögzíti a német fegyveres erők feltétel nélküli kapitulációjának elvét.

1945 április 30.

453. sz.

CHURCHILL ÚR SÜRGŐS ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Ma a következő értesítést kaptam Alexander tábornagytól. Örüljünk együtt ennek a nagyarányú kapitulációnak.

„Von Schweinitz alezredes és Werner őrnagy — von Fitinghoff tábornok délnyugati német főparancsnoknak és Wolf SS-tábornoknak, az SS és a rendőrség főparancsnokának, s a német hadsereg olaszországi főmegbizottjának képviseletében — ma, április 29-én, brit idő szerint 14.00 órakor aláírta a kapitulációs feltételeket. A von Fitinghoff és Wolf parancsnoksága alá tartozó körzet magában foglalja egész Olaszországot (kivéve Venezia—Giulia egy, az Isonzo-folyótól keletre eső részét), Vorarlberget, Tirolt, Salzburg tartományt és Karintia egy részét.

A hadműveleteket május 2-án greenwichi idő szerint 12.00 órakor be kell szüntetni.

Az aláírási aktus folyamán von Schweinitz rámutatott, hogy bizonyos tekintetben túllépte von Fitinghofftól kapott megbizatását, de én nem hiszem, hogy ez kihatással lesz az eredményre.

Von Schweinitz és Werner most tér vissza Svájcon keresztül von Fitinghoff bolzanói főhadiszállására. A holnapi nap, április 30-a, folyamán kell megérkezniök. Megérkezésük után közvetlen rádiókapcsolat létesül az én törzskarom és von Fitinghoff törzskara közt. Jelen volt Kiszlenko tábornok és még egy orosz tiszt. Fontos, hogy a feltételek életbelépése előtt semmilyen közlemény se jelenjen meg."

2. Truman Elnök azt javasolta, hogy a kapitulációról az

első közleményt Alexander tábornagy adja ki. Mivel az Önök tisztjei jelen voltak, megadtam Alexander tábornagynak a megfelelő utasításokat.

1945 április 30.

454. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Németországnak és Ausztriának a Vörös Hadsereg és az angol—amerikai fegyveres erők általi megszállására, illetőleg a megszállás módozataira vonatkozó április 27-i üzenetét megkaptam.

Részemről meg kell mondanom, hogy a Szovjet Főparancsnokság olyan utasítást adott, amely szerint szovjet és szövetséges csapatok találkozása esetén a szovjet parancsnokság nyomban vegye fel a kapcsolatot az amerikai, illetve az angol csapatok parancsnokságával, s közös megegyezéssel: 1) jelöljék ki az ideiglenes taktikai határvonalat és 2) tegyenek intézkedéseket az ideiglenes határvonalukon belül a német csapatok minden ellenállásának elfojtására.

1945 május 2.

455. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Az olaszországi németek feltétel nélküli kapitulációjára vonatkozó április 29-i és 30-i üzenetét megkaptam.

Köszönöm a tájékoztatást. Nincs kifogásom az ellen, hogy az olaszországi németek kapitulációjáról az első közleményt Alexander tábornagy adja ki.

1945 május 2.

456. sz.

SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

A lengyel kérdésre vonatkozó április 28-i üzenetét megkaptam.

Meg kell mondanom, hogy nem érthetek egyet álláspontja igazolásául felhozott érveivel.

1. Azt a javaslatot, hogy ismerjük el a jugoszláv példát[102], mint Lengyelországra érvényes mintaképet, Ön hajlandó úgy tekinteni, mintha lemondanánk a Lengyel Nemzeti Egységkormány létrehozásának általunk közösen meghatározott módozatairól. Ezzel nem érthetek egyet. A jugoszláv példa szerintem elsősorban azért fontos, mert megmutatja azt az utat, amelyen haladva a legcélszerűbben és legpraktikusabban lehet megoldani az új, Egyesült Kormány létrehozásának kérdését, amennyiben ennek alapjául az a kormányzati szerv szolgál, amely az országban az államhatalmat gyakorolja.

Teljesen érthető, hogy ha a jövendő Nemzeti Egységkormány alapjául nem a jelenleg működő Lengyel Ideiglenes Kormány szolgál, amely élvezi a lengyel nép többségének bizalmát és támogatását — nem lehet számítani a krími értekezleten számunkra kitűzött feladat sikeres megoldására.

2. Nem csatlakozhatom Görögországról szóló fejtegetéseinek ahhoz a részéhez, ahol azt javasolja, hogy a három hatalom ellenőrizze a választásokat. Ilyen ellenőrzés egy szövetséges állam népével kapcsolatban nem tekinthető másnak, mint e nép megsértésének és belső életébe való durva beavatkozásnak. Az ilyen ellenőrzés fölösleges azokban a volt csatlós államokban, amelyek később hadat üzentek Németországnak és a szövetségesek oldalára álltak. Ezt bizonyította a választások lefolyása például Finnországban, ahol a választások külső beavatkozás nélkül folytak le és pozitív eredménnyel jártak.

Belgiumra és Lengyelországra mint hadszíntérre és közlekedési átjáróra vonatkozó megjegyzései tökéletesen helytállóak. Ami Lengyelországot illeti, ez a sajátossága, mint olyan államé, amely szomszédos a Szovjetunióval, ugyancsak meg-

követeli, hogy a jövendő Lengyel Kormány ténylegesen törekedjék baráti kapcsolatok fenntartására Lengyelország és a Szovjetunió közt, ami különben valamennyi többi szabadságszerető népnek is érdeke. Ez a körülmény ugyancsak a jugoszláv példa mellett szól. Az Egyesült Nemzeteknek érdekük a Szovjetunió és Lengyelország szilárd és állandó barátsága. Ezért nem érhetjük be azzal, hogy a jövendő Lengyel Kormány megalakításába olyan embereket vonjanak be, akik — az Ön szavaival élve — „nem végképp oroszellenesek", illetve a részvételből csak azokat zárják ki, akik — az Ön szavai szerint — „roppant barátságtalanok Oroszország irányában". Ez a két kritérium nem elégíthet ki bennünket. Ragaszkodunk és ragaszkodni is fogunk ahhoz, hogy a jövendő Lengyel Kormány megalakításáról folyó tanácskozásokba csak azokat vonják be, akik tettekkel bizonyították be baráti magatartásukat a Szovjetunió irányában, s akik készek becsületesen és őszintén együttműködni a Szovjet Állammal.

3. Külön kell foglalkoznom üzenetének 11. pontjával, ahol a 15 lengyel letartóztatását, deportálásokat és egyebeket illető híresztelések következtében előálló nehézségekről van szó.

Ezzel kapcsolatban közölhetem Önnel, hogy az üzenetében említett lengyel csoport nem 15, hanem 16 főből áll. A csoport feje Okulicki, az ismert lengyel tábornok. Erről a lengyel tábornokról, aki a többi 15 „eltűnt" lengyellel együtt ugyancsak „eltűnt", az angol hírverés, Okulicki különösen hírhedt mivoltára való tekintettel, szándékosan hallgat. De mi nem szándékozunk hallgatni róla. Ezt a 16 főnyi csoportot, élén Okulicki tábornokkal, a szovjet front katonai hatóságai tartóztatták le, s most vizsgálják ki ügyüket Moszkvában. Okulicki tábornok csoportja, s elsősorban maga Okulicki tábornok ellen az a vád, hogy diverziós cselekményeket készített elő és hajtott végre a Vörös Hadsereg hátában, s ennek a Vörös Hadsereg több mint száz katonája és tisztje esett áldozatul, továbbá illegális rádió-adóállomásokat tartott üzemben csapataink mögöttes területein, amit a törvény tilt. A vizsgálat eredményétől függően mind vagy egy részük bíróság elé kerül. Így kell védenie a Vörös Hadseregnek csapattesteit és mögöttes területeit a diverzánsokkal és a rendbontókkal szemben.

Az angol hírverés szerint lengyeleket gyilkoltak meg, illetve lőttek agyon Siedlcében. Ez az angol hír teljesen légbőlkapott, s úgy látszik, Arciszewski ügynökeitől származik.

4. Mint üzenetéből kitűnik, Ön nem ért egyet azzal, hogy a Lengyel Ideiglenes Kormányt tekintsük a jövendő Nemzeti Egységkormány alapjának, s nem ért egyet azzal, hogy megadjuk neki ebben a kormányban azt a helyet, amely joggal megilleti. Nyíltan meg kell mondanom, hogy a hasonló álláspont kizárja a lengyel kérdés egyetértő megoldásának lehetőségét.

1945 május 4.

457. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Truman Elnök közölte velem, hogy üzenetet küldött Önnek, s ebben arra kérte Önt, hogy egyeztessük össze az Európai Győzelem Napja bejelentésének időpontját. Én ezzel tökéletesen egyetértek.

2. Számomra a legmegfelelőbb idő dél volna, s az én bejelentésem a Németország fölötti győzelemmel kapcsolatban mindössze három-négy percet vesz majd igénybe. Tekintettel a brit nyári időszámításra, az Önök időszámítása szerint ez délután 1 óra volna. Ez azonban szükségessé tenné, hogy Truman Elnök üzenetét Washingtonban reggel 6 órakor közvetítsék, ami aligha felelne meg az Elnöknek és az Egyesült Államok népének. Ezért azt javasolom, hogy fogadjuk el az amerikai véleményt, s én délután 3 órát választom, brit nyári időszámítás szerint, ami az Önök időszámítása szerint délután 4 órát jelent. Ez lehetővé teszi, hogy az Elnök bejelentését washingtoni idő szerint reggel 9 órakor közvetítsék.

3. Szíveskedjék értesíteni mielőbb az Elnököt és engem, hogy egyetért-e ezzel.

1945 május 5.

458. sz.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE W. CHURCHILL ÚRNAK, NAGY-BRITANNIA MINISZTERELNÖKÉNEK

Az Európai Győzelem Napjának bejelentésére vonatkozó május 5-i üzenetét május 6-án kaptam meg.

Nincs kifogásom az ellen a javaslata ellen, hogy az időpont legyen a brit nyári időszámítás szerint 3 óra, tehát moszkvai idő szerint délután 4 óra. Truman Elnök urat ugyancsak értesítettem erről.

1945 május 6.

459. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Az Elnök egyetért az Európai Győzelem Napjának rádió útján washingtoni idő szerint reggel 9 órakor történő bejelentésével, ami Londonban délután 3 órát, Moszkvában délután 4 órát jelent. Ez azonos időpont mindhármunk számára, tekintve, hogy a föld gömbölyű. Remélem, megtáviratozza neki is, nekem is beleegyezését.

A kijelölt nap kedd, május 8-a, de hétfőn, május 7-én, még megerősítem, lehet-e ez a nap kedd vagy el kell halasztani szerdára, május 9-re.

1945 május 7.

460. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Katonai missziónk bizonyára közölte Önnel Eisenhower tábornok május 7-i táviratát. Eisenhower tábornok azt mondja, hogy lehetetlen lesz keddig titokban tartani Németország kapitulációjának hírét. A német csapatokkal nyíltan közlik a

parancsokat, s fizikai lehetetlenség volna elejét venni a hír elterjedésének. Ilyen körülmények közt nyomatékosan kéri, hogy a kormányok bejelentése minél előbb megtörténjék. Én elkerülhetetlennek tartom ezt a változtatást. Ezért javasolom, hogy a bejelentés időpontja ma, hétfő este 6 óra legyen, ami azt jelenti, hogy az egyidejű bejelentés Moszkvában este 7 órakor, Washingtonban déli 12 órakor hangzik el.

Őszintén remélem, hogy ez nem lesz Önnek alkalmatlan. Eisenhower tábornoktól tudom, hogy ő megállapodik Önnel abban a kérdésben, hogy a ma hajnali 1 óra 41 perckor létrejött egyezmény hivatalos aláírására kedden Berlinben kerüljön sor.

1945 május 7.

461. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Tekintettel a közzététel korábbi időpontjában való megegyezés nehézségeire, legnagyobb sajnálatomra úgy döntöttem, hogy rádióbejelentésemet az eredetileg megállapított időre, azaz holnap — kedd délután 3 órára, a moszkvai idő szerint 4 órára halasztom.

A sajtó számára közleményt adtunk ki, amelyben tudtul adjuk, hogy a bejelentésre holnap kerül sor, s rámutatunk, hogy a holnapi nap, tehát kedd, az Európai Győzelem Napja és ünnepnapnak számít. Erre szükség volt, tekintettel a dolgozó lakosság tömegeire.

Truman Elnököt értesítettem.

1945 május 7.

462. sz.

I. V. SZTÁLIN MARSALL SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Németország kapitulációjának bejelentésére vonatkozó május 7-i üzeneteit megkaptam.

A Vörös Hadsereg Főparancsnoksága nem biztos abban, hogy

a német csapatok a keleti fronton végrehajtják a német főparancsnokságoknak a feltétel nélküli kapitulációra vonatkozó parancsát. Ezért attól tartunk, hogy amennyiben a Szovjetunió Kormánya ma bejelenti Németország kapitulációját, kellemetlen helyzetbe kerülünk, s megtévesztjük a Szovjetunió közvéleményét. Figyelembe kell venni, hogy a német csapatok ellenállása a keleti fronton nem gyengül, sőt kihallgatott rádióközlemények alapján ítélve a német csapatok jelentékeny csoportja nyíltan hangoztatja, hogy folytatni szándékozik az ellenállást, s nem engedelmeskedik Dönitz kapitulációs parancsának.

Ezért a szovjet csapatok Főparancsnoksága szeretné, ha megvárnánk azt az időpontot, amikor a német csapatok kapitulációja érvénybe lép, tehát a Kormányok bejelentését a németek kapitulációjáról május 9-ére, moszkvai idő szerint 7 órára halasztanánk.

1945 május 7.

463. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Éppen most kaptam meg az Ön üzenetét, s ugyancsak most olvastam el Antonov tábornoknak Eisenhower tábornokhoz intézett levelét, amelyben azt javasolja, hogy Németország kapitulációjának bejelentését halasszuk 1945 május 9-re. Számomra lehetetlen, hogy 24 órával elhalasszam bejelentésemet, mint Önök javasolják. Mi több, a parlament a tegnapi reimsi aláírásról[107] és a mára kitűzött berlini hivatalos ratifikálásról is tájékoztatást követel. Ismételten beszéltem telefonon Eisenhower tábornokkal, s ő biztosít engem arról a szándékáról, hogy minden fegyveres erejével teljes mértékben együtt fog működni Önökkel az ellenségnek ama fanatikus csoportjai ellen, amelyek esetleg nem engedelmeskednek saját kormányuk és főparancsnokságuk parancsainak. Ez természetesen vonatkozik minden brit fegyveres erőre, és az Egyesült Államoknak Eisenhower tábornok parancsnoksága alatt álló fegyveres erőire. Bejelentésemben

meg fogom magyarázni, hogy egyes helyeken még van ellenállás. Ezen nincs is mit csodálkozni, ha figyelembe vesszük a front óriási kiterjedését és a Német Kormány dezorganizált állapotát. Truman elnök bejelentése tudtommal amerikai idő szerint ma reggel 9 órakor hangzik el, s remélem, hogy megfelelő fenntartásokkal Ön is megteheti bejelentését a kitűzött időben.

1945 május 8.

464. sz.

Az érkezés ideje 1945 május 9.

A MINISZTERELNÖK SZTÁLIN MARSALLNAK

A BRIT NEMZET ÜZENETE A VÖRÖS HADSEREGNEK ÉS AZ OROSZ NÉPNEK

Szívélyes üdvözleteimet küldöm annak a ragyogó győzelmüknek alkalmából, melyet a területrablóknak országukból való kiűzésével és a náci zsarnokság szétzúzásával arattak. Erősen hiszem, hogy a brit és az orosz nép barátságától és kölcsönös megértésétől függ az emberiség jövője. Itt, a mi szigethazánkban ma nagyon sokat gondolunk Önökre, és szívünk mélyéből kívánunk Önöknek boldogságot és jólétet. Azt akarjuk, hogy annak a siralomvölgynek, amelyet együtt végigjártunk, minden áldozata és szenvedése után most — az igaz barátság és a kölcsönös rokonszenv szálaival egybefűzve — a győzelmes béke ragyogó napja alatt továbbra is együtt haladhassunk.

Megkérem hitvesemet, hogy tolmácsolja mindannyiuknak ezeket a baráti és lelkes szavakat.

465. sz.

I. V. SZTÁLIN

W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

A SZOVJETUNIÓ NÉPEINEK ÜZENETE NAGY-BRITANNIA FEGYVERES ERŐI ÉS NÉPE RÉSZÉRE

Üdvözlöm Önt személyesen, a dicső brit fegyveres erőket és az egész brit népet, s szívből jövő jókívánságaimat küldöm a közös ellenségünk — a német imperializmus fölött aratott

nagy győzelem alkalmából. Ezzel a történelmi jelentőségű győzelemmel befejeződött a szovjet, brit és amerikai seregeknek Európa felszabadításáért vívott közös harca.

Biztos vagyok benne, hogy a háború idején országaink közt kialakult baráti kapcsolatok a háború utáni időszakban sikeresen és szerencsésen fejlődnek majd tovább.

Megbíztam londoni Nagykövetünket, hogy tolmácsolja mindannyiuknak szerencsekívánataimat a kivívott győzelem alkalmából, s legjobb kívánságaimat.

1945 május 10.

466. sz.

CHURCHILL ÚR BIZALMAS ÉS TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

A Németországban és Ausztriában, hadseregeink érintkezésbe kerülése után szükségessé váló intézkedésekkel kapcsolatos május 2-i üzenetét megkaptam. Örömmel értesülök, hogy a szovjet parancsnokok megkapták az utasításokat, s ezt az értesülést továbbítottam Eisenhower tábornokhoz és Alexander tábornagyhoz.

1945 május 12.

467. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Sajnos meg kell mondanom, hogy Venezia—Giulia olasz tartományban komoly helyzet alakult ki.

2. Mindig elismertük, hogy ennek a tartománynak — amelyet Olaszország a múlt háború után szerzett — a békés rendezés során dönteni kell a jövőjéről, mert lakossága többségében jugoszláv, és csak részben olasz. A békés rendezésig az egyetlen helyes és elfogadható megoldás az volna, ha a tartományt Alexander tábornagy katonai igazgatása alá helyeznénk, aki az Egyesült Nemzetek nevében szállná meg és igazgatná.

3. Mielőtt azonban ez megtörténhetett volna, jugoszláv reguláris csapatok lépték át a tartomány határát, s nemcsak a falvakat szállták meg, ahol már működtek jugoszláv partizánok, hanem olyan városokba is bevonultak, mint Pola, Trieszt, Gorizia és Monfalcone, amelyek lakossága olasz. Alexander tábornagy nyugat felől előrenyomuló fegyveres erői körülbelül ezzel egyidejűleg érték el Triesztet, s fogadták a német helyőrségek kapitulációját Triesztben és más helyeken.

4. Alexander tábornagy mindjárt ez után azt javasolta Tito marsallnak, hogy vonják ki a jugoszláv csapatokat és közigazgatást a tartomány nyugati részéből, s ezáltal tegyék lehetővé számára a Trieszt és Ausztria közötti országúti és vasúti közlekedési vonalak ellenőrzését. Ez igen szerény kérés volt. Alexander tábornagy javasolta, hogy a tartománynak ebben a nyugati részében — így Triesztben is — létesítsenek szövetséges katonai igazgatást, egy percig sem tévesztve szem elől, hogy erre az intézkedésre kizárólag katonai célszerűségből van szükség, s a legkisebb mértékben sem válik ártalmára a kérdés végleges rendezésének, amit Őfelsége Kormányának véleménye szerint el kell halasztani a békekonferenciáig.

5. Alexander tábornagy Belgrádba küldte vezérkari főnökét, hogy tárgyalja meg ezt a javaslatot Tito marsallal, de ő sajnos elutasította a javaslatot, sőt ragaszkodott saját katonai igazgatásának kiterjesztéséhez egészen az Isonzo-folyóig, s mindeddig csupán azt ajánlotta fel Alexander tábornagynak, hogy közre fog működni az Ausztriával Trieszten keresztül fenntartott összeköttetés megszervezésében.

6. Őfelsége Kormánya nem érthet egyet ezzel az intézkedéssel. E tartomány Jugoszlávia általi megszállása és igazgatása ellentmondana annak az elvnek, amelyet követni igyekszünk, hogy tudniillik a tartomány sorsát ne hódítással, a szuverenitás katonai megszállás útján történő egyoldalú megvalósításával döntsük el.

7. Mint Ön is tudja, Alexander tábornagy parancsnoksága alá egyaránt tartoznak brit és amerikai csapatok, s így ő a Brit Kormány nevében és az Egyesült Államok Kormánya nevében jár el. Most ezt a kérdést, a Tito marsall által elfoglalt hajthatatlan álláspontot figyelembe véve, megvizsgálás végett az említett két kormány elé terjesztette.

8. A két kormány, miután gondosan megvizsgálta a kialakult helyzetet, elhatározta, hogy a következő nyilatkozattal fordul a Jugoszláv Kormányhoz:

„Venezia—Giulia kérdése csak egy, az általános békés rendezés során Európában megoldásra váró sok területi probléma között. A hódítással, a szuverenitás megszállás révén történő egyoldalú proklamálásával való megoldás doktrináját, azt a módszert, amelyet az ellenség oly tragikus következményekkel alkalmazott — az e háborúban részt vevő szövetséges kormányok határozottan és ünnepélyesen elvetették. Ez a megegyezés, amelynek értelmében együtt kell keresni a területi igények szervezett és igazságos megoldásának útját, olyan alapelv, amelyért az Egyesült Nemzetek népei óriási áldozatokat hoztak az igazságos és tartós béke megvalósításáért vívott harcban. Egyike ez a legfontosabb problémáknak, amelyek megoldásán képviselőik — a világközvélemény helyeslésével — a nemzetközi biztonsági rendszer megteremtése céljából fáradoznak.

Venezia—Giulia szövetséges katonai igazgatásának tervét éppen azért fogadták el, hogy békés és tartós megoldáshoz segítsenek egy problémát, amelynek rendkívüli bonyolultságát mindenki elismeri. Célja, hogy szem előtt tartsa valamennyi érdekelt nép érdekeit. Megvalósítása biztosítaná a szövetséges kormányok katonai erőinek az ellenséges területen rájuk háruló további feladata megoldásához szükséges eszközöket, s ugyanakkor a legkisebb mértékben sem károsítaná a jugoszláv igényeket a végleges rendezés során.

Ezeket a megfontolásokat szem előtt tartva, s figyelembe véve, hogy a Jugoszláv Kormány már általában egyetértett az e területet illetően javasolt tervekkel, Kormányom utasítása alapján közölnöm kell Önnel, hogy Kormányom elvárja a Jugoszláv Kormánytól a haladéktalan hozzájárulást a Földközitengeri Hadszíntér Szövetséges Főparancsnoksága részéről abban a térségben gyakorolt ellenőrzéshez, amelynek ki kell terjednie Triesztre, Goriziára, Monfalconéra és Polára, a Gorizián és Monfalconén keresztül Ausztriába vezető közlekedési vonalakra, s egy, ettől a vonaltól keletre eső akkora övezetre, hogy megfelelő közigazgatási ellenőrzést lehessen gyakorolni, s egyszersmind elvárja, hogy megfelelő utasításokat ad

az e térségben levő jugoszláv fegyveres erőknek arra vonatkozóan, hogy működjenek együtt a Szövetséges Főparancsnokkal az ennek irányítása alatt álló katonai igazgatás megteremtésében. Utasításom értelmében mielőbb értesítenem kell Kormányomat arról, hogy kész-e a Jugoszláv Kormány haladéktalanul hozzájárulni a fent kifejtettekhez."

9. Tekintettel arra, hogy komoly kérdésekről van szó, helyesnek láttam minél gyorsabban tájékoztatni Önt arról az akcióról, amelyet a Brit és az Amerikai Kormány a Jugoszláv Kormány és a Venezia—Giuliában levő jugoszláv hadsereg által elfoglalt álláspont következtében szükségesnek tartott.

1945 május 15.

468. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Csodálkozom, hogy a Szovjet Kormány, a Harriman úrnak április 13-án küldött meghívó ellenére, még mindig nem engedélyezi a szövetséges megbízottak bécsi látogatását. Annak a ténynek, amelyre Visinszkij úr a Brit Ügyvivőhöz intézett levelében felhívta a figyelmet, hogy tudniillik a németországi és berlini megszállási övezeteket az Európai Tanácsadó Bizottság háromhatalmi alapon jelölte ki, még mielőtt a szövetséges csapatok német területre léptek, szerintem semmi köze ahhoz, hogy a Szovjet Kormány megtagadja szövetségeseinek képviselőitől a szovjet fegyveres erők által felszabadított Bécsbe való utazás engedélyezését. Én nem kívánom az övezetkérdés végleges megoldását az Európai Tanácsadó Bizottságtól Bécsbe átvinni, mint Visinszkij úr feltételezte. De az a megtörtént eset, hogy az Európai Tanácsadó Bizottságban a szovjet megbízott megváltoztatta saját javaslatait, miután kiderült, hogy az előzetesen kijelölt szovjet övezet egy része romokban hever, arra a gondolatra késztet, hogy valamennyiünknek teljes jogunk van rendelkezni azzal a lehetőséggel hogy a helyszínen tanulmányozzuk azokat a tényezőket, amelyek javaslatainkat a Bizottságban befolyásolhatják.

2. Hogy megkönnyítsük az Európai Tanácsadó Bizottságban az egyezmény gyors megkötését, amit meggyőződésem szerint hozzám hasonlóan Ön is kívánatosnak tart, kérem, szíveskedjenek megadni Tolbuhin marsallnak a szükséges utasításokat, hogy a szövetséges megbízottak azonnal Bécsbe repülhessenek.

1945 május 17.

469. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

A brit megbízottak bécsi utazására és a bécsi megszállási övezetek kijelölésére vonatkozó május 17-i üzenetét megkaptam.

A Szovjet Kormány véleménye szerint a bécsi megszállási övezetek kijelölése, akárcsak az ausztriai helyzetre vonatkozó többi kérdés megvizsgálása, teljes mértékben az Európai Tanácsadó Bizottság hatáskörébe tartozik, ahogy ebben Önnel és Roosevelt Elnökkel megállapodtunk. Ezért a Szovjet Kormány nem egyezhetett bele, hogy szövetséges katonai megbízottak utazzanak Bécsbe az övezethatárok kijelölése és az ausztriai helyzetre vonatkozó más kérdések eldöntése céljából. Ez az álláspontunk ma is változatlan. Május 17-i üzenetéből ítélve Ön sem tartja lehetségesnek, hogy az övezetek kérdésének eldöntését Bécsbe vigyük át. Mivel tehát ebben a tekintetben azonos álláspontón vagyunk, feltételezhető, hogy az Európai Tanácsadó Bizottság az ausztriai és bécsi megszállási övezetek kérdését a legrövidebb idő alatt megoldja.

Ami viszont a brit megbízottak azzal kapcsolatos bécsi útját illeti, hogy a helyszínen ismerjék meg a város állapotát, s a bécsi megszállási övezetekre vonatkozó javaslatokat készítsenek elő, a Szovjet Kormánynak az ilyen utazás ellen nincs kifogása. Ennek megfelelően Tolbuhin marsallnak ezzel egyidejűleg megadjuk a szükséges utasításokat. Ezt illetően úgy gondoljuk,

hogy a brit katonai megbízottak Bécsbe május végén vagy június elején érkezhetnének meg, amikor Tolbuhin marsall, aki most útban van Moszkvába, visszatér Bécsbe.

1945 május 18.

470. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Bár az Ön május 15-i tájékoztató üzenete nem igényel választ, tekintettel arra, hogy válaszolnom kellett Truman Elnöknek a jugoszláv kérdéssel kapcsolatos üzenetére, nem tartom fölöslegesnek közölni Önnel üzenetem szövegét.

1945 május 22.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
H. TRUMAN ELNÖK ÚRNAK

Az Isztria—Trieszt körzet kérdésére vonatkozó üzenetét május 21-én megkaptam. Valamivel előbb Kennan úr révén megkaptam annak a jegyzéknek a szövegét is, amelyet a belgrádi Amerikai Nagykövet a Jugoszláv Kormánynak nyújtott át ugyanebben a kérdésben[108]. Köszönetet mondok Önnek ezért a tájékoztatásért.

Ami a kérdés lényegét illeti, a következőket kell mondanom.

Szerintem tökéletesen helyes Önnek az a véleménye, hogy ez elvi kérdés, és hogy az Isztria—Trieszt körzetben nem kerülhet sor semmi olyasmire, aminél nem veszik figyelembe teljes mértékben Jugoszlávia jogos igényeit és azokat az érdemeket, amelyeket a jugoszláv fegyveres erők a szövetségesek közös ügyéért a hitlerista Németország ellen vívott harcban szereztek. Magától értetődik, hogy ennek a többségében jugoszláv lakosságú területnek a jövőjét a békés rendezés során kell

eldönteni. Most azonban e terület ideiglenes katonai megszállásáról van szó. Ebben a tekintetben véleményem szerint számolnunk kell azzal a ténnyel, hogy az Isztria—Trieszt körzetből a német területrablókat éppen a szövetséges jugoszláv csapatok űzték ki, s ezzel fontos szolgálatot tettek a szövetségesek közös ügyének. Már csak ezért is igazságtalanság és meg nem érdemelt sértés volna a jugoszláv hadsereggel és a jugoszláv néppel szemben, ha — azok után, hogy a jugoszláv nép annyi áldozatot hozott a Jugoszlávia nemzeti jogaiért és az Egyesült Nemzetek közös ügyéért vívott harcban — megtagadnánk Jugoszláviától az ellenségtől elhódított terület megszállásának jogát.

Én a szóbanforgó kérdés olyan megoldását látom helyesnek, amelynél az Isztria—Trieszt körzetben helyükön maradnak a jugoszláv csapatok, s ugyancsak helyén marad a jelenleg ebben a körzetben működő jugoszláv közigazgatás. Ezzel egyidejűleg megvalósulna ebben a körzetben a Szövetséges Főparancsnokság ellenőrzése, s Alexander tábornagy és Tito marsall közös megegyezése alapján demarkációs vonalat jelölnének ki. Ezeknek a javaslatoknak elfogadásával az Isztria—Trieszt körzet közigazgatásának kérdése is helyes megoldást nyerne.

Mivel ezen a területen a jugoszláv lakosság van többségben, s még a német megszállás idején elkezdődött a helyi jugoszláv közigazgatás létrehozása, amely ma a helyi lakosság bizalmát élvezi, számolni kellene a kialakult helyzettel. A körzet már meglevő jugoszláv polgári közigazgatásának a jugoszláv katonai parancsnokság alá rendelésével e terület közigazgatásának kérdése kellőképpen rendeződne.

Szeretném remélni, hogy azok a félreértések, amelyek az Isztria—Trieszt körzet helyzetét illetően egyfelől Nagy-Britannia és az Egyesült Államok Kormánya, másfelől a Jugoszláv Kormány közt támadtak, eloszlanak, és sikerül majd az egész kérdést szerencsésen megoldani.

1945 május 22.

471. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Örömmel vettem május 18-i üzenetét. Megfelelő utasításokat adunk katonai megbízottainknak Alexander tábornagy útján, aki a szokott módon kapcsolatba lép Tolbuhin marsallal. Mint május 17-i üzenetemben már közöltem, nem kívánom átvinni az övezetkérdés végleges eldöntését az Európai Tanácsadó Bizottságtól Bécsbe.

1945 május 22.

472. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

A szovjet hadseregparancsnokság és haditengerészeti parancsnokság adatai szerint Németország a kapitulációs okmány alapján egész hadiflottáját és kereskedelmi flottáját az angoloknak és az amerikaiaknak adta át. Közölnöm kell, hogy a szovjet fegyveres erőknek a németek egyetlen hadihajót vagy kereskedelmi hajót sem voltak hajlandók átadni, s egész flottájukat az angol—amerikai fegyveres erőkhöz irányították átadásra.

Ilyen helyzetben természetesen felmerül az a kérdés, hogy át kell adni a Szovjetuniónak Németország hadihajóiból és kereskedelmi hajóiból azt a részt, amely megilleti, ahogyan annakidején Olaszország esetében történt. A Szovjet Kormány véleménye szerint a Szovjetunió a méltányosság alapján teljes joggal számíthat a német hadiflotta és kereskedelmi flotta legalább egyharmadára. Ugyancsak szükségesnek tartom, hogy a Szovjetunió haditengerészeti erőinek képviselői megismerkedhessenek a német hadiflotta és kereskedelmi flotta átadására vonatkozó teljes anyaggal, valamint az átadott flotta tényleges állapotával.

A szovjet haditengerészeti parancsnokság a maga részéről

Levcsenko tengernagyot nevezi ki, a munkatársak egy csoportjával együtt, erre a feladatra.

Ugyanilyen üzenetet küldök Truman Elnöknek.

1945 május 23.

473. sz.

CHURCHILL ÚR ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Hálásan köszönöm, hogy elküldte a jugoszláv kérdésben Truman Elnökhöz intézett üzenetének másolatát.

1945 május 24.

474. sz.

CHURCHILL ÚR TITKOS ÉS SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Köszönetet mondok Önnek május 23-i táviratáért. Véleményem szerint ezek a kérdések ama általános jellegű megbeszélések anyagához tartoznak, amelyeket az Elnökkel együtt a lehetőség szerint hamarosan meg kell tartanunk. Köszönöm Önnek, hogy idejekorán közölte velem véleményét.

1945 május 26.

475. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Hopkins úr Moszkvába érkezett, s az Elnök nevében felvetette egy, a legközelebbi időben megtartandó hármas találkozó kérdését. Úgy gondolom, hogy a találkozóra szükség van, s hogy ezt a találkozót legjobb lenne Berlin környékén megtartani. Ez bizonyára politikai szempontból is helyes volna. Önnek van valami ellenvetése?

1945 május 27.

476. sz.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Románia és Bulgária több mint 8 hónappal ezelőtt szakított a hitlerista Németországgal, fegyverszünetet kötött a szövetséges államokkal, a szövetségesek oldalán háborúba lépett Németország ellen, s rendelkezésre bocsátotta fegyveres erőit a háború céljaira. Ezzel a két állam hozzájárult a hitlerizmus szétzúzásához, s közreműködött az európai háború győzelmes befejezésében. A Szovjet Kormány ezért időszerűnek tartja, hogy késedelem nélkül helyreállítsa a Román és a Bolgár Kormánnyal a diplomáciai kapcsolatot, s követeket cseréljen velük.

A Szovjet Kormány ugyancsak célszerűnek tartja, hogy helyreállítsa a diplomáciai kapcsolatot Finnországgal, amely teljesítette a fegyverszüneti egyezmény feltételeit, s a demokratikus elvek határozott érvényesítésének útjára lépett. Véleményem szerint lehetséges, hogy bizonyos idő múlva hasonló döntésre jussunk Magyarország tekintetében is.

Ezzel egyidejűleg ugyanilyen üzenetet küldök az Elnöknek

1945 május 27.

477. sz.

SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN BIZALMAS CHURCHILL ÚRTÓL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Május 27-i üzenetére.

1. Nagyon fogok örülni, ha a legközelebbi jövőben találkozhatom Önnel és az Elnökkel azon a helyen, ami Berlinből megmaradt.

Remélem, hogy erre június közepetáján sor kerülhet.

2. Ennek a táviratnak a másolatát elküldtem Truman Elnöknek, aki közölte velem, hogy ez a kérdés az Ön és Hopkins úr beszélgetései során felmerült.

Kívánom a legjobbakat. Nagyon szeretnék már minél előbb találkozni Önnel.

1945 május 29.

478. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Május 29-i üzenetét megkaptam.

Néhány órával később nálam járt Hopkins úr, s közölte, hogy Truman Elnök július 15-ét tartja a találkozó legmegfelelőbb időpontjának. Nekem nincs kifogásom ez ellen az időpont ellen, ha Ön is egyetért vele.

Legjobb kívánságaimat küldöm Önnek.

1945 május 30.

479. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Örömmel utazom Berlinbe a brit delegációval, de azon a véleményen vagyok, hogy július 15-e, ismétlem — július, a júniust követő hónap, nagyon késői időpont a közös figyelmünket igénylő sürgős kérdések szempontjából, s hogy ártunk az egész világ reményeinek és egységének, ha megengedjük, hogy egyéni vagy nemzeti követelések megakadályozzák a korábbi találkozást. Habár nálam itt tetőfokon áll az éles választási harc, nem hasonlíthatom itteni feladataimat hármunk találkozásához. Én június 15-ét javasoltam, ismétlem — júniust, a júliust megelőző hónapot, de ha ez lehetetlen, miért nem július 1-e, július 2-a vagy július 3-a?

Az üzenet másolatát elküldtem Truman Elnöknek.

1945 június 1.

480. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Azzal az üzenetével kapcsolatban, hogy kívánatos volna, ha a hármas találkozót egy július 15-nél korábbi időpontra helyeznénk át, mégegyszer le akarom szögezni, hogy a július 15-i időpontot Truman Elnök jelölte meg, s én hozzájárultam ehhez az időponthoz. Miután Ön és az Elnök közt most üzenetváltás folyik ebben a kérdésben, én tartózkodom attól, hogy bármilyen új javaslatot tegyek találkozónk időpontjára vonatkozóan.

1945 június 5.

481. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Köszönöm Önnek június 5-i üzenetét. Közöltem Truman Elnökkel, hogy egyetértek azzal az időponttal, amelyben Ön és ő megállapodtak, nevezetesen július 15-ével.

1945 június 6.

482. sz.

CHURCHILL ÚR TITKOS ÉS SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Köszönetet mondok Önnek május 27-i üzenetéért, amelyben közli, hogy véleménye szerint itt az ideje a diplomáciai kapcsolatok újrafelvételének Romániával, Bulgáriával és Finnországgal, s hogy a legközelebbi jövőben ugyanilyen döntés lehetséges Magyarország tekintetében is.

2. Mi magunk is megvizsgáltuk ezekkel az államokkal való jövendő kapcsolataink kérdését, s reméljük, hogy igen rövid

idő múlva részletes javaslatokat terjeszthetünk Önök és az Egyesült Államok kormánya elé. Remélem, hogy ezt is megtárgyalhatjuk küszöbönálló találkozásunk alkalmával.

1945 június 10.

483. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Köszönöm Önnek a diplomáciai kapcsolatok Romániával, Bulgáriával, Finnországgal, valamint Magyarországgal való újrafelvételére vonatkozó június 10-i üzenetét. Tudomásul veszem, hogy a legközelebbi időben elküldi javaslatait ezzel a kérdéssel kapcsolatban. Úgy gondolom azonban, hogy nem kell tovább halogatni a diplomáciai kapcsolatok újrafelvételét Romániával és Bulgáriával, amelyek a szovjet csapatok oldalán segítettek szétzúzni a hitlerista Németországot. Ugyancsak indokolatlan lenne halogatni a diplomáciai kapcsolatok újrafelvételét Finnországgal, amely teljesíti a fegyverszüneti feltételeket. Magyarországot illetően ezt megtehetjük valamivel később.

1945 június 14.

484. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Mivel július 15-én kezdődő berlini tanácskozásunkra az angol választások eredményének kihirdetése előtt kerül sor, célszerűnek tartom magammal vinni Attlee urat, az ellenzék hivatalos vezérét, hogy biztosítva legyen a brit politika teljes folytonossága. Szándékomról hasonló szellemben értesítettem Truman Elnököt.

2. Örömmel várom az újabb találkozást Önnel.

1945 június 14.

485. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Javasolom, hogy a küszöbönálló berlini értekezlettel kapcsolatban a „Terminal" egyezményes nevet használjuk. Ön egyetért ezzel?

1945 június 15.

486. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Június 15-i üzenetét a „Terminal"[109] tekintetében megkaptam. Javaslatával egyetértek.

1945 június 15.

487. sz.

CHURCHILL ÚR TITKOS ÉS SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Olvastam Truman Elnök Önhöz intézett, s arra vonatkozó június 14-i üzenetének másolatát, hogy június 21-től az amerikai csapatok — az illető főparancsnokok megegyezése alapján — saját megszállási övezetükbe vonulnak[110].

2. Én ugyancsak kész vagyok utasítani Montgomery tábornagyot, hogy állapodjék meg kollégáival azokra a szükséges intézkedésekre vonatkozóan, amelyek szerint a brit csapatok hasonlóképpen saját németországi övezetükbe vonulnak, a szövetséges helyőrségek bevonulnak Nagy-Berlinbe, s a brit csapatok számára biztosítva lesz a Berlin és a brit övezet közötti szabad légi, vasúti és országúti közlekedés.

3. Tökéletesen helyeslem azt, amit Truman Elnök Ausztriáról mond. Nevezetesen remélem, hogy Önök olyan utasítást adnak

ki, amelynek értelmében a szovjet csapatok ugyanazon a napon, amikor Németországban a csapatmozdulatok elkezdődnek, megkezdik az elvonulást Ausztriának — az Európai Tanácsadó Bizottságban elért elvi megegyezés szerint — a brit övezethez tartozó részéből.

1945 június 15.

488. sz.

TITKOS

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN BIZALMAS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. György Király tanácskozásunk idején — július 15-től — csapatszemlét fog tartani Franciaországban és Németországban, s közben valószínűleg ellátogat az amerikai főhadiszállásra. Nagyon szeretné, ha találkozhatna Önnel és néhány szovjet tábornokkal. Ezért szívesen jönne Berlinbe egyik nap, amikor ott valamennyien együtt leszünk. A tanácskozás konkrét munkájában természetesen nem vesz majd részt. A brit övezetben száll meg. Nagyon örülne, ha Ön meghívná villásreggelire a szovjet főhadiszállásra. Este a brit övezetben vacsorát adna, amelyre meghívná Önt és a többi szovjet személyiséget, valamint Truman Elnököt és delegációja tagjait. Ha az Elnök óhajtja, a Király másnap nála villásreggelizik. Ezután folytatja a csapatszemlét. Berlini tartózkodása idején bizonyára brit érdemrendekkel óhajtja majd kitüntetni azokat a brit, orosz és amerikai főparancsnokokat, akiknek jelölésében a szokott módon megegyezünk. Mindenesetre remélem, hogy ez a látogatás a jóakarat kinyilvánítása és ünnepi esemény lehet, ami más tekintetben is hasznosnak bizonyulna.

2. Ugyanebben a szellemben azonnal táviratozom Truman Elnöknek. Kérem Önt, közölje velem, hogy mit gondol erről a dologról, mert értesítenem kell Őfelségét.

1945 június 15.

489. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

A szövetséges csapatoknak a megfelelő németországi[111] és ausztriai övezetekbe vonulásával kapcsolatos üzenetét megkaptam.

Sajnos meg kell mondanom, hogy a brit és az amerikai csapatoknak saját övezetükbe vonulása, valamint a brit és az amerikai csapatok Berlinbe való bevonulása[112] június 21-én nehézségekbe ütközik, mivel június 19-től Zsukov marsallnak és valamennyi hadsereg-parancsnokunknak Moszkvában kell lenni a Legfelsőbb Szovjet ülésszakán, továbbá a június 24-i díszszemle előkészítésénél és magán a díszszemlén. Csak június 28—30-án térhetnek vissza Berlinbe. Figyelembe kell venni továbbá, hogy az aknátlanítási munkálatok Berlinben még nem értek véget, s az aknátlanítás csak június végére fejeződhet be.

Ausztriát illetően meg kell ismételnem azt, amit a szovjet parancsnokok Moszkvába utazásáról és visszatérésük időpontjáról mondtam. Ráadásul szükséges, hogy az Európai Tanácsadó Bizottság a legközelebbi napokban befejezze az ausztriai és a bécsi megszállási övezetek kijelölését, ami mindeddig még nem történt meg.

A fentebb elmondottakra való tekintettel javasolnám, hogy a megfelelő csapatok saját övezetükbe vonulásával összefüggő csapatmozdulatok kezdetét halasszuk mind Németországban, mind pedig Ausztriában július 1-re.

Ezenkívül Németországban is, Ausztriában is haladéktalanul ki kellene jelölni a francia csapatok megszállási övezetét.

Fentebb kifejtett terv értelmében Németországban és Ausztriában megteszünk minden szükséges intézkedést.

Minderről Truman Elnöknek is írtam.

1945 június 17.

490. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Nagyon fontos, hogy minél előbb megállapodjunk a küszöbönálló értekezlet pontos helyében, mert sok előkészítő munkára lesz szükség.

2. Határozott véleményem és meggyőződésem szerint Ön is egyetért azzal, hogy ebben az esetben az orosz, az amerikai és a brit delegációnak külön területe legyen, s mindegyik önállóan intézkedjék a helyiségek előkészítése, az étkezés, a közlekedés, az őrség, a hírközlés stb. megszervezése tekintetében. Javasolom, hogy jelöljünk ki egy negyedik helyet is, ahol a három delegáció tanácskozásra gyűlhet össze. Igen jó lenne, ha a Szovjet Kormány gondoskodna erről a közös találkozóhelyről.

3. Truman Elnök a fentebb kifejtett javaslattal teljes mértékben egyetért.

4. Örülnék, ha amilyen gyorsan csak lehet közölné velem, hogy melyik Berlin környéki körzetet szándékozik kiválasztani az értekezlet számára, s hogy ezen a körzeten belül pontosan melyik részt szándékozik kijelölni a szovjet, az amerikai, illetőleg a brit delegáció részére. Válaszának vétele után azonnal utasítom Montgomery tábornagyot, hogy indítson útnak szállászcsináló csoportokat, amelyek Zsukov marsall és Eisenhower tábornok tanácsát kikérve mindent előkészítenek majd a brit delegáció számára.

5. Remélem, nem kerüli el figyelmüket az a körülmény, hogy repülőtérre is szükségünk van, mégpedig delegációnk körzetéhez minél közelebb. A repülőteret közösen használhatnánk az amerikaiakkal, amennyiben ez megfelel.

1945 június 17.

491. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Június 14-i üzenetét megkaptam.
Az Ön által kifejtett meggondolások, amelyek folytán szükségesnek tartja Attlee úr bevonását a brit delegációba, teljesen érthetőek.

1945 június 18.

492. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Június 17-i üzenetét megkaptam.
1. A delegációkat úgy helyezzük el, ahogyan Ön üzenetében feltételezi, s ahogyan a Krímben történt. Mindegyik delegációnak meglesz a maga zárt területe, a delegáció vezetőjének belátása szerinti rendtartással. Mind a három delegáció elhelyezési körzete — Babelsberg, Potsdamtól délkeletre. Az együttes ülések céljára kiszemelt hely — a német trónörökös potsdami palotája.
2. Zsukov marsall június 28-án lesz Berlinben. Erre az időre el kell küldeni Montgomery és Eisenhower szállászcsináló csoportjait a babelsbergi helyiségek megtekintése és átvétele céljából. Montgomery és Eisenhower szállászcsináló csoportjai a helyiségekre vonatkozóan a helyszínen megkaphatnak minden szükséges tájékoztatást és magyarázatot Kruglov tábornoktól, akit az Önök emberei már Jaltából ismernek.
3. Nem messze a delegációk elhelyezési körzetétől Kladow községben jó repülőtér van, ahol leszállni is lehet.

1945 június 18.

493. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Jóllehet a Jugoszláv Kormány elfogadta az Amerikai és a Brit Kormánynak az Isztria—Trieszt körzetre vonatkozó javaslatát, a trieszti tárgyalások a jelek szerint zsákutcába jutottak. Ez főleg azzal magyarázható, hogy a Földközi-tengeri Szövetséges Parancsnokság képviselői a jugoszlávoknak még minimális kívánságait sem akarják figyelembe venni, holott a jugoszlávok érdeme ennek a területnek felszabadítása a német megszállók uralma alól, s ráadásul itt többségben is van a jugoszláv lakosság. Ez a helyzet semmiképpen sem tekinthető kielégítőnek a szövetségesek szempontjából.

Nem akartam kiélezni viszonyunkat, s ezért üzenetváltásunk során mindeddig nem tettem említést Alexander tábornagy magatartásáról, de most hangsúlyoznom kell, hogy nem lehet egyetérteni azzal, ha valaki ezeken a tárgyalásokon olyan fennhéjázó hangot használ, amilyet olykor Alexander tábornagy használ a jugoszlávokkal szemben. Semmiképpen sem lehet egyetérteni azzal, ha Alexander tábornagy hivatalos és nyilvános érintkezés során Hitlerhez és Mussolinihoz hasonlítja Tito marsallt. Ez a hasonlat igazságtalan és sértő Jugoszláviára nézve.

A Szovjet Kormányt váratlanul érte annak a nyilatkozatnak ultimátumszerű hangja is, amelyet az angol—amerikai megbízottak június 2-án a Jugoszláv Kormányhoz intéztek. Hogyan lehet számítani ilyen módszerekkel tartós pozitív eredményekre?

Mindez arra késztet, hogy felhívjam a figyelmét a kialakult helyzetre. Továbbra is remélem, hogy Trieszt—Isztria tekintetében kielégítik a jogos jugoszláv érdekeket, figyelembe véve különösen azt a körülményt, hogy a fő kérdésben a jugoszlávok engedményeket tettek a szövetségeseknek.

1945 június 21.

494. sz.

TITKOS

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN BIZALMAS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Tegnap ismét beszéltem a Királlyal, s ő felvetette azt a gondolatot, hogy talán jobb volna, ha a megbeszélt napon Berlinbe utazna, s csupán villásreggelit adna Önnek és Truman Elnöknek, a megfelelő vendégek részvételével, azután a nap második felében elhagyná Berlint, szemleútjának folytatása céljából. Én úgy láttam, hogy ez esetleg megfelelőbb lesz Önnek. Kérem, közölje velem pontosan, mit gondol Ön, s legyen meggyőződve, hogy sértődésről szó sem lehet.

1945 június 22.

495. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Javasolom, hogy a krími értekezlet precedensének megfelelően a „Terminal"-ra[109] se bocsássuk be a sajtó képviselőit, de fényképészek jelenlétét engedélyezzük.

Ugyanilyen táviratot küldtem Truman Elnöknek.

1945 június 23.

496. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

A Király berlini látogatására vonatkozó június 22-i üzenetét, ugyanerről a kérdésről szóló előző üzenetével együtt, megkaptam.

Az én tervemben nem szerepelt a Királlyal való találkozás,

csak az a hármas találkozó, amelyről Önnel és az Elnökkel előzőleg üzenetet váltottunk. Ha azonban Ön szükségesnek tartja, hogy beiktassam ezt a találkozót, nincs kifogásom a terve ellen.

1945 június 23.

497. sz.

CHURCHILL ÚR TITKOS ÉS SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Nagyon hálás vagyok június 21-i üzenetéért. Remélem, hogy most, miután Belgrádban a dolog szerencsésen rendeződött, Berlinben együtt megtárgyalhatjuk a helyzetet. Bár Alexander tábornagy nyilatkozatát a közzététel előtt nem láttam, biztosíthatom Önt, hogy ő nagyon jó véleménnyel van mind Oroszországról, mind pedig Tito marsallról. Biztos vagyok benne, hogy ezt Tolbuhin marsall is megerősítené.

1945 június 24.

498. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

A június 23-i üzenetben Ön által kifejtett javaslattal egyetértek.

1945 június 27.

499. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Nagy hálámat fejezem ki Önnek azzal a javaslattal kapcsolatban küldött igen szívélyes táviratáért, hogy a Király a tanácskozás ideje alatt látogasson el Berlinbe. Nagyon hálás

vagyok a válaszáért. A Király azonban ez idő szerint nem tartja lehetségesnek a németországi utazást, mivel a hármas tanácskozáshoz igen sok titkos ügynökre, valamint különleges beosztású tisztre lesz szükség. Éppen most hozta tudomásomra, hogy jelenleg Ulsterba óhajt utazni. Ezért bocsánatot kell kérnem Öntől, hogy ismételten felvetettem azt a kérdést, amelyre június 23-án kaptam meg válaszát.

1945 július 1.

500. sz.
CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÜZENETE I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKNEK

Miután valamennyien egyetértünk abban, hogy a sajtó képviselőit nem bocsátjuk be a „Terminal"-ra[109], azt hiszem, célszerű lenne ezt már előbb nyilvánosan bejelenteni. Ezzel elejét vehetnénk a csalódásoknak, s elkerülhetnénk, hogy a sajtó neves képviselőit Berlinbe küldjék. Javasolom, hogy mindegyikünk tegyen olyan nyilatkozatot, amely szerint a sajtó képviselőinek nem engedélyezzük a jelenlétét a „Terminal"-on, s csak hivatalos közlemények kerülhetnek nyilvánosságra, amelyek kérdéséről időről időre dönthetünk.

Hasonló táviratot küldök Truman Elnöknek.

1945 július 4.

501. sz.
SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Trieszt—Isztriára és Jugoszláviára vonatkozó üzenetét megkaptam.

Nincs kifogásom ellene, hogy ezt a kérdést küszöbönálló németországi találkozónkon megtárgyaljuk.

1945 július 6.

502. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Július 4-i üzenetét megkaptam.

Az Ön javaslatával, amely szerint figyelmeztessük a sajtó képviselőit, hogy nem engedélyezzük számukra a jelenlétet a „Terminal"-on[109], egyetértek.

1945 július 6.

503. sz.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MINISZTERELNÖK RÉSZÉRE

Megtudtam az Elnöktől, hogy megállapodásunk értelmében ma olyan nyilatkozatot tesz, amely szerint a sajtó nem kap bebocsátást a „Terminal"-ra[109], s hogy a „Terminal"-ról csak hivatalos *kommünikék* kerülnek ki, amelyek kérdéséről időről időre dönthetünk.

Az Elnök közli velem, hogy hasonló üzenetet küld Önnek. Feltéve, hogy Ön egyetért, mi hasonló nyilatkozatot teszünk közzé ma Londonban.

1945 július 6.

504. sz.

Az érkezés ideje 1945 július 12.

CHURCHILL ÚR SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Mellékelten küldöm Ribbentropnak hozzám és Eden úrhoz intézett levelét[113]. Úgy gondolom, hogy tartalma részben érdekelni fogja Önt, bár a levél nagyon hosszú és unalmas.

505. sz.

Az érkezés ideje 1945 július 27.

ATTLEE ÚR SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN GENERALISSZIMUSZNAK

Churchill úr lemondása folytán Őfelsége a Király engem bízott meg kormányalakítással. Bizonyára megérti, hogy az előttem álló halaszthatatlan feladatok miatt nem térhetek vissza idejében Potsdamba, a július 27-én, pénteken 5 órára kitűzött plenáris ülésre.

Úgy tervezem, hogy szombaton, 28-án, a nap második felének tanácskozásai idején érkezem Potsdamba, s igen hálás lennék, ha ennek megfelelően lehetne intézkedni az időpontok tekintetében — amennyiben ez Önnek alkalmas. Nagy sajnálatomat fejezem ki a tanácskozás elhalasztása által előidézett kényelmetlenséggel kapcsolatban.

506. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS I. V. SZTÁLIN GENERALISSZIMUSZTÓL K. ATTLEE ÚRNAK

Üzenetét július 27-én megkaptam. Nincs kifogásom az ellen a javaslata ellen, hogy tanácskozásunkat július 28-ra, szombatra, az Ön tetszése szerinti órára tűzzük ki.

1945 július 27.

507. sz.

SZTÁLIN GENERALISSZIMUSZNAK

Nagyrabecsült Generalisszimusz,

Ön ma délelőtt szíveskedett közölni velem, hogy segítségére lesz azoknak a fiatal nőknek a szovjet állampolgárság mielőbbi elhagyásában, akik az utóbbi három-négy év folyamán a brit fegyveres erőknek a Szovjetunióban szolgálatot teljesítő tisztjé-

vel vagy közkatonájával, s néhány esetben polgári személlyel házasságot kötöttek.

Szeretném kifejezni Önnek forró hálámat, s egyszersmind szeretném megragadni ezt az alkalmat annak kijelentésére, hogy Ön boldoggá tesz mintegy húsz fiatal párt.

Javasolom, hogy amennyiben nincs ellene kifogása, Sir Archibald Clark Kerr tárgyalja meg az állampolgárság elhagyásának formaságait Molotov úrral, Moszkvába való visszatérésük után.

Őszinte híve

K. ATTLEE

Berlin, 1945 augusztus 1.

508. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL K. ATTLEE MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Augusztus 1-i levelét megkaptam. Nincs kifogásom ellene, hogy a moszkvai Brit Nagykövet megtárgyalja V. M. Molotovval azoknak a szovjet állampolgárságú asszonyoknak Nagy-Britanniába utazását, akik a háború idején brit alattvalókhoz mentek férjhez.

1945 augusztus 7.

509. sz.

ATTLEE ÚR SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN GENERALISSZIMUSZ RÉSZÉRE

Forró üdvözletemet küldöm Önöknek abból az alkalomból, hogy beköszöntött a béke, s egyesült seregeink teljes győzelmet arattak az utolsó agresszor-nemzeten.

Most feltárul előttünk a perspektíva, hogy olyan új szellemet teremtsünk a népek közt, amely megszünteti a gyanakvást és a háborús félelmet, s helyébe megteremti a bizalmat és az együttműködést, ami nélkül a világnak kevés reménye lesz. Ezzel

kapcsolatban őszintén remélem, hogy az a barátság és kölcsönös megértés, amely a Szovjetunió és az Egyesült Királyság közt a háború alatt kialakult, továbbra is megmarad és még jobban megerősödik az újjáépítés éveiben, s hogy szövetségi szerződésünk szoros és tartós együttműködésünknek alapja lesz.

1945 augusztus 17.

510. sz.

I. V. SZTÁLIN GENERALISSZIMUSZ TÁVIRATA ATTLEE MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Köszönöm Önnek Japán legyőzése alkalmából küldött baráti üdvözletét és jókívánságait, s én is jókívánságaimat fejezem ki e győzelem alkalmából. A Németország és Japán ellen viselt háború, és az agresszorok elleni harc során követett közös céljaink közelebb hozták egymáshoz a Szovjetuniót és az Egyesült Királyságot, s megszilárdították együttműködésünket, amelynek most hosszú évekre szóló alapja szövetségi szerződésünk.

Meggyőződésem, hogy ez a háborúban és háborús veszedelmekben kipróbált együttműködés népeink javára a háború utáni időkben is tovább fog fejlődni és erősödni.

1945 augusztus 20.

511. sz.

ATTLEE ÚR SÜRGŐS, SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MINISZTERELNÖKNEK

1. Tegnap nézeteltérések merültek fel a békeszerződések kidolgozására hivatott Külügyminiszteri Tanács összetételének kérdésében. A vita a Berlini Jegyzőkönyv értelmezésének kérdésére összpontosult.

2. Bevin úr azt állította, hogy meghatározó körülmény az a döntés, amely a békeszerződések előkészítő munkáinak elvégzése érdekében az Egyesült Királyság, a Szovjetunió, Kína, Francia-

ország és az Amerikai Egyesült Államok külügyminiszteréből álló Tanács alakítását írja elő (a berlini értekezlet jegyzőkönyve, 1. részének A és A (1) pontja), s hogy ilyenformán a Tanács egészében felelős a rábízott feladatok teljesítéséért.

Ezért kitartott amellett, hogy helyes a Tanács szeptember 11-én hozott következő határozata:

„határozatilag kimondtuk, hogy a Tanács mind az öt tagjának jogában kell állnia megjelenni minden ülésen és részt venni minden vitában, de a békés rendezést érintő kérdésekben azoknak a tagoknak, akiknek kormánya nem írta alá a megfelelő kapitulációs feltételeket, nem lesz szavazati joguk".

3. Beszéltem Eden úrral, aki kijelentette nekem, hogy amennyire ő a potsdami értekezleten megértette, a Tanács maga állapíthatja meg saját ügyrendjét, s nem kötik a potsdami egyezmény pontos feltételeinek keretei.

4. Molotov úr azt tartja, hogy a Tanács szeptember 11-i határozata a potsdami egyezmény megsértését jelenti, hogy a határozatot érvényteleníteni kell, hogy a jövőben a békeszerződések munkáinak elvégzése érdekében alakított Tanács csak azoknak az országoknak külügyminisztereiből álljon, amelyek aláírták a fegyverszüneti egyezményt, s hogy az Amerikai Egyesült Államokat bevonják a Tanácsba, amikor Finnországról lesz szó, Kínát egészen kirekesztik a Tanács munkájában való részvételből, Franciaország pedig az olasz békeszerződés kivételével valamennyi békeszerződés megvitatásából ki lesz rekesztve. Az én értelmezésem szerint ez nem felel meg a Potsdamban hozott határozat szellemének és céljainak.

5. A Tanács szeptember 11-i határozatát az öt jelenlevő külügyminiszter hozta, Molotov urat is beleértve, s ez a határozat megegyezik azzal a szemponttal, amelyhez az Egyesült Államok és Nagy-Britannia külügyminisztere továbbra is lelkiismeretesen ragaszkodik. Véleményem szerint a Tanácsnak vitathatatlanul joga volt a fentebb említett határozat elfogadására (lásd a Berlini Jegyzőkönyv II. fejezetének A/4 (b) pontját). Ezenkívül nem lehet azt mondani, hogy ez a határozat bármilyen tekintetben eltér a potsdami döntéstől, mivel a szavazás korlátozása azt jelenti, hogy a Tanács összetétele a határozathozatalnál

végeredményben meg fog felelni az erre vonatkozó előírásnak. Mivel ezt a kérdést elém terjesztették, szeretnék vele tüzetesebben foglalkozni. A szeptember 11-i határozatot megvitatás után egyhangúlag fogadták el, s én nagy aggodalommal nézném egy olyan precedens teremtését, amely kérdésessé teszi az így elfogadott határozatokat, és magában foglalja azok megváltoztatásának, s ezzel ama következtetés elvetésének kísérletét, amelyre a Brit Külügyminiszter a többi külügyminiszterrel őszinte egyetértésben jutott. Attól tartok, hogy ez egészen kedvezőtlen irányban változtatná meg a Külügyminiszteri Tanács jellegét, sőt értékét is, és a zavar elemét vinné munkájába. És én kételkedem abban, hogy lehetséges lesz elérni a Tanács egyhangú hozzájárulását előző határozatának érvénytelenítéséhez, emellett minden erre irányuló kísérlet nyilvánvalóan mélyen sértené Franciaországot és Kínát, s tökéletesen érthetetlen lenne Angliában a közvélemény és parlament előtt, amelynek mi becsületesen bejelentettük, hogy a Tanács Ötös Tanácsként működik majd, s ezt Angliában megkönnyebbüléssel fogadták. Molotov úr azt az érvet hozza fel, hogy javaslata jelentősen meggyorsítja a Tanács munkáját. Még ha ez így is volna, amit a tárgyalások menete semmiképpen sem bizonyított be, természetesen ez sem kompenzálhatná azt a kárt, amelyet a harmonikus együttműködésnek az ilyen sértéssel okozna. Véleményem szerint a jelenlegi értekezlet sikere és a Tanács egész jövője, sőt lényegében az igazságos békébe vetett hit forog kockán. Ezért őszintén remélem hozzájárulását ahhoz, hogy az Önök delegációját felhatalmazzák a szeptember 11-én elfogadott határozat betartására. Végeredményben arra törekszünk, hogy megteremtsük a békét, ez pedig fontosabb, mint az ügyrendi kérdés.

1945 szeptember 23.

512. sz.

Az elküldés ideje 1945 szeptember 24.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE ATTLEE MINISZTERELNÖK ÚRNAK

A Miniszterek Tanácsának kérdésében felmerült nézeteltérésekre vonatkozó üzenetét megkaptam.

V. M. Molotov álláspontját ebben a kérdésben az határozza meg, hogy pontosan kell teljesíteni a berlini értekezlet döntését, amely világosan kifejezésre jut a Miniszterek Tanácsáról szóló határozat 3 (b) pontjában. A Miniszterek Tanácsának szeptember 11-i határozata ellenkezik a berlini értekezlet említett döntésével, s ezért nem hagyható jóvá.

Tehát nem a Miniszterek Tanácsának ügyrendjéről van szó, hanem arról, hogy joga van-e a Külügyminiszterek Tanácsának hatályon kívül helyezni a berlini értekezlet döntésének egyik vagy másik pontját. Úgy gondolom, hogy megfosztjuk értéküktől a berlini értekezlet határozatait, ha akár egy pillanatra is feljogosítjuk a Külügyminiszterek Tanácsát e határozatok hatályon kívül helyezésére.

Azt hiszem, az elkövetett hiba kijavítása, s ezzel a berlini értekezleten hozott határozatok érvényének visszaállítása, amit V. M. Molotov kíván, nem kelthet negatív érzelmeket sem az értekezlet, sem a Miniszterek Tanácsa iránt, és senkire nézve sem lehet sértő.

513. sz.

Az érkezés ideje 1945 október 30.

ATTLEE ÚR SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN GENERALISSZIMUSZNAK

1. Tájékoztatni akarom Önt arról, hogy rövidesen látogatást teszek Truman Elnöknél Washingtonban, ahol meg akarom

tárgyalni vele és a Kanadai Miniszterelnökkel az atomenergia felfedezésével kapcsolatban felmerült problémákat.

2. Remélem, hasznosan tölti majd rövid szabadságát.

514. sz.

Az érkezés ideje 1945 november 6.

ATTLEE ÚR ÜZENETE
SZTÁLIN GENERALISSZIMUSZNAK

Legforróbb üdvözleteimet és jókívánságaimat küldöm a Szovjet Állam megalapításának ezidei évfordulója alkalmából. Virágozzék sokáig a Szovjetunió az Ön vezetésével, s a következő békés években erősödjék még jobban népeinknek győzelmünkön, az angol—szovjet szövetségen és az Egyesült Nemzetek Szervezetében való közös tagságunkon alapuló barátsága.

515. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN GENERALISSZIMUSZTÓL
K. ATTLEE MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Truman Elnökkel való találkozásával kapcsolatos üzenetét megkaptam. Köszönetet mondok Önnek az értesítésért.

1945 november 8.

516. sz.

Az elküldés ideje 1945 november 15.

I. V. SZTÁLINTÓL,
A SZOVJETUNIÓ GENERALISSZIMUSZÁTÓL
K. ATTLEE ÚRNAK,
NAGY-BRITANNIA MINISZTERELNÖKÉNEK

Köszönöm Önnek a Szovjet Állam megalapításának 28. évfordulója alkalmából küldött jókívánságait.

JEGYZETEK

[1] 1941 július 12-én a Szovjetunió és Anglia kormánya az eredetileg tervezett angol—szovjet nyilatkozat helyett egyezményt kötött a Németország elleni háborúban végrehajtandó közös akciókról. — 12

[2] Konvoj — hadihajókkal fedezett teherhajó-karaván. — 15, 18, 34, 54, 56, 59, 62, 68, 70, 71, 75, 77, 79, 85, 90, 93, 95, 99, 100, 132, 134, 137, 140, 154, 156, 177, 200, 206, 216, 223, 239, 241, 252, 253, 260, 262, 266, 267, 276, 278, 289, 294, 297, 329, 344

[3] Namsos — norvég tengerparti város, ahol a norvégiai német invázió idején, 1940 áprilisában angol csapatok szálltak partra. Az angolok a német fegyveres erők csapásainak hatására május 2—3-án Namsos kiürítésére kényszerültek. — 16

[4] Az angol csapatok a Görögországhoz tartozó Kréta szigetén 1940 novemberében szálltak partra, miután Olaszország megtámadta Görögországot. 1941 május 20-án a német fegyveres erők megkezdték Kréta elfoglalására irányuló hadműveletüket, s május 31-re az egész szigetet elfoglalták. — 16

[5] Harry Hopkins, mint F. Rooseveltnek, az Egyesült Államok elnökének személyes megbízottja 1941 júliusában látogatott el Moszkvába, ahol I. V. Sztálin fogadta. — 19

[6] Az angol és szovjet csapatok Teheránba való bevonulásának kérdésében az angol kormány később megváltoztatta álláspontját. 1941 szeptemberében értesítette a Szovjetunió kormányát arról a döntéséről, hogy csapatai haladéktalanul bevonulnak Teheránba, s hogy megfelelő utasításokat adott az Iránban tartózkodó angol csapatok parancsnokának. Az angol kormány felkérte a szovjet kormányt, hogy adjon ugyanilyen utasításokat az Iránban tartózkodó szovjet csapatok parancsnokának. Az angol kormány e kezdeményezésére 1941 szeptemberében angol és szovjet csapatok vonultak be Teheránba. — 22

[7] 1941 augusztus 23-án Tojoda japán külügyminiszter a Szovjetunió tokiói nagykövete előtt nyilatkozatot tett, amelyben kijelentette, hogy a Szovjetunió által az Egyesült Államokban vásárolt áruknak az Egyesült Államokból japán terület közelében Vlagyivosztokba szállítása — nehéz helyzetbe hozza Japánt, tekintettel Németországgal és Olaszországgal fenntartott kapcsolataira. Bár a japán kormány — mondotta Tojoda — tartja magát a semlegességi egyezményhez, s el kívánja kerülni a háború csapásainak kiterjesztését Kelet-Ázsiára, mindamellett aszerint, hogyan reagál majd Németország és Olaszország ezeknek az áruknak szállítására, Japánnak „nehéz lesz hosszú időn át fenntartania jelenlegi álláspontját".

Erre a nyilatkozatra a Szovjetunió tokiói nagykövete 1941 augusztus 26-án a következő választ adta:

„A Szovjet Kormány úgy látja, hogy Japánnak semmi oka nincs a nyugtalanságra ama tény miatt, hogy a Szovjetunió által az Egyesült Államokban vásárolt olyan áruk, mint például olaj, benzin — amelyekről Ön, Miniszter Úr említést tett —, a szokásos

kereskedelmi útvonalon, a távol-keleti szovjet kikötőket is beleértve, jutnak el a Szovjetunióba. Éppen úgy, ahogyan a Szovjet Kormány sem lát semmi okot a nyugtalanságra amiatt, hogy Japán más államokból különféle árukat szállít saját szükségleteinek kielégítésére.

A Szovjet Kormány ezzel kapcsolatban szükségesnek tartja kijelenteni, hogy a Szovjetunió és az Egyesült Államok között a távol-keleti szovjet kikötőkön keresztül lebonyolított normális kereskedelmi kapcsolatok megakadályozására irányuló kísérleteket nem tekintheti másnak, mint a Szovjetunió iránti barátságtalan lépésnek.

A Szovjet Kormány egyúttal leszögezi, hogy a Szovjetunió által az Egyesült Államokban vásárolt áruk mindenekelőtt a Szovjetunió nyugati részén az országra rákényszerített védelmi háború következtében megnövekedett szükségletek kielégítésére, valamint a szovjet Távol-Kelet folyó gazdasági szükségleteinek kielégítésére szolgálnak." — 22

[8] Arról a találkozásról van szó, amely Churchill és Roosevelt között 1941 augusztusában jött létre az Atlanti-óceánon. — 22

[9] Az úgynevezett lend-lease törvényről van szó, amelyet 1941 március 11-én fogadott el az Egyesült Államok Kongresszusa. Ez a törvény felhatalmazta az Egyesült Államok kormányát, hogy más államoknak kölcsönbe vagy bérbe adhasson ezen államok honvédelme szempontjából szükséges különböző árukat és anyagokat, amennyiben ezeknek az államoknak védelme az elnök megítélése szerint létfontosságú az Egyesült Államok honvédelme szempontjából. — 26, 30

[10] Arról az értekezletről van szó, amelyet a Szovjetunió, Anglia és az Egyesült Államok megbízottai a kölcsönös katonai szállítások ügyében Moszkvában, 1941 szeptember 29-e és október 1-e között tartottak. — 33

[11] „Kétszer ad, aki gyorsan ad" (latin közmondás). — 34

[12] A Szovjetunió, Anglia és Irán közti szövetségi szerződést 1942 január 29-én írták alá. — 36

[13] Cripps moszkvai angol nagykövet 1942 január 5-én a Szovjetunió helyettes külügyi népbiztosához, A. J. Visinszkijhez intézett levelében közölte, hogy Churchill levelében D. Zaszlavszkij „Pétain-féle módszerek a Fülöp-szigeteken" című cikkéről van szó. Ez a cikk 1941 december 30-án jelent meg a „Pravdá"-ban (nem pedig december 31-én, mint Churchill üzenetében állítja). — 44

[14] Arról az egyezmény-tervezetről van szó, amely szerint Anglia a Szovjetunió háború utáni nyugati határául a hitleri Németországnak a Szovjetunió ellen intézett támadása idején, azaz 1941 június 22-én fennállt határt ismeri el. — 47

[15] A. C. Kerr-ről van szó. — 49

[16] A Szovjetunió és Anglia között kötendő katonai és politikai szerződés tervezetéről van szó.

Az e szerződések (katonai szerződés — a háborúban való szövetségről és kölcsönös segélynyújtásról, valamint politikai szerződés a háború utáni együttműködésről) megkötését célzó tárgyalások 1941 decemberében, Eden moszkvai tartózkodása idején indultak meg. Eden elutazása után Londonban folytatódtak a tárgyalások az angol kormány képviselői és a Szovjetunió angliai nagykövete között. — 52

[17] Nyilván I. V. Sztálin 1942 április 22-i üzenetéről van szó (lásd a 40. sz. okmányt, 52—53. old.). — 53

[18] Churchill említett, 1942 május 9-i üzenetét I. V. Sztálin 1942 május 11-én kapta meg (lásd a 44. sz. okmányt 54—56. old.). — 57, 58

[19] Arról az egyezmény-tervezetről van szó, amely szerint Anglia elismeri a Szovjetunió nyugati határát (lásd a 14. sz. jegyzetet). — 57

[20] Arról a szerződésről van szó, amelyet a Szovjetunió és Anglia kötött a hitleri Németország és európai cinkosai elleni háborúban való szövetségről, valamint a háború utáni együttműködésről és kölcsönös segélynyújtásról, s amelyet 1942 május 26-án írtak alá. Ennek a szerződésnek aláírása az 1941 decemberében, Eden moszkvai tartózkodása idején megindult tárgyalások betetőzése volt. A tárgyalások elején két szerződés kötését vették tervbe — külön a háborúban való szövetségre és kölcsönös segélynyújtásra vonatkozó szerződés, és külön a háború utáni együttműködésre vonatkozó szerződés kötését. A tárgyalások további folyamán úgy döntöttek, hogy *egy* szerződést kötnek, s ebben egyesítik mind a háború idejére vonatkozó kötelezettségeket, mind pedig a háború utáni időre vonatkozó kötelezettségeket. — 59

[21] A lengyel emigráns kormány csapatairól van szó, amelyek 1941—1942-ben alakultak a Szovjetunió területén. — 65

[22] A Szovjetunió külügyi népbiztosának londoni látogatásáról 1942 június 12-én kiadott angol—szovjet közleményről van szó. — 67

[23] Winston Churchill nevének kezdőbetűi. — 72, 75

[24] „Fáklya" — az amerikai és angol fegyveres erők 1942 novemberében végrehajtott észak-afrikai partraszállásának egyezményes neve. — 74, 76, 78, 79, 83, 84, 87, 88, 89, 90, 93, 121

[25] A francia tengerpart közelében fekvő Csatorna-szigetek (a Csatorna [The Channel] — a La Manche angol neve), más néven Normann-szigetek Angliához tartoznak. 1940 június 30-án és július 1-én a hitleristák elfoglalták a Csatorna-szigeteket. — 74

[26] A szóban forgó memorandum 5. pontja így hangzik:

„1942 augusztusában vagy szeptemberében szándékozunk partraszállni a kontinensen. Mint már korábban megmagyaráztuk, a partraszálló erők nagyságát korlátozó fő tényező a különleges partraszállítási eszközök száma. Világos azonban, hogy amennyiben a mindenáron való akció kedvéért olyan hadműveletbe bocsátkoznánk, amely katasztrófával végződne, s lehetővé tenné az ellenségnek, hogy kudarcunk folytán diadalmaskodjék, ez nem válna hasznára sem az oroszok ügyének, sem pedig általában a szövetségesek ügyének. Előre lehetetlen megmondani, hogy olyan lesz-e majd a helyzet, amelyben lehetővé válik ennek a hadműveletnek a végrehajtása, amikor a megjelölt időpont elérkezik. Ezért semmiféle ígéretet sem tehetünk ebben a kérdésben. De ha az említett hadművelet ésszerűnek és megalapozottnak bizonyul, nem fogunk ingadozni abban, hogy megvalósítsuk terveinket."

A második front létrehozására vonatkozó kötelezettségeket tartalmaz ennek a memorandumnak 8. pontja is, amelyre Churchill üzenetében nem történik utalás. A 8. pont így hangzik:

„Végül — és ez a legfontosabb valamennyi közül — erőfeszítéseink lehető legnagyobb összpontosításával azon leszünk, hogy megszervezzük és előkészítsük angol és amerikai csapatok nagyarányú behatolását az európai kontinensre 1943-ban. Semmilyen határt nem szabunk e hadjárat méreteinek és céljainak, amelyet kezdetben több mint 1 millió főnyi angol és amerikai csapatokkal és megfelelő légi támogatással fogunk végrehajtani." — 74

[27] „Kovácskalapács" — az amerikai és angol fegyveres erők Pas-de-Calais térségében 1942-re tervezett hadműveletének egyezményes neve. — 75

[28] „Spitfire" — angol vadászgép-típus. — 78, 83, 85, 86

[30] A Szovjetunióban hadianyag-rakományokat szállító hajókaravánok egyezményes neve. — 80, 83

[31] Churchill itt I. V. Sztálinhoz intézett következő üzenetére gondol, amely 1941 április 19-én érkezett meg a Szovjetunió Külügyi Népbiztosságához, Cripps moszkvai angol nagykövetnek A. J. Visinszkij helyettes szovjet külügyi népbiztoshoz intézett levelével együtt.

„Hitelt érdemlő ügynöktől azt a megbízható értesülést kaptam, hogy a németek, miután Jugoszláviát saját hálójukba kerítették, vagyis március 20-a után, megkezdték a Romániában tartózkodó öt páncélos hadosztály közül három hadosztály átdobását, Lengyelország déli részébe. Abban a pillanatban, amikor a szerbiai forradalomról tudomást szereztek, ezt az átcsoportosítást abbahagyták. Excellenciájának könnyű értékelni e tények jelentőségét." — 82

[32] „Aerocobra" — amerikai vadászgép-típus. — 83, 137, 156

[33] 1942 október 6-án a Szovjetunió, az Egyesült Államok és Anglia képviselői Washingtonban jegyzőkönyvet írtak alá az Egyesült Államok és Anglia által a Szovjetuniónak szállítandó hadfelszerelés, lőszer és nyersanyag tárgyában. — 85

[34] Franciaország azon részének a német csapatok által történt megszállásáról van szó, amely a Franciaország és Németország között 1940 június 22-én aláírt fegyverszüneti egyezmény értelmében mentesült a megszállás alól. 1942 novemberében a német csapatok átlépték a demarkációs vonalat és megszállták egész Franciaországot, a francia—olasz határ mentén fekvő sáv kivételével, amelyet olasz csapatok szálltak meg. — 90

[35] A Toulonban összpontosított francia haditengerészeti flottáról van szó. — 91

[36] W. Churchill, Anglia miniszterelnöke 1943 január 30-án és 31-én értekezett Saradzsoglu török miniszterelnökkel Adanában (Törökország). — 107, 114

[37] A Csatorna (The Channel) — a La Manche Angliában használatos neve. — 112, 120, 127, 158, 159, 163, 168, 181, 187, 215, 271

[38] Az egyesített angol—amerikai vezérkarról van szó, amelyet 1942 február 6-án hoztak létre Washingtonban az Anglia és az Egyesült Államok katonai együttműködésével összefüggő kérdések kidolgozása céljából. A vezérkar tagjai az Egyesült Államok és Anglia fegyveres erőinek képviselői voltak. — 112, 173, 224, 226, 330, 403

[39] Az említett okmányok tartalma a következőkben foglalható össze:

1) „Azoknak a nyilatkozatoknak rövid összefoglalása, amelyeket a Miniszterelnök tett az adanai konferencián Izmet Elnök és a török delegáció előtt." Ebben az okmányban Churchill leszögezi, hogy Roosevelt is, ő is azt akarja, hogy Törökország erős legyen és szoros kapcsolatban álljon Angliával meg az Egyesült Államokkal. Ez Churchill véleménye szerint különösen szükséges, mert „továbbra is fennáll Németország kőolaj-ínsége és Kelet felé törekvése", s mert a Balkánon bekövetkezhet az „anarchia állapota", amely „a török kormányt saját érdekeinek megvédése céljából beavatkozásra kényszerítheti". Churchill azt is megjegyzi, hogy I. V. Sztálin is „nagyon szeretné Törökországot jól felfegyverzettnek és az agresszióval szembeni védekezésre késznek látni". Churchill azt írja, hogy Anglia és az Egyesült Államok hajlandó segítséget nyújtani Törökországnak mind jelentékeny mennyiségű hadianyagszállítások, mind pedig légvédelmi tüzérségi alakulatok és tankelhárító egységek Törökországba küldése útján. A továbbiak során, jelenti ki Churchill, segítséget nyújtanak majd Törökországnak azzal is, hogy oda küldik a lengyel hadtestet, az angol 9. és 10. hadsereg alakulatával együtt.

2) „Az 1943 január 30—31-én Adanában megtartott angol—török konferencia összeegyeztetett megállapításai." Ez az okmány leszögezi, hogy Törökország át fogja nyújtani Angliának a török fegyveres erők felszereléséhez szükséges fegyverzet és egyéb hadianyag jegyzékét, amelyet az angolok tanulmányozni fognak. Az angolok ezenkívül annak lehetőségét is tanulmányozni fogják, hogy esetleg átadják a törököknek a fenti anyagok Törökországba szállításához szükséges angol hajókat. Az okmányban közlik, hogy angol vezérkari tiszteket küldenek Ankarába a török vezérkarral folytatandó tanácskozásokra, és hogy Anglia vállalja bizonyos számú török katonai személy kiképzését katonai iskoláiban és a katonai alakulatoknál.

3) „A háború utáni biztonságról szóló memorandum." Ebben az okmányban Churchill egy európai békekonferenciának még a csendes-óceáni háború befejezése előtti összehívásával kapcsolatos tervekről, a háború utáni hosszú újjáépítési időszakról és egy, a béke fenntartására szolgáló nemzetközi szervezet létesítéséről ír. Churchill terve szerint e szervezet alkotórészeként majd „létrehozzák Európa igazgatásának szervét". Ugyanilyen „szervet", írja Churchill, hoznak majd létre a Távol-Keleten. Ugyanakkor Churchill véleménye szerint „a győztes hatalmaknak az a szándékuk, hogy fegyverzetüket, különösen légierőiket teljes mértékben megtartsák". Churchill kijelenti, hogy Anglia a maga részéről minden lehetőt megtesz egy olyan koalíció szervezése érdekében, amely szembenáll bármely hatalom által elkövetendő bármilyen agresszív cselekménnyel, s hogy az Egyesült Államok feltehetően együtt fog működni Angliával, „sőt, lakossága nagy számánál és erejénél fogva esetleg vezetni is fogja a világot".

Churchill hangoztatja, hogy „Törökország úgy biztosítja magának a háború utáni világban a legnagyobb biztonságot, ha győztes hadviselő szövetségesként foglal majd helyet Anglia, az Egyesült Államok és Oroszország mellett". A továbbiakban Churchill azt írja, hogy Törökországnak határozottan az Egyesült Nemzetek oldalára kell állnia, s teljes mértékben hadviselő féllé kell válnia. — 116

[59] „Eskimos" — a szövetségesek 1943 júliusában végrehajtott szicíliai partraszállási hadműveletének egyezményes neve. — 126, 133, 136, 154, 162, 169

[60] „Hurricane" — angol vadászgép-típus; „Kitty Hawk" — amerikai vadászgéptípus. — 137, 156

[61] A „Segítség Oroszországnak" névvel az angol Vöröskereszt Egyesület mellett 1941 októberében, Churchill feleségének — K. Churchillnek elnökletével létrehozott alapról van szó. — 139

[62] Az angol kormánynak I. V. Sztálinhoz intézett 1943 augusztus 7-i következő üzenetéről van szó:

„1. Az Olaszország elleni angol—amerikai hadművelet sikeres kibontakozása következtében szükségessé vált, hogy Őfelsége Kormánya és az Egyesült Államok Kormánya — májusban történt megállapodásuk értelmében — ismét megindítsák a nemrégiben Washingtonban folytatott tárgyalásokat, amelyek célja — megegyezés elérése az »Overlord«-ra (a Csatornán át 1944-ben végrehajtott nagyarányú hadműveletek egyezményes neve) való felkészülésünk meggyorsításával egyidejűleg végrehajtandó földközi-tengeri hadműveletek ügyében, továbbá mindeme hadműveletek összehangolása a csendes-óceáni és az indiai-óceáni háborúval.

2. Ezenkívül, az angol—amerikai vegyes vezérkar több hónapon át szakadatlanul tanulmányozta a Hitler európai veresége után Japán ellen viselendő angol—amerikai háború hosszú időre előirányzott tervét. Ennek a vegyes szervnek munkája most abba a stádiumba lépett, amikor az Egyesített Vezérkaroknak, valamint az Elnöknek és a Miniszterelnöknek kell azt megvizsgálni. Ez óriási feladat és elengedhetetlen, hogy a lehetőség szerint teljesen kidolgozzák végrehajtásának tervét. Ezért a Mi-

niszterelnök reméli, hogy a legközelebbi néhány nap folyamán Vezérkari Főnökeinek kíséretében ismét találkozhat majd Roosevelt Elnökkel és tanácsadóival. A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének Kormányát állandóan tájékoztatni fogjuk az eseményekről és az európai hadszíntérre vonatkozó valamennyi határozatról, amely hadszíntér tekintetében legfőbb és változatlan célunk az, hogy minél hamarább és minél erélyesebben a lehető legnagyobb arányú harcba bocsátkozzunk az ellenséggel.

3. A Miniszterelnök továbbra is reméli, hogy hamarosan lehetővé válik a három kormányfő találkozása. Tudomást szerzett arról, hogy Sztálin Marsallnak nincs módjában elutazni Oroszországból egyedül az Elnökkel való találkozásra, amit az Elnök javasolt és amit a Miniszterelnök is üdvözölt volna. A Miniszterelnöknek egy hármas találkozásra vonatkozó javaslatát ugyancsak nem lehetett megvalósítani. A Miniszterelnöknek továbbra is az a véleménye, hogy valamennyi részvevő számára Scapa Flow a legmegfelelőbb hely, de ismét kijelenti, hogy kész elutazni bármely helyre, amely a Marsallnak és az Elnöknek alkalmas. Annak ellenére, hogy a hármas találkozót még nem volt lehetséges megrendezni, az Egyesült Nemzetek katonai ügyei valamennyi fronton sikeresen haladnak előre. Mindamellett igen jelentős előnyökkel járna a három kormányfő közötti véleménycsere, és ő továbbra is reméli, hogy ezt a kívánatos célt el lehet érni." — 170

[48] „Overlord" (angol szó, jelentése: hűbérúr) — a szövetséges csapatok által a La Manche-on való átkeléssel és a Franciaországban való partraszállással kapcsolatban 1944 júniusában végrehajtott hadművelet egyezményes neve. — 172, 219, 222, 223, 225, 226, 238, 241, 252, 261, 262, 263, 264, 266, 267, 270, 272

[49] Castegliano olasz tábornokról van szó, aki Badoglio megbízásából 1943 szeptember 3-án aláírta Olaszország kapitulációjának „rövid feltételeit". — 172, 186

[50] „Avalanche" (angol szó, jelentése: lavina) — a szövetséges csapatok 1943 szeptemberében, Olaszországban Nápoly közelében megvalósított partraszállási hadműveletének egyezményes neve. — 173, 183, 186, 191

[51] Roosevelt és Churchill I. V. Sztálinhoz intézett 1943 augusztus 19-i üzenete Kerr moszkvai angol nagykövet alábbi megjegyzésével érkezett a Szovjetunió Külügyi Népbiztosságához: „Az 1 (a) pontban említett fegyverszüneti feltételek azonosak azokkal a feltételekkel, amelyekről augusztus 3-i levelemben tájékoztattam Önöket. A később átadandó feltételek meg fognak felelni azoknak a politikai, gazdasági és pénzügyi feltételeknek, amelyeket Eden úr július 30-án adott át Szoboljev úrnak. Kerr."

1943 augusztus 3-i levelében Kerr ismertette Olaszország kapitulációjának úgynevezett „rövid feltételeit". Az Olaszország kapitulációjának „részletes feltételeit" ismertető okmányt 1943 július 30-án juttatták el a szovjet kormányhoz a Szovjetunió londoni nagykövetsége útján (Eden átadta A. A. Szoboljevnek, a Szovjetunió angliai ügyvivőjének). 1943 július 31-én a Szovjetunió külügyi népbiztosa közölte az angol nagykövettel, hogy a szovjet kormánynak nincs kifogása e feltételek ellen, s a kormány megbízta a Szovjetunió angliai ügyvivőjét, hogy értesítse erről Edent. — 174

[52] Így van az eredeti szövegében. Nyilván az 1 (c) pontra kellett volna utalni. — 174

[53] „Trident" (angol szó, jelentése: három ágú szigony) — a Roosevelt amerikai elnök és Churchill angol miniszterelnök között 1943 májusában Washingtonban létrejött találkozás egyezményes neve. — 176

[54] „Mentőöv" — a Portugáliához tartozó Azori-szigetek egyezményes neve. — 176

[40] Quebecről van szó. — 177

[41] Roosevelt és Churchill 1943 augusztus 19-i közös üzenetéről van szó (lásd a 172. sz. okmányt, 172—177. old.), amelyet Kerr moszkvai angol nagykövet a Szovjetunió Külügyi Népbiztosságának 1943 augusztus 20-án bizonyos kihagyásokkal küldött meg. A szöveghez tartozó kiegészítéseket és javításokat augusztus 22-én küldték meg a Szovjetunió Külügyi Népbiztosságának. A 172. sz. alatt az üzenet teljes szövegét közöltük. — 179

[42] Churchill és Roosevelt az idő tájt Quebecben megtartott tanácskozásáról van szó. — 182

[43] Olaszország kapitulációjának úgynevezett „rövid feltételeiről" és Olaszország kapitulációjának „teljesebb", másnéven „részletes" feltételeiről van szó. Olaszország kapitulációjának „rövid feltételei" 11 cikkelyt tartalmaztak, amelyek lényegében a katonai kérdésekre vonatkoztak. 1943 augusztus 3-án Kerr moszkvai angol nagykövet a szovjet kormány tudomására hozta a „rövid feltételek" szövegét, s egyúttal közölte, hogy ezeket már megküldték Eisenhowernek arra az esetre, ha az olasz kormány közvetlenül hozzá fordulna fegyverszüneti kérésével.

1943 augusztus 26-án Anglia és az Egyesült Államok nagykövete átnyújtotta a Szovjetunió külügyi népbiztosának az olasz kapituláció 44 cikkelyből álló „részletes feltételeinek" teljes szövegét. Ezek a cikkelyek nemcsak katonai jellegű rendelkezéseket tartalmaztak, hanem az Olaszország kapitulációjával kapcsolatos politikai, gazdasági és pénzügyi feltételeket is. 1943 augusztus 27-én a Szovjetunió külügyi népbiztosa az angol és az amerikai nagykövet tudomására hozta, hogy a szovjet kormány egyetért Olaszország kapitulációjának „részletes feltételeivel", s felhatalmazza Eisenhower tábornokot, hogy ezeket a feltételeket a szovjet kormány nevében aláírja.

1943 szeptember elsején a moszkvai angol nagykövet közölte a Szovjetunió külügyi népbiztosával, hogy az olasz kormánynak tudomására hozták a „rövid feltételeket", amelyekhez a következő szövegű 12. cikkelyt fűzték: „Az egyéb — politikai, gazdasági és pénzügyi jellegű — feltételeket, amelyeket Olaszországnak el kell majd fogadnia, később fogják átnyújtani." Ezzel kapcsolatban a nagykövet közölte, hogy az olasz kormány küldhet olyan megbízottat, akinek csak a „rövid feltételek" aláírására van felhatalmazása. Kérte, közöljék vele, hogy a szovjet kormány hozzájárulása az olasz kapituláció „részletes feltételeinek" aláírásához — vonatkozik-e a „rövid feltételekre" is. 1943 szeptember 2-án a szovjet kormány igenlően válaszolt. 1943 szeptember 3-án Olaszország részéről Castegliano tábornok, az Egyesült Nemzetek nevében pedig Bedell Smith tábornok Szicíliában aláírta a „rövid feltételeket". Olaszország kapitulációjának „részletes feltételeit" 1943 szeptember 29-én Málta szigetén írta alá Olaszország részéről Badoglio, az Egyesült Nemzetek nevében pedig Eisenhower. — 183

[44] Az olasz kapituláció „rövid feltételeinek" 10. cikkelye a következőképpen hangzott: „A szövetségesek fegyveres erőinek Főparancsnoka fenntartja magának a jogot minden olyan intézkedés megtételére, amely véleménye szerint szükséges lehet a szövetséges fegyveres erők érdekeinek megvédése vagy a hadviselés szempontjából, az Olasz Kormány pedig kötelezi magát azokra a közigazgatási vagy egyéb intézkedésekre, amelyeket a Főparancsnok esetleg követelni fog: egyebek között, a Főparancsnok szövetséges katonai igazgatást létesít azokon az olasz területeken, amelyeken azt a szövetséges nemzetek katonai érdekei szempontjából szükségesnek tartja." — 184

[45] Washingtonról van szó. — 191

[66] Arról az emlékiratról van szó, amelyet a Szovjetunió külügyi népbiztosa 1943 szeptember 20-án nyújtott át a moszkvai angol nagykövetnek. Ebben az emlékiratban a szovjet kormány sürgette, hogy újra indítsák meg konvojok küldését a Szovjetunió északi kikötőibe, amit Anglia és az Egyesült Államok kormánya 1943 márciusában beszüntetett. — 200

[67] A Szovjetunió Külügyi Népbiztosságának jegyzékéről van szó, amelyet 1943 június 15-én a Szovjetunió londoni nagykövete útján juttattak el Anglia Külügyminisztériumához. Ebben a jegyzékben a Szovjetunió Külügyi Népbiztossága 1943 folyamán másodízben vetette fel azt a kérdést, hogy a Szovjetunió és Anglia kormánya közti kölcsönös megegyezés alapján mindkét fél számára egyenlő mértékben kell megállapítani az Angliában tartózkodó szovjet katonai misszió, illetve a Szovjetunióban tartózkodó angol katonai misszió létszámának keretét, s e keretek között kell kiadni a megfelelő beutazási vízumokat. Ezt a javaslatot azzal indokolták, hogy az Angliában tartózkodó szovjet katonai misszió és szovjet kereskedelmi képviselet, amely ugyanakkora munkát végez, mint a Szovjetunióban tartózkodó angol katonai misszió — létszámát tekintve alig egyharmada a Szovjetunióban tartózkodó angol katonai missziónak. — 207

[68] Churchill 1943 október 13-án érkezett üzenetére válaszul A. J. Visinszkij, a Szovjetunió helyettes külügyi népbiztosa október 25-én a következő emlékiratot nyújtotta át Kerr angol nagykövetnek és Harriman amerikai nagykövetnek:

„A Szovjet Kormány, ami Nagy-Britannia, az Egyesült Államok és a Szovjetunió Kormányának Nyilatkozatát illeti, hozzájárul W. Churchill Miniszterelnök úrnak I. V. Sztálin Miniszterelnökhöz intézett október 13-i üzenetében javasolt tervezetéhez a következő módosításokkal:

1. Az első bekezdés végéhez fűzzük hozzá: »Ezt most különösen szemléltetően tanúsítják a hitleristák alól felszabaduló szovjet területeken, valamint Franciaország és Olaszország területén elkövetett szörnyű gaztettek.«

2. A harmadik bekezdésben az »Oroszország« szó helyett írjuk ezt: »a Szovjetunió«.

3. A negyedik bekezdésből hagyjuk ki ezeket a szavakat: »tekintet nélkül a költségekre«.

4. Az utolsó bekezdés végéhez fűzzük hozzá: »és akiket a szövetséges kormányok együttes döntésének megfelelően fognak megbüntetni«." — 211

[69] A Szovjetunió, az Egyesült Államok és Anglia külügyminisztereinek 1943 október 19—30-án Moszkvában megtartott értekezletéről van szó. — 211, 224

[70] 1943 december 23-án Balfour moszkvai angol ügyvivő levelet intézett a Szovjetunió Külügyi Népbiztosságához, amelyben közölte, hogy Cuderos görög miniszterelnök rádiófelhívást készül intézni a görög partizánokhoz, amelyben felszólítja őket, hogy vessenek véget a polgárháborúnak, és egyesítsék erőiket a németek elleni harcra. Szeretné ebben a felhívásban megmondani, hogy Anglia, a Szovjetunió és az Egyesült Államok kormánya helyesli ezt a felszólítást. Balfour közölte, hogy az angol kormány hajlandó jóváhagyni ezt a felhívást, s megkérdezte, hogy módjában van-e a szovjet kormánynak felhatalmazni Cuderost a szovjet kormány helyeslésének bejelentésére. 1944 január 3-án F. T. Guszev, a Szovjetunió angliai nagykövete a szovjet kormány megbízásából igenlő választ adott az angol kormány javaslatára. — 219

[71] „Commandos" — diverziós partraszállási hadműveletek végrehajtására alakított különleges osztagok. — 220, 307

[72] „Anvil" (angol szó, jelentése: üllő) — annak az 1944 augusztus 15-én végrehajtott hadműveletnek egyezményes neve, amelynek során szövetséges csapatok szálltak partra Franciaország déli partvidékén. — 225, 226, 238, 292, 294

[65] A „Pravda" különtudósítójának Kairóból küldött és a „Pravdá"-ban 1944 január 17-én megjelent közleményéről van szó, amely megbízható forrásokból nyert értesülések alapján hírül adta, hogy titkos találkozás jött létre Ribbentrop és vezető angol személyiségek között, a Németországgal kötendő különbéke feltételeinek tisztázása céljából. — 227, 230

[66] Ilyen címmel jelent meg a háború alatt a „Novoje Vremja" folyóirat. — 227, 231

[67] „Curzon-vonal" — annak a vonalnak egyezményes neve, amelyet a szövetséges hatalmak Főtanácsa 1919 december 8-án Lengyelország keleti határául ajánlott. A „Curzon-vonal" kidolgozásánál a vezető szövetséges hatalmak delegációinak azt a döntését vették alapul, amely szerint csak az etnográfiailag lengyel területeket kell Lengyelországhoz csatolni. 1920 július 12-én Curzon angol külügyminiszter jegyzéket intézett a szovjet kormányhoz, s ebben Lengyelország keleti határául azt a vonalat jelölte meg, amelyet a szövetséges hatalmak Főtanácsa 1919-ben jóváhagyott. A Curzon-jegyzék kimondta: „Ez a vonal megközelítőleg a következőképpen halad: Grodno—Jalovka—Nemirov—Breszt Litovszk—Doroguszk—Usztyilug, Grubesovtól keletre, Krilovon át, majd Rava-Russzkajától nyugatra, Przemysltől keletre a Kárpátokig." 1945 augusztus 16-án a Szovjetunió és Lengyelország Moszkvában szerződést írt alá a szovjet—lengyel határ megállapításáról, amelynek értelmében a határt nagyjából a „Curzon-vonalnak" megfelelően állapították meg, bizonyos módosításokkal Lengyelország javára. — 232, 236, 243, 249, 256, 370, 376, 392, 409

[68] A rigai szerződés — az 1921 március 18-án Rigában aláírt szovjet—lengyel békeszerződés. A rigai szerződés értelmében a szovjet—lengyel határt úgy állapították meg, hogy Nyugat-Ukrajna és Nyugat-Belorusszija Lengyelországhoz került. — 236

[69] Arról a szovjetellenes rágalomhadjáratról van szó, amelyet a hitleristák 1943-ban indítottak az általuk Katin mellett (Szmolenszk vidékén) meggyilkolt lengyel tisztekkel kapcsolatban. Lásd I. V. Sztálinnak Churchillhez intézett 1943 április 21-i üzenetét (150. sz. okmány, 143—145. old.). — 237

[70] Az Egyesült Államok, Anglia, Kanada és a Szovjetunió kölcsönös szállításaira vonatkozó jegyzőkönyvről van szó, amelyet 1943 október 19-én írtak alá, 1943 július 1-től 1944 június 30-ig terjedő egy évi időtartamra. — 239

[71] A Szovjetunió és Lengyelország között 1921 március 18-án létrejött rigai békeszerződésben megállapított szovjet—lengyel határról van szó. — 242

[72] A moszkvai angol nagykövet 1944 február 23-i leveléről van szó, amelyben a nagykövet közölte, hogy Churchill hajlandó a Szovjetuniónak 8 régi angol torpedórombolót és 4 angol tengeralattjárót kölcsönképpen átadni, amíg lehetővé nem válik azok kicserélése olasz hajókkal. — 248

[73] A moszkvai angol nagykövet 1944 március 19-i szóbeli nyilatkozatáról van szó, amelyben a nagykövet Churchill megbízásából sürgette, hogy a szovjet kormány jusson megállapodásra a lengyel emigráns kormánnyal Churchill azon javaslata alapján, amely szerint a szovjet—lengyel határ kérdésének megoldását el kell halasztani a fegyverszüneti konferencia egybehívásáig. A nagykövet nyilatkozatában azt állította, hogy amennyiben a szovjet kormánynak a lengyel kérdésről folytatott angol—szovjet tárgyalások során kifejezésre juttatott álláspontja, amely szerint a szovjet—lengyel határnak a „Curzon-vonalat" kell követnie — a közvélemény tudomására jut, ez „általános csalódást" keltene mind Angliában, mind pedig az Egyesült Államokban. Ha a szovjet kormány elutasítaná Churchill javaslatát, jelentette ki a nagykövet, ez nehézségeket idézhetne elő az angol—szovjet kapcsolatok terén, „árnyékot vethetne" a Teheránban összehangolt hadműveletek végrehajtására, s általában megnehezítené az Egyesült Nemzetek hadviselését. — 256

[73] 1944 április 10-én Dean tábornok, az Egyesült Államok katonai missziójának vezetője és Burrows tábornok, az angol katonai misszió vezetője értesítette a Vörös Hadsereg vezérkarának főnökét, Vaszilevszkij marsallt, hogy az angol és amerikai főparancsnokság a La Manche-on való átkeléssel kapcsolatos hadműveletet 1944 május 31-én szándékozik megkezdeni, de ez az időpont — az időjárási viszonyokat és a dagály alakulását figyelembe véve — mindkét irányban eltolódhat két-három nappal. — 259

[74] 1944 május 20-án a moszkvai angol nagykövet megküldte a Szovjetunió külügyi népbiztosának Churchill Titóhoz intézett táviratának másolatát, Churchill ebben a táviratban tájékoztatta Titót a londoni jugoszláv emigráns kormányban bekövetkezett változásokról, s arra kérte Titót, ne tegyen ezzel kapcsolatban semmilyen lépést, legalábbis addig, amíg Churchill és Tito eszmecserét nem folytat ebben a kérdésben; Churchill ezenkívül azt is közölte, hogy Maclean angol katonatiszt Jugoszláviába utazik, s részletesen tájékoztatja Titót az angol kormány álláspontjáról. — 264

[75] „D"-időpont — a szövetséges csapatok Európában, a La Manche-on át történő partraszállására megállapított időpont egyezményes megjelölése. A D + 30 a partraszállástól számított egy hónapi időt jelenti. — 271

[76] Badoglio marsallnak, Olaszország miniszterelnökének 1944 június 9-én, az új kormány megalakítására tett sikertelen kísérlet után történt lemondásáról van szó. — 273

[77] „Az olaszországi kérdésekkel foglalkozó Tanácskozó Testületbe delegált angol megbízottnak adott utasítások szövegéről" van szó, amelyet a moszkvai angol nagykövet 1944 június 14-i levelével együtt küldtek meg a Szovjetunió külügyi népbiztosának. Az utasítás szövege szerint az új olasz kormány kérdésének megvitatása során az angol megbízottnak le kell szögeznie, hogy az angol kormány véleménye szerint a szövetséges kormányok részéről bármely hasonló kormány elismerésének (a Bonomi-kormányra gondolnak) két előfeltétele van: 1) az új olasz kormánynak hivatalosan, írásban ki kell jelentenie, hogy hajlandó vállalni az előző olasz kormányok által a szövetségesek irányában a fegyverszünet megkötése óta vállalt kötelezettségeket, a fegyverszünet „részletes feltételeit" is beleértve, s hogy a kormány minden egyes tagja személy szerint megismeri mindezekkel a kötelezettségekkel kapcsolatos feltételeket; 2) az új kormánynak köteleznie kell magát arra, hogy a szövetséges kormányok előzetes beleegyezése nélkül nem veti fel újra az államforma kérdését. Az angol kormány felkérte a szovjet kormányt, hogy támogassa az angol megbízott említett nyilatkozatát. 1944 június 15-én a Szovjetunió külügyi népbiztosa közölte az angol nagykövettel, hogy a szovjet kormány utasította az olaszországi ügyekkel foglalkozó Tanácskozó Testületbe delegált megbízottját, hogy az új olasz kormány kérdésének megvitatása során támogassa az angol megbízott javaslatát. — 276

[78] Az olaszországi ügyekkel foglalkozó Tanácskozó Testület 1944 június 16-i határozatáról van szó. A határozatban a Tanácskozó Testület azt követelte, hogy az új olasz kormány (a Bonomi-kormány) írásban erősítse meg az előző olasz kormányok által az 1943 szeptember 3-i fegyverszünet óta a szövetségesek irányában vállalt kötelezettségeket, s hogy ne tegyen lépéseket az alkotmány-kérdés megvitatására mindaddig, amíg Olaszország fel nem szabadul, s az olasz népnek nem áll módjában szabadon kifejezni véleményét. — 278

[79] H. Hopkinsnak 1941 júliusában a Szovjetunióban tett látogatásáról van szó. — 296

[80] Churchill leveléhez két washingtoni táviratot mellékelt, amelyek az amerikai lengyelek 1944 október 8-án New Yorkban tartott tüntetéséről adtak hírt. — 314

[80] 1944 november 7-én Nis és Aleksinac között (Jugoszláviában) amerikai katonai repülőgépek támadást intéztek egy szovjet katonai menetoszlop ellen, s légi harcba bocsátkoztak a szovjet csapatok védelmére felszállt szovjet vadászgépekkel. A légitámadás következtében a szovjet csapatok veszteségeket szenvedtek, s mindkét részről több repülőgép pusztult el. A szovjet szervek ezzel kapcsolatos előterjesztésére a Szovjetunióban tartózkodó amerikai katonai misszió vezetője azt válaszolta, hogy a vizsgálat megállapítása szerint az amerikai repülőgépek tévedésből támadták meg a szovjet csapatokat. — 330

[81] Egy olyan, nemzetközi ellenőrzés alatt álló övezet létesítésének tervéről van szó, amely a Ruhrvidéket, Vesztfáliát és a Saarvidéket foglalta volna magában. Ezt a tervet Churchill és Eden terjesztette elő 1944 októberében, az I. V. Sztálinnal folytatott moszkvai tárgyalások során. — 332

[82] Churchill üzenetéhez mellékelve volt Wilson angol tábornoknak az angol—amerikai egyesített vezérkarhoz, továbbá Londonba az angol vezérkari főnökökhöz és Moszkvába Dean tábornokhoz intézett 1944 november 27-i távirata, amely a következőket tartalmazta:

„1. A németek visszavonulnak Jugoszláviából. Számunkra és az oroszok számára fontos, hogy közben támadjuk őket. Ha szigorúan tartjuk magunkat a bombázásokat illetően csapataink számára előírt jelenlegi ideiglenes vonalhoz, amely a térképen Szerajevótól Prilepig húzott, s minden tájékozódási pont nélküli egyenes vonalnak felel meg, akkor az ténylegesen oda vezet, hogy a szövetségesek semmiféle légi hadműveletet nem folytathatnak a dezorganizált és visszavonuló németek ellen. Ez az ideiglenes vonal ténylegesen kivonná hadműveleteink hatóköréből a Dél-Jugoszláviából visszavonulóban levő németek még szabad elvonulási útvonalai mentén fekvő legmegfelelőbb célpontokat.

2. Így például az utóbbi néhány nap folyamán jelentős csapatmozdulatokat észleltek a Novi Pazar—Prijepolje—Višegrad fő visszavonulási úton. Ugyanezen időben a felderítők a szállító eszközök hat nagy összpontosítási helyét fedezték fel Rogatica és Novi Pazar között. A kapott értesülések szerint ezek az összpontosítási helyek 3—8 mérföldnyi hosszúságban húzódnak. Ha szigorúan tartanánk magunkat a bombázásokat illetően jelenleg megállapított ideiglenes vonalhoz, ezek az alkalmas célpontok kívül esnének légi hadműveleteink körén. Mint ismeretes, Szerajevo térsége egyre fontosabbá válik a németek számára, mert ott összpontosítják csapataikat és utánpótlási bázisaikat, de a bombázásokat illetően megállapított jelenlegi vonal mellett ez a térség kívül esne a szövetséges légitámadások körén.

3. Szkutari—Podgorica térségében is van két német hadosztály. Ezeknek a hadosztályoknak valószínű visszavonulási útja Podgorica—Mateševo, majd Kolasinon vagy Beranon át Prijepolje—Szarajevo lesz. Ennek az útnak első szakasza a jelenlegi körülmények között nyitva áll légitámadásaink számára. De az út nagyobb része a bombázásokat illetően megállapított ideiglenes vonal védelme alatt lenne, ami megakadályozná, hogy légierőink akcióba lépjenek e csapatösszevonások ellen.

4. A bombázásokat illetően megállapított, Szerajevótól Prilepig húzódó egyenes vonal helyett a következő vonalat javasoljuk, amely jól kivehető tájékozódási pontok — például az ellenség visszavonulási útjául szolgáló közlekedési vonalak és utak mentén halad oly módon, hogy ezek az utak a mi oldalunkra esnek. A következőképpen javasoljuk megvonni ezt a bombázásokat illetően megállapított ideiglenes vonalat: Európa 11—500 000-es (légi) térképére utalunk, s megjegyezzük, hogy ilyenformán valamennyi megnevezett pont légierőink hadműveleteinek hatósugarába kerül: a Szerajevo—Mokro—Szokolac—Rogatica—Pesuici—Dobrun—Uvac—Prijepolje—Zenicam út, innen (légierőink hadműveleteinek hatókörén kívül) Svivdo—Krsztac—Desznica-folyó—Vioka, majd pedig (légierőnk hadműveleteinek hatókörén

belül) a Berane—Podgorica—Szkutari út. Ezen a területen belül nem fogjuk bombázni azokat a helyeket, amelyekről tudjuk, hogy a partizánok kezén vannak.

Nyilvánvaló, hogy ennek a vonalnak csaknem naponta kell változnia azoknak az értesüléseknek megfelelően, amelyeket a szovjet előhadak hollétéről kapunk majd.

Hangsúlyozni kívánjuk, hogy bár e pontok közül egyik-másik a bombázásokat illetően megállapított vonalnak a mi oldalunkra eső részén fekszik, ez a legkevésbé se akadályozza az orosz légierőket abban, hogy támadásokat intézzenek bármely pont ellen, ahol megfelelő objektumok lehetnek. A valóságban ez a vonal lehetővé teszi a mi légierőink, s ugyanígy az orosz légierők számára, hogy támadásokat hajtsanak végre az ilyen célpontok ellen.

A szovjet előhadak és a partizánok vonalai, amennyire a mai nap tudjuk, a következőképpen húzódnak: Boljevci—Obrenovac—Lajkovac—Valjevo—Kraljevo—Mitrovica—Pristina—Prizren—Les.

Kérjük hozzájárulásukat a bombázásoknak ehhez a módosított vonalához, s azt is kérjük, hogy haladéktalanul értesítsék erről az oroszokat.

Továbbá kérjük önöket a harctéri kapcsolatok haladéktalan megteremtésének sürgetésére, és kérjük, hogy ebben a térségben a bombázásokat illetően kijelölt vonal tekintetében a velünk való előzetes megegyezés nélkül semmilyen további kötelezettséget ne állapítsanak meg." — 333

[65] Churchill ebben a táviratban számos olyan esetre hívta fel Tito figyelmét, amikor jugoszláv tisztek megtagadták az együttműködést angol tisztekkel. Ez, jelentette ki Churchill, óhatatlanul akadályozza „közös céljaink elérését". „Találkozásunk óta — írta továbbá Churchill — mindig nagy reményeket tápláltam abban a tekintetben — s ezeket a reményeket meggyőződésem szerint Ön is osztotta —, hogy az Önök csapatai és a mi csapataink között szoros és baráti kapcsolatok alakulnak ki. Valóban, csakis így tudjuk közös erőforrásainkat a lehető legjobban kihasználni. Ezért a legkomolyabban kérem Önt, adjon ilyen értelmű utasítást tisztjeinek, biztosítsa, hogy csapataink együttműködhessenek az Önök csapataival, s ilyenformán lehetővé váljék a szövetségesek katonai erőfeszítéseinek teljes kihasználása."

Churchill továbbá értesítette Titót, hogy megvizsgálta a Tito és Subasics között létrejött egyezmény tervezetét (lásd a 84. sz. jegyzetet), s az a véleménye, hogy ez az egyezmény „alapja lehet a kölcsönös megértésnek". Churchill közölte Titóval, hogy táviratának másolatát elküldi I. V. Sztálinnak. — 335

[66] A Subasics és Tito között 1944 november 1-én létrejött egyezmény Jugoszláviában régenstanács létrehozását, s a Nemzeti Felszabadítási Bizottság és a királyi kormány képviselőiből álló egységes jugoszláv kormány megalakítását irányozta elő. — 341, 342, 354, 355, 357, 359, 360, 361

[67] Az itt említett angol film a francia flottát Trafalgárnál 1805-ben legyőző Nelson angol admirális életéről és tevékenységéről szól. — 343

[68] Stettinius nyilatkozata többek között a következőket tartalmazta: „Az Egyesült Államok kormánya változatlanul ahhoz a politikához tartotta magát, hogy a határkérdéseket a hadműveletek befejezéséig nyitva kell hagyni. De, mint Hull külügyminiszter 1944 április 9-i beszédében mondotta, »ez nem azt jelenti, hogy addig is ne lehetne és ne kellene egyes kérdéseket baráti tárgyalások és megegyezések útján megoldani«. Ami Lengyelország jövendő határait illeti, ha az ebben közvetlenül érdekelt Egyesült Nemzetek között kölcsönös megegyezés jön létre, az Egyesült Államok kormányának nem lenne kifogása egy ilyen egyezmény ellen, amely fontos hozzájárulás lehetne a közös ellenség elleni hadviselés ügyéhez." — 347

[69] „Argonauta" — a három szövetséges hatalom, a Szovjetunió, az Egyesült Államok és Anglia vezetői közt 1945 februárjában, a Krim-félszigeten tartott értekezlet egyezményes neve. — 351, 354, 359, 360

[80] A jugoszláv király kancelláriája által 1945 január 11-én kiadott közleményről van szó. Ebben leszögezték, hogy a király kifogást emelt a Tito—Subasics-egyezmény ellen, „annak jelenlegi formájában". — 354

[90] Angol kifejezés, jelentése: „rendben van". — 355

[91] Churchill táviratához mellékelve volt a Franco által Alba herceghez, Spanyolország angliai nagykövetéhez intézett levélnek és a Churchill által Francóhoz intézett válaszlevélnek keltezetlen másolata. Franco megbízza a nagykövetet, hogy levelének tartalmát közölje „jó barátunkkal, a brit miniszterelnökkel". Franco levelében, amely ellenséges kirohanásokat tartalmaz a Szovjetunió ellen, kijelenti, hogy közeledést szeretne Spanyolország és Anglia között, ugyanakkor azonban leveléből kitűnik, hogy ennek a közeledésnek — Franco véleménye szerint — mindenekelőtt a Szovjetunió, valamint az Egyesült Államok elleni harc lenne a célja. „Ha Németország megsemmisül — írja Franco —, s Oroszország uralma Európában és Ázsiában megerősödik, az Egyesült Államok pedig, mint a világ legerősebb állama hasonlóképpen uralkodik majd az Atlanti-óceánon és a Csendes-óceánon, a feldúlt kontinensen fennmaradó európai országok történelmük legsúlyosabb és legveszélyesebb válságával néznek majd szembe." Franco levelében panaszkodik „a brit titkos szolgálat tevékenységére" és azokra „az apró intrikákra", amelyeket Anglia Spanyolország ellen folytat.

Churchill válaszlevelében vitatja Francónak az angol ügynökök spanyolországi tevékenységére vonatkozóan tett kijelentéseit. Emlékezteti Francót azokra a nehézségekre, amelyeket Spanyolország a háború idején a szövetségeseknek okozott, továbbá arra a segítségre, amelyet a szövetségesek ellenségeinek nyújtott, valamint Franco Angliával kapcsolatban tett lekicsinylő megjegyzéseire. „Nagy örömmel figyeltem — írja a továbbiakban Churchill — a spanyol politikában Nagy-Britanniát illetően az elhúnyt Jordan tábornok miniszterségének idején elkezdődött kedvező változásokat, s ezekről az eseményekről nyilvánosan is megemlékeztem az Alsóházban május 24-én elmondott beszédemben. Sajnos, ezek az események, mint Ön, Excellenciás Uram, Alba herceghez intézett levelében ugyancsak elismeri, még nem fejlődtek addig, hogy megszüntetnék az országaink közötti korlátokat. Amíg ezek a korlátok megmaradnak, addig feltétlenül nehézségbe ütközik a szoros baráti viszony és együttműködés megteremtése Spanyolországgal, amire Őfelsége Kormánya törekszik..."

Churchill I. V. Sztálinnak küldött, s ebben a kötetben közzétett üzenetében azt mondja, hogy Francóhoz intézett levelében megemlékezik Anglia és a Szovjetunió barátságáról. Churchill Francóhoz intézett levelében a megfelelő hely a következőképpen hangzik: „Komolyan félrevezetném Önt, ha nyomban el nem oszlatnék minden azzal kapcsolatos helytelen elképzelést, hogy Őfelsége Kormánya hajlandó lenne foglalkozni nyugat-európai vagy más hatalmak olyan csoportosulásának kérdésével, amelynek alapja az orosz szövetségeseinkkel szembeni ellenséges magatartás, illetve az orosz szövetségeseink elleni védekezés képzelt szükségessége. Őfelsége Kormányának politikája továbbra is szilárdan az 1942. évi angol—szovjet szerződésen alapul, s Őfelsége Kormánya az angol—orosz együttműködés folytatását a jövendő világszervezet keretén belül feltétlenül szükségesnek tartja nemcsak saját érdekében, hanem egyszersmind egész Európa jövendő békéje és felvirágzása érdekében." — 358

[91] A Churchill leveléhez mellékelt üzenet a következőképpen hangzik:

„London, 1945 február 9, este 6 óra.

Montgomery tábornagy Neumegentől délkeletre indított újabb támadása a Szigfrid-vonal felső szakaszán változatlan erővel folytatódik. Brit és kanadai

csapatok 4,5 mérföldnyire nyomultak előre, s meglehetősen mélyen behatoltak a Szigfrid-vonal három erődítményövezete közül az elsőbe.

Elfoglaltunk 7 várost, illetve községet, 1800 foglyot ejtettünk, s emellett a németek értesüléseink szerint nagy veszteségeket szenvedtek. A mi veszteségeink viszonylag jelentéktelenek.

A németek a Rajna-tartomány nyugati részében, Strasbourgtól délre beszüntették az ellenállást." — 362

" A Churchill leveléhez mellékelt memorandum a következőképpen hangzik:

„Miután a brit és a görög csapatok Athénben helyreállították a rendet, az ELASZ-osztagokkal fegyverszünetet kötöttek, amelynek értelmében az ELASZ-osztagok kiürítik a fontosabb városokat, s a részükre kijelölt körzetekbe vonulnak vissza. Ezt követően a régens és Plastiras tábornok Görög Kormánya tárgyalásokat kezdtek az ELASZ vezetőivel. A tárgyalások eredményeként február elejére Athénbe értekezletet hívtak egybe, amelyen az ELASZ-t három küldött képviselte.

Február 3-án a Görög Kormány igen békülékeny javaslatokat terjesztett elő, amelynek célja egy új nemzeti hadsereg felállítása, a csendőrség és a rendőrség megtisztítása, a szólásszabadság, a gyülekezési jog és a szakszervezeti egyesülési jog visszaállítása, s röviddel e rendszabályok életbeléptetése után választások kiírása volt. A Görög Kormány ragaszkodott ahhoz, hogy az új nemzeti hadsereg felállításáig általános leszerelést kell végrehajtani. A Görög Kormány kész volt arra is, hogy amnesztiát adjon a közelmúlt harcaiban részt vett valamennyi személynek, de ragaszkodott mindazoknak a megbüntetéséhez, akik nem a polgárháborús viszonyokból következő bűncselekményeket követtek el. A Kormány javaslatai a törvényszékek gondosan megfontolt rendszere és a fellebbezés joga révén garantálnák az elfogulatlan igazságszolgáltatást, s emellett a nemrégiben kirobbant lázadás vezetői védve lettek volna az üldözésekkel szemben.

Az ELASZ küldöttei először általánosságban üdvözölték a Kormány javaslatait, de ragaszkodtak a minden fenntartás nélküli általános amnesztiához. Február 6-án írásos beleegyezésüket adták a Kormánynak az amnesztiára vonatkozó javaslatához is.

Ugyanakkor azonban az ELASZ küldöttei ragaszkodtak a hadiállapotról szóló törvény azonnali hatályon kívül helyezéséhez. A Görög Kormány ebbe nem akar beleegyezni, mert az a véleménye, hogy a hadiállapotról szóló törvényt csak a lefegyverzés után lehet hatályon kívül helyezni. Az értekezletet elhalasztották és február 7-én már nem tartottak ülést.

Görögország amúgy is súlyos gazdasági helyzete a közelmúlt harcai következtében még nehezebbé vált, de Őfelsége Kormánya most, miután a fontosabb kikötőkben, köztük Pireusban, Szalonikiben és Patrasban a rendet helyreállították, ismét megkezdi élelmiszerek és egyéb áruk szállítását Görögországba. Őfelsége Kormányának szándékában áll a Görög Kormányt az új nemzeti hadsereg felállításához szükséges fegyverekkel és egyéb felszereléssel is segíteni, mivel ennek a hadseregnek megteremtése lehetővé tenné, hogy a brit csapatokat fokozatosan kivonjuk az országból, és a közös ellenség elleni háború fő frontjain használjuk fel." — 363

" Eden 1945 február 11-i levelében felvilágosítást kért a Szovjet Hadsereg által felszabadított angol hadifoglyok létszámáról, s kérte, hogy adják meg a beutazási vízumokat azoknak az angol tiszteknek, akiket az angol kormány a németországi hadifogoly-táborokba szándékozik kiküldeni (a szovjet csapatok által elfoglalt területeken levő hadifogoly-táborokról van szó). Eden felvetette azt a kérdést is, hogy milyen módon juthatnának el az angol állampolgárok a Szovjetunióból Angliába. — 366

[94] 1945 február 11-én, a krimi értekezleten folytatott tárgyalások eredményeképpen, a Szovjetunió és Anglia, továbbá a Szovjetunió és az Egyesült Államok között hasonló egyezmény jött létre, amelyek a szövetséges hadifoglyok és polgári személyek — a szövetséges fegyveres erők által felszabadított szovjet, amerikai és angol állampolgárok — védelmére, ellátására és repatriálására vonatkozó intézkedéseket tartalmaztak. — 366

[95] A három szövetséges hatalom — a Szovjetunió, az Egyesült Államok és Anglia — vezetőinek 1945 februári krimi értekezletén „Lengyelországról" szóló egyezményt kötöttek, amely többek közt kimondta, hogy a Szovjetunió külügyi népbiztosát, valamint az Egyesült Államok és Anglia moszkvai nagykövetét „felhatalmazzák, hogy mint Bizottság tanácskozásokat folytassanak Moszkvában, elsősorban a jelenlegi Ideiglenes Kormány tagjaival és más lengyel demokratikus vezetőkkel, lengyelországiakkal és külföldiekkel egyaránt, a jelenlegi Kormány újjászervezése céljából..." Ennek a rendelkezésnek értelmében Moszkvában tárgyalások folytak a Szovjetunió külügyi népbiztosa, valamint a moszkvai amerikai és angol nagykövet között az Ideiglenes Lengyel Kormány oly módon történő újjászervezésének kérdéséről, hogy abba új tagokat vonnak be mind a lengyel emigráció képviselői közül, mind pedig magából Lengyelországból. — 369, 374, 387, 404

[96] A San Franciscó-i értekezlet, amelyen a béke és a biztonság fenntartására szolgáló nemzetközi szervezet alapokmányát dolgozták ki, 1945 április 25-től június 26-ig tartott. — 370

[97] Alexander táviratának másolatát a moszkvai angol nagykövet 1945 március 12-én küldte meg a Szovjetunió külügyi népbiztosának. A táviratban arról volt szó, hogy Wolf hitlerista tábornok Svájcba érkezett az észak-olaszországi német csapatok kapitulációjának megtárgyalására, s hogy a földközi-tengeri hadszíntér angol és amerikai csapatainak „stratégiai szolgálati irodája tárgyalásokat folytat Wolffal".

Ugyanazon a napon a Szovjetunió külügyi népbiztosa közölte az angol nagykövettel, hogy a szovjet kormány szeretné, ha a szovjet hadvezetőséget képviselő tisztek is részt vennének ezeken a tárgyalásokon.

A nagykövet 1945 március 15-i levelében azt válaszolta, hogy Alexander képviselői titkosan már Bernben tartózkodnak. A levélből nyilvánvalóvá vált, hogy az angol kormány megtagadja a szovjet hadvezetőség megbízottaitól a berni tárgyalásokon való részvétel jogát.

Március 16-án a Szovjetunió külügyi népbiztosa levelet intézett az angol nagykövethez, amelyben rámutatott arra, hogy amikor az angol kormány megtagadta a szovjet megbízottaktól a berni tárgyalásokon való részvétel jogát, ez a Szovjetunió és Anglia között fennálló szövetségi viszony szempontjából teljesen váratlan és érthetetlen volt a szovjet kormány számára. „Erre való tekintettel — szögezte le a továbbiakban a levél — a Szovjet Kormány nem tartja lehetségesnek, hogy beleegyezését adja a brit és amerikai megbízottaknak, a német parancsnok megbízottaival való berni tárgyalásaihoz, és ragaszkodik ahhoz, hogy a már megkezdett berni tárgyalásokat szakítsák félbe.

A Szovjet Kormány ezenkívül ragaszkodik ahhoz, hogy a jövőt illetően is ki legyen zárva a lehetősége egy vagy két szövetséges hatalom különtárgyalásainak a német megbízottakkal a harmadik szövetséges hatalom részvétele nélkül." — 372

[98] A moszkvai angol nagykövet 1945 március 21-i levelében, Alexander táviratával ellentétben, azt bizonygatta, hogy „sohasem szándékoztak Bernben bármi néven nevezendő tárgyalásokat folytatni", hanem csupán „előzetes találkozásra" került sor annak tisztázása céljából, hogy rendelkeznek-e a német megbízottak a tárgyalásokhoz szükséges felhatalmazásokkal.

A Szovjetunió külügyi népbiztosának 1945 március 22-i válaszlevele így hangzott:

„Igazolom a Wolf német tábornok és Alexander tábornagy vezérkari tisztjei között Bernben folytatott tárgyalásokkal kapcsolatos f. évi március 21-i levelének vételét, s egyúttal meg kell mondanom, hogy a Szovjet Kormány ezt az ügyet nem félreértésnek, hanem valami rosszabbnak tekinti.

Az Ön március 12-i leveléből, valamint Alexander tábornagynak az Egyesített Vezérkarhoz intézett, s a levélhez mellékelt március 11-i táviratából kitűnik, hogy Wolf német tábornok és a kíséretében levő személyek az angol—amerikai parancsnokság megbízottaival az észak-olaszországi német csapatok kapitulációjáról folytatandó tárgyalások céljából utaztak Bernbe. Amikor a Szovjet Kormány kijelentette, hogy szükségesnek tartja a Szovjet Katonai Parancsnokság megbízottainak részvételét ezeken a tárgyalásokon, elutasító választ kapott.

Eszerint Bernben két hét óta a Németország elleni háború fő terhét viselő Szovjetunió háta mögött folynak tárgyalások a német katonai főparancsnokság megbízottai, s az angol és amerikai főparancsnokság megbízottai között. A Szovjet Kormány ezt teljesen megengedhetetlennek tartja, és kitart f. évi március 16-i levelemben ismertetett álláspontja mellett." — 372

[99] A berni tárgyalások egyezményes neve. — 382, 399

[100] Churchill Rooseveltnek küldött alábbi üzenetéről van szó, amelynek másolatát a moszkvai angol nagykövet 1945 március 24-én juttatta el a Szovjetunió külügyi népbiztosához.

„Elolvastam azokat az üzeneteket, amelyeket Ön nemrégiben Sztálin Marsallal a hadifoglyok ügyében váltott. Ami a német kézen levő szövetséges hadifoglyok általános kérdését illeti, teljes mértékben egyetértek Önnel abban, hogy már most olyan intézkedéseket kell tennünk, amelyek lehetővé teszik számunkra, hogy a megfelelő pillanatban gyorsan cselekedhessünk.

Már régóta látjuk azt a veszélyt, amelybe a foglyok kerülhetnek a Németország összeomlása nyomán bekövetkező kaotikus helyzet, illetőleg annak következtében, hogy Hitler és cinkosai előre megfontoltan bizonyos foglyok vagy valamennyi fogoly kiirtásával fognak fenyegetőzni. Ennek a manővernek a célja lehet az, hogy így elkerüljék a feltétel nélküli kapitulációt, vagy az, hogy ezt a fenyegetést ütőkártyául felhasználva megmentsék a legnagyobb náci gengszterek és háborús bűnösök életét, de lehet az is, hogy a háború utolsó szakaszaiban nézeteltéréseket idézzenek elő a szövetségesek között. Ennek figyelembevételével a múlt év októberében moszkvai és washingtoni diplomáciai képviselőnk útján azt a javaslatot terjesztettük az Egyesült Államok Kormánya és a Szovjet Kormány elé, hogy tegyünk közzé a németeknek szóló angol—amerikai—orosz figyelmeztetést, de erre a javaslatra eddig nem kaptunk választ.

Március 2-án a svájci politikai osztály vezetője értesítette a berni Brit Nagykövetet, hogy Berlinből olyan, általa nem ellenőrizhető híreket kapott, amelyek szerint a németek inkább hajlandók likvidálni, azaz kiirtani az olyan táborokban elhelyezett hadifoglyokat, amelyeket az előrenyomuló szövetséges csapatok elfoglalhatnak, mint megpróbálni a foglyok elszállítását vagy eltűrni, hogy a szövetségesek kezére kerüljenek. Ezenkívül az utóbbi hónapokban különféle olyan értesüléseket kaptunk, amelyek szerint a nácik végeredményben vagy megsemmisíthetik a kezükön levő szövetséges foglyokat, vagy pedig túszoknak használhatják fel őket.

A brit és amerikai katonai hatóságok különböző gyakorlati jellegű javaslatokat vizsgáltak meg azzal kapcsolatban, hogy miképpen lehetne haladéktalanul katonai segítséget és védelmet nyújtani a németországi hadifogoly-táboroknak. Véleményem szerint, ha megfelelő időpontban a mi javaslatunk értelmében megfogalmazott közös figyelmeztetést tennénk közzé, ez igen lényeges kiegészítője lenne azoknak a

gyakorlati intézkedéseknek, amelyeket tehetünk. Jelenleg a német Hadügyminisztériumban egy SS-tábornok intézi a hadifogoly-ügyeket, s ezenkívül, a feltevések szerint, a táborok felügyeletét most az SS és a Gestapo veszi át. Az ilyen emberekre a figyelmeztetés csak korlátozott hatással lehet, de — a legrosszabb esetben is — nem árthat. Másfelől, egyáltalán nem biztos, hogy a hadifogoly-ügyeket a reguláris hadsereg tisztjeitől teljesen átvették az SS emberei, márpedig az előbbiekre a figyelmeztetés esetleg tényleges hatással lehet. Természetesen nem szabad elmulasztanunk egyetlen alkalmat sem, hogy kihasználjunk a felügyelet terén jelentkező bármilyen kettőshatalmat.

Ezért nyomatékosan arra akarom megkérni Önt és Sztálin Marsallt, akinek elküldöm ennek az üzenetnek másolatát, hogy személyesen foglalkozzanak ezzel a javaslattal, s erősen remélem, hogy Ön velünk együtt részt kíván majd venni a figyelmeztetésnek megfelelő időpontban való közzétételében.

A javasolt figyelmeztetés szövege

Az Egyesült Királyság, az Egyesült Államok és a Szovjetunió Kormánya a Németországgal háborúban álló Egyesült Nemzetek nevében ezennel ünnepélyes figyelmeztetést intéz azokhoz a parancsnokokhoz és őrökhöz, akinek felügyelete alatt Németországban vagy a Németország által megszállt területeken szövetséges hadifoglyok vannak, továbbá — szolgálatuk jellegétől és rangjuktól függetlenül — mindazon Gestapo-alkalmazottakhoz és egyéb személyekhez, akikre akár a hadműveleti övezetben, akár a közlekedési útvonalakon, akár a mögöttes területeken szövetséges hadifoglyokat bíztak. A fenti kormányok kijelentik, hogy mindezeket a személyeket a német hadvezetőségnél és az illetékes német katonai, haditengerészeti és légierő hatóságoknál nem kisebb mértékben személyesen fogják felelősnek tekinteni a felügyeletük alatt levő valamennyi szövetséges hadifogoly biztonságáért és életkörülményeiért.

Kíméletlen eljárásra és büntetésre számíthat minden olyan személy, aki rosszul bánik vagy megengedi, hogy rosszul bánjanak szövetséges hadifogollyal, akár a hadműveleti övezetben, akár a közlekedési útvonalakon, akár táborban, kórházban, börtönben vagy más helyen.

Az említett kormányok mindenkit figyelmeztetnek, hogy ezt a felelősséget minden körülmények között feltétlenül érvényesíteni fogják, s hogy nem lehet majd kibújni alóla a felelősségnek valamilyen más hatóságra vagy személyre hárításával." — 383

[101] V. M. Molotov 1945 áprilisában járt Washingtonban, amikor az ENSZ alapokmányát kidolgozó San Franciscó-i értekezleten való részvétel végett az Egyesült Államokba utazott. — 385

[102] Lásd I. V. Sztálin Roosevelthez intézett 1945 április 7-i üzenetének (418. sz. okmány, 373—377. old.) 5. pontját. — 389, 394, 405, 414

[103] „Moszkito" — angol bombázó-típus. — 393

[104] A németországi megszállási övezetek közti határvonalat az a Jegyzőkönyv szabta meg, amelyet a Szovjetunió, az Egyesült Államok és Anglia kormánya között létrejött megegyezéssel kapcsolatban 1944 szeptember 12-én az Európai Tanácskozó Bizottságban írtak alá. Később, 1944 november 14-én és 1945 július 26-án, ezen a Jegyzőkönyvön bizonyos módosításokat eszközöltek, s ugyanakkor a Jegyzőkönyvhöz a Francia Ideiglenes Kormány is csatlakozott. — 402

[105] Az angol, az amerikai és a francia főparancsnokság megbízottainak Bécsbe utazásáról van szó, amiről abban az időben a Szovjetunió, Anglia és az Egyesült Államok kormánya között tárgyalások folytak. — 402

[106] Az angol kormány fegyveres beavatkozásáról, s a görögországi demokratikus erőknek az angol csapatok által történt véres elfojtásáról van szó. — 408

[107] 1945 május 7-én Rheimsben aláírták a Németország kapitulálásáról szóló előzetes jegyzőkönyvet. Május 8-án a német főparancsnokság képviselői Berlinben aláírták Németország kapitulációjának végleges okmányát. — 419

[108] Az Egyesült Államok moszkvai ügyvivőjének a Szovjetunió külügyi népbiztosához intézett 1945 május 15-i leveléről van szó, amely az Egyesült Államok kormánya által a belgrádi amerikai követnek küldött utasítások szövegét tartalmazta. Az Egyesült Államok követének az utasítások értelmében ki kellett jelentenie a jugoszláv kormány előtt, hogy az Egyesült Államok kormánya elvárja a jugoszláv kormánytól a haladéktalan hozzájárulást a Földközi-tengeri Szövetséges Főparancsnokság részéről abban a körzetben gyakorolt ellenőrzéshez, amelynek ki kell terjednie Trieszthe, Goriziára, Monfalconéra és Polára, a Gorizián és Monfalconén keresztül Ausztriába vezető közlekedési vonalakra, s egy ettől a vonaltól keletre eső akkora körzetre, amely lehetővé teszi kellő adminisztratív ellenőrzés gyakorlását, s egyszersmind elvárja, hogy a jugoszláv kormány megfelelő utasításokat ad az e körzetben levő jugoszláv fegyveres erőknek arra vonatkozóan, hogy működjenek együtt a szövetséges parancsnokokkal — a szövetséges parancsnok irányítása alatt álló katonai igazgatás megteremtésében. — 426

[109] „Terminal" — a három hatalom, a Szovjetunió, az Egyesült Államok és Anglia vezetőinek részvételével 1945 július—augusztusában Berlinben tartott értekezlet egyezményes neve. — 434, 440, 442, 443

[110] Truman alábbi üzenetéről van szó, amelyet I. V. Sztálin 1945 június 15-én kapott meg:

„Javasolom, hogy most, miután bejelentettük Németország feltétel nélküli kapitulációját és a németországi Ellenőrző Tanács megtartotta első ülését, haladéktalanul adjunk konkrét utasításokat arra, hogy a csapatok foglalják el a kijelölt övezeteket, és szervezzék meg a legyőzött ország területének rendezett igazgatását. Ami Németországot illeti, én hajlandó vagyok utasítani az amerikai csapatokat, hogy június 21-én kezdjék meg az elvonulást az amerikai övezet területére, a megfelelő katonai parancsnokok közötti megállapodás alapján, amelynek magában kell foglalnia a különböző nemzetek helyőrségeinek Nagy-Berlinbe való egyidejű bevonulásáról, valamint az amerikai fegyveres erők részére Frankfurtból és Brémából Berlinbe való szabad légi, országúti és vasúti közlekedés biztosításáról szóló megállapodást.

Az osztrák kérdés rendezését ugyanolyan sürgős dolognak tartom, mint a német kérdés rendezését. Ami az Európai Tanácskozó Bizottságban elvben kijelölt megszállási övezeteknek a csapatok általi elfoglalását, a különböző nemzetek helyőrségeinek Bécsbe való bevonulását és az ausztriai Szövetséges Bizottság megalakítását illeti — ennek a hasonló németországi rendszabályokkal egyidejűleg kell történnie. Ezért igen nagy jelentőséget tulajdonítok a megoldatlan osztrák kérdések rendezésének, hogy a német és az osztrák ügyekre vonatkozó megállapodást egyidejűleg léptessük érvénybe. Remélem, hogy az amerikai, brit és francia misszió legutóbbi bécsi útjának eredményeképpen az Európai Tanácskozó Bizottság e célból késedelem nélkül meghozhatja a további szükséges határozatokat.

Ha Ön egyetért a fentiekkel, javasolom, hogy haladéktalanul adjuk ki a megfelelő utasításokat parancsnokainknak." — 434

[111] Az Egyesült Államok és Anglia fegyveres erői a hadműveletek során átlépték a szovjet megszállási övezetnek a Szovjetunió, az Egyesült Államok és Anglia kormánya közötti megállapodás szerinti határát, és elfoglalták eme övezet területének

egy részét (Lipcse, Erfurt, Plauen, Magdeburg körzetét és néhány más körzetet). Az e kötetben közzétett üzenetben az amerikai és angol csapatoknak saját övezetükbe való elvonulásáról van szó. — 436

[112] A Szovjetunió, az Egyesült Államok, Anglia és Franciaország kormánya közötti megállapodás értelmében Berlint a négy hatalom fegyveres erőinek együttesen kellett megszállni. E megállapodás érvénybeléptetése céljából vált esedékessé az amerikai, angol és francia csapatok bevonulása Berlinbe. — 436

[113] Az üzenethez mellékelve volt Ribbentropnak, a hitleri Németország külügyminiszterének levele, amelyben azt bizonygatta, hogy ő is, Hitler is mindig az Angliához közeledésre törekedett. Ribbentrop kijelentette, hogy „Angliát mindig második hazájának tekintette". A levél végén Ribbentrop megpróbálta elhárítani magáról a felelősséget a hitleri kegyetlenkedésekért. A levél a következő, Churchillhez és Edenhez intézett szavakkal zárult: „sorsomat az Önök kezébe teszem le". — 443

A címlapot tervezte: Vágó Rezső.
Szerkesztette: Fedor János. Műszaki vezető: Szécsi Andor.

A könyv szedését 1958. I. 20-án kezdték meg. Megjelent II. 17-én,
8500 példányban. Tartalmaz 26,6 szerk. ívet. Terjedelem 35,4 (A/5) ív.

15880. Franklin-nyomda, Budapest, VIII., Szentkirályi utca 28.
Felelős vezető: Vértes Ferenc.